

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANA BİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI MALİYE
POLİTİKALARI İLE GELİR DAĞILIMI VE
SOSYAL ADALET ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ**

**SABRİ ÖZ
2502110545**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA DELİCAN**

İSTANBUL - 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SABRİ ÖZ Numarası : 2502110545
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ Danışmanı : PROF. DR. MUSTAFA DELİCAN
Tez Savunma Tarihi : 07.06.2017 Saati : 11.00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI MALİYE POLİTİKALARI İLE GELİR DAĞILIMI VE SOSYAL ADALET ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MUSTAFA DELİCAN		Kabul
2- PROF. DR. SELİM ZAİM		Kabul
3- PROF. DR. SEDAT MURAT		Kabul
4- PROF. DR. NADİR EROĞLU		Kabul
5- DOÇ. DR. LEVENT ŞAHİN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HALİM ZAİM		
2- DOÇ. DR. SELMAN YILMAZ		

**TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI
MALİYE POLİTİKALARI İLE GELİR DAĞILIMI VE SOSYAL
ADALET ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ**

SABRİ ÖZ

ÖZ

Yirminci yüzyıl boyunca ve yirmi birinci yüzyıl başında iktisadi düzeni devlet denetimine ve devlet müdahalesine tabi tutmadığımız müddetçe, elde edilen gelirin adilce paylaşımını sağlamanın neredeyse mümkün olmadığı görülmektedir. Birincil gelir dağılımı eşitsizliği denilen devletin iktisadi hayata tesirinin asgari seviyede tutulduğu böyle bir düzende sosyal adaleti tesis etmek olanaksızdır. İkincil gelir dağılımı için devletin müdahalesini yoğunlaştıracak uygulamalar ile sosyal adaletin de nasıl etkileneceği tartışma konusu olmuştur. Kaynak ve işlenmiş verilerden yola çıkılmış, öncelikli olarak bağımlılık ve ardından da regresyon analizi ile bir çeşit faktör analizi yapılmış, maliye politikalarının önce gelir dağılımı eşitsizliği, ardından da literatür tarmasıyla sosyal adalet ile etkileşimi ortaya konulmuştur. Maliye politikalarının yanısıra devletin ikincil gelir dağılımına ilişkin kontrol altında tutulan faktörler ve tutulamayan sair faktörler incelenmiştir. Bu çalışma ile, 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan genişletici maliye politikalarının, gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet ile ilişkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Gelirin Yeniden Dağılımı, Maliye Politikaları, Sosyal Adalet, Servet Dağılımı.

**THE RELATIONSHIP BETWEEN
FISCAL POLICY AND INCOME DISTRIBUTION, SOCIAL
JUSTICE IN TÜRKİYE AFTER 1980**

SABRİ ÖZ

ABSTRACT

Throughout the twentieth century and at the beginning of the twenty first century, as long as the economic order hasn't been subjected to state supervision and intervention, it can be stated that it is almost impossible to ensure the fair distribution of income. In such a system in which the government has minimum control over the economic life as it is named the primary income distribution, it is impossible to establish social justice. The practices that intensify the government intervention for redistribution of income and how social justice will be affected have been a matter of discussion. With this study, the relationship between extended fiscal policies applied in Turkey after 1980 and the income distribution, income distribution inequality and afterwards the social justice is aimed to be revealed. On the basis of resources and processed data, by conducting primarily dependency analysis and then regression analysis and a kind of factor analysis will be carried out and the interaction between fiscal policies first with income distribution inequality then social justice is aimed to be presented.

Key Words: Income Distribution, Redistribution of Income, Fiscal Policies, Social Justice, Wealth Distribution.

ÖNSÖZ

Rahmetli Prof. Dr. Sabahattin Zaim hocamızın vefatının dördüncü yılında İktisatçılar Derneği (İKDER) tarafından düzenlenen Sebahattin Zaim'i anma etkinliklerinde konuşan Dr. Mustafa Özel'in ilginç bir ifadesi ile, gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımına ilgi duymaya başlamıştım. “Ü'ürü'ü” şeklinde bir horoz ötüşü ile tasvir ettiği, iktisadın temel probleminin “üreticilerle üretenlerin üretileni üleşmeleri” şeklinde ifadesi, oldukça dikkat çekiciydi. Üzerinde düşünmeye başlayıp kaynak taramaları yaptım ve pek çok, anlamından emin olmadığım tabirlerle karşılaştım. Bazı yazarlarımızın gelir dağılımı adaleti, bazılarının gelir dağılımı eşitsizliği, bir kısmının gelir dağılımı dengesi gibi aynı anlama geldiklerini düşündükleri fakat içini benim bir türlü dolduramadığım tabirleri gördüm. Doktora eğitimim süresince Prof. Dr. Mustafa Delican'ın, “hiçbir tabiri tanımını bilmeden asla kullanma” öğüdü ile içine düştüğüm bu karmaşıklıktan önce hangi terim ile ne demek istediğimi bilecek seviyede bir araştırma yapmam gereğini anlamıştım. Böylelikle de bu çalışmaya başlamış oldum.

İbn Haldun, Mukaddime adlı meşhur eserinde devletin oluşumunda “asabiyet” kavramını açıklamıştır. Asabiyet kavramı, “asabiyet teorisi” olarak açıklanmış ve devletlerin kurulumundaki bağlar, yapılanmalar ve çıkış yolu ifade edilmiştir. İlkellikten uygarlığa dönüştürücü sosyal bağ asabiyet kavramı ile açıklanmıştır. Aynı eserde asabiyetle kurulan devlette gelir dağılımının sonucu olarak ortaya çıkan etmenlerden biri olan ve “halli gerekli meseleler” içinde yer alan servet dağılımı şu şekilde açıklanmaktadır:

“Hadari bir şahsın sermayesi (capital) büyür, edindiği akar ve arazi çoğalır, şehir halkının en zengini haline gelir, gözler onun servetine çevrilir, refah ve onunla ilgili adetlerle alakalı ahvali genişler. İşte o vakit bu servetten dolayı hükümdarlar ve emirler onu sıkıştırır. Ve bu hususta kendisine dış bilerler. Tecavüzkâr olmak beşerin tabiatında mevcut olduğundan herkes (ve bütün devlet ricali) onun elinde bulunan servete sahip olmaya ve bunu kendi mülkiyetlerine geçirmeye göz diker. Bu hususta birbiri ile rekabete girerler.”¹

Yine Mukaddime'de İbn Haldun, gelirin dağılımı ve servetin oluşumuna

¹İbn Haldun, **Mukaddime 2**, Çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011, s. 665.

yönelik enteresan olan “hallolunacak meseleler, halli gerekli meseleler” başlıklı aynı bölümünde pek çok tespitler yapmıştır². Bu tespitler günümüzde de aynen geçerliliğini korumaktadır.

Öte yandan kutsal kitabımız Kur-an’ı Kerim’de, Haşr suresi yedinci ayeti kerimesinde, mealen yüce Allah şöyle buyuruyor: “Allah’ın (başka) beldeler halkından alıp resulüne fey’ olarak verdikleri, Allah’a, peygambere, yakınlarla, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir; (servet) içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye böyle hükmedilmiştir. Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının. Allah’a karşı saygısızlık etmekten sakının. Kuşkusuz Allah cezalandırmada çok çetindir.”³ Bir yönü ile Kur’an servetin dolayısı ile de gelirin pay edilmesinde eşitsizliğin ölçüsüne ve adalet anlayışının nasıl tesis edileceğine (açık hüküm: Servet zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye) vurgu yapmaktadır.

Yüksek lisans ve ardından doktora yapmaya beni teşvik eden Zaim ailesi ile çalışmalarım da her daim yardımını aldığım Prof. Dr. Mustafa Delican hocam başta olmak üzere, doktora eğitimim süresince derslerime giren ve tezime olumlu katkılar sağlayan tüm hocalarıma, görüşleri ile yolumu aydınlatan Prof. Dr. Mustafa Çelen, Prof. Dr. İsmail Tatlısu, Prof. Dr. Ömer Özkan ve Prof. Dr. Nadir Eroğlu hocalarıma, Ekonometrik çalışmalarda desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Elif Günören Genç hocama, kaynak ve yönlendirmeleri ile katkısı çok büyük olan Dr. Saim Aşçı Hocama, biricik eşim Müge’ye ve bilhassa dostum Muaz’a ve eşi Ledün Hanıma teşekkürü bir borç biliyorum. Kaynaklarımda kullandığım tüm eser sahiplerinin haklarını helal etmesi temennisi ile, çalışmanın hayırlara vesile olmasını diliyorum.

²A.e., s. 691-729.

³ Diyanet, “Kur’an, Haşr Suresi 7. Ayet”, (Çevrimiçi) Mushaf.diyaret.gov.tr, 27 Aralık 2015.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarında Eşitlik

Denge ve Adalet

1.1. Gelir Dağılımında Eşitsizlik, Denge ve Adalet Kavramları	7
1.1.1. Adalet ve Eşitsizlik Kavramları	7
1.1.2. Adalet ve Denge Kavramları	10
1.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adalet	11
1.3. Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı ve Sosyal Adalet ile İlişkisi	15
1.3.1. Kamu Harcamaları	19
1.3.1.1. Cari Harcamalar	20
1.3.1.2. Transfer Harcamaları	21
1.3.1.3. Yatırım Harcamaları	22
1.3.1.4. Harcama Kalemlerinin Raporlanmasında Yaşanan Farklılaşma.....	23
1.3.2. Kamu Gelirleri.....	26
1.3.2.1. Vergiler.....	28
1.3.2.2. Borçlanma	32
1.3.2.3. Kamu Gelirleri Kalemlerinin Raporlanmasında	

Yapılan Sınıflandırma.....	33
1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Maliye Politikaları...	35
1.4.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Olumlu Yönde Katkı Sağlayan Unsurlar	37
1.4.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Olumsuz Yönde Katkı Sağlayan Unsurlar	38
1.5. Devletin Maliye Politikaları Dışında Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği	40

İKİNCİ BÖLÜM

1980 Sonrası Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Maliye Politikaları

2.1. Türkiye’de İzlenen Maliye Politikaları ve Zamansal Kırılımlar	45
2.1.1. 1980 Öncesi Maliye Politikaları Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği	46
2.1.2. 1980 Sonrası Maliye Politikaları Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği	48
2.1.3. 1980 Sonrası Dönemde Maliye Politikaları Açısından Kırılımlar ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği	51
2.1.3.1. 1980 – 1987: Askeri İhtilal ve Özal Hükümetleri.....	52
2.1.3.2. 1987 – 1994: Demokratikleşme ve 5 Nisan Krizi	54
2.1.3.3. 1994 – 2001: 5 Nisan Kararları ve 2001 Krizi	57
2.1.3.4. 2001 – 2008: Dünya Finansal Krizine Kadar Olan Dönem.....	59
2.1.3.5. 2008 – 2015: Günümüze Kadar Olan Dönem	61
2.2. Türkiye’de Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğine İlişkin Analiz	63
2.2.1. 1980 – 2001 Arası Tahmin Edilen GINI ($GINI_{\text{teksas}}$) Değerleri ile Yapılan Analizler.....	72
2.2.2. 1980 – 2001 Arası Mevcut Son Yılın Değerleri ile Boşluk	

Doldurma Metodunu Kullanarak GINI ($GINI_{t\text{ürk}}$) Değeri İçin	
Yapılan Regresyon Analizi	80
2.2.3. 2002 – 2015 Dönemi GINI ve Maliye Politikası Araçları	
Arasında Ekonometrik Analiz.....	85
2.2.4. 2001 Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen	
Değerlerin Karşılaştırılması.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Maliye Politikaları, Gelir Dağılımı Eşitsizliği Sosyal Adalet İlişkileri

3.1. 1980 Sonrası Türkiye’de Maliye Politikaları ve Sosyal Adalet ile	
İlişkileri.....	107
3.1.1. 1980 – 2002 Arası...	108
3.1.2. 2002 – 2016 Arası...	111
3.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adaleti Etkileyen Maliye	
Politikası Dışındaki Faktörler...	114
3.2.1. Para Politikası	117
3.2.2. Dış Ticaret Politikası	122
3.2.3. Eğitim ve Sağlık Politikaları	124
3.2.4. İktisadi Değişkenler Dışında Gelişen Olaylar ...	129
3.3. Hipotezin Değerlendirilmesi	134
3.3.1. Ana Hipotez – Maliye Politikası Ve Sosyal Adalet	135
3.3.2. Alt Hipotezlerin Değerlendirilmesi	135
3.3.2.1. Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği	136
3.3.2.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adalet...	137
3.3.2.3. Tüm Hipotezlerin Birlikte Değerlendirilmesi	139
SONUÇ	141
KAYNAKÇA ...	145
EKLER ...	162
ÖZGEÇMİŞ	180

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 - Harcamaların İktisadi Sınıflandırılması	25
Tablo 2 - Kamu Gelirleri İktisadi Sınıflandırılması	27
Tablo 3 - Kamu Gelirlerinin Ekonometrik Analize Uygun Sınıflandırılması.....	34
Tablo 4 - TÜİK ile Teksas Eşitsizlik Enstitüsü Verileri Benzerlik İlişkisi	50
Tablo 5 - 1980 sonrası IMF ile Yapılan Stand By Anlaşmaları.....	52
Tablo 6 - 1979 – 1987 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri	54
Tablo 7 - 1986-1994 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri... ..	56
Tablo 8 - 1993- 2002 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri	58
Tablo 9 - 2001 – 2008 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri.....	61
Tablo 10 - 2008 İtibarı ile GINI ve En düşük – En Yüksek Gelir Grubu Payları..	62
Tablo 11 - Türkiye’de, 2002 Öncesi, Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçümlerine (Doğrudan - Dolaylı) Yönelik Yapılan Çalışmaların Kronolojik Sıralaması.....	66
Tablo 12 - 1987 DIE Verilerinin Çıkarılması Konusunda Değişimleri Gösterir Tablo.....	68
Tablo 13 - 1978 İtibarı ile Türkiye’de GINI Değerleri ve Tahminleri.....	69
Tablo 14 - Kamu Harcamaları (h) ve Kamu Gelirleri (g) Arasında Korelasyon Tablosu.....	71
Tablo 15 - Türkiye’de 1994-2005 Arası Toplam İç ve Dış Faiz Ödemeleri ve Oranları.....	78
Tablo 16 - 1980 - 2001 Arası $GINI_{\text{teksas}}$ ve $GINI_{\text{tuik}}$ Bağımlı Değişkenlerini ve Maliye Politikası Araçlarının Etkilerinin Karşılaştırılması	84
Tablo 17 - Gözlem Sayısı 13 İçin Durbin Watson Aralıkları.....	86
Tablo 18 - 1994-2013 Arası, Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergi Gelirleri... ..	89
Tablo 19 - Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Oluşumu Yüzde Değerleri.....	90
Tablo 20 - SYDV Pay Aktarımı....	95
Tablo 21 - Türkiye’de Transfer Harcamaları, 2006-2015	95
Tablo 22 - Türkiye’de 2002 ve Sonrası Kamu Maliyesinin Ana Kalemleri ile Elde Edilen Değerlerin Sonuçları ve Etki Sıralaması.....	97

Tablo 23 - Türkiye’de 2002 ve Sonrası Kamu Maliyesinin Ana Kalemleri ile Elde Edilen Değerlerin Sonuçları ve 2002 Öncesi ile Etki Sıralamasının Karşılaştırılması.....	98
Tablo 24 - Yıllara Göre, GINI, TUFE ve IMF Stand By Anlaşmaları.....	110
Tablo 25 - OECD Ülkeleri 2001 – 2014 Yılları Arasında GINI Katsayıları	113
Tablo 26 - 1980-2001 (Dönem 1) ve 2002-2015 (Dönem 2) Dönemleri Analiz Sonucu Elde Edilen Kamu Maliyesi Araçlarındaki Değişimin GINI Değerindeki Değişimlerini Açıklama Oranları	115
Tablo 27 - Hane Halkı Fertlerinin Eğitim Durumlarına Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL)	126
Tablo 28 - 1999 – 2015 Yılları Arasında GINI ve Sağlık Harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Oranlarındaki Yıllara Göre Değişim	128
Tablo 29 - 1980 – 2001 Dönemi ve 2002 – 2015 Dönemi Oluşturulan Hipotez ve Alt Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	140

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 - Kamu Gelir ve Harcamalarının Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adalet ile İlişkileri... ..	3
Şekil 2 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği (GDE) ve Sosyal Adalet (SA) İlişkisi	12
Şekil 3 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği (GDE) ve Maliye Politikaları (MP)... ..	35
Şekil 4 - Maliye Politikası Araçları	36
Şekil 5 - 1985'ten Bu Yana OECD Ülkelerinde GINI Değişimleri	105
Şekil 6 - Türkiye'de 1988-2010 Arasında Net Sermaye Akışı ve GSYİH Değişimleri... ..	121
Şekil 7 - Çin'de Gelir Eşitsizliğinin Eğitim Seviyesine Bağlı Ayrıştırılması.....	127
Şekil 8 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adaleti Etkileyen Tüm Unsurlar...	134
Şekil 9 - Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği ile Sosyal Adalet İlişkisi	136

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DiE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECB	: European Central Bank
EHI	: Enstitute of Households Income Inequality
FED	: FEDeral Reserved System of United States
FTPL	: The Fiscal Theory of the Price Level
GDE	: Gelir Dağılımı Eşitsizliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HÜNEE	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüd Enstitüsü
IMF	: International Money Fond
KDV	: Katma Değer Vergisi
MP	: Maliye Politikaları
NSA	: Net Sermaye Akışı
OECD	: The Organization for Economic Co-operation and Development
SA	: Sosyal Adalet
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TURMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

Sayfa Numarası “0” dır. Bilhassa Boş Bırakılmıştır

GİRİŞ

Sanayi ve sanayi ötesi toplumların karşılaştığı en önemli sosyal sorunlardan birisi gelirin dağılımı meselesidir. Daha sanayileşmenin başladığı ilk yıllardan itibaren varlığını hissettiren gelir dağılımı eşitsizliği sorunu en üst seviyelerde gerek ülkelerin gerekse de uluslararası ekonomik kuruluşların öncelikli gündemi haline gelmiştir. Son yüzyılda olumsuz senaryoların hız kazandığı, gelirin ve servetin dağılımı hususunun vahim sonuçlara doğru ilerlediği “Yirmi Birinci Yüzyıl Kapital” adlı eserinde Thomas Piketti tarafından endişeli bir şekilde ifade edilmektedir. Öyle ki, uzun vadede, sermayenin geri dönüşümü yani karı, ekonominin büyüme hızından daha yüksek olacağını ifade etmektedir (rate of return of capital, r , economy’s growth rate, g ; $r > g$).

Hem OECD ülkeleri arasında hem de AB ülkeleri içindeki ülkelerle kıyas yapıldığında ülkemizde de gelir dağılımı eşitsizliği problemlerinin varlığı bilinmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğini ifade eden endeksler bu gözlemi doğrulamaktadır. Gelirlerin elde edilme şekli ve gelirin yeniden dağılması gelir dağılımının türleri ve farklı ülkelerde farklı modeller uygulanmış, ancak gelinen noktada bireysel, bölgesel, fonksiyonel ve sektörel gelir dağılımları bazında bakıldığında “sosyal adaletin” istenilen düzeyde olmadığı da bu kurum ve ülkelere ifade edilmiştir.

Bu çalışmanın önemini vurgulayan bir başka mesele de, gelir dağılımının yapısının toplumsal dokuyu da belirlemekte çok etkin bir öneme sahip olmasıdır. Gelir dağılımında görülen aşırı bozuk olma durumu ile nispeten daha olumlu olma durumu toplumsal doku üzerinde oldukça büyük farklılık ve etkilerde bulunmaktadır. Bozukluğun görüldüğü toplumlarda daha saldırgan ve patlayıcı kitleler görülürken diğerinde daha uysal ve uzlaşmacı bir toplumsal dokunun oluştuğu araştırmalarla ortaya konulmuştur.⁴

Çalışma, Türkiye’de 1980 sonrası farklı zamanlarda farklı bir biçimde ortaya konulmuş ve uygulanmış maliye politikalarının, aynı dönemlerde bireysel gelir dağılımlarının değerlerini ve değişimlerini inceleyerek, sosyal politika hedeflerinden

⁴ İzzettin ÖNDER, **Para ve Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi**, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Acar Matbaacılık, İstanbul 1989, s. 23.

Nusret Ekin'in "çağdaş insanın özü" olarak ifade ettiği sosyal adaletin⁵ sağlanması konusunda belirleyici rol oynayıp oynamadığını ortaya koyması ve gelecek için bir faktör analizi ile çıkarsama yapacak olması açısından önem taşımaktadır. Bu tez ile yapılması planlanan maliye politikaları düzeyi ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında sosyal adalet ilişkilerini ortaya koyacak bir faktör analizi daha önce yapılan çalışmalarda rastlanmamıştır. Çoğu araştırmalarda gerek kamu gelirlerinin gerekse de kamu harcamalarının tek kalemi üzerinden hareketle gelir dağılımına etkilerinin ele alındığı görülmekte ise de bu çalışmada yapıldığı gibi top yekun bir maliye politikaları uygulamalarına yönelik faktör analizi ve araçlara ilişkin göreceli üstünlüğü ifade eden bir çalışmanın Türkiye’de 1980 – 2015 dönemi için yapılmadığı görülmüştür.

Bu çalışma ile genişletici ve daraltıcı maliye politikalarının, gelirin yeniden dağılmasını nasıl etkilediği, bunun sosyal adalet ile ilişkisi ve önemi ele alınmaktadır. Tezde, 1980 sonrası Türkiye’de şimdiye dek yapılan akademik çalışmalarda ileri sürülen görüşler literatür taramaları ile ortaya konacak ve farklı bir yaklaşım ile, belirlenen maliye politikası kapsamı dahilinde, tüm değişkenler bir arada ele alınarak gelirin yeniden dağılımına tesiri ve ilişkileri ortaya konulacaktır.

Bu tez, Türkiye’de 1980 sonrasında uygulanan maliye politikalarının, bireysel gelir dağılımı eşitsizliği dolayısı ile sosyal adalet arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Başta maliye politikalarının genişletici ve daraltıcı etkenleri olmak üzere, gelir dağılımına etki eden tüm faktörler literatür çalışmaları ile incelenecektir. 1980 sonrası Türkiye için zamansal kırılımlar oluşturularak yapısal dönüşümler ele alınacaktır. Çalışmada, belirlenen zaman aralıkları içerisinde gelirin yeniden dağılımına ilişkin maliye politikaları değişkenleri ve GINI ile ekonometrik analiz yapılmıştır. Akabinde, literatür taramasıyla da gelir dağılımı ve sosyal adalet ile ilişkiler ortaya konulmuştur.

Sosyal politikaların kamusal niteliği açısından maliye politikalarının bünyesinde ekonomik sınıflandırmada yer alan, kamu gelirleri (vergi ve vergi dışı - borçlanma ve sair gelirler) ile kamu harcamaları (cari, transfer ve yatırım harcamaları) zaman serisi içinde değerlendirilecektir. Gelir dağılımı eşitsizlik

⁵ Nusret Ekin, "Dönüşüm Küreselleşme ve Çalışma Hayatında Yeni Boyutlar", **IU İktisat Fakültesi Yayınları**, İstanbul, 1998, s.57.

endeksi olarak kabul edilen GINI değerleri ile maliye politikası değişkenlerinin ilişkileri ortaya konulacaktır. Buradan da sosyal adaletin tesisine giden yolda bir öngörü yapılması amaçlanmaktadır.

Şekil 1 – Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Politikaları ile Sosyal Adalet ve Gelir Dağılımı Adaletine Etkileri

Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamalarının, Gelir Dağılımı Politikaları ile Gelir Dağılımı Adaletine ve Sosyal Adalet Etkileri

Bu çerçevede, üzerinde durulacak hipotez, Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olduğu kabulü ile, incelenen dönem için genişletici ve daraltıcı maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğini ve buna bağlı olarak da sosyal adaleti nasıl etkilediği ortaya konulacaktır.

Tezde, 2002 öncesi gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren verilerin eksikliği ile, bir yandan yıllar bazında veriler tahmin edilmeye çalışılacak, diğer yandan, durağan kabul edilen 1980 – 2001 arasındaki gelir dağılımının 2001'den sonra iyileşmeye yönelik değişiminde nelerin etkili olduğu tartışılacaktır. Genişletici ve daraltıcı maliye politikalarının krizlere etkileri de tartışılacak yaşanan ekonomik krizlerin maliye politikaları ile gelir dağılımı politikaları arasındaki ilişkiyi ne denli etkilediği ortaya konulacaktır. Genişletici maliye politikaları tanımı itibarı ile toplumu ekonomik rahatlatan bir kavramdır. Büyüyen bir ekonomide, Kuznets teorisi ile ortaya konulan gelir dağılımı eşitsizliğinin “ters U” görüntüsü Türkiye için genişletici maliye politikalarla nerelerde çakıştığına bakıldığında aşağıdaki hipotezin kurulması kanaatine ulaşılabilir:

H_0 : Türkiye’de 1980-2015 döneminde genişletici maliye politikaları gelir dağılımını ve sosyal adaleti olumlu yönde etkilemiştir.

Bu araştırmada iktisat politikaları içinde maliye politikasının ve özellikle de genişletici maliye politikalarının kapsamına ve sınırlarına değinerek gelirin yeniden dağılımındaki etkileri incelenecektir. Aynı zamanda maliye politikasına ilişkin yıldan yıla zamansal bir seri analizinin yapılmasına olanak sağlayan bir düzey çalışması yapılarak kapsam dahilindeki politikalara ayrılan bütçe için uygulama gerçekleri arasında bağlantı kurarak çalışma yapılacaktır.

Bu aşamada araştırmanın planına uygun olarak düşünülen metodolojinin hangi safhalarda uygulanacağını ve sonuca nasıl gidileceğinin vurgulanmasında fayda vardır. Bu minvalde, böyle bir çalışmaya olan ihtiyaç, gereklilik, konuya ilişkin sorunların ortaya konulması ve çalışmanın önemi konularına çalışmanın planı dahilinde değinilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde gerek gelir dağılımı, gerekse devletin gelir dağılımı eşitsizliği üzerine etkilerini ortaya koyan teorik alt yapının olduğu varsayımı ile iktisadi akademik çalışmalar nezdinde çokça tartışılan adalet, denge ve eşitsizlikler üzerinde durulacaktır. Yine bu bölümde maliye politikalarında adalet konusu işlenecek ve gelir dağılımı eşitsizliği ile maliye politikalarının karşılıklı ilişkileri üzerinde durulacaktır. Maliye politikalarının gelirin dağılımında olumlu ve olumsuz yönleri de ortaya konularak devletin iktisadi hayata müdahale biçimlerinde alternatif yollar da tartışılacaktır.

İkinci bölümde Türkiye’de 1980 sonrası dönemde maliye politikalarının etkinliğini ifade edecek zamansal kırılımlar incelenecektir. Bu bağlamda maliye politikasının genişletici ve daraltıcı uygulamaları incelenerek zamansal ayrışmalar belirlenecektir. Maliye politikalarına ayrılan bütçe giderleri olarak alınacak yıl bazında dolar cinsinden elde edilen değerler enflasyondan arındırılmış miktar reel veri olarak kabul edilecek, karşılığında bağımlı değişken olan gelir dağılımı eşitsizlik endeksinin değerleri yıl bazlı ikincil veriler olarak ele alınacaktır. Maliye politikalarının uygulanmasına yönelik kalemler ve bu kalemlere ilişkin bütçeden ayrılan kaynaklar ile aynı zaman dilimlerinde toplanan her türlü vergiler (dolaylı dolaysız) aynı yıl için yatay (kesit) verisini oluştururken, bu kesit verilere bağımlı

değişken olarak ilgili gelir dağılımı eşitsizlik endeksi yerleştirilecektir. Birincil verilerle elde edilen veri seti üzerinden maliye politikaları için maliye politikaları uygulama düzeyi olarak ifade edilecek “etkinlik düzeyi” oluşturarak maliye politikalarının devlet müdahalesindeki ağırlığını ortaya koyacak bir çalışma yapılacaktır. Elde edilen veriler ışığında ekonometrik analiz yapma olanağı tanındığı ölçüde, çalışma zamansal kısımlarında sıkıntılı geçen yılları düşünerek belirlenen kısımların da temelini oluşturacaktır. Bu bölümde her bir kısımlar grupları için zaman eksenli veri seti oluşturulmuş olacak ve elde edilen verilerle yine veri sayısının ve veri setinde oluşan açıkların elverdiği ölçüde doğrusal ve doğrusal olmayan (linear ve non-linear) regresyonlar denenecektir. Özellikle çoklu korelasyonlardan arındırma ve anlamlılık düzeylerini yükseltecek logaritmik çalışmalar yapılacaktır. İki den fazla değişkenin analize tabi tutulamaması gibi bir sorun ortaya çıkarsa her bağımsız değişken tek tek bağımlı değişken ile analiz edilecektir. Kısımlar devre dışı bırakılarak otuz beş yıllık (1980-2015) veriler içinde en uzun veri birliğinin olduğu dönemler için, bir bütün olarak ele alıp bağımlı değişken ile her bir bağımsız değişkenlerin etkileşimlerine bakılacaktır. Öte yandan çoklu doğrusallık sorunu çıkması halinde değişkenleri analizden elemek yerine⁶ doğrudan ikili analizler ile maliye politikalarının araçlarını birer birer yorumlayacak ve bir sonuca bağlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde maliye politikalarının ilk iki bölümde ortaya çıkardığı gelir dağılımı eşitsizliği üzerine sonuçlar değerlendirilerek sosyal adaletin nasıl etkilendiği ortaya konulacaktır. Sosyal adalet için maliye politikaları ve gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisinin tesiri dışında başka unsurların neler olduğunu da ortaya koyarak, aşağıda, giriş bölümünün sonunda ifade edilen hipotez değerlendirilecek ve doğruluğu araştırılacaktır. Yine bu bölümde maliye politikalarının gelirin yeniden dağılımı ile ilişkileri ışığında sosyal adalete etkisi incelenecektir. Burada mevcut gelir dağılımı adaletini ölçen endekslerden faydalanarak zaman serisi içerisinde bir önceki bölümde yapılan ekonometrik sonuçlar tartışılacaktır. Uygulana gelmiş maliye politikaları ve karşılığında elde edilen bireysel gelir dağılımı bir sonraki aşamada da sosyal adaletin oluşumuna

⁶ Selahattin Güriş, Ebru Çağlayan, **Ekonometri**, Der Yayınları, İstanbul, 2013, s. 598.

yönelik ilişkiler ortaya konularak bir faktör analizi sonuçlandırılmaya çalışılacaktır.

Sonuç kısmında ise Türkiye’de 1980 – 2015 yılları arasında ekonometrik analizi yapılan maliye politikaları araçları ile gelir dağılımı endeksinin nasıl değiştiği, analizin ortaya koyduğu sonuçlara istinaden başka faktörlerin gelir dağılımını etkileme düzeyi ve oradan da sosyal adaletin nasıl etkilendiği tartışılacaktır. Yapılan analizlerin ışığında maliye politikalarının kalemleri ile etkileşimin nasıl gerçekleştiği ortaya konulmuş olacaktır. Yine aynı bölümde, çalışmanın ele aldığı her iki dönem için de, literatürde ifade edilenler ile tezde yapılan analizlerin sonucunda ortaya çıkan farklılıklar tartışılacaktır.

1. BÖLÜM – Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarında Eşitlik Denge ve Adalet Kavramı

1.1. Gelir Dağılımında Eşitsizlik, Denge ve Adalet Kavramları

Gelirin dağılmasında adalet ve eşitsizlik kavramı yanı sıra denge ifadesinin de kullanıldığını görülmektedir⁷. Şu halde, eşitsizlik, adalet ve denge tabirlerinin ayrı ayrı ele alınmasında fayda vardır. Bazı kaynaklarda, özgürlük ile adalet kavramı, bazı kaynaklarda eşitlik eşitsizlik ve denge kavramları, konunun akışı doğrultusunda kullanıldığı anlaşılmış ve bir biri yerine kullanılabilir hale gelmiştir. Akademik literatür için de bunu söylemek, yapılan taramaların sonucunda edinilen bir kanaattir. Kaynaklarda aynı anlama gelecek şekilde kullanılıyor olması münasebeti ile bu çalışmada “gelir dağılımı eşitsizliği” tabirinin kullanılmasına yönelik bir tercih yapılmıştır. Aşağıda bu tabirler tanımları ve kullanım biçimleri ile detaylı olarak incelenmiştir.

1.1.1. Adalet ve Eşitsizlik Kavramları

Lorenz eğrisinin oluşturulduğu tam eşitlik doğrusu ($y=x$, birikimli gelir ve birikimli nüfus ilişkisi) aslında fert başına hiçbir farklılık ayırım ve sair etkenler gözetmeksizin eşit miktarda ölçülmüş gelirin dağılımını ifade etmektedir. Oluşacak Lorenz eğrisinin $y=x$ doğrusuna denk düşmesi, bu doğrunun Lorenz eğrisi haline gelmesi anlamına gelmektedir (GINI değerinin 0 olması durumu). En uç hali ile “tam eşitlik” bir adaletsizliktir. Böyle bir durumda, çalışan ile çalışmayana, bilen ile bilmeyene bir yıl içinde üretilmiş toplam hasıladan eşit pay verilmesi söz konusudur. Oysa, beşeri sermaye için söylenebilecek “hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?”⁸ anlayışına karşılık gelen, çalışanla çalışmayanın da bir olamayacağını düşünmek gerekir. Nitekim, 1990’larda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin taşıdığı komünist sistem çöküşü, konuyu en iyi şekilde açıklar niteliktedir. Birey çalışsa da çalışmasa da, bilse de bilmese de aynı hak ve gelir elde etmiş olması adalet konusunu

⁷ Sait Dilik, **Servetin Geniş Kitlelere Yayılması**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976, s. 126.

⁸ Diyanet, “Kur’an, Zümer Suresi 7. Ayet”, (Çevrimiçi) <http://www.diyaret.gov.tr>, 4 Nisan 2016.

bertaraf etmiştir. Şu halde düşünmek, bilmek, çalışmak gibi beşeri unsurlar değerlendirildiğinde elbette karşılıkları da eşit olmayacaktır. Adalet ile Hak'ça bir dağıtımdan söz ediliyorsa, toplum içinde yaşamının normlara dayalı kurulmuş medeniyetlerde, ülkelerde ve hatta ailede hak ve hukuk kavramı eşitlikten daha öte pozitif bir yaklaşım (öznel bir nitelik) olarak ele alınmaktadır. Öte yandan “tam eşitlik” nasıl adaletsizlik demek ise, eşitsizlik de adaletli olmak anlamını doğurmayacaktır. Burada kast edilen “eşit işe eşit ücret” anlayışındaki eşit durumda olma ya da eşit emek miktarına eşit haklar tanıma ve eşit gelir ile karşılık oluşturmak değildir. Eşit durumda olma insani bir unsur ve sosyal, yaradılışla gelen bir hak olarak ele alındığında adalet, eğitim, sağlık, koruma vs. gibi alanlarda fırsat eşitliği adaleti sağlar, lakin mevzu bahis gelir ve buna dayalı servetin oluşumudur.

Eşitsizliğin ölçülmesi ve toplumda marjinal faydanın, verimin olduğu noktaya gelmesine kadar müsaade edilecek bir eşitsizliğin üstü ve altı adaletsizlik olarak değerlendirilebilir. Adalet bu hali ile denge durumuna daha yakın bir anlam olarak düşünülebilir. Her durumda, eşitsizlik ve adaletsizlik arasında, adalet ve eşitlik arasında keskin bir ayrım söz konusudur. Örneğin, eşit dağılım eğrisine tam yapışık bir gelir dağılımı için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Meta verilerinde “adil” durum için GINI=0 durumu olduğunu ifade etmişlerdir⁹. Her alanda fırsat eşitliği ile tüm bireylerin eşit davranışları, eşit emek ve eşit bilgilenmeleri ile eşit mesleki becerileri varsayımı söz konusu olduğunda ancak bu durum kabul edilebilir. Oysa lorenz eğrisindeki tam eşitlik doğrusu, eşitliği sağlar adaleti sağlamaz şeklinde bir anlayış daha doğru bir yaklaşım olur. TÜİK gelir dağılımı konusunda GINI endeksinin sıfırdan farklı değerlerini de ifade ederken “sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir”¹⁰ şeklinde tabir kullanmaktadır. Eşitsizlik, gelir eşitsizliği veya gelir eşitsizliğinden uzaklaşma ifadelerini kullanarak adalet tabirinden farklı bir kavram sergilemektedir.

Literatür taramalarında, sadece eşitsizlik ve adalet değil, aynı zamanda özgürlük kavramının da biri diğeri ile karıştırıldığı görülmektedir. Bu konuya Sosyal Politikaların Prensipleri adlı eserinde Robert F. Drake geniş yer vermekle beraber,

⁹ TÜİK, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Metaveri, Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar”, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, 6 Eylül 2016.

¹⁰ TÜİK, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21824>, 29 Mart 2016.

eşitlik, özgürlük ve adalet kavramlarını birbiri ile kıyaslayarak açıklamaya çalışmıştır. Eserde Drake, 1789 Fransız devrimi başta olmak üzere, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Amerika'nın kuruluş metni gibi dünyada önemli değişimlere imza atan hadiselerde ilgili kavramların nasıl ele alındığını da inceleyerek bu terimleri ayırtmaya çalışmıştır. Drake, adaletin farklı boyutlarını ele almış, yararlılık, yetki paylaşımı çerçevesinde sosyal ve politik oluşumlarını incelemiş ve geldiği noktada, adalet kavramının, fırsat eşitliği¹¹ (Walter Eucken tarafından ortaya atılmış Ordo-Liberalizm¹² bünyesinde bir kavramdır) ile ilişkisinin daha yoğun olduğu sonucuna varmış, adalet teorilerini karşılaştırmış ve nihayetinde adaletten yola çıkarak sosyal politikalar ve sosyal refah arasındaki ilişkiye değinmiştir.¹³

Adalet, iyiliğin en üst seviyesi olarak tanımlanmaktadır. Zira evren yani kozmosun ahlak (edebî denlilik ile örülmüş hali) sisteminin esası olan iyilik üstüne kurulu olduğu ifade edilmektedir.¹⁴ Beşeri sermayenin önemine atfen Eflatun'un ifade ettiği gibi halis bilgi ile donanmış kişi, ancak iyi ve adil (dikaios) olabilir¹⁵. Aristoteles'e göre ise denkleştirme ve dağıtma üzerine bir haslet olduğu vurgusu mevcuttur¹⁶. Adaletin iktisadi yaklaşımında böyle bir ifadenin oluşu Aristoteles'in ekonomi (oikonomia) üzerine yazılmış eserinin, iktisadın siyaset (politika) emri ile şekillendiği bulgusu ile, politika olarak adlandırılmıştır. Zira, iktisadın siyaset kökenli şekillendiği ifade edilmektedir¹⁷. Her ne kadar Rawls'ın adalet teorisinde özel olarak inanç veya iyilik yapmaya bağlı olmadığını vurgulasa da, Kant'çı bir eleştirel yaklaşım ile adaletin özgürlükle aynı anlama gelecek şekilde kullanımı bir illizyondan ibaret¹⁸ olduğu belirtilmektedir. Liberal bir sistemde özgürlükçü bir yaklaşım da tam eşitlik anlayışına denk gelen kısmı ile aynı anlamda kullanılamaz.

¹¹ Dilik, **a.g.e.**, s. 137.

¹² Can Aktan, "Alman Ekonomik Düzen Modelinin Temelleri", (Çevrimiçi) <http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordo-liberalizm/ordo-felsefesi.htm>, 28 Eylül 2016.

¹³ Robert F Drake, **The Principles of Social Social Policy**, Macmillan, Palgrave, Newyork, 2001, p. 72.

¹⁴ Teoman Duralı, **Felsefe-Bilimin Doğuşu**, Eflatun, "devlet", II(358a,367c); "Kanunlar", I (631c) aktarımı, Dergah Yayınları, 2011, s. 15.

¹⁵ **A.e.**, s. 16.

¹⁶ Armağan Öztürk, "Rawls'ın Adalet Teorisi ya da Biçimsel Hak Anlayışının Teorik Açmazları Üzerine", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:37, Ekim 2007, s. 58.

¹⁷ Duralı, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁸ Armağan Öztürk, **a.g.e.**, s. 62.

Sonuç olarak, adalet ve eşitlik kavramları biri birinden farklı ifadelerdir. Adalet eşitliğe göre daha öznel bir kavram olmakla beraber, eşit koşullarda bulunanlara eşit davranışın söz konusu olduğu durumlar için eşitlik ve adaletten birlikte söz etmek mümkün olabilir. Tezde, sosyal adaleti sağlayacak bir gelir dağılımı adaleti, nitel bir araştırma yöntemi ile ortaya konulurken, gelir dağılımı eşitsizliği için, nicel bir araştırma ile ölçülen birincil değerler kullanılmaktadır.

1.1.2. Adalet ve Denge Kavramları

Sait Dilik başta olmak üzere bazı iktisat bilim adamları gelir dağılımından bahsederken ölçülebilirliği ve karşılaştırılması açısından “denge” kavramını kullanmışlardır. Denge, kelime itibarı ile “ekonomik hayatın uyumlu düzeni”¹⁹ olarak kullanılmakta ise de İngilizce karşılığı olan “equilibrium” yani İngilizce “equality” ve Latince “libras” kelimelerinin birleşimi Türkçe karşılığı ile “eşitlik” ve “ağırlık” kelimesinin birleşiminden meydana gelmiştir. Ağırlık bir nesnenin hacmi ve öz ağırlığı (birim hacimdeki ağırlığı) değerlerinin çarpımından oluşan bir değerdir. Burada tek başına hacim ve tek başına birim hacimdeki ağırlık miktarlarındaki eşitlik dengenin oluşmasını sağlayamaz. Denge için bu iki değişkenin çarpımındaki eşitlik (denklik) olması gerekir.

İktisadi anlamda denge, üretici tüketicisi ve piyasa dengesi olarak ele alınmaktadır. Tüketicinin elde ettiği gelir ile en yüksek seviyedeki doyumunu (talep - ihtiyaç tatmini) ve üreticinin üretim faktörleri ile en yüksek seviyede kârlılığını (arz - verimlilik tatmini) oluşturan ve istem ile sunumun (arz ve talebin) eşit olduğu değişken fiyatların sabite yakınsadığı piyasa koşulları olarak ifade edilmektedir.²⁰ Burada, fiyatların değişkenliğinin ortadan kalktığı meselesi önemlidir. Bu hali ile dengenin oluşumu itibarı ile üretici tüketicisi ve piyasa en yüksek seviyede amaç fonksiyonlarına ulaşılmış olması demektir.

Adalet kavramının ölçülebilirliği söz konusu değildir. Nisbi (göreceli) adaletten söz etmek mümkündür. Şu hali ile gelir dağılımı için adalet mi yoksa denge

¹⁹ TDK, “Türk Dil Kurumu, Sözlük”, (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56afc315b403c2.53120337, 27 Ocak 2016.

²⁰ Tuncer Bulutay, **Genel Denge Kuramı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 434, 1979, s. 4.

mi daha kullanılası bir kavram diye düşünülduğünde, denge kavramı daha ön plana çıkmaktadır. Denge kavramının adalete giden yolda bir ara değişken gibi düşünülmesi de mümkündür. Bu tez boyunca eşitsizlik kavramının kullanılmasının aslında adalete, dengeye göre daha sayısal bir boyutla yaklaşmasının getirdiği avantaja sahip olmasından dolayı tercih edilmiştir. Eşitsizlikte bir referans noktası vardır. Lorenz eğrisinde “ $y=x$ ” doğrusu tam eşitliği ifade ettiğine göre, eşitsizliği buna dayalı olarak ölçmek mümkün olacaktır. Denge kavramını aynı düşünce yapısında gelir dağılımını normatif bir yaklaşımdan pozitif bir değerlendirmeye tabi tutacak bir unsur yoktur. Gelir dağılımının normatif ekonominin konusu²¹ olmaktan çıkartmaya yarayacak sayısal ölçütü barındıran eşitsizlik kavramı olduğundan tez boyunca ‘gelir dağılımı eşitsizliği’ kavramı kullanılacaktır.

1.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adalet

Fransız iktisatçı Thomas Piketti son zamanların en çok dikkat çeken Kapital adlı eserine, “Sosyal farklılıklar ancak toplumsal faydaya dayanabilir”²² ifadesi ile başlar. Buradan hareketle toplumsal fayda ortaya çıkacak ise eşitsizliğe katlanılabilir. Buradaki katlanabilirliğin bir sınırı olmalı. Tam eşitlik eğrisi ($y=x$ doğrusu) bir ütopyadır. Bu ütopyik durumun bozulmasında sosyal adaleti sağlamaya yönelik bir değişim toplum tarafından da kabul görür.

Refah devletlerinde, bireylerin gelir kaybı ve düşük gelir etkilerini azaltılmaya yönelik sosyal yardım ve sosyal güvenlik sistemleri dört ana unsurun birlikte çalışması ile mümkün olmaktadır: Devlet, reel sektör, kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları ve aile²³. Gelir dağılımı eşitsizliğinin dengeye oturması (muhafazakâr) azaltılması (liberal ve sosyal devlet) ile sosyal adaletin sağlanmaya yöneldiği dönemleri ileriki bölümlerde (bkz. Bölüm 3) daha detaylı ele alınacaktır.

Şekil 2’de görüldüğü gibi gelir dağılımı eşitsizliği ile sosyal adalet arasında çift yönlü bir ilişki söz konusudur. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yaygın olduğu

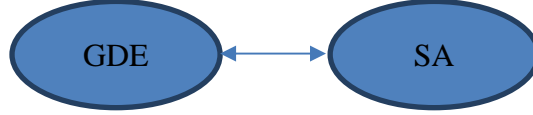
²¹ Mahfi Eğilmez, **Makro Ekonomi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 16.

²² Thomas Piketty, **Capital in the Twenty-First Century**, the Balknap Press of Harvard University, London, 2014, s. 1.

²³ Tülay Arın, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Fonlarının Açıkları: Liberal Güvenlik Rejiminin Çelişkileri ve İflası”, **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını**, İstanbul, 1996, s. 277.

yoksulluğun derinleşmiş olduğu bir toplumda sosyal adalet sağlanamıyor iken, sosyal adaletin yokluğunda da gelir dağılımı eşitsizliğinin daha da derinleştiği ifade edilmektedir.

Şekil 2 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği (GDE) ve Sosyal Adalet (SA) İlişkisi

Maliye politikalarını incelerken, iki sektörlü (hane halkı ve üretim haneleri) bir durumda çarpan analizinde tüketimin otonom tüketim ve güdülenmiş tüketimden ibaret olduğu ifade edilmektedir; öyle ki, bireysel bazda, gelirin bağımsız değişkeni olduğu bireyin tüketim (C_d) fonksiyonu, otonom tüketim (C_0) ile gelirin marjinal tüketim eğilimi (c) ile kullanılabilir gelirin (Y_d) çarpımının toplamıdır²⁴. Yani;

$$C_d(Y_d) = C_0 + cY_d \quad 0 < c < 1$$

Buradaki C_0 'ın tanımı itibarı ile bireyin hiç geliri olmasa dahi ($Y_d = 0$) tüketmek zorunda olduğu ekonomik değer olarak ifade edilmektedir. Toplumda bireylerin harcama miktarı için bir bireyin hiç geliri olmasa da C_0 miktarınca tüketimi sağlayacak bir gelire sahip olması, hiç çalışmasa da bu gelirin ya da ihtiyacın karşılanması sosyal refahı sağlayacak bir durumdur. Aynı zamanda bu durum kamu “vicdanını” da rahatsız etmediği gibi tersi bir durum huzurun tehdidi ve vicdani rahatsızlığın müsebbibi şeklinde tezahür eder.

Aynı hususta, devletin maliye politikaları aracılığı ile ikincil gelir dağılımını sağlayabileceği ve bu ahvalde, az kazananın az, çok kazananın çok vergi alınarak eşit harcama ve fırsat imkânlarının sağlanması²⁵ sosyal adaletin tesisini sağlamaktadır. Devletin maliye politikası araçları ile ikincil gelir dağılımını oluşturmasında 1980 öncesi neo-liberal iktisadi anlayış çokça benimsenmemiş, devletin iktisadi sisteme ajan mahiyetinde piyasaya tesirine olumsuz bakılmıştır. Bu hali ile mesela eğitime yapılacak devlet müdahalesinin yetersiz harcama nedeni ile eşitsizliği arttıracacağı (bu nedenle de özelleşmesi gerektiği) dolayısı ile sosyal adalete

²⁴ Nazım Öztürk, **Maliye Politikası**, Ekin Yayınları, Bursa, 2014, s. 41.

²⁵ Devrim Ersever, “Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, Elazığ, 2006, s. 260.

olumsuz tesir edeceği öngörüsü aynı akım tarafından benimsenmektedir. Oysa devletin, sonraki yıllarda zorunlu eğitimin sürecinin tümünde doğrudan, yüksek eğitimin ise kısmen doğrudan müdahale ederek fırsat eşitliğini doğurması daha yaygın bir görüş haline gelmiş, zengin aile çocuklarının elde ettiği pozitif dışsallığı dar gelirli ailelerin çocuklarına da sağlayacağı düşüncesi hakim olmuştur.²⁶

Sosyal adaletin tesisinde eşitsizlik ve adalet arasında aşağıdaki beş önerme durumu özetleyecek mahiyettedir:

- Gelir dağılımının, her birey için eşit gelire sahip olarak dağılımını sağlamak, adaletsizliği getirmektedir,
- Beşeri sermayesi biri diğerine yakın kişiler için çalıştığından fazlasını ya da azını alıyor olmak, benzeşen çalışma miktarına uygun gelir, yani ücret farklılığı büyük ise adaletsizliği getirmektedir,
- Bireyi sosyo-kültürel etkilerden arındırarak eşit işe eşit ücret (eşit katma değere eşit paye) uygulaması adaletsizliği getirmektedir,
- Coğrafi konumu dahil tüm olanaklar ve şartlar aynı iken, kazanılmış servetin veraseti ya da intikali adaletsizliği getirmektedir,
- Varlığı kabul edilen bir devlet mekanizması marifeti ile, bireylerin, kaynaklara eşit erişim imkanının ortadan kaldırılması veya fırsat tanınmaması adaletsizliği getirmektedir.

Başka bir bakış açısı ile sosyal adalet, iki ana unsura sahiptir: Bunlardan ilki adil dağılım (Justitia Distribution) diğeri de adil sosyallik (Justitia Socialis)'dir. Hak etme, performans ve fırsat eşitliği olarak ifade eden Ali Seyyar, aynı eserde sosyal adaletin ikinci unsuru olarak ihtiyaç, eşitlik ve hürriyeti ifade eden adil sosyallik kavramını öne atmıştır. Yazar, adil dağılım ilkesinde ele aldığı eşitliğin; fırsat eşitliği, yaşama ve çalışma fırsatlarındaki eşitlik olarak ifade etmektedir. Öte yandan sosyal adalet için gerekli gördüğü adil sosyallik için kaynakların adil dağılımını ifade etmekte ve bunun mümkün olmadığını ancak ve ancak ikincil dağılım ile bu ilkenin yerine gelebileceğini belirtmektedir.²⁷

Bir ülkede sosyal adaletin bir bileşeni olarak toplumsal barışı görülüyorsa,

²⁶ A.e., s. 262.

²⁷ Ali Seyyar, **Sosyal Politika Bilimine Giriş**, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2011, s. 60.

toplumsal barış için de en önemli unsurunun gelir dağılımı eşitsizliği sorununun hallolması gerektiğini bilmek gerekir.²⁸ Buradan anlaşılıyor ki, farklı bir kavram olarak toplumsal barış ortaya çıkmakta ve bu kavramın içeriğini dolduracak unsurun da gelir dağılımı politikalarının uygulanmasında olduğu ifade edilmektedir. İkincil dağılımın gerektiğinin daha net bir ifadesi yine Ersever tarafından “gelir dağılımı eşitsizliği sorunsalının çözümü için de, sosyal devlet statüsündeki bir devletin müdahale ederek ikincil dağılımı oluşturması gerektiği düşüncesi mevcuttur”²⁹ şeklinde izah edilmiştir.

İkincil gelir dağılımı için devlet mekanizmasının çok farklı politikalar uygulayabildiği görülmektedir. Bunlar arasında, para ve maliye politikaları başta olmak üzere kapsama bağlı olarak pek çok kaynakta ayrı ayrı ele alınmış olan dış ticaret politikaları, sağlık politikaları, eğitim politikaları gibi unsurların gelir dağılımı eşitsizliğine ve oradan da sosyal adalete tesir ettiğini söylemek doğru olur. Yine bazı kaynaklarda servet dağılımının gelir dağılımı eşitsizliğine yol açtığı ifade edilmekle birlikte³⁰ tersi durumun da savunulduğu kaynaklar mevcuttur³¹. Servetin geniş kitlelere yayılması ve gelir dağılımı eşitsizliği hususunda zamansal ayrıma gitmenin daha doğru olabileceği kanaati öne çıkmıştır. Yani servetin tarihsel sürecinde ilk oluşumu döneminde gelir dağılımı eşitsizliği “sebebe” iken, bir kere dağılmış servetin nesillere aktarılması ya da kanunların ve yapılan düzenlemelerin (regülasyonlar) gelir dağılımı eşitsizliğine “neden” olarak ortaya çıkmış olması daha muhtemeldir. Dolayısı ile günümüzde servetin eşitsiz dağılımı da gelir dağılımındaki eşitsizliğin bir başka sebebidir şeklinde ifade edilebilir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve dolayısı ile sosyal adalet devletin elinde olmayan dış etkenlerle de değişebilir. Örneğin, ekonomik ya da finansal krizler döneminde gelir dağılımı eşitsizliğini ölçen endekslerin değiştiği görülmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği değişiyorsa sosyal adalette de bir sapmanın olmasını beklemek kaçınılmazdır. Özellikle krizlerin beşeri sermayeyi iyi kullanan ülkeler için fırsata dönüştürülebilmesi ya da bireysel bazda önceden bilginin alınabilmiş (inside trading

²⁸ Ersever, **a.g.e.**, s. 255.

²⁹ **A.e.**, s. 255.

³⁰ Aysen Tokol, Alper Yusuf, **Sosyal Politika**, Dora Yayınları, 4. Baskı, Bursa, 2013, s. 174; Necla Ayaş, “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Değişimi Üzerine”, **Türk Metal Dergisi**, Sayı 159, Ankara, Ekim 2012, s. 5.

³¹ Dilik, **a.g.e.**, s. 94.

gibi) olması hazırlıklı olunması gibi etkenler varlıklarına varlık katabilmekte ve böylece eşitsizliği kendi lehine çevirebilmekte, yoksulluğu derinleştirebilmekte ve sosyal adaleti olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

1.3. Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı ve Sosyal Adalet ile İlişkisi

Maliye politikalarına ilişkin, politika üreticilerinin 1985'lerden 2015'e gelene dek (son otuz yılda) temel olarak üzerine düştükleri konu eşitsizlik olmuştur³². "Fiscal Space" olarak ele alınan ve kamu gelirlerinin iradi maliye politikası mahareti ile politika üreticilerine sağladığı alan olarak bilinen hareket kabiliyeti ile, ikincil dağılım ile eşitliğe katkı sağladığı gibi kıt kaynakların olumlu ve etkin kullanımını sağlayacak bir pazar mekanizmasına katkıda bulunduğu da belirtilmelidir.³³ Mali alan, devletin finansal durumunu ya da istikrarını olumsuz etkilemeksizin, özellikli bir amaç için kullanılacak bütçesel kaynakları ifade etmektedir.³⁴

Maliye politikalarının adalet ve eşitsizlik üzerine etkilerine geçmezden evvel meselenin kapsamının belirlenmesinde fayda vardır. Zira, bazı akademik kaynaklarda devletin iktisadi düzene müdahaleleri konusunda maliye politikası, para politikası yanı sıra eğitim politikası, dış ticaret politikası ve sağlık politikası gibi farklı alanları maliye politikasının dışında tutarak geliştirmekte ve ona göre çalışmalarını şekillendirmektedirler. Örneğin, dış ticaret meselesinde, en basit hali ile iki ülke arasında yapılacak reel sektörlere ilişkin bir faaliyet her iki tarafın da kazanımları ile sonuçlanmalıdır ki ticaret yürüsün; şu hali ile sistemin bütününe bakıldığında bir kaybedenin olması beklenir.³⁵ Buradaki fikir uluslararası ticarete niteliksiz işgücü talebinin ve ücretlerinin artacağı sonucu genel anlamda bir eşitsizlik yönünde bir eğilimin oluşacağıdır.³⁶ İşte bu kaybedenin (dış ticaretten nemalanamayan sair grupların) gelir dağılımından negatif etkilenmelerini önleyecek tedbirlerin devlet tarafından alınması icap etmektedir. Dışa açık ekonomilerde dış

³² Benedict Clements, Ruud De Moouandothers, **Fiscal Policy and Income Inequality: An Overview**, IMF, 2015, p. 3.

³³ A.e. s. 3.

³⁴ Eren Çaçkurlu, **Bağımsız Maliye Politikası Uygulama Olanığının kısıtlanması: Mali Alan Daralması ve Etkileri**, Ekonomik Yaklaşım, Cilt 22, Sayı 79, s. 21.

³⁵ Rana Atabay Baytar, "Dünya Gelir Dağılımındaki Bozulmada Yeni Korumacılığın Rolü", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2010, s. 174.

³⁶ Elena Meshi ve MarcoVivarelli, **Trade and Income Inequality in Developing Countries**, World Development, vol. 37, No. 2, 2009, p. 287.

ticaret ve sermaye akışlarının üst gelir gruplarını daha da avantajlı hale getirip yoksulluğu derinleştireceği belirtilmektedir.

Öte yandan, Kuznets teorisi (iktisadi büyüme ve GINI katsayısının ters U biçimli ilişkisi;³⁷ gelir dağılımı eşitsizliğinin ekonomik büyüme ile bir süre artacağını, sonrasında ise düzeleceğini ifade etmektedir) ile birlikte ele alındığında Fields ve Jakobson tarafından yapılan çalışmaları değerlendirip tersi bir durumun da ortaya çıkacağını söylemek mümkün. Fields ve Jakobson, yoksulluğun ekonomik büyüme ile azalacağını ifade ederken ekonomik büyümenin de uluslar arası ticaretin yoğunlaşması ile pozitif bir korelasyona sahip olduğunu söylemektedir.³⁸ Oysa Kuznets, ekonomik büyüme devam ederken bir süreliğine gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren GINI katsayısının artacağını ve bir anlamda yoksulluğun derinleşeceğini ifade etmekte, akabinde ekonomik büyüme devam ederken Fields ve Jakobson ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Öte yandan, Kuznets'in ters U görüntüsünün Türkiye için tam tersi yani U görüntüsü olduğunu iddia eden, bölgesel gelir dağılımı analizi ile ortaya koyan çalışmalara da rastlanmıştır.³⁹ Kuznets'in aldığı temel eleştiri, sanayi toplumu üzerinde yapılan çalışmalar olması ve çalışmanın Amerika, İngiltere ve Almanya ile sınırlı kalmış olmasından kaynaklanmakla birlikte, hizmetler sektörünün ağırlık kazanması ile beraber Kuznets'in başlarda ters U olan grafiğin ileriki safhalarda U şekline geleceği ve tümü itibarı ile sanayi öncesi sanayi dönemi ve sanayi sonrasında içine alacak bir çalışma yapıldığında yatık S görüntüsünü vereceği de ifade edilmektedir.⁴⁰

Maliye Politikalarının adalet ve eşitsizlik üzerine değerlendirilmesinde devletin uygulamakta olduğu maliye politikaları nezdinde, kalem kalem kapsamı ele almadan önce, ana başlıkları ortaya koymak yerinde olacaktır. Bu noktada maliye politikalarının araçları olarak kamu harcamalarını ve kamu gelirleri ele alınacaktır. Kamu gelirleri içinde de vergi ve vergi dışında kalan kamu gelirleri (borçlanma, irad,

³⁷ Cem Dişbudak, Bora Süslü, "Kalkınma ve Bireysel Gelir Dağılımı: Kuznets Hipotezi Türkiye İçin Geçerli mi?", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 18, 2009, s. 150.

³⁸ Gary S. Fields ve George H. Jakobson, **New Evidence on the Kuznets Curve**, New York, Cornell University Department of Economics, 1994, p. 1.

³⁹ İbrahim Tokathoğlu, Murat Atan, "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 18, Sayı 65, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 26.

⁴⁰ Romie Tribble JR, "The Kuznets-Lewis Process within the Context of Race Class in the US Economy", **International Advances in Economic Research**, pup num. 2, 1996, p. 160.

icar vb.) kalemlerini bilhassa kapsamımız dahilinde çalışma içinde değerlendirilecektir.

Kamusal ihtiyaçların giderilmesi için maliye gelir ve giderlerinin yönetilmesi maliye politikası ile mümkündür. Şu halde, bireylerin kendi başlarına karşılamayacakları, ancak, zorunlu ihtiyaç durumunda olup devlet tarafından karşılanacak ihtiyaçlar kamusal ihtiyaçlar olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ Kamusal ihtiyaçların karşılanması devletin sorumluluğunda ise devlet ihtiyaçları belirlemek ve yapacağı harcamalar için kaynak oluşturmak zorundadır. Bunun için de hem kamu gelirini hem de kamu harcamalarını birlikte düşünerek yıllık bütçeyi oluşturmaktadır. Klasik iktisatçılar için devlet sadece asli görevler olarak kabul edilen adalet, korunma, eğitim ve sağlık hizmetlerini yerine getirecek şekilde politika üretmelidir ki, bunun da denk bütçe ile yapması öngörülür. Oysa Keynesyen bir bakış açısı açık bütçeyi yani gelirlerin harcamaları karşılamadığı bir bütçe öngörür. Bu noktada 1980 sonrası Türkiye için açık bütçeli kamu maliyesinin işlediği görülmekte iken devlet asli fonksiyonları hususunda tüm bireylerin fırsat eşitliği içinde faydalanmasını sağlamaya yönelmiştir. Bazı yıllar için ise Türkiye’de gelir dağılımını gözeterek harcama kalemlerinin değiştirildiğini ve buna yönelik olarak da maliye politikalarının şekillendiğini görmek mümkündür. Lakin, maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerine avantaj ve dezavantajları dışında gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyen unsurlar ele alındığında aşağıdaki önermeler kurulabilir niteliktedir:

- İradi maliye politikalarının oy devşirme maksatlı kullanımı mümkündür,
- Planlanan bütçenin hemen tesirinin görülmeyip, iteratif (zamansal öteleme – orta veya uzun vade) etkenliğe sahip olması mümkündür.
- Gelir dağılımına, maliye politikaları dışında faktörlerin (bağımsız merkez bankası vasıtası ile uygulanabilecek para politikaları, dış ticaret politikaları, servet dağılımında mevzuat düzenlemeleri vs.) olumlu veya olumsuz etkileri mümkündür.
- Kısmi kurala dayalı maliye (mali kural) politikalarının değişkenliği mümkündür.

⁴¹ Nazım Öztürk, **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2015, s. 11.

- Otomatik maliye politikalarının ön görülemeyen uygulama zorluğu ve denetimi mümkündür.
- Mali alan imkanının azaldığı zamanlarda iradi maliye politikalarının dar alanda tesirinin zayıflığı mümkündür.

Uygulanan maliye politikasının tesiri ile ortaya çıkacak bir gelir dağılımı eşitsizliği için zamansal etki (aynı yıl ve takip eden yıla bakmakta fayda var) dış faktörlerin etkisi gibi unsurların da göz önüne alınması gerekmektedir.

Öte yandan Robert Nozick'e göre, devlet ikincil gelir dağılımını sağlamak adına sisteme hiç müdahale etmemelidir. Zira, devletin dağıtabileceği gelir haksız olarak (adaletten uzak) elde edilmiş gelirlerdir. Bu bağlamda Nozick gelirin elde edilmesinde üç temel kural ileri sürmektedir, bu ilkeler: Hak ederek mülkiyet oluşturma (1), adalet prensiplerine uygun transfer edilen malın kullanım hakkını elde etme (2) ve bu iki durumun dışında mülk edinme ve kullanmayı haksızlık olarak kabul etme (3) şeklinde ifade edilmektedir.⁴² Böyle bir bakış açısının olduğunu da not etmekte fayda vardır. Buna karşılık aksi yönde görüşler de vardır. Örneğin, ulusların çöküşünü konu edinen "Why Nations Fail" adlı eserde ABD ve Meksika'ya sınır iki kasabanın önceleri bir bütün olarak yaşayan, ayrıldıktan sonra ise sadece devletlerin farklı kanunları ve uyguladıkları politikalar ile nasıl farklılaştığını gösteren çalışmalar durumun ikincil dağıtımda sosyal refahın nasıl yakalandığı konusunda fikir vermektedir.⁴³ Aynı eserde çok farklı ülkelerden farklı tarihlerdeki gelişmeleri göz önüne alarak gelirin dağılımında nasıl devlet idaresinin etkin olduğunu görmek mümkündür. İşe yaramayan kuramlar olarak ele aldığı kitabının ikinci bölümünde coğrafya, kültür ve özellikle de cehalet hipotezinin gelirin adil dağılmasında ve sosyal refahın işleminde katkısı olmadığı yönünde ifadeleri mevcuttur.⁴⁴ Aynı eserde devlet yönetiminin hatta iradi maliye politikalarının çarpıcı örnekleri verilerek ana etkenin refah devleti istenip istenmemesi konusu üzerinde yoğunlaştığını ve bunun için de siyasi iradenin çok büyük rolü olduğu belirtilmiştir. Bu konuda uluslararası ekonomik kuruluşların dahi (IMF gibi) kurala dayalı dayatmalarının

⁴² Cemil Rakıcı, **Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü; Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008, s. 35.

⁴³ Daron Acemoğlu, James A. Robinson, **Why Nations Fail**, Profile Books, Aralık 2013, s.77.

⁴⁴ **A.e.**, p. 53-70.

pratikte güzel sonuçlar getirdiğini söylemek olası değil. Venezuela 1995-2008 arası gelişmelerinde (özerk bir merkez bankası ve enflasyonda görülmemiş yüksek oranlar) bu durum açıkça ifade edilmiş iyi bir örnek olarak sergilenmiştir.⁴⁵ Oysa merkez bankalarının bağımsızlığı literatür çalışmalarında, uygun politikaların doğru zamanda ve doğru araçlarla kullanılması genellikle ekonomik istikrarın sağlanması gibi pozitif etkiler doğuracağı da ileri sürülmektedir.⁴⁶

Aynı konuya iktisat politikaları nezdinde doktrinler çerçevesinde bakıldığında ise, iktisat politikalarının temelini oluşturduğu kabul edilen Merkantalist yapıdan⁴⁷ itibaren iktisadi sistem içinde yapılanmanın getirdiği ve paranın tüm fonksiyonları göz önüne alındığında ister az ister nispeten çok derecede “devletin ekonomiyi gütmesi” tabiri ile iktisadi sisteme müdahalenin var olduğu gerçeğini görmek gerekir.⁴⁸

Bu bölümün başında da ifade edildiği gibi maliye politikaları için kullanılan araçların öncelikli olarak kapsamlarını belirlemek gerekir. Maliye politikasının temel olarak fonksiyonel bazda düşünüldüğünde, gelirlerinin ve giderlerinin olduğunu düşündüğümüzde Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamaları araçlarını ayrı ayrı ele almakta fayda vardır.

1.3.1. Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarında bu çalışmanın kapsamı içerisinde hangi kalemlerin alınacağı sorusuna cevap verebilmek için öncelikle çalışmanın amacına yönelik kurulan plana göz atmak gerekir. Tanım olarak kamu harcamaları devlet tarafından yapılan her türlü harcamayı içermektedir⁴⁹. Literatürde kamu harcamalarının ağırlıklı olarak dört türde sınıflandırıldığı görülmektedir: İdari (organik) yani kurumsal sınıflandırma, işlevsel yani fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipine göre

⁴⁵ A.e., s. 424.

⁴⁶ Elif Erer, Deniz Erer ve diğerleri, “TCMB, FED ve ECB Para Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri: 1994-2014 Dönemi Analizi”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Sayı 24, Ağustos 2015, s. 297.

⁴⁷ Beşir Hamitoğulları, *Çağdaş İktisadi Sistemler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 508, Ankara, Nisan 1982, s. 57.

⁴⁸ A.e., s. 58.

⁴⁹ Öztürk, a.g.e., 2014, s. 160.

sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma.⁵⁰ Gerek veri ulaşılabilirliği, gerekse de tezin metodolojisinde belirtildiği gibi bir analizin ortaya çıkmasını sağlayacak bir bakış ile ele alındığında ekonomik sınıflandırmanın daha uygun olduğu görülür. Dolayısı ile, tezde ekonomik sınıflandırma altında yapılan harcamalar; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları olarak ele alınmıştır.

Türkiye’de, kamu harcamalarının tarihsel gelişimi içerisinde 1950 yılına kadar olan dönemde organik sınıflandırmaya değinilirken, 1950-1963 arasındaki dönemde ikinci dönem tabiri ile cari giderlerin ayrıştığı, yatırım giderlerinin de oluştuğu görülmektedir. Müteakip yıllarda 1964-1972 dönemi arasında üçüncü dönem olarak adlandırılan ve sermaye teşkili ve transfer giderlerinin de ayrıca ele alındığı bilinmektedir.⁵¹ Dördüncü dönem olarak ifade edilen dönemde ekonomik sınıflandırmanın yoğunluğu altında bütçe etkinliği değerlendirilmiş ve 2005 itibarı ile de orta vadeli planlarla birlikte bütçenin hazırlandığı farklı bir dönemi oluşturmaktadır.

Aşağıdaki alt bölümlerde, önce ekonomik sınıflandırmaya dayalı cari, transfer ve yatırım harcamalarını işlenmiş, ardından da 2005 yılı farklılaşan raporlama kalemleri için aynı standardı korumak adına bir çalışma yapılmıştır.

1.3.1.1. Cari Harcamalar

Cari harcamalar başta personel harcamaları olmak üzere enerji, kırtasiye gibi; bir yıl içerisinde kamu hizmetlerinin görülebilmesi amacıyla gereksinim duyulan üretim faktörlerinin doğrudan satın alınması için yapılan ve her yıl yinelenen tamamen tüketime yönelik harcamalar olarak tanımlanmaktadır⁵².

Cari harcamalar altında, kamu personeline yapılan maaş ödemeleri ana kalemi oluşturmaktadır. Ekonometrik analizde, personel cari harcamalar tutarını ayrı bir kalem olarak ele almakta fayda vardır. Personel dışı tutarı da, diğer cari harcamalar olarak değerlendirilecektir. Genel olarak cari harcamalar kamu kesiminin kamusal mal ve hizmetlerinin oluşturulması gereğince yapıldığından aynı harcamalar ekonomik sistem içinde ülkenin genel talep yapısını değiştirmekte ve milli gelirdeki

⁵⁰ Süleyman Bolat, **Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması ve Etkileri**, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 2012, s. 6.

⁵¹ Metin Erdem, Doğan Şenyüz, İsmail Tathoğlu, **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2015, s. 54.

⁵² **A.e.**, s.102.

değişim ve istihdam⁵³ başta olmak üzere pek çok etkiye sebep olabilmektedir. Daraltıcı maliye politikaları nezdinde bu kalemin daraltılması yani azalması, genişletici maliye politikaları için de artması genel kabul görmektedir.

1.3.1.2. Transfer Harcamaları

Transfer harcamaları, devletin cari harcamalarda olduğu gibi bir mal veya hizmet alım karşılığında değil de, karşılıksız olarak yapılan harcamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu harcamalar, milli gelir üzerinde doğrudan etki oluşturmayan sadece sosyal tabakalar arasında el değiştiren satın alma gücü şeklinde de ifade edilmektedir.⁵⁴

Tartışmalı bir husus olan borçlanma ve faiz ödemelerine ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Tezin kapsamı itibarı ile, borçlanma için geri ödemeyi harcama olarak görmeyip sadece faiz ödemelerini karşılığı olmadan yapılan sosyal, iktisadi ve mali transfer harcamaları gibi transfer harcamaları içerisinde olacak şekilde analize tabi tutulmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınlamakta olduğu yıllık “istatistik göstergeler” konulu raporunda 2006 yılına kadar transfer harcamalar başlığı altında faiz giderleri içerilmiş sonraki yıllarda ayrıştırılarak verilmiştir⁵⁵.

Öte yandan, faiz ödemeleri ve diğer transfer ödemeler (faiz dışı cari transfer ödemeler) alt başlıklarında değerlendirilecek olan transfer harcamaları, hiçbir karşılığı olmadan yapılan devlet harcamaları şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁶ Transfer harcamaları bazı kaynaklarda oldukça geniş olarak kapsam taşımakta, bir anlamda reel harcamaları da dahil etmekte ve bir anlamda piyasa ekonomisinin inkarına yol açacak şekilde belirlenmektedir.⁵⁷ Transfer harcamaları, hiçbir karşılığı olmadığı gibi, milli gelir üzerine yani iktisadi büyüme üzerine de özellikle gelişmekte olan

⁵³ Öztürk, a.g.e., 2014, s. 161.

⁵⁴ İsmail Türk, **Maliye Politikası**, Turhan Kitapevi, 25. baskı, Ankara 2013, s. 36.

⁵⁵ TÜİK, **İstatistik Göstergeler Statistical Indicators 1923-2013**, Yayın No 4361, Ankara, 2014, s. 583-595.

⁵⁶ İsmail Türk, **Maliye Politikası**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2013, s. 36.

⁵⁷ HubertBrochier – Pierre Tabatoni, **EconomieFinanciere**, Paris, PressesUniversitaires de France, 1959, p. 6-10.

ülkelerde her hangi bir artı değer oluşturmamaktadır.⁵⁸ Esasen, cari dönem üretimine karşı devlet tarafından doğrudan bir talep yaratmakla birlikte bazı kaynakların devlet bütçesi aracılığı ile kişi ve kurumlar arası karşılıksız el değiştirmesi niteliği taşıyan kamu harcamaları olarak da tanımlanmaktadır.⁵⁹

1.3.1.3. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları alt yapı, tesis, yol ve farklı sosyal fayda sağlayan cari harcamalara göre daha uzun vadede ekonomik katkı oluşturacak ve üretime katkı sağlayacak kamu gereksinimleri olarak tanımlanmaktadır.

Yatırım harcamaları, üretimi artıran bir faktördür. Her üç sektör için de sosyal faydanın olduğu bir gerçektir. Özellikle kısa vadede işletme fonksiyonlarınca kâr ve verimlilik söz konusu olduğunda reel sektörün üstlenmek istemediği durumlarda yatırım harcamaları kamu tarafından yapılmaktadır. Ancak bu tarz yatırımlar için özellikle uzun vadede yap işlet devret modelleri gibi uygulamalar kamu tarafından yapılmadığı için sadece politika olarak tesir etmekte ve tezde incelenecek modeller içerisinde yer almayacaktır.

Her hal u karda yatırım harcamaları uzun vadeyi gözettiğinden, çalışmanın ekonometrik analizinde dinamik unsura (bu yıl yapılan yatırımların, seneye ya da bir sonraki seneye gelirin dağılımında eşitsizlik üzerine tesirine) rastlanıp rastlanmadığı ayrıca kontrol edilmiştir.

Yatırım harcamaları açısından bir başka husus yerel belediyelerde yapılmış olan yatırımlara merkezi bütçenin yaptığı katkı konusudur. 2003 yılına kadar yerel belediyelerde büyük ölçekli yatırımlarda devlet hazinesi kefil olarak gösterilebilir durumdaydı. Bu durumda yerelde yapılan yatırım için ödenemeyecek tutar merkezi bütçeden transfer harcamaları şeklinde nakledilerek finanse edilmekteydi. Yapılan yatırım bir şekilde transfer harcamasına dönüşmüş oluyordu. Oysa çıkartılan yasa ile belediyeler kaynaklarında hazineyi kefil olarak gösteremeyecekler ve böylelikle de merkezi ve yerel bütçe ayrışması sağlanmış olacaktı. Bu çalışma ile bölgesel gelir dağılımı üzerinde tesir oluşturmakla birlikte genel itibarı ile bireysel gelir dağılımı

⁵⁸ Hale Akbulut, Mehmet Cahit Güran, “Transfer Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte olan Ülkelerde 1920-2011 Dönemi İçin Bir Panel Veri Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı 168, Ocak-Haziran 2015, s. 134.

⁵⁹ Tufan Çakır, **Vergi Türleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s. 38.

eşitsizliğini etkilemesi ortadan kaldırılmış oldu. Altın kural (Golden-rule) olarak bilinen ve devletin Maliye Politikaları stratejilerinde benimsenen stratejide, yatırım için borçlanma gereksinimi kabul edilmiş, toplanan vergiler ile diğer gelirler sadece cari harcamaları finanse etmek üzere kullanılması öngörülmüştür.⁶⁰

1.3.1.4. Harcama Kalemlerinin Raporlanmasında Yaşanan Farklılaşma

Tezde, Wagner Kanunu olarak bilinen ve pozitif iktisadi büyümenin içinde kamu harcamalarının sürekli büyüdüğü anlayışının, kişi başına düşen gelirdeki büyüme devam ederken gelir dağılımını nasıl etkilediği araştırılacaktır. 1961-2012 arasında Wagner Kanununun geçerliliğinin test edildiği bir çalışmada, Türkiye için iktisadi büyüme ve kamu harcamalarındaki büyümenin aynı yönde seyretmediği ortaya konulmuştur.⁶¹ Tuna tarafından yapılan çalışmanın bilgisi dahilinde, kamu harcamalarının 1980 sonrası bireysel gelir dağılımına ne şekilde etki ettiği konusunda genişletici maliye politikalarının olumlu tesiri ortaya konulacaktır. IMF tarafından üretilen, Dünya Ekonomik Raporuna göz atıldığında Türkiye için gelişen ve 2008 krizi etkisi ile azalan 2009 büyümenin dışında sürekli artan Gayri Safi Yurt İçi Hasıla⁶² içerisinde kamu harcamalarının da yükseldiği görülmektedir. Kamu harcamaları yükselmiş olmakla birlikte bunun gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkisi belirtilmemiş, ortaya konulmamıştır. Bu nedenle de bu gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkileri tez kapsamı içindedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve kamu harcamalarını ekonometrik analize tabi tutarken, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin yıllık raporlarında iktisadi sınıflandırma için ele aldığı Maliye Politikalarının kalemleri göz önüne alınacaktır (Tablo 1 – Harcamaların İktisadi Sınıflandırılması). 2005 yılı itibarı ile raporlama ve standartlaşma konusunda bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Bu ayrımın temelleri 3568 sayılı kanuna dayanılarak hazırlanan yönetmelik esaslarına uygun Türkiye Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (TURMOB) tarafından muhasebe ve

⁶⁰ Öztürk, a.g.e., 2014, s. 183.

⁶¹ Kadir Tuna, "Türkiye'de Wagner Kanunu'nun Geçerliliğinin Test Edilmesi", **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, 2013, s. 54-57.

⁶² IMF, **World Economic Outlook**, 2015, p. 172.

denetim standartlarını disiplin altına almak amacı ile TMMOB yani Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunu kurmuştur. Bu kurul:

- Denetlenmiş finansal tabloların sunumunda ihtiyaca uygun dengeli ve karşılaştırılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerini geliştirmekte ve,
- Kamu yararı için uygulanacak muhasebe standartları ile muhasebe meslek mensuplarının denetim faaliyetlerini disiplinli yürütebilmeleri için denetim standartlarını belirlemek ve yayınlamak amacı ile faaliyet göstermektedir.⁶³

Esasen devletin sistematik bir yaklaşımla standart geliştirme meylinde olması hususunun temelinde da devletin ekonomik ve sosyal hayatın içinde bir aktör olarak yer alması yatmaktadır.⁶⁴ Bu münasebetle 2005 yılı itibarı ile Ekonomik sınıflandırma içinde standart kalemler geliştirilmiş ve buna göre raporlama yapılmıştır. Tezin ekonometrik analiz sürecinde, yeni standartlardaki 163 kalemi tek tek irdeleyerek ekonomik sınıflar cinsinden hangi kategoriye girmesi gerektiğini tespit edilerek aşağıdaki tabloda görüleceği üzere ekonomik sınıflandırmadaki parametreleri bozulmadan 2005 itibarı ile de inceleme yapılmıştır.

Öte yandan, standartlara ilişkin yetki ve uygulama şekli, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda, muhasebe sistemine dair hazırlanmış 49. Maddesinin üçüncü bendinde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde uygulanacak muhasebe ve raporlama standartları uluslararası standartlara uygun olarak Maliye Bakanlığı Bünyesinde; Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve diğer ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla oluşturulacak olan Devlet Muhasebesi Standartları Kurulu tarafından belirlenir. Bu standartlar resmi gazetede yayımlanır. Kurulun yapısı, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar Maliye Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”.⁶⁵

Gerek harcama kalemleri gerekse de gelir kalemleri parametrik olarak

⁶³ Fatih Yılmaz, “Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Uygulamalarla Karşılaştırılması”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1994, s. 7.

⁶⁴ Selim Güler, Gülçiçek Miraç, “Ülkemizde Devlet Muhasebesinin Tarihi Gelişimi”, **Uzman Bakış Dergisi**, Sayı: 1, 2010, s. 76.

⁶⁵ TBMM, “5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Madde 49”, Aralık 2003, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr>, 9 Haziran 2016.

incelenecek olursa, ki bu çalışmada böyle bir yöntem izlenmektedir, her ikisinin de zamansal farklılıklar ortadan kaldırılmış olarak biri diğerine dönüştürülmeli ve tek tip çalışma yapılıyor olunmalıdır. 2005 öncesinde raporlama kalemleri ne ise sonrasında da aynı kalemlerle çalışmaya devam edilmeli, ya da tersi işlenmelidir. Ekonometrik analizi ancak bu şekilde etkin olarak inceleme ve değerlendirme imkanı bulmak mümkün olacaktır.

Tablo 1 - Harcamaların İktisadi (Ekonomik) Sınıflandırılması

Harcama Kalemleri	TCMB Kodu	Cari, Yatırım, Transfer
A.1. Personel Giderleri	TP.KB.GID003.1	C
A.2. SGK ya Devlet Primi Giderleri	TP.KB.GID008.1	C
A.3. Mal ve Hizmet Alım Giderleri	TP.KB.GID014.1	C
A.4. Cari Transferler	TP.KB.GID026.1	T
A.5. Sermaye Giderleri	TP.KB.GID110.1	Y
A.6. Sermaye Transferleri	TP.KB.GID116.1	Y
A.7. Borç Verme	TP.KB.GID130.1	Y
A.8. Yedek Odenekler	TP.KB.GID141.1	C
B. Faiz Giderleri	TP.KB.GID151.1	T

Kaynak: TCMB, “Veriseti”, (Çevrimiçi) <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 01 Mart 2016; IMF, 2001 p. 179.

Kamu harcamalarında ve özellikle bütçe yapısında ve istatistiksel veri depolayışında 2005 yılı itibarı ile meydana gelen değişimin temel gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir:

- Performansa dayalı ölçme ve denetleme amacına yönelik değişim
- Şeffaf yapı ve yasama yürütme yargı denetiminden öte kamu denetiminin sağlanmak istenmesi
- Tek yıllık bütçeleme anlayışından çok yıllık bütçeleme anlayışına yönelim,
- Kamu kaynaklarının etkili verimli ve ekonomik bir biçimde eldesinin ve kullanımının mümkün olmasını sağlamaya yönelik olarak ve
- Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde üye ülkeler arasında veri birliği sağlanmasına yönelik değişimler ortaya konulmuştur.⁶⁶ Bütünü ile mali

⁶⁶ Esra Siverekli Demircan, “Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk Kamu Maliyesine Uyumu”, *Celal Bayar Üniversitesi IIBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2006, 13. Cilt, s. 54.

disiplinin ortaya konulmak istenmesi⁶⁷ ve elbette açık bütçe yaklaşımından çok kontrollü ve denk bütçeye yakınsayan bir yönetim anlayışı hakim olmuştur.⁶⁸

1.3.2. Kamu Gelirleri

Literatürde devletin, yaptığı harcamaları karşılayabilmek için ihtiyaç duyduğu geliri farklı biçimlerde sıralanmakta olduğu görülmektedir. Ancak temeli itibarı ile kamu gelirleri, vergi başta olmak üzere harç gelirleri, resim gelirleri, şerefiye gelirleri, parafiskal (oda aidatları gibi vergi benzeri) gelirler, mülk ve teşebbüs gelirleri, para cezaları ve sair gelirler olarak değerlendirilmektedir. Tezde, vergi başta olmak üzere tüm gelirleri gelir dağılımı eşitsizliğine etki etmesi açısından ekonometrik analize tabi tutulacaktır. Yine tezde, ekonometrik bir sınıflandırma yapılarak, kamu gelirleri, vergi gelirleri ve vergi dışında elde edilen gelirler gelirler olarak iki başlıkta incelenecektir. Her ne kadar her bir kalemin gelir dağılımı eşitsizliğine tesiri olduğu algısı olsa da, tezde vergi gelirleri dolaysız vergiler (doğrudan gelirden elde edilen gelirler) ve diğer vergi gelirleri ana başlıkları altında ele alınacaktır. Örneğin, şerefiye gelirleri servet sahiplerince doğrudan servetlerinin rantına uygun olarak alınan ve bu yönde gelir dağılımı eşitsizliğine azaltıcı etkisi olduğu düşünülen bir devlet gelidir. Fakat, her bir kalem için ayrı ayrı analiz yapmaktansa, dolaysız vergilerin toplamının gelir dağılımı eşitsizliğini ne yönde etkilediği araştırılacaktır.

Öte yandan, vergiler, kamu gelirlerinin ana omurgasını oluşturmaktadır. Benjamin Franklin'in tabiri ile yaşamın her alanında vergiler yer almaktadır. Vergilere ilişkin toplum bilinci, milli görev ve hukuki cebir teorilerini⁶⁹ yan yana getirdiğimizde, toplanan verginin geri dönüşsüz olduğunu dikkate alarak vergi tanımlanmaktadır. Bu teoriler hakkında eleştiriler olsa da, vergi hukuk devleti çerçevesinde, devletin hizmetini isteyenlerden de istemeyenden de zorla alınan para

⁶⁷ T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu**, Ankara, Şubat, 2006, s. 11.

⁶⁸ Demirçan, **a.g.e.**, s. 56.

⁶⁹ Metin Erdem, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınları, 12. baskı, Bursa, 2015, s. 87.

olarak görülmekte, devletin varlık şartını yerine getirmektedir.⁷⁰

Tablo 2: Kamu Gelirleri İktisadi Sınıflandırılması

Gelir Kalemi	TCMB Kodu	Gelir Çeşidi
Vergi Gelirleri	TP.KB.GEL003	Dolaysız, Diğer Vergi Gelirleri
- Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	TP.KB.GEL004	Dolaysız Vergi
- Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	TP.KB.GEL014	Dolaysız Vergi
- Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	TP.KB.GEL017	Dolaysız dışında kalan diğer vergi gelirleri
- Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	TP.KB.GEL031	Dolaysız dışında kalan diğer vergi gelirleri
- Damga Vergisi	TP.KB.GEL035	Dolaysız dışında kalan diğer vergi gelirleri
- Harçlar	TP.KB.GEL036	Dolaysız dışında kalan diğer vergi gelirleri
- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Vergiler	TP.KB.GEL037	Dolaysız dışında kalan diğer vergi gelirleri
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	TP.KB.GEL038	Vergi dışında kalan gelirler
Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler	TP.KB.GEL056	Vergi dışında kalan gelirler
Faizler Paylar ve Cezalar	TP.KB.GEL061	Vergi dışında kalan gelirler
Sermaye Gelirleri	TP.KB.GEL087	Vergi dışında kalan gelirler
Alacaklardan Tahsilat	TP.KB.GEL093	Vergi dışında kalan gelirler

Kaynak: TCMB, “Veriseti”, (Çevrimiçi) <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 1 Mart 2016.

Vergiye oluşturmada, toplamada, narh ve tarh koymadaki tüm bileşenleri ile adaletin sağlanmıyor olması toplumsal dengenin bozulmasına neden olur ki, bu nitelikler ekonomik ve sosyal gerçekler gözetilerek⁷¹ içi doldurulmalıdır. Genel anlamda vergi toplamının kamu hizmetlerini yapabilmeyi sağlamak dışında tasarruf, ekonomik büyüme ve gelir dağılımını düzeltme şeklinde fonksiyonlarının da olduğu

⁷⁰ Kenan Bulutoğlu, **Türk Vergi Sistemi**, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 363.

⁷¹ Erdem, a.g.e., s. 88.

belirtilmektedir.⁷² Bazı kaynaklarda, vergilerin mali olmayan amaçları kapsamında da verginin gelir ve servet dağılımındaki adalet fonksiyonuna vurgu yapılmaktadır.⁷³

Verginin doğrudan kazançlardan alınan gelir vergilerinde, artan oranlı gelir vergileri kamu vicdanına daha uygun ve adil gözlemlenirken, azalan oranlı mesela resim ve harçlar gibi (her bireyden, her işlemde eşit miktarda alınarak elde edilen) gelirlerin adil olmadığı söylemleri mevcuttur. Tezde, dolaylı verginin ve dolaysız verginin toplam vergiye oranları ile her iki vergi için de oranların ve vergilemedeki niteliğin önemi vurgulanacaktır. Ağırlığı tüketim vergilerinden oluşan dolaylı verginin de geneli itibarı ile gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz etkilemeyebileceği de ortaya çıkmaktadır.

Kamu gelirleri sadece vergiler değildir; vergi dışı parafiskal gelirler yanı sıra devletin iç ve dış borçlanmaları da genel bütçeye kaynak oluşturur mahiyettedir. Burada kavramsal olarak verginin, geri ödemesiz olması ve vergi dışı gelirlerin ya bir hizmet karşılığı, yatırım karşılığı olduğu ya da geri ödemeli olarak borçlanma şeklinde olduğu gerçeği bilinmektedir. Elbette geri ödenecek borcun da faiz bileşeni borçlanmanın getirdiği ve gelir dağılımı eşitsizliğine etkisi görülmektedir.

1.3.2.1. Vergiler

Maliye politikasının en önemli araçlarından olan vergileri kapsam olarak belirlemezden evvel, sosyal adalete katkısı üzerinde durmakta fayda vardır. Vergilerin nitelikleri açısından olması gereken ilkelerine bakıldığında verginin açık olması, anlaşılır ve kolay uygulanabilir olması, etkin olması yanı sıra yatay ve dikey adaleti sağlaması gerektiği ileri sürülmektedir.⁷⁴ Yatay ve dikey adaletten kastedilen kişinin hem gücüne göre tahsil edilmesi gereken vergi (farklı gelirleri olanlar için farklı, dikey adalet), hem de tahsil edildiğinde bireyin tüketim eğilimini etkilemeyeceği varsayılacak bir düzey (aynı gelir grubundan aynı miktar vergi, kişinin serbest tercihlerini değiştirmeyecek nitelikte yatay adalet) olarak ifade

⁷² Tahsin Karabulut, "Laffer Etkisinin Türkiye Uygulaması, 1980-2003", **Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi**, 2006, s. 367.

⁷³ Erdem, **a.g.e.**, s. 94.

⁷⁴ Demircan, **a.g.e.**, s. 41.

edilmektedir.⁷⁵ Bireysel bazda ele alındığında sonraları Khaldun-Laffer eğrisinin oluşmasına yol açacak bir çalışma olan Mukaddime’de İbn Haldun’a göre verginin “çalışma şevkini kırmaması” ve “gönül rızası” ile ödenebilmesi faktörleri açısından oranlar düşük olacak şekli ile ayarlanabilmelidir⁷⁶. Arz yanlı bir iktisadi büyüme içinde⁷⁷ her ne kadar daraltıcı bir maliye politikası olarak gözükse de günümüz vergi sistemindeki cebri unsura farklı bir bakış açısı getirmekte ve vergi toplamının bu yönü ile artabileceği düşüncesi ile de genişletici bir maliye politikasına ön ayak olmaktadır. Ancak burada yeniden iki önemli soru ile karşılaşılıyor: Kişinin ödeme gücü nasıl belirlenmeli ve kişinin marjinal tüketim eğilimi katsayısını değiştirmeyecek bir düzey nasıl belirlenmeli, soruları. Khaldun-Laffer eğrisi ikinci soruyu cevaplamaktadır. Zira, Khaldun-Laffer eğrisi vergi oranları artışı ile elde edilen vergi gelirlerinin ters “U” biçimli değiştiğini ifade etmekteyse de vergilerin tahsilinde bireylerin davranış biçimlerinin değiştiğini ifade etmektedir.⁷⁸ Ama buradaki dönüm noktası olan tepe noktası, marjinal tüketim eğilimi katsayısının bozulacağı noktayı değil, bireylerin hangi nokta itibarı ile vergiyi kaçınmaktan çok kaçırmaya yöneleceklerinin cevabı olabilir.

Lafer eğrisi İbn Haldun’un bakış açısından şöyle de ifade edilebilir: Devlet bütçesi ile ilgili olarak yukarıda sözü edilen çevrimsel hareket aslında asabiyet ile paralellik de arz eder. İlk başta üretim az iken devletin gücü oldukça sınırlı ve düşük seviyededir. Vergi oranları düşüktür. Böyle bir ortam üretme ve tüketme arzusunu körükler. Üretim artarken bir yandan da vergi hadleri üretime de tüketime de artacak şekilde tesir eder ki bu da devletin gücünü artıracak etkiyi doğurur. Nihai olarak vergi oranları o kadar yüksek seviyelere gelir ki, bu durumda üretim ve tüketim arzusunu engellemeye başlar. Akabinde de yeniden toplanan verginin azaldığını görmek mümkün olur. Bu çevrimdeki optimal nokta yakalanamadığı takdirde toplumsal dokunun er veya geç bozulacağı, adaletin sarsılacağı ve nihayet “fasit bir

⁷⁵ Tufan Çakır, “Kamu Maliyesi vergi Türleri”, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=mkXKBwuXrMU>, 19 Nisan 2017.

⁷⁶ Abdul Azim Islahi, “Ibn Khaldun’s Theory of Taxation and its Relevance”, **Turkish Journal of Islamic Economics**, Vol. 2, No. 2, August 2015, p. 1.

⁷⁷ A.e., p. 15.

⁷⁸ Joshua Kennon, **Thoughts on Business Politics & Life From a Private Investor**, Green Press, 2012, p. 25.

sahtekârlık” döngüsüne girileceği aşikâr olur⁷⁹.

Kamu düzeninde gelirlerin oluşumu için en yaygın olarak kullanılan, vergi uygulamasıdır. Vergiyi devlet ülke sınırları içinde yaşayanlardan üç farklı şekilde karşılıksız ve cebri olarak tahsil etmektedir: Kazanç (gelirler) üzerinden doğrudan tahsil edilen vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ile veraset ve intikal üzerinden alınan servet (varlık) vergileri.

Gelirler üzerinden alınan vergiler, gelir vergisi ve kurumlar vergisi olmak üzere iki türlü tahsil edilmektedir. Bireylerin gelirleri üzerinden alınan vergiler “gelir vergisi” olarak ifade edilmektedir. Ancak burada da gelir kavramının tanımı ve kapsamı gerekmektedir. Gelir pek çok kaynakta da ifade edildiği gibi iki ayrı teori ile açıklanabilir. Kaynak teorisi ve net artış teorisi.

Kaynak teorisi ile geliri tanımlayacaksa gelirin elde ediliş biçimine yani kaynağına inilmelidir ki burada üretim faktörleri bu tanımlamaya yardımcı en önemli kavram olacaktır. Zira, üretim faktörleri içinde her bir unsurun parasal payını, kaynak teorisi gelir olarak adlandırmaktadır. Emeğin gelirin ücret, toprağın gelirin rant, girişimcinin gelirin kâr ve sermayenin gelirin ise faiz geliri olarak bakmaktadır. Bu teoride örneğin bir milli piyango geliri gelir olarak kaydedilmez.

Net artış teorisine göre gelir, kişinin belirli bir dönem içinde yaptığı harcama ve birikimindeki artış miktarı olarak ifade edilmektedir. Kaynak teorisindeki gelire ilave olarak burada veraset, intikal gelirlerini de gelir kapsamına almaktadır yine aynı şekilde milli piyango gibi şans oyunlarından elde ettiği geliri, hatır çeki ile almış olduğu bir meblağı yine gelir hanesine kaydetmektedir.

Tüzel kişilikler için “temettü vergisi” ve ardından “kazanç vergisi” olarak gelişen ve 1949’da Kurumlar Vergisi olarak devam eden kurumlar vergisi uygulaması 1980 itibarı ile %50’ler seviyesinde Türkiye’de uygulanmış ise de 1999 yılında farklı bir uygulama ile yapısal değişimlere uğramış bir vergi türüdür. Kurumlar vergisi tüzel kişiliklerden elde edilen kara dayalı bir vergidir.⁸⁰ Değişik dönemlerde ihtilafli görüşler öne atılmış ise de bugün uygulamada olan Kurumlar

⁷⁹ Mustafa Özel, **İktisat Risaleleri**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 95.

⁸⁰ Kenan Bulutoğlu, **Türk Vergi Sistemi**, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 133

Vergisi büyük sermaye yapısına sahip işletme ve girişimciler için diğer bireyler arasında bir denge unsurudur. Zira ülke içinde gelir dağılımı eşitsizliğinin önüne geçecek bir uygulama olması amacı ile yüksek oranlar tercih edilebilecek iken, sanayinin ve yatırımların ülke içinde kalmasını sağlayacak ve açık ekonomilerde rekabet alanını daraltmayacak şekilde de düşük oranlar arzu edilmektedir⁸¹.

Vergi gelirlerinin gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediği önemli hususlar ileriki bölümlerde ele alınacaktır. Şu kadarını belirtmek gerekir ki, genel itibarı ile devletin gelir dağılımına etkisini ve ikincil gelir dağılımını oluşturabilmek adına uygulayacağı politikaların en bariz kaynağı vergi iken, uygulama biçimi ve şartları zamanı muafiyetleri vs. gibi etkilerle gelirin dağılımındaki olumlu etkinin önüne geçmiş faktörlerin olduğu da görülmektedir.⁸² Öte yandan özel ve tüzel kişiliklerden toplanan vergiler için sedüler yapı veya uniter yapının varlığından da bahsedilir.⁸³ Üniter yapı her ne kadar “adil” olduğu düşünülse de uygulamaya dayalı güçlük sebebi ile, böyle bir tahsilat yönteminin zorluğunu ifade etmek gerekir.

Bir başka unsur, vergilerin doğrudan mı yoksa dolaylı yoldan mı tahsil edildiğidir. Gelir dağılımı eşitsizliğini etkileme tarafına bakılacağından çalışmada kamu gelirlerini dolaylı ve dolaysız vergilerden elde edilen gelire göre sınıflandıracak ve buna bağlı bir yapı oluşturulmaya çalışılacaktır. Gelir vergisi doğrudan vergiler içinde yer alır. Dolaylı vergiler ağırlıklı olarak harcamaya dayalı tahsil edilen çeşitli tüketim vergileri; katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, muamele vergileri, gümrük vergileri ve sair harcamaya dair vergiler olarak bilinmektedir. Bunlar içinde lüks tüketime dayalı malların vergilendirilmesi bireylerin gelir dağılımı eşitsizliğine pozitif katkı sağladığı düşünülse de genel olarak dolaylı vergilerin gelir dağılımı eşitsizliğini adaletin sağlanması yönünde değil de tersi etki yaptığı görüşü hakimdir.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçümünde vergi ve transfer harcamaları öncesi⁸⁴

⁸¹ A.e., s. 137.

⁸² Özgür Ay, **Türkiye’de Vergi Yapısının Gelir Dağılımına Etkisi**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010, s. 70.

⁸³ Fevzi Rifat Ortaç, “Vergilendirilebilir Gelir Kavramı, Geliri Belirleyen Teoriler ve Türk Gelir Vergisinde Yer Alan Gelir Tanımlaması”, **G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 2/99, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 109-110.

⁸⁴ Branko Milanovic, **Income, Inequality and Poverty From Planned to Market Economy**, World Bank, 1998, p. 88-94.

ve sonrası olmak üzere iki farklı analiz yapılmaktadır.⁸⁵ Tezde, vergi ve transfer harcamalarının uygulanması sonrasında ortaya çıkan gelir dağılımı eşitsizliği kullanılacaktır.

Tezde, Teksas Üniversitesi Eşitsizlik Enstitüsü tarafından oluşturulmuş⁸⁶ (Estimated Household Income Inequality Data Set - EHII) ve Dünya Bankası verilerinden türetilmiş eşitsizlik veri tabanını kullanacak ve Türkiye için son altı yılında TÜİK verilerine dayalı bir standardizasyon ile (artış ve azalış oranları dikkate alınarak) 1980-2015 arasını tamamlanmış olacaktır.

1.3.2.2. Borçlanma

Merkantelistler ve akabinde klasik iktisatçıların hiç öngörmedikleri, gerek dahi duymadıkları bir araç olarak borçlanma, daha ziyade Keynes dönemi itibarı ile özellikle bütçe açığının ekonomik denge için kabul edilebilir olarak görülmesi nedeni ile bir maliye politikası aracı şeklinde düşünülmüştür. İlk kamu borcu uygulamasına İngiltere’de Napolyon savaşları sonrasında olduğu bilinmektedir.

Kamunun yapacağı harcamaları vergi ve borçlanma ile finanse ettiği düşünüldüğünde, borçlanmanın daha kötü bir enstrüman olduğunu söylemekte fayda vardır. Zira borçlanma geri ödemesi olan bir araçtır. Şu hali ile kamuya borç vererek kazanç elde edecek olanların vergilendirilmesi daha “adil” bir tutumu ortaya koyabilir. Çünkü, bugün gelişmiş ülkelerin kamu borç stoku bir yıllık GSYİH’nın %90’ına tekabül ettiği bir gerçektir. Aynı oran gelişmekte olan ülkelerde %30 seviyelerindedir. Bu da gelişmiş ülkelerde devletlerin değil, özel sektörün zenginliğinin söz konusu olduğunu ve ağır borç yükü altındaki devletlerin borç krizini çözmekte ne denli başarısız olduklarını göstermektedir.⁸⁷ Bugün pek çok ülkenin üzerinde durduğu çözüm enflasyon, sermaye vergisi ve “kemer sıkma” politikalarıdır. Ancak bu üç yöntemden enflasyon ve kemer sıkma olarak tabir edilen politika yoksul (düşük gelir grupları) kesim açısından yoksulluğu derinleştiren bir

⁸⁵ Global Finance, “Income Inequality and Wealth Distribution by Country”, (Çevrimiçi) <http://www.gfmag.com/global-data/economic-data/wealth-distribution-income-inequality>, 11 Şubat 2016.

⁸⁶ EHII, “University Of Texas Inequality Project”, (Çevrimiçi) <http://utip.gov.utexas.edu/data.html>, 29 Şubat 2016.

⁸⁷ Piketty, **a.g.e.**, p. 588.

unsur olarak görüldüğünden, mantığa en yakın ve adil olanının sermayeye gelecek vergi olduğu açıktır. Kemer sıkma ve enflasyon arasındaki bir tercihte ise enflasyonun kontrollü bir biçimde birkaç puan artışını izlemek daha doğru ve özellikle de “yastık altı” pasif yatırımların ekonomiye katılımını yani bir anlamda devir hızını artırmada etkili olduğunu söylemek doğru olur. IS-LM analizi çerçevesinde bakıldığında ise kemer sıkma politikasının yani kamu harcamalarının kısılarak vergilerin genel düzeyinin artırılması (daraltıcı maliye politikası) IS eğrisini sola kaydıracak ve faizin azaldığı bir noktada ekonominin dengeye gelmesini sağlayacaktır.⁸⁸ Bu yönü ile düşük faizin, gelir dağılımı eşitsizliğine ve dolayısı ile sosyal adalete olumlu yansıdığı⁸⁹ belirtilirken, yüksek faizin yoksul kesim üzerindeki yaşam şartlarının ağır tesiri ile alt gelir grubunun daha da zor duruma düşeceği gerçeği ve gelir dağılımını olumsuz etkileyebileceğini de söylemek gerekmektedir.⁹⁰

1.3.2.3. Kamu Gelirleri Kalemlerinin Raporlanmasında Yapılan Sınıflandırma

Tezde, kamu gelirleri nezdinde yapılacak ekonometrik analizin bağımsız değişkenlerinde vergi gelirleri başta olmak üzere diğer gelirleri “Diğer Gelirler” şeklinde belirlenmektedir. Vergi gelirleri içinde ise dolaysız vergiyi esas alarak geriye kalan vergi gelirlerini, “Diğer Vergi Gelirleri” olarak ele alınmıştır. Diğer vergi gelirlerinin ağırlıklı çoğunluğu dolaysız vergilerden oluşmakla birlikte çalışmada zaman zaman dolaylı ve dolaysız vergiler ve aralarındaki oranlar da incelenmiş olacaktır.

TCMB verilerinde yapılan sınıflandırma içinde Genel Bütçe Gelirleri içinde Vergi Gelirleri ile tezde geçen Diğer Gelirler (dg); Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri, Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler, Faizler Paylar ve Cezalar, Sermaye Gelirleri ve Alacaklardan Tahsilat kalemleri ifade edilmektedir. Bunların dışında Genel Bütçe Gelirleri içinde yer almayan fakat Merkezi Yönetim Gelirlerinde gözüken iki ayrı kalemin de varlığını görülmektedir. Bunlar; Özel Bütçeli İdarelerin

⁸⁸ Eğilmez, **a.g.e.** s. 99.

⁸⁹ Başak Işıl Çetin, Musa Gün, “Türkiye’de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 36, İstanbul, 2013, s. 265.

⁹⁰ Piketti, **a.g.e.**, p. 597.

Gelirleri ile Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri şeklinde ifade edilmektedir. Bu iki kalem çalışmada yer almamaktadır. Aşağıdaki tabloda tez kapsamında yer alan bağımsız değişkenlerden gelir kalemlerinin özeti sunulmaktadır. Detaylar için Ek listelere bakılabilir.

Harcamaların sınıflandırılmasında izlenen ekonomik sınıflandırmaya uygun gelirlerde de temel olarak genel bütçe gelirlerini tabloda da görüldüğü gibi iki kısımda analiz edilmiştir: Vergi Gelirleri ve Verginin Dışındaki Gelirler. Vergi gelirleri; dolaysız (yani doğrudan) vergiler ile bunun dışında kalan vergilerden müteşekkil gelirler olarak ele alınmıştır.

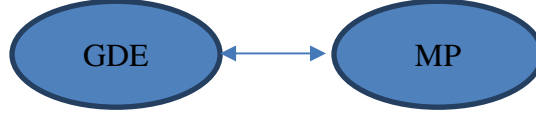
Tablo 3 - Kamu Gelirlerinin Ekonometrik Analize Uygun Sınıflandırılması

Gelir Kalemleri	TCMB Kodu	Vergi (Dolaysız, Diğer), Diğer Gelirler
Genel Bütçe Gelirleri	TP.KB.GEL002	$g = vg + dg$
Vergi Gelirleri	TP.KB.GEL002	$vg = zvg + dvg$
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan	TP.KB.GEL002	zvg
Mülkiyet Üzerinden Alınan	TP.KB.GEL002	zvg
Dahilde Alınan Mal ve Hizmet	TP.KB.GEL002	dvg
UA Tic. Muamelelerden Alınan	TP.KB.GEL002	dvg
Damga	TP.KB.GEL002	dvg
Harçlar	TP.KB.GEL002	dvg
Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	TP.KB.GEL002	dvg
Teşebbüs ve Mülkiyet	TP.KB.GEL002	dg
Alınan Bağış Yardım Özel Gelirler	TP.KB.GEL002	dg
Faizler Paylar Cezalar	TP.KB.GEL002	dg
Sermaye Gelirleri	TP.KB.GEL002	dg
Alacaklardan Tahsilat	TP.KB.GEL002	dg

Kaynak: TCBM, “Veriseti”, (Çevrimiçi) <http://evds.tcmb.gov.tr/arama-tr.html?aranacak=B%FCt%E7e+Gelirleri&aranacakh=+%22B%FCt%E7e%22+%22Butce%22+%22Gelirleri%22+%22GELIRLERI%22+%22gelirleri%22+%22Gelirleri%22&dil=TR>, 04 Mart 2016.

1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Maliye Politikaları

Şekil 3 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği (GDE) ve Maliye Politikaları (MP)

Gelir dağılımı eşitsizliği ve Maliye Politikaları arasında çift yönlü bir ilişki mevcuttur. Türkiye’de de 2005-2006 yılında görüldüğü gibi Maliye Politikaları belirlenirken gelir dağılımı eşitsizlik endeksinin girdi olarak alındığı bilinmektedir. Yukarıdaki şekilde bu çift yönlü etkileşim görülmektedir. Tezde, maliye politikalarının planlanan bütçeden değil, uygulamalarına göre gerçekleşen değerler üzerinden gelir dağılımı eşitsizliğine etkileri araştırılmıştır.

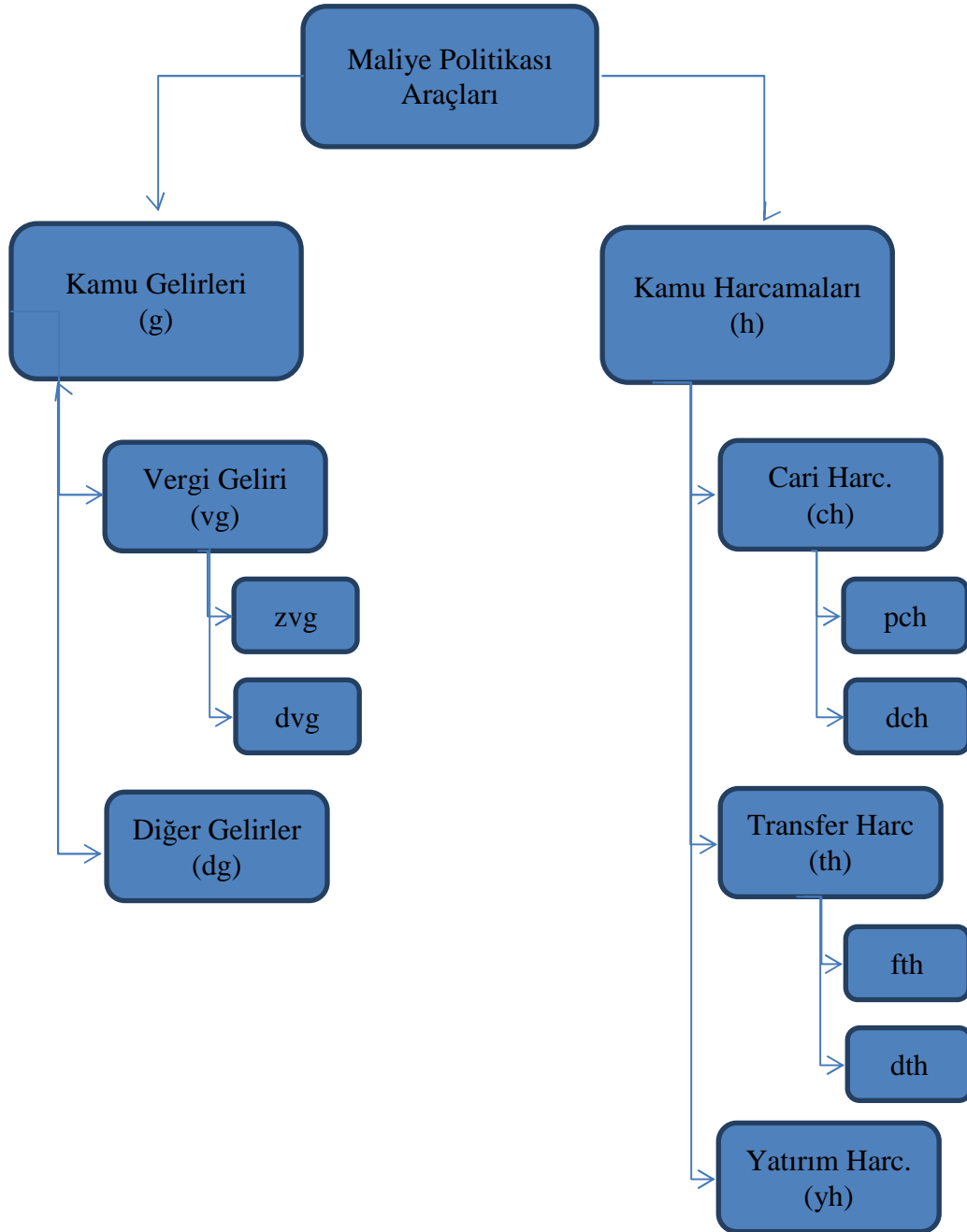
Gerek ulusal gerekse de uluslararası iktisatçılar ağırlıklı olarak devletin gelirin dağılmasında ikincil rol oynaması gerektiği yönünde hemfikirler. Fakat hem gelir hem de harcama kalemlerinin ve içeriklerinin – niteliklerinin – nelerden oluşması gerektiğinde ayrışmaların mevcut olduğunu ve özellikle de hangi hareket unsurunun gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu ya da olumsuz etkileyeceği konularında ayrışmalar görülmektedir. Tezde, maliye politikasında yapılan çalışmalar ve gerek harcama gerekse de gelir kalemlerinin standartlaştırılmış halleri ile, kapsam içinde yer alan değişkenler on üç başlık altında incelenecektir. Bunlar sırası ile:

Kamu gelirleri (1 - g) için vergiler (2 - vg) altında, dolaysız vergiler (3 - zvg), diğer vergi gelirleri (4 - dvg), vergi dışı gelirler (5 - dg); kamu harcamaları (6 - h) için ise cari harcamalar (7 - ch) altında personel harcamalar (8 - pch) ve personel dışı cari harcamalar (9 - dch), transfer harcamaları (10 - th) altında faiz dışı transfer harcamaları (11 - dth) ile faiz ödemeleri (12 - fth) ve yatırım harcamaları (13 - yh) şeklinde incelenecektir. Bunlar aynı zamanda ekonometrik analizde bağımsız değişkenler olarak ele alınacaktır.

Maliye politikaları ve gelir dağılımı eşitsizliği zaman zaman farklı kaynaklarda çift yönlü etkileşim içinde olduğu belirtilmektedir. Maliye politikalarının gelirin daha adaletli dağılımına yönelik şekillenebileceğini ve bu bütçe kalemlerinin belirlenmesi gerektiğini savunan akademik görüşler mevcuttur.

Örneğin, tüketim eğiliminin, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacak yönde uygulanacak politikalarla daha da artacağı düşüncesi ile büyüme hızının negatif etkileneceği görüşü mevcuttur⁹¹.

Şekil 4 - Maliye Politikası Araçları

⁹¹ Sadun Aren, **İstihdam Para ve İktisadi Politika**, 14. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s. 84.

1.4.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Olumlu Yönde Katkı Sağlayan Unsurlar

Maliye politikaları genişletici maliye politikaları ve daraltıcı maliye politikaları olmak üzere iki farklı uygulama şekline sahiptir. Genişletici maliye politikaları vergilerin azaltıldığı, harcamaların arttırıldığı maliye politikaları olarak bilinmektedir. Şu hali ile vergi yüklerinin azaltılarak kamu harcamalarının arttırıldığı bir ortamda IS-LM analizince IS eğrisi sağa kayacaktır. IS eğrisinin sağa kayıyor olması ise faizlerin yükselmesini beraberinde getiren bir milli gelir artışına sahne olmaktadır. Bu durumda ise kısa vadede bireylerin gelirlerinde bir artışa sebep olacak ve piyasaların canlanmasını⁹² (ekonomide para dolanım hızının artmasını) sağlayacaktır.

Genişletici maliye politikaları uygulanırken dolaylı ve dolaysız vergilerin oranlarında yapılacak bir indirim toplam devletin kamu gelirinde bir azalmaya sebebiyet verecektir. Burada artan oranlı uygulanmakta olan doğrudan vergilerin azaltılıyor olması gelir dağılımı eşitsizliğinde negatif bir etkiye sahip olacakmış izlenimi verse de elde edilen vergi sonrası net karların artıyor olması istihdama, yatırıma ve top yekun istihsal artışına neden olacak ve dolayısı ile yeniden GSYİH artışını oluşturacaktır. Ancak genişletici bir maliye politikası için ekonomiyi canlandırarak uygulama daha ziyade dolaylı vergilerin (örneğin bazı mallarda katma değer vergisinin azaltılması gibi) azaltılması ile da mümkün olabilir. Gelişmekte olan ülkeler bazında bakıldığında dolaylı ve dolaysız vergi arasındaki oran (30:70) henüz oturmamış olduğundan kamu gelirinde büyük pay sahibi olan dolaylı vergilerin azaltılıyor olması bireylerin cebinde daha fazla bir gelirin kalmasına sebep olur. Çarpan analizi ile düşünüldüğünde gerek sabit bir marjinal tüketim eğilimi katsayısı altında $[\Delta Y = \Delta G / (1 - c - t)]$; Y Milli Gelir, c: Marjinal Tüketim Eğilimi Katsayısı, t: vergi oranları] katsayısında azalan bir vergi oranının GSYİH'da ve dolayısı ile de bireylerin gelirlerinde pozitif bir artışa sebep olacaktır.

Doğrudan alınan dolaysız vergiler ile dolaylı vergiler arasındaki oran dolaysız vergiler lehinde yükseldikçe (dolaysız vergiler arttıkça) bireyler arası gelir eşitsizliğinin azalacağını söylemek mümkündür; zira dolaylı vergilerin her zaman

⁹² Eğilmez, a.g.e., s. 75.

adaletten daha uzak olduğu söylenir⁹³. Bu durumun tezde, hangi şartlar altında doğru olduğu ya da farklılaşabileceği tespitleri yapılacaktır. Gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler bazında bu durum acaba farklılık gösteriyor olabilir mi? Ya da dolaylı vergiler niteliği bakımından değişiklik arz ettiğinde gelir dağılımı eşitsizliğini daha da olumlu yönde etkileyen bir parametre olabilir mi? Bu sorular çalışmada araştırılmış olacaktır.

Dolaylı ve dolaysız vergilerin Türkiye ve OECD ülkeleri nezdinde yapılan karşılaştırmalarında, Türkiye'deki oranla OECD ortalaması tam tersi bir durum arz etmektedir. Türkiye'de son yıllarda %60'lar seviyesinde bulunan dolaylı vergi OECD ortalamasında %30'lar seviyesindedir. Bu hali ile OECD ülkelerinde dolaylı dolaysız vergiler biri birine yaklaştırılma arzusu ile dolaylı vergilerin arttırılmasına yönelik çalışmalar mevcut iken Türkiye'de durum tersine olmalı ve dolaysız vergilerin daha fazla artışı sağlanmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu öngörü içerisinde belirli bir vergi türünün bir puanlık artışında (hassasiyet analizi) hangi vergiye istinaden artışı sağlayacağınız da ayrıca iktisadi ve sosyal olarak önem kazanmaktadır.⁹⁴

1.4.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Olumsuz Yönde Katkı Sağlayan Unsurlar

Gelir dağılımı eşitsizliğini negatif etkileyen unsurlardan birisi ve Türkiye için en önemlisi kayıt dışı ekonomi olduğu söylenebilir. Kayıt dışı ekonominin ülkemiz ve sosyal refah için ciddi bir tehdit ve daha da vahimi haksız rekabetin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Burada doğrudan vergiyi kaçırmak söz konusudur.

Devletin elde ettiği tüm gelirlerin etkin kullanılmaması yani özünde maliye politikalarının etkinliğinin az olması da gelir dağılımını olumsuz etkileyen faktörler arasındadır. Buradan kasıt, toplanan gelirin cari harcamalar için kullanılıyor olması ve bir dönem ülkemiz için de geçerli olan popülist yaklaşımla oy devşirme amacı ile siyasilere iradi olarak kamu personel alımlarını dolayısı ile de cari harcamaları

⁹³ Türk, **a.g.e.**, s.330.

⁹⁴ Ayşegül Mutlu, Mustafa Çelen, "Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistem İçindeki Yeri Siyasal Sosyal ve Ekonomik Sonuçları", **TÜSİAD**, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-10/532, Ekim 2012, s. 87.

arttırdığını görmek mümkündür. Bundan daha büyük bir tehdit olarak transfer harcamalarının özellikle de 2001 krizi sırasında bankaları kurtarmak adına rekor seviyelerde uygulanmış olması gelir dağılımı için oldukça negatif bir etken olmuştur.

Özünde karşılıksız olarak yapılan harcama niteliğinde bulunan transfer harcamalarından faiz ödemeleri ve özel bütçe bünyesinde yerel belediyelerin borçlarına kefalet olan merkezi yönetimin yatırımları transfer harcaması mahiyetinde finanse ediyorsa da gelir dağılımını olumsuz etkileyen faktörler arasındadır.

Yukarıdaki bölümde de ifade edildiği gibi dolaylı ve dolaysız vergiler arasında gerek oransal gerekse yapısal sorunlar da gelir dağılımı adaletini olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, Türkiye’de uygulama biçimine bakıldığında artan oranlı bir gelir vergisi (dolaysız vergi) var iken, dolaylı vergilerin sabit oranlı alınıyor olması negatif etki oluşturmaktadır. Zira, verginin yatay ve dikey adaleti göz önüne alındığında, aynı miktar tüketim için gelir düzeyine bakılmaksızın aynı miktarda vergi alınıyor olması adaleti sarsmaktadır. Yine verginin yansıması münasebeti ile yasal yükümlü ve vergi yüklenicisinin farklı oluşu da gelir dağılımını olumsuz etkileyen önemli bir unsurdur.⁹⁵ Vergi ile gelir dağılımı adaleti konusunda yapılan çalışmalarda dolaysız verginin dolaylı vergilerden daha adil olabileceği hatta bu adaletin dolaysız vergilerde indirimler yolu ile yatay, artan oranlı vergileme yolu ile de dikey adaletin sağlanabileceği belirtilmektedir.⁹⁶ İleriki bölümlerde yapılmış ekonometrik analiz bu konuda biraz daha şaşırtıcı etkiye sahip bir sonuç tablosu ortaya koymaktadır.

Servetin babadan oğula geçişi hususunda, veraset ve intikal mevzuuna ait mevzuatların gelir eşitsizliklerinin en önemli nedenleri arasında⁹⁷ gören kaynakların yanı sıra, gelir dağılımı eşitsizliğinin temel sonuçlarından birisi olarak servetin geniş kitlelere yayılma problemi olduğunu vurgulayan⁹⁸ kaynaklar da mevcuttur.

Sedüler vergi sistemi gelir dağılımı adaletini negatif etkilemektedir. Daha önce ifade edildiği gibi uniter bir vergi toplama biçimi uygulamada sıkıntı doğuracağından sedüler bir yapıya gidilmektedir. Bu da zaman zaman bazı

⁹⁵ Fatih Savaşan, “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Tahminleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 11, 2004, s. 26.

⁹⁶ Naci Tolga Saruç, “Vergilerin Sınıflandırılması ve Vergi Dışı Kamu Gelirleri”, **Anadolu Üniversitesi**, Web-Ofset, Eskişehir, Ocak 2013, s. 22.

⁹⁷ Tokol, **a.g.e.**, 2013, s. 174.

⁹⁸ Dilik, **a.g.e.**, s.110.

kalemlerde zarar görmüş bireyin emlak vergisini ödemek zorunda kalması gibi bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Göreceli olarak her bireyin aynı türden bir yapı ile muamele görüyor olması sorunu ortadan kaldırıyormuş gibi gözükse de verginin nitelikleri açısından örtüşmeyen bir durum ortaya çıkmaktadır.

Emek yoğun sektörlerde ücretlilerin asgari ücretleri üzerinden alınan vergilerin yüksekliği yine gelir dağılımı eşitsizliğini ortaya koymaktadır.

1.5. Devletin Maliye Politikaları Dışında Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, birincil gelir dağılımı devlet otoritesinin yer almadığı ve tüm gelirlerin kendiliğinden paylaşıldığı bir sistemi ifade ederken, ikincil gelir dağılımı elde edilen gelirin devlet mekanizmaları vasıtası ile yeniden düzenlenmesi marifeti ile oluşturulması durumunu ifade etmektedir. Günümüzde gelirin devlet aracılığı ile müdahalesinin olmadığı bir sistemi göstermek neredeyse mümkün değildir. “Bir Çift Yürek” adlı eserde Marlo Morgan (Mutant Message Down Under) Avustralya yerli kabilesi olan Aborijin’lerden bahseder⁹⁹. Bu eserdeki gibi bir bölge içinde göçebe hayatın getirdikleri ile gelir ve dağılımı konusunda bir sorun yaşanmaz, ürünün ihtiyacı olanlara birincil dağılımı varken, ikincil dağılıma ihtiyaç duyulmaz. Belki buna benzer bazı kabilelerde de aynı durum söz konusudur. Lakin günümüzde ulus devletlerin hemen hiç birinde geliri olmayan bir devlet yoktur, gelirin olduğu yerde de temel kavga üleşim (paylaşım) konusunda başlamaktadır. Paylaşımın yani üleşimin de ister asgari seviyede, ister yoğun seviyede olsun kamu idaresinin müdahalesi olmaması düşünülemez. Hatta, M.Ö. dördüncü yüzyılda dahi, Aristoteles döneminde Eflatun’un öğrencisi olan soylu Lükurgos’un yönetiminde Atina’da, kamu maliyesi ile iç barışın sağlanabildiği bilgisi vardır¹⁰⁰. Bu bilgi ile gelir dağılımında ikincil dağılımın kökünün çok eskilerde olduğunu söylemek doğru olur.

Devletin müdahalesinde kamu Maliye Politikalarının şekli kadar elde edilen gelirlerin ve harcamaların kalemleri arasındaki dengeler ve bu dengelerin de dışında

⁹⁹ Marlo Morgan, **Bir Çift Yürek**, Çeviri: Eren Cendey, Klan Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 67.

¹⁰⁰ Duralı, **a.g.e.**, s. 31.

farklı politikaların olabileceği görülüyor. Daha evvel de izah edildiği gibi maliye politikalarının genişletici ve daraltıcı olabileceğini, hatta bu kavramlar net olarak ortaya konulamadığı durumlar için hibrit uygulamaların söz konusu olabileceği söylenebilir. Ancak, devlet sadece maliye politikası ile gelir dağılımını etkilemiş olmaz. Para politikası, dış ticaret politikası, eğitim ve sağlık politikalarında bütçe dışı uygulama farklılıkları, konulmuş kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, yönetmelikler ve tüzükler ile kontrol altında tutulamayan yolsuzluklar ve kayıt dışı ekonomi gibi pek çok alanlarda devlet idaresinin tesiri ve gelirin dağılımındaki eşitsizliğin olumlu ya da olumsuz etkilenebileceğini söylemek doğru olur.

Tezde, gelir dağılımı eşitsizlik ölçeri olan GINI katsayısının her bir maliye politikası kalemi için dikkat edildiğinde açıklama oranının %63 seviyelerinde olduğu görülecektir. Öyle ki, 2002 itibarı ile günümüze kadar olan dönemde yapılan ekonometrik analiz içerisinde GINI değişimlerini en fazla açıklanma oranı %41 (personel cari harcamaları) seviyelerinde olmakla birlikte kamu harcama ve kamu gelirleri açısından bakıldığında %29 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Buradan şu sonucu çıkartmak mümkündür; Maliye politikalarının dışında pek çok etken gelir dağılımı eşitsizliğini etkileme yönünde etkindir. Dolayısı ile bu etkenleri kamu idaresince uygulanabilecek etkenler ve diğer etkenler olarak ikiye ayırıp aşağıda görüleceği gibi değerlendirmek mümkündür.

Devlet tarafından bakıldığında, temel olarak para politikaları, dış ticaret politikaları ve kanunlar ile devletin, ülkede yaşayan insanlarına ilişkin bireysel gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediği söylenebilir. Para politikası ağırlıklı olarak Merkez Bankaları tarafından belirlenen politikalarla ortaya çıkmaktadır. Para politikasında emisyonadaki paranın hacmi, faiz hadleri, döviz miktarları ve dış ticarete konu çevrilebilir yabancı paranın miktarlarına ve kur politikalarına ilişkin müdahaleler gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. “Ceteris Paribus” mantığı ile düşünüldüğünde bağımsız ya da bağımsız olmayan bir merkez bankasının belirleyeceği faiz hadlerinde olabilecek bir yükselme ülkede yabancı ve yerli yatırımları olumsuz etkileyecek, üretmek yerine paradan para kazanılması durumu ortaya çıkacak ve kısa vadeli philips eğrisi gereğince işsizlik artacaktır. Bu genel değerlendirmede de değişkenler arasında koentegrasyonun olduğunu söylebilirsek de, aynı değişkenlerin TCMB faiz politikası ile nedensellik açısından

zayıf ilişki olduğu da ekonometrik analizlerle ortaya konulmuştur.¹⁰¹

İşsizlik ile mücadelede farklı dönemlerde farklı ülkelerde farklı şekillerde politikalar üretildiği bir vakadır. 80'li yıllarda, Avrupa'dan farklı olarak, Amerika'daki farklı uygulamalarla, gelir dağılımının nasıl bozulduğu ve ücretlerin tabana yayılmasında yoksulluğun nasıl derinleştiği görülmektedir.¹⁰²

İşsizliğin artması ile de hane halklarının gelirleri düşecek ve böylelikle yoksulluğu derinleştirerek GINI katsayısının artmasını (Lorenz eğrisinin şişmanlaşarak tam eşitsizlik eğrisinden uzaklaşmasını) sağlamış olacaktır.

Gerek Merkez bankasının kur politikalarını değiştirmesi suretiyle olsun gerekse de devletin doğrudan Dış Ticaret Kredilerinde yapacağı faiz ve/veya destek değişimleri olsun dış ticaret hacmi ve dışa açıklığı (açık ekonomi büyüklüğünü) değiştirebilecek olan devlet, gelir dağılımı eşitsizliğinde bu yönü ile de rol oynayacaktır. Dış ticaret açığı olarak adlandırdığımız ve cari açığa önemli bir paya sahip açık miktarın, ihracatın miktar olarak enflasyondan arındırılmış tutarı ithalatın tutarına göre fazlaştığı nispette cari açık azalacaktır. Zira Dış Ticaret Açığı, matematiksel olarak (E – I) yani İhracat – İthalat tutarı olarak bilinmektedir. Burada ihracatı artıracak olan bir devlet teşviği diğer parametreler sabit kalmak koşulu ile iç piyasada üretim artışını ve dolayısı ile kısa vadede gelir artışını sağlayacağı düşünüldüğünde, aynı etkinin istihdama yönelik ya da istihdam olmasa da verimlilik artışı ve insan kaynakları haricindeki kaynakların etkin kullanımı ile sağlama yoluna gidilecektir (kapasite kullanma oranlarını yükseltmek gibi). Dolayısı ile elde edilecek milli hasılayı artıracak ve hangi alanda teşvik verildi ise o alana ait gelir seviyesi ve dolayısı ile de refah düzeyi hususunda değişime sebep olurken, yan alanlarda ilgili sektörlerle en direk etki yapacak, ilgi derecesine göre tüm sektörlerde bir tesir oluşturacaktır (otomobil motoru üretmeye gelen bir teşvik, başta otomobil ve makine sektörüne, akabinde yan sanayilere, hizmet sektörüne ve hatta tarım sektörüne kadar tesirli olacaktır). Böyle bir durumda da gelirin paylaşımı hangi sektörde eşitsizliği en az seviyede ise o sektörü en az etkileyecek, ancak, eşitsizliğin yüksek olduğu sektörleri de derecesine göre aynı nispette etkileyecektir. Sektörel gelir dağılımının

¹⁰¹ Okşan Kibritçi Artar, **İktisadın Evrimsel Gelişiminde Parasal Yaklaşımlar**, Türkiye Alim Kitapları, İstanbul, 2015, s. 126.

¹⁰² Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2007, s. 717.

değişimi bireysel gelir dağılımını da etkileyerek devletin başta yapmış olduğu bu uygulamaya göre gelirin dağılımında eşitsizlik ölçüğünü değiştirmiş olacaktır.

Bir ülkede dışa açıklık oranı, açık ekonomi sisteminin çalışıyor olması o ülke ekonomisinde iki temel gösterge ile takip edilmektedir. Bunlardan ilki sermaye akışı, diğeri de toplam dış ticaret hacmindeki artış. Aslında ikinci etken birinci etkeni de doğrudan etkilemektedir. Ancak, sermaye akışını etkileyen başka unsurlar da vardır. Örneğin faiz hadleri, sermaye piyasalarındaki uygulamalar ve ülkenin hem ekonomik hem de sosyo ekonomik istikrarı. Para güvenli limanları sever, az risk çok kazancın olacağı limanları tercih eder anlayışı hem etkin parametresi kâr ve verimlilik olan çok uluslu şirketler hem de sermayedarları tarafından benimsenen kuraldır. Şu halde devletin normları, kanunlar, değişim sıklığı, sürdürülebilirliği, hür teşebbüsün sağlanması ve denetimi gibi pek çok konular ile sermaye akışının yönünü değiştirebilirsiniz. Elbette yabancı sermayenin kendi ülkenize giriyor olması sizdeki iç dinamikleri de tesir altına alacak ve olumlu ya da olumsuz derecede etkileyecektir. Makro planda sermaye akışına “iyi” gözle bakılsa da paranın giriş sebebi eğer kanunlarınızla belirlediğiniz bir yabancı yatırımcıya vergi desteği mahiyetinde ise yerli yatırımcıyı olumsuz etkileyecek, haksız rekabeti oluşturacak ve sektörde küçük ölçekli yerli üreticilerinizi koruyamayacak düzeye getirebilirsiniz. Amerika Birleşik Devletlerinde agresif bir satın alma ve yine agresif bir satış fiyatı dampingi ile ortaya çıkan ve literatürde “Wal-Mart Effect” adı verilen, Wal-Mart firmasının girdiği her yerleşim biriminde yöre halkının fakirleştiği görülmektedir. Zira, toplu satın alma gücü ve sermaye büyüklüğü avantajını kullanarak bölge küçük esnaflarından çok daha düşük fiyatlara mal etme ve akabinde düşük kâr marjı ile sürüm oluşturma düşüncesi ile “en ucuz” ürün satma algısını oluşturmuş sonrasında da pek çok bölge esnafının kapanmasına yol açmıştır. Neticede, bölge halkı kendi iş yerini kapayarak mevcut gelirinden olurken sadece tüketime yönelmiş, dolayısı ile de yoksulluğu derinleştirmekte ve gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz yönde etkileyici bir etki sergilemiştir.¹⁰³

¹⁰³ Michael J. Hicks, **The Local Economic Impact of WalMart**, Cambria Press, Newyork, 2007, p. 88.

2. BÖLÜM – 1980 Sonrası Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Maliye Politikaları

Türkiye’de Osmanlı döneminden bu yana dışa açılma politikası gütmeyen ve seksenli yıllara kadar da bu konuda önemli adımlar atmayan bir ülke konumunda olmuştur. 24 Ocak kararları olarak bilinen ve 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar ile Türkiye farklı bir iktisadi anlayış benimsemiştir. Türkiye, 24 Ocak kararlarının uygulanmaya başlaması ile başta dış ticaret politikası olmak üzere çok farklı bir iktisadi yapı ile karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan 24 Ocak kararlarının getirdiği sıkı mali disiplin işlemeye başlamış, diğer yandan para politikasında ve dış ticaret politikasındaki gelişmelerle sermaye akışlarının da etkisi ile enflasyon konusunda sorunlar yaşanmaya başlamış, özelleştirme politikasının getirdiği sorunlarla da mücadele eden bir devlet yapısına bürünmüştür. 1980’de başlayan bu süreçte yapısal sorunlarla uğraşılması nedeni ile gelir dağılımı eşitsizliği üzerine neredeyse hiç durulmamıştır. Aynı yapısal değişimler ve getirdiği problemlerle uğraşılırken gelir dağılımının ötesinde sosyal adalet konusu da ötelenmiştir.

Sektörel dönüşümün olduğu gerçeğini de gözden kaçırmamak gerekir. Aynı dönemde yani seksenli yıllarda daha önceki dönemlere kıyasla çok daha az yatırım üretken sektörlerle yapılmıştır. Hele 5 Nisan kararlarının olduğu zamana gelindiğinde toplam yatırımların ancak %28’i üretken sektörlerde olabilmıştır. Elbette imalat sanayiinde daha fazla bir yatırım gerilemesi olduğu da bilinen bir gerçektir.¹⁰⁴

Yukarıdaki anlatımlardan da anlaşılacağı gibi, yapısal değişikliklerin olduğu 24 Ocak kararları sonrasında gelir dağılımı eşitsizliğinin nasıl değiştiği tez için önem taşımaktadır. Kurulan hipotez için, değişen maliye politikaları yapısı açısından önemli bir destek niteliği taşıyacak bu dönemin ekonometrik analiz yapmanın en sorunlu yanı, gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçülmemiş ya da yıllar bazında oldukça aralıklı ölçülmüş olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünde önce, maliye politikalarında uygulanan dönüşümlere ait zamansal kısımları ve yapısal dönüşümleri içeren zaman dilimleri tek tek ayrıştırılacaktır; ardından veriler ışığında zamansal kısımları bir araya getirip gruplandırma yaparak ekonometrik analize tabi tutulacaktır.

¹⁰⁴ Mustafa Özel, **Devlet ve Ekonomi**, İz Yayıncılık, 1995, s. 32.

2.1. Türkiye’de İzlenen Maliye Politikaları ve Zamansal Kırılımlar

Maliye politikaların değişimi ve dönüşümü iki yönü ile ele alınabilir. Bunlardan ilki açık bütçe, denk bütçe ve fazla veren bütçe tipinde olduğu gibi bir harcama ve gelir dengesi üzerine düşünülen yönü vardır. İkinci yönü ise, daralan ve genişleyen maliye politikaları olacak şekilde belirlemek yerinde olur. Genişletici bir maliye politikasında vergilerin yükü azaltılmış, özellikle dar gelirleri kesimi rahatlatan bir sistem ile harcamaları da en yüksek seviyeye çekilmiş bir durumu ifade ediyoruz. Daraltıcı maliye politikası olarak ise kamu harcamalarının azaldığı ve vergi gelirlerinin ve insanlar üzerinde vergi yükünün arttırıldığı durumu ifade ediyoruz. Burada vergi yükü ile vergi geliri tabirini biraz detaylı ele almakta fayda vardır.

Vergi yükü toplam nüfus içinde bireyin üzerine düşen vergi yükünü kastediyoruz. Burada nüfus bir payda olarak karşımıza çıkıyor. Oysa vergi gelirlerinin yekünü yani toplam gelir miktarı denildiği zaman ise vergi oranlarının etkisinden söz etmek yerinde olur. Zira daha evvel de ele aldığımız gibi Khaldun-Laffer eğrisi vergi oranlarının arttırılıyor olması tek başına gelir toplamının arttırıldığı anlamını taşımadığını hatta azalacağını ifade ettiğini belirtmiştik. Dolayısı ise burada hissedilen vergi yükü tabirini bireyin ödediği toplam vergi miktarı olarak değerlendirmekte fayda vardır.

Maliye politikalarının genişletici ya da daraltıcı özellikte uygulamalarının olduğuna çalışmanın birinci bölümünde değinilmişti. Zaman zaman daraltıcı maliye politikaları ve genişletici maliye politikalarını birlikte uygulanmış dönemleri de söz konusu olabilir. Bu dönemler maliye politikası açısından hibrit olarak değerlendirilecektir. Ancak, bu bölümün ilerleyen safhalarında, ekonometrik analize tabi tutulacak birinci dönemi olan 1980 – 2001 yılları arasında dört kez, ikinci dönemi olan 2002 – 2015 yılları arasında da iki kez yaşanan kriz süreçleri ilk dönemde daha ziyade daraltıcı maliye politikalarının hüküm sürdüğünü ikinci dönemde ise genişletici maliye politikalarının hüküm sürdüğü dönem olarak ele alınacaktır. Zira, maliye politikalarının yapısal ve köklü dönüşümleri ağırlıklı olarak iktisadi krizler döneminin akabinde yaşanmıştır. O halde, Türkiye’de tez kapsamındaki dönem içinde iktisadi krizlerin zamanlarını tayin etmek bir anlamda maliye politikalarının da dönüşüm yıllarını ortaya koyar. 1980’deki 24 Ocak kararları

ve askeri ihtilal ile başlayan süreç 1987 Özal Hükümetleri dönemi ile son bulmuştur. 1987 ile başlayan dönem ise demokratikleşme ve 1994 yılında yaşanan 5 Nisan kararlarının alındığı ikinci bir dönem incelenecektir. 1994 yılından sonra 2001 yılında “2001 krizi” olarak bilinen iktisadi kriz maliye politikalarında yeni bir dönüşümün başlayacağı zamansal kırılım olarak belirlenmiştir. 2008 dünya finansal kriz ile başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz ile 2001-2008 döneminin zamansal kırılımda bir bölge olması gerektiğini ortaya koymuştur. Çalışmanın 2008 itibarı ile 2015 kapsam dahilinde alınan dönem son kırılım olarak üzerinde çalışılacak bölüm olmuştur. Dolayısı ile 1980 itibarı ile 2015’e kadar yedişer yıllık bir süreçte yapısal dönüşümlerin olduğu görülmektedir. Fransız ekonomist yazar Jacques Attali tarafından ifade edilen yedi yıllık kriz olgusunun¹⁰⁵ da bir anlamda tezahürünün yaşandığı söylenebilir. Attali, 2001-2006 arasında yaşanan seyri ve kriz oluşumunu detaylı bir şema ile vermiştir.¹⁰⁶ Aşağıda bu dilimler biraz daha detaylı olarak ele alınmaktadır. Ancak bunu yaparken de seksen öncesi ve sonrası uygulamaların geneli itibarı ile farklılığını ortaya koyarak ilerlemek daha doğru olacaktır. Çünkü analizin başlatılacağı 1980 yılı cumhuriyet tarihinin belki de en önemli dönüşümü durumundadır. Bu önem yapısal farklılığın ortaya konulması şeklinde tezahür etmiştir.

2.1.1. 1980 Öncesi Maliye Politikaları Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Tek Partili dönemin kapandığı ve iktidara gelen Demokrat Partinin başlattığı süreç itibarı ile Türkiye’de liberalleşme döneminin başladığı söylenebilir. 1950-1960 arasında yaşanan bu süreç yerini 1960 itibarı ile planlı kalkınma dönemine bırakmış ve bu dönemin de 1980’e dek sürdüğü görülmüştür. 1980 öncesi ithal ikame dönemi olarak bilinen Türkiye için gelir dağılımı eşitsizlikleri önemli ölçüde ihmal edilmiş bir konu olmuştur. 1963 ve 1968 yıllarına ilişkin Türkiye’de gelir dağılımı çalışmalarını önemli derecede aydınlığa kavuşturan çalışmalar olmamakla birlikte,

¹⁰⁵ Milliyet Gazetesi, “Jacques Attali”, (Çevrimiçi) <http://uzmanpara.milliyet.com/haber-detay/gundem/yeni-kuresel-kriz-2015te/2512/>, 1 Temmuz 2016.

¹⁰⁶ Jacques Attali, **Kriz ve Sonrası: 2008 Krizinin Üzerinden Ufka Bakış**, Çev. Nilgün Tural Cheviron, Ekslibris, İstanbul, Ocak 2015, s. 156.

Tuncer Bulutay, Serim Timur ve Hasan Ersel'in çalışmalarına rastlıyoruz. 1963 yılına dair yapılan çalışma daha ziyade bölgesel gelir dağılımı eşitsizliği üzerine olmuştur. Çalışma DPT'ye aittir. Tarım toplumu hüviyetinde olan Türkiye için bölgesel çalışma yapılmış olması yadırganmayacak bir olgudur. Toprak dağılımı ve sektörel gelir dağılımı eşitsizliği üzerine yapılan çalışmada ülkeler bazında kıyaslama da yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen ana veri, farklı hesaplama biçimleri ve farklı metodlarla çıkan farklı sonuçların yer almasıdır.¹⁰⁷

1980 öncesinde Türkiye'nin karşılaştığı, 1929 buhranı, ikinci dünya savaşı, çok partili döneme geçiş, 1960 askeri ihtilal, 1971 Muhtıra, 1974 Kıbrıs çıkartması ve birinci petrol krizi dönemi önemli olgulardır. Tezin kapsamı ve konusu gereği analizi ilgilendiren araç tek partili dönemden çok partili döneme geçiş süreci olmalıdır. İkinci dünya savaşından sonra da tek partili dönemin sona ermesi itibarı ile 1950 sonrası Türkiye'nin sanayi hamleleri ile yeni bir dönemi yaşadı bilinmektedir. 1960 askeri ihtilal sonrasında çok partili parlamenter sistemin devam ediyor olması maliye politikalarının tek partili dönemde olduğundan daha farklı gerçekleştiği de bilinmektedir.

1980 öncesi finansal piyasalara bakıldığında, mali piyasaların tüm araçları görece olarak yüksek vergilendirmeye sahip, kurumsallaşmış bir mali sistemden yoksun, banka ve şirket sahipliğinin iç içe girdiği Türk Lirasını Koruma Kanunu altında portföyde döviz bulunamayışı, TL piyasalarının da oldukça dar olması gibi etkenlerin olduğu görülmektedir.¹⁰⁸ Tüm bu daralma seyri aslında ihracata ve dışa açılma gereksinimi ile 24 Ocak kararlarına zemin hazırladığı da belirtilmektedir.

Sonuç olarak, tezin kapsamı dışında kalan 1980 öncesinde, sosyal ve iktisadi alanda pek çok yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Her bir dönüşüm gerek dünya için gerekse de Türkiye'nin kendi iç dönüşümü olarak maliye politikalarına yansımıştır. Lakin dünyanın dahi üzerinde fazlaca duramadığı gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet meseleleri için Türkiye'de veri eksikliği olduğu görülmektedir. Dünya ikinci dünya savaşından sonra ancak refah devletleri oluşumuna sahne olmuş, sosyal adalet kavramı 1960'lar itibarı ile daha etkin bir biçimde ele alınmış ve işlenmiştir.

¹⁰⁷ Tuncer Bulutay, Serim Timur, Hasan Ersel, **Türkiye'de Gelir Dağılımı – 1968**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971, s. 17.

¹⁰⁸ Mustafa Sertan Yılmaz, **Finansal Serbestleşmenin Gelir Dağılımına Etkileri; 1980 Sonrası Türkiye Örneği**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2015, s. 28.

2.1.2. 1980 Sonrası Maliye Politikaları Uygulamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Türkiye 1980 sonrası açık ekonomi anlayışını benimsediği bir gerçektir. Dış ticaret hacminin artmaya başlaması ile bunu görmek de mümkündür. Dış ticaretin ve hacminin artışı ile serbest sermaye akışının sağlanması, Türk Parasını koruma kanununun kaldırılması vs. gibi etkenler ile Türkiye açık ekonomi politikası gütmeye başlamıştır. Şu hali ile devletin gelir dağılımına tesiri daha da önemli hale gelmiş ve ikincil gelir dağılımının sağlanması konusunda maliye politikalarının önemi de artmış olmalıdır. Zira dış ticaretin öncelikli fayda sağlayan kesimi kendilerine yeni pazarlar bulabilen büyük sermaye sahipleridir. Şu halde, alt gelir grubunun gelirlerinde daralmanın olması, hele de yoksulluğun artması beklenebilir. Turgut Özal'ın yıllar olarak bilinen seksenlerin neredeyse tamamı, aynı zamanda orta direk anlayışının da geliştiği yıllar olarak varsayılan bir görüştür. 1980 sonrası bölümlendirmeye geçmeden evvel, bu periyotta gelir dağılımı eşitsizliğini ölçen GINI katsayısı ile ilgili Türkiye'nin geçmişine bakmakta da fayda vardır.

GINI katsayısının ölçümü eş gelir dağılımı doğrusu ($y=x$) ile Lorenz eğrisinin (kümülatif gelirlerin oluşturduğu eğri) arasında kalan alanın büyüklüğü ile ölçüldüğü daha evvel izah edilmiştir. Türkiye'de GINI elde edilmesi ile ilgili çalışmalar çok eskilere dayanmamaktadır. Mevcut veriler için 1963 yılında yapılan Devlet Planlama Teşkilatının raporları, ardından Hacettepe Üniversitesince yapılan çalışmalar, Devlet İstatistik Enstitüsü çalışmaları, TÜSİAD destekli araştırmalar yapılmıştır. Ancak, bir sürekliliğin oluşmadığı hatta aralarında hesaplama biçimlerinin farklı olduğu görülmektedir. 1978 yılında Devlet Planlama Teşkilatının vermiş olduğu 0,51 GINI değeri için 1983'de 0,52'ye çıkmış ve 1986'da 0,50 değerine gerilemiş değerlerdir. Lakin 1987'de Devlet İstatistik Enstitüsünün verdiği 0,43 değeri için iktisatçılar arasında hesaplama yöntemi farklılığı ve değerlerin yanlışlığı konusunda ciddi eleştiriler mevcuttur.¹⁰⁹ Sonraki yıllar için ilk Hane Halkı Bütçe Anketinin yapıldığı yıl olan 1994 çalışması ile 0,49 olarak elde edilen GINI değeri Türkiye için pek çok

¹⁰⁹ Ahmet Haşim Köse, Pınar Abuzer, Bahçe Serdal, **Türkiye'de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu: Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarının Belirlenmesi**, Tübitak, Ankara, Kasım 2009, s.10.

akademik çalışmada temel olarak alınmıştır. Sonrasında 2002 TÜİK tarafından yapılan ve aynı eserde de ifade edildiği gibi 2005 yılı itibarı ile standartları oturtulmuş seri veriler elde edilmiştir. Ana problemlerden birisi olarak elbette aradaki kayıp yılların değerlerinin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, tezin önemli sorunlarından birisi olmuştur. Tezde, maliye politikalarının yıllık uygulamaları, bütçenin yıllık belirleniyor olması münasebeti ile, GINI değeri yapılacak analiz yıllar bazında inceleme şeklinde olacağından, analizi sağlıklı kılacak kayıp verilerin (missing data) ikame edilmesi gerekmiştir.

GINI için kayıp veriler ile 1987 yılındaki aksak (farklı ölçüm ile değerlendirme dışı bırakılabilir) veri çıkartıldığında dahi, kalan veriler çalışma açısından yorum yapma imkanı sağlayacaktır. Çünkü, her kırılımda en az bir yıllık verinin değerlendirilebilir olduğu görülmektedir. Analizin bütününe bakılarak, karşılaşılan bu problem için ara bir yöntem belirlenmelidir. Literatürde ifade edilen boşluk doldurma ve ikame metotları kullanılacaktır.

İkame verilerde art arda gelen iki GINI arasındaki yıllar için verileri lineer kabul etmek yerine bu çalışmada Teksas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi tarafından geliştirilen Tahmin Edilen Hanehalkı Gelir Eşitsizliği/Estimated Household Income Inequality (EHII) veri setlerinden faydalanılacaktır.¹¹⁰ Bu veri seti sanayi sektörü için özellikle ülkemizde araştırma yapılmayan yıllar üzerine fikir vermektedir. Uygulanacak prosedür konusunda mevzu bahis veri setinin TÜİK verilerinin olduğu yıllar ile ortak yönü tespit edilecek (artış azalış miktarı, oranı, yönü konusunda) ve bu özellik TÜİK'te olmayan diğer yıllar için de uygulanacaktır. Her bir yıllık kayıp veri için alt ve üst limitlerin ortalaması alınacaktır. Teksas Eşitsizlik Projesi verilerinden yansıma ve benzerlik özelliği ile yapılan çalışma sonucu elde edilen yeni gelir eşitsizliği katsayıları iki ayrı tabloda verilmektedir. Birinci tabloda benzerliği (artış ve azalış yönü) oluşturan yıllar, diğerinde ise bu benzerlik ile elde edilmiş kayıp veriler için oluşturulmuş gelir dağılımı eşitsizlik endeksi görülmektedir.

Belirli bir yıl için yapılmış ölçüm, bir sonraki verinin elde edildiği yıla kadar sabit sayma (boşluk doldurma) yöntemi de ekonometrik analizlerde sıkça kullanılan bir yöntemdir. Tezde, hem yukarıda bahsi geçen algoritma hem de boşluk doldurma

¹¹⁰ Adem Yavuz Elveren, "Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol: 13, Sayı: 2, 2010, s. 38.

metodu birlikte analiz edilecektir. Sonuçları arasında etki dereceleri kıyaslanacak ve farklılık olmadığı sürece açıklama düzeyi yüksek olan metot doğru kabul edilecektir.

Aşağıdaki tabloda, TÜİK tarafından elde edilmiş veriler ve Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından elde edilmiş veriler listelenmiştir. Her iki sütun için de yan taraflarında bir önceki veriye göre artış ve azalışlar belirlenmiştir. 1994 yılındaki veri hariç diğer yıllarda artış ya da azalış aynı yöndedir. 1994 yılında 1986'ya oranla TÜİK ciddi bir farklılık belirtmemişken, Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından verilen değer aynı yıla göre oldukça farklıdır. Buradaki sebep 1994 yılının 5 Nisan kararları ile farklılaşması ya da sanayi (sektörel bir yansıma) olarak araştırılmış Teksas verilerindeki sanayinin etkilenişinden kaynaklanmış olmalıdır. 10 adet karşılaştırma içerisinde 1994 yılına ait bu farklılaşma not edilerek sürdürülecektir.

Tablo 4 - TÜİK ile Teksas Eşitsizlik Enstitüsü Verileri Benzerlik İlişkisi

Yıllar	GINI – Tuik	TuikDeğişim	GINI – Teksas	Teksas Değişim
1983	0,5200		0,4365	
1986	0,5000	Azalış -	0,4361	Azalış -
1994	0,4900	Azalış -	0,4946	Artış +
2002	0,4400	Azalış -	0,4935	Azalış -
2003	0,4200	Azalış -	0,4926	Azalış -
2004	0,4000	Azalış -	0,4743	Azalış -
2005	0,3800	Azalış -	0,4673	Azalış -
2006	0,4280	Artış +	0,4675	Artış +
2007	0,4060	Azalış -	0,4419	Azalış -
2008	0,4050	Azalış -	0,4409	Azalış -

Kaynak: TÜİK; EHII, “University Of Texas Inequality Project”, (Çevrimiçi) <http://utip.gov.utexas.edu/data.html>, 28 Şubat 2016.

2.1.3. 1980 Sonrası Dönemde Maliye Politikaları Açısından Kırılımlar ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

1980 sonrası maliye politikalarında en önemli unsur 24 Ocak kararlarının getirdiği liberal anlayışın tesiridir. Öyle ki bu süreç doksanlı yıllara dek tarımsal

gelirlerin gayri safi milli hasıla içinde payının giderek azalması buna bağlı ücretlerin düşüşü ve özellikle faiz ödemelerinin bütçede ciddi bir pay alması bütçe açıklarının yoksul kesimden zengine doğru kaymasına işaret etmektedir.¹¹¹ Seksen itibarı ile yirmi birinci yüzyılın başına değin gelir dağılımı eşitsizliğinin bozulduğu (arttığı) da bilinen bir olgudur.¹¹² TÜİK verileri, yüksek seyirli bir GINI veri seti ile aynı bulguyu desteklemektedir. Aynı dönemleri Türkiye'nin içinden geçtiği krizler ve yapısal dönüşümler itibarı ile bölümlere ayırarak incelemekte fayda vardır.

Bölümlere geçmeden önce, Türkiye'nin, maliye politikalarında yapısal ve yaptırım ihtiva eden değişiklikleri öngören Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 1961'den bu yana yaptığı stand by anlaşmalarını ve miktarını hatırlamakta yarar vardır. 1980'e gelene dek IMF ile 12, sonrasında da aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 7 adet anlaşmaya imza atılmış ve toplamda 49,9 milyar dolar kredi kullanılmıştır. Bu anlaşmalar alınan her kredi sonrası sorumlulukların yerine getirileceği taahhütlerin verilmesi açısından ve özellikle bu taahhütlerin maliye politikaları üzerinden verildiğini düşünerek IMF'nin maliye politikaları üzerine etkilerini ve tezin amacına yönelik gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki tesirinde önemi izah edilmiş olur.

1999 yılına kadar IMF tarafından alınmış kredilerde devletin maliye politikalarına ilişkin daraltıcı etkenlerin yoğunlukta uygulanması talebi söz konusu iken, 1999 ve sonrasında alınan krediler küreselleşmeye ve daha ziyade ideolojik bir yapılanmaya hizmet ettiği belirtilmekte ve bu yönde eleştirilmektedir.¹¹³

¹¹¹ Dişbudak, **a.g.e.**, s. 160.

¹¹² Elveren, **a.g.e.**, s. 36.

¹¹³ Joseph E. Stiglitz, **Globalization and Its Discontents**, Penguin Books, 2002, p. 13.

Tablo 5 - 1980 Sonrası IMF ile Yapılan Stand By Anlaşmaları

Tarih	Kredi Miktarı (Milyar USD)
18 Haziran 1980	1,25
24 Haziran 1983	0,23
4 Nisan 1984	0,23
8 Temmuz 1994	0,87
22 Aralık 1999	20,5
4 Şubat 2002	15,9
11 Mayıs 2005	10,0
Toplam	49,3

Kaynak: IMF, “Ülke Raporları”, (Çevrimiçi)

<http://www.imf.org/external/country/tur/index.htm>, 07 Temmuz 2016.

Genellikle krizler ile ortaya çıkan yapısal dönüşümler, maliye politikaları başta olmak üzere pek çok sosyo ekonomik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Kriz olarak adlandırılan bir yıl esasen belirgin bir sürede yaşanmış toplumsal olayların bir birikiminin bir anda ortaya çıkması ve buna dayalı olarak da devletin bir karar aşamasına gelmiş olması şeklinde tezahür etmiştir. Türkiye’de, tezin kapsamı dahilinde yer alan kırımlar belirgin hadiselerle kendini göstermiştir. Örneğin, 1980 için hem 24 Ocak kararlarının alınması, hem de askeri ihtilalin ortaya çıkması denilebilir. Yine 2001 için Türkiye’de yaşanan 2001 krizi ile başlayan ve akabinde uygulamaya geçilen mali disiplin ve hemen sonrasında yaşanan siyasi dönüşüm kırılımının 2001’de başlamasını sağlamıştır. Yedişer yıllık kırımlar kontratiev dalgaları gibi yirmi beş yıllık uzun vadeli kriz olgularının altında, Attali’nin ifade ettiği yedişer yıllık krizleri destekler niteliktedir.

2.1.3.1. 1980 – 1987: Askeri İhtilal ve Özal Hükümetleri

Bu dönem 24 Ocak kararları ile başlar. Türkiye’nin yaşadığı bu süreç dünyanın yaşadığı bambaşka bir süreç ile bütünleşir. Zira seksenli yıllar dünyada küreselleşmenin yükselmeye başladığı yılları ifade etmektedir. 1980 yılı itibarı ile Türkiye hem askeri bir darbenin sonrasında gelmiş hükümetin iş başı yapıyor olması hem de başta da belirtildiği gibi 24 Ocak kararları ile ciddi bir liberalleşmeye ve

farklılaşmaya gitmiştir.

1980 itibarı ile liberalleşme sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda finansal hatta sosyal anlamda da bir liberalizasyondan söz etmek mümkündür. Ekonomik anlamda liberalleşme içinde ithalat ve ihracata yönelik teşvikler, sermaye akımının serbestleşmesi başta olmak üzere 90'lı yıllara gümrük birliğine varana kadar bir serbestleşmeye önyak olmuş gelişmeleri ihtiva ederken, finansal liberalleşme içinde döviz kur politikalarının değişimi, faiz oranları üzerinde devlet denetiminin kaldırılması, sermaye piyasası kurulunun kurulması, fonlanması, devlet iç borçlanma senetlerinin ihalelerine başlanması Merkez Bankası bünyesinde piyasaların korunması, bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemeleri ve sermaye hareketlerinin liberalleşmesi gibi konuları ihtiva etmiştir.¹¹⁴

İktisadi anlamda, istikrar ve siyasetin güvensizliği ve mevcut yasalarla açık ekonominin gereklerinin yerinde gelmediği bir ortamdan, 24 Ocak kararları ile seksenli yıllara girilmiştir. Kararların alınmış olması yeterli değildir. Uygulanması ve uygulamanın sürdürülebilir olması da kararların alınması kadar önemlidir. Maliye politikalarında köklü ve yapısal değişimleri de içine alan bu uygulamalar için siyasi alanda da bir istikrar arayışı söz konusu olmuş ve 1983 yılında Özal Hükümeti tek başına iktidar olmuştur.

1980 yılına gelene kadar, sağ sol çatışmalarının hüküm sürdüğü, Tarih başta olmak üzere pek çok fabrika ve kurumlarda grevlerin olduğu, çatışmaların yaşandığı bir ortamda, Kasım 79'da iş başına gelen Demirel Hükümetinin 24 Ocak kararları ile TL'nin %50 devalüasyonu ve sendikaların savaşları, siyasilerin insanları sokağa çağırması gibi unsurların neticesi olarak 12 Eylül Askeri darbesi yaşanmıştır. Farklı anlamlara yol açmayacak şekilde 12 Eylül ihtilali sonrası sosyal olayların durulması, işçilerin fabrikalara dönmüş olması siyasi istikrarı oluşturmaya yönelik çalışmalar yeni bir dönemin açılışını sağlamıştır. İhtilalden sonra, hükümet ve pek çok belediyeler askeriye den belirlenmiş ve yönetim tamamı ile ordunun eline geçmiştir. Sonraki yıllarda 1982 Anayasasının hazırlıkları yapılarak referandum ile yeni anayasa kabul edilmiş, yeni bir sivil hükümet de ancak 1982'de Özal başkanlığında

¹¹⁴ Düriye Toprak, "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 24 Ocak Kararları Işığında Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, 2008, s. 315-319.

gelebilmıştır.

24 Ocak 1980’de alınan kararların aynı zamanda mimarlarından olan Turgut Özal, 1983 yılından itibaren başbakan olarak da Türkiye’nin liberalleşmesi konusunda, tatbikçisi durumunda olmuştur. Bu dönemde maliye politikalarını da etkileyen çok sayıda yasal düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. Çıkarılan kanunlar ile, başta özelleştirmeler olmak üzere, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına, Sermaye Piyasası Kurumu’na yönelik kanunlar işlerliğe geçmiştir. Türkiye 1987 seçimleri sonrasında oy oranları %9 seviyesinde azalmış bir hükümet ile yeni bir döneme daha girmiştir. 1982’de Kenan Evren’in Cumhurbaşkanlığına gelmesi, görev süresinin 1989’da tamamlanacak olması ve Turgut Özal’ın 1989 yılında 8. Cumhurbaşkanı olması siyasal anlamda 1987 yılı itibarı ile Türkiye’nin önünde bir belirsizliğin iktisadi ve sosyo ekonomik anlamda bir istikrarsızlığın oluşmasını sağlamıştır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 1979 - 1987 yılları arasında İhtilal ve ardından birinci Özal hükümetlerinin döneminde gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik ikame ve teksas eşitsizlik endeksinden türetilmiş veriler gösterilmektedir. Sadece bu verilere bakılarak özellikle 1983-1987 arasında gelir dağılımı eşitsizliğinde bir düzelme olduğu görülmektedir.

Tablo 6 - 1979 – 1987 Yılları Arasında tahmin edilen GINI değerleri

Yıllar	GINI _{teksas} *	GINI _{tuik} **
1979	0.5338	0.5100
1980	0.5178	0.5100
1981	0.5119	0.5100
1982	0.5038	0.5100
1983	0.5200	0.5200
1984	0.5125	0.5200
1985	0.5109	0.5200
1986	0.5000	0.5000
1987	0.4708	0.5000

*: GINI_{teksas} Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından verilen değerlere paralellik arz eden ara değerler,

** : GINI_{tuik} TÜİK tarafından kabul edilen ve geriye kalan değerlerin boşluk doldurma metodu ile işlenmiş veri seti.

2.1.3.2. 1987 – 1994: Demokratikleşme ve 5 Nisan Krizi

1989 yılı itibarı ile dış sermaye hesabının serbestleşmesi dünyanın içinde bulunduğu küreselleşmeye dahil olmanın başka bir adımı olarak değerlendirilebilir. Bu politika ile tamamen dışa açık ve liberal bir yapıya geçilmesi amaçlanmıştır.¹¹⁵ Bu dönüşüm doksanlı yıllara da damgasını vuracak ve yapısal dönüşüm ile entegre yasaların çıkartılmayışından sıkıntılı bir sürece imza atacaktır. 5 Nisan kararlarına gelene kadar kriz niteliğindeki ekonomik bunalım sebebi aslında yapısal reformların eksikliğidir.¹¹⁶ Yüksek faizli iç ve dış borç yükü altında bütçenin önemli bir kısmı mali alan dışında kalmakta ve maliye politikalarının uygulanmasına izin vermemektedir.

Doksanlı yıllar aslında Türkiye için önemli ölçüde sanayileşmiş, özelleştirmelerde yol almış ve kentleşme yoğunlaşmış olsa da finansal ve yapısal eksiklikler ekonominin gidişatında belirleyici olmuş unsurlar olarak görülmektedir.¹¹⁷ Tam da 1987’de ikinci Özal hükümetinin göreve başladığı dönem itibarı ile siyasal liberalizasyon da kısmen gerçekleşmiş, 12 Eylül 1980 ihtilali ile yasaklı hale gelen siyasi parti liderleri için yasakların kaldırıldığı referandum gerçekleşmiştir. Siyasi yasakların kalkmış olması siyasetteki özgürleşme iktisadi anlamda da bir rahatlamayı ve daha da önemlisi şekillenecek hükümet yapıları için kamu maliyesinin yapısında ortaya çıkması potansiyel olayları barındıracak olması hasebi ile önemlidir.

1988-1989 yıllarına gelindiğinde, ülkenin içinde bulunduğu dış borç ve cari açık problemi yapay tedbirlerle de çözüme kavuşturulamadı. 1988’de işverenden yüzde üç, çalışandan yüzde iki olmak üzere zorunlu tasarruf fonu oluşturulması, tasarrufların teşviki gibi unsurlar iç tasarrufları yeteri düzeye çıkartamadı ve 1988 yılı IMF raporu ile de belirgin olan enflasyonla mücadelede oldukça başarısız bir görünüm sergileyen Türkiye’nin siyasi yapısında da yeniden değişimler görülmektedir. 1989 yerel seçimlerinde ilk kez 1983 seçimlerinden bu yana Anavatan Partisi üçüncü parti olup diğer partilerin yerel seçimlerde öne çıkması (koalisyonlara geçiş sinyalleri) yeni bir istikrarsızlığın kapılarını araladı ve nihayet

¹¹⁵ Mustafa Sertan Yılmaz, **a.g.e.**, s. 32.

¹¹⁶ **A.e.**, s. 37.

¹¹⁷ Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler 1929-2009**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. baskı, 2012, s. XIX.

1989 sonlarında Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olması ile belirsizlik artmaya başladı. Aynı süreçte dünya genelinde de iktisadi alanda istikrarsızlık görülmektedir. Özellikle 1987'de New York borsasının çöküşü ABD için üç ila dört yıllık sürecek bir durgunluğun işareti olmuştur.¹¹⁸ ABD Doları güçlü konvertibilitesi yüksek diğer alternatifleri karşısında değer kaybı yaşadı. Rusya'da Afganistan sorunları ve hükümet değişimi, anlayış dönüşümü aslında bu dönemde dünyaya da bam başka bir geleceğin temellerinin atıldığına habercisi olmuştur. 1990'da Tokyo borsasının çökmesi, Japonya'da finansal kırılganlığın artması, baş gösteren durgunluk, akabinde gelen birinci Körfez savaşı, petrol fiyatlarında yaşanan değişim, Mark, Sterlin, Pound gibi paraların aleyhindeki spekülasyonlar ile Türk Lirasında yaşanan ters-devalüasyonlar, ABD Dolarında değer artışı, Amerika'nın hızlı büyümeye geçişi, aynı dönemde Avrupa Birliğinin daha yavaş seyri ve dünya GSMH rakamında gerileme ve faili meçhul cinayetler ve Turgut Özal'ın vefatı ile Türkiye'de de tüm dünya da olduğu gibi iktisadi ve sosyal anlamda oldukça karmaşık bir döneme girilmiştir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ve olumsuzluklar ile birlikte Türkiye'de 1986 – 1994 yılları arasında gelir dağılımı eşitsizliği de 0,47-0,52 aralığında seyretmiştir. Aşağıdaki tabloda yıldan yıla değişimler ve ikame değerler görülmektedir.

Tablo 7 - 1986-1994 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri

Yıllar	GINI _{teksas} *	GINI _{tuik} **
1986	0.5000	0.5000
1987	0.4708	0.5000
1988	0.4725	0.5000
1989	0.4913	0.5000
1990	0.5011	0.5000
1991	0.5056	0.5000
1992	0.5212	0.5000
1993	0.5193	0.5000
1994	0.4900	0.4900

*: GINI_{teksas} Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından verilen değerlere paralellik arz eden ara değerler,

** : GINI_{tuik} TÜİK tarafından kabul edilen ve geriye kalan değerlerin boşluk doldurma metodu ile işlenmiş veri seti.

¹¹⁸ Kazgan, a.g.e., s. 22.

1986-1994 yılları arasında ikame edilen gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik veriler TÜİK ve Teksas Eşitsizlik Enstitüsünden elde edilen değerler ile belirlenmiştir. Veri setinden de anlaşılacağı üzere gelir dağılımı eşitsizliğinin 1994 yılındaki, bir önceki yıla göre 0,01 seviyesinde bir iyileşmenin haricinde bozulma eğiliminde olduğu söylenebilir. 1987 ve 1994 yılları itibarı ile en dar gelirli %1 ile en yüksek gelirli %1 lik kesime bakıldığında da en yüksek gelir artışına sahip olan kesimin en üst %1'lik kesim olduğunu ve bu oranın en yüksek ve en dar gelirli %5 için de geçerli olduğu görülmektedir. Aslında, DIE verilerine göre, 1987'de 0,43 olan GINI katsayısı 1994 yılına gelindiğinde 0,49 olmuştur.¹¹⁹ Fakat 1987 verisinin elde edilmesinde pek çok yazarın metod farklılığı ile elde edilen verilerden ötürü farklı değerlendirilmesi gerektiğinde hemfikirlerdir. Bu nedenle kayıp verilerin ikame değerlerini hesaplarken Teksas Eşitsizlik enstitüsünün değerine bakıldığında 1987 için 0,47 değeri görülmektedir. Veri akışının bozulmaması açısından boşluk doldurma ile elde edilen TÜİK verilerinde en son 1986 yılının 0,50 değeri yansıtılmıştır.

2.1.3.3. 1994 – 2001: 5 Nisan Kararları ve 2001 Krizi

Türkiye 1994 yılına geldiğinde, seçim ekonomisi bir yana yerel seçimlerin ardından sıkı mali disiplin içeren 5 Nisan 1994 kararları ve daha sonrasında aynı yıl Temmuz ayında IMF yardım paketinin gelmesi (8 Temmuz 1994, 866 milyon Dolar¹²⁰) ile maliye politikalarında 1995 yılının bütçe değerlerine tesir edecek farklılaşmaya gidilmiştir. Türkiye'de, 1993 yılı iktisadi sıkıntılar yanı sıra sosyal anlamda da büyük sorunların yaşandığı bir yıl olmuştur. Uğur Mumcu cinayeti, Adnan Kahveci, Eşref Bitlis ve Turgut Özal'ın şaibeli ölümleri, Madımak hadiseleri ve artan terör olaylarına ek olarak ekonomide ve iş hayatında grevler hem iktisadi hem de sosyal alanda dalgalanmaları da beraberinde getirmiştir. 1993 yılında Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığına atanması ve ardından Tansu Çiller hükümetinin kurulması ile yeni bir döneme geçilmiş ve 1994 yılında 5 Nisan kararları olarak bilinen yapısal dönüşüm gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin yaşamakta olduğu iktisadi ve sosyal sorunlar dışında, 1994

¹¹⁹ Mustafa Sertan Yılmaz, **a.g.e.**, s. 52,53.

¹²⁰ Bahar Aşçı, "IMF'ye Borç Bitti Ama. . .", **Ekonomik Araştırmalar Merkezi**, 2013, s. 1.

yılından başlayarak, 1998 sonlarına kadar süren, dünya genelinde başta Meksika, Brezilya ve Arjantin'in krize girmeleri, Çin ve bu ülkelerin paralarında yaşanan devalüasyonlar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere sermaye kaçışını da beraberinde getirmiştir. Öyle ki aynı sıkıntılar Uzakdoğu ve Güney Doğu Asya ülkelerini de vurmuş, Latin Amerika'ya dek sıçramış ve dünya pazarında ciddi bir daralmayı beraberinde getirmiştir.¹²¹

1994 yılından başlayarak GINI katsayısının 0,50 seviyelerinden 2001'e 0,46 seviyelerine geldiği belirtilmektedir. 1987 – 1994 dönemine kıyasla daha fazla bir iyileşme olduğu görülmektedir.

Tablo 8 - 1993- 2002 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri

Yıllar	GINI _{teksas} *	GINI _{tuiik} **
1993	0.5193	0.5000
1994	0.4900	0.4900
1995	0.4637	0.4900
1996	0.4541	0.4900
1997	0.4510	0.4900
1998	0.4556	0.4900
1999	0.4575	0.4900
2000	0.4663	0.4900
2001	0.4657	0.4900
2002	0.4400	0.4400

*: GINI_{teksas} Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından verilen değerlere paralellik arz eden ara değerler,

** : GINI_{tuiik} TÜİK tarafından kabul edilen ve geriye kalan değerlerin boşluk doldurma metodu ile işlenmiş veri seti.

1994 yılı ile 2002 yılı kıyaslandığında hem yukarıdaki tabloda hem de DIE ile TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmalarının kabul ettiği değerler açısından incelendiğinde, ki bu değerler – 1994 için 0,49 ve 2002 için 0,44; gelir dağılımı eşitsizliği yönünde ciddi ve olumlu bir düzelmeye olduğunu ifade etmek gerekir.¹²²

5 Nisan 1994 kararların alındığı sırada Merkez Bankası Başkanı olan Yaman Törüner'in ifade ettiğine göre kararların ana nedeni artan kamu borçları olmuştur. Törüner kamu borcunu azaltabilmek ve artan döviz kurlarını kontrol altına alabilmek

¹²¹ Kazgan, a.g.e., s. 22.

¹²² Mustafa Sertan Yılmaz, a.g.e., s. 53.

için para basmak yerine sıkı mali disiplin içeren kararlar alınmıştır.¹²³ Daraltıcı maliye politikalarının ilk üç yıllık dönem içinde GINI katsayısının aşağı yönlü değişimini sağlarken sonraki yıllarda yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu değişim Teksas eşitsizlik enstitüsü verilerinin sanayi endeksi olarak değerlendirildiğinde TÜİK tarafından üzerinde çalışılan dönem için farklılık görülmemektedir.

2.1.3.4. 2001 – 2008: Dünya Finansal Krizine Kadar Olan Dönem

1994 yılında alınan 5 Nisan kararlarının çeşitli nedenlerle amacına ulaşamadığı bilinmektedir. Örneğin 1998 Asya krizleri ile dış dünya ile olan iktisadi sorunlar önemli rol oynamıştır. İçrede ise fiyat istikrarı ve mali disiplin sağlanamamış ve bütçe açıkları önlenememiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise likidite sorunu olarak bilinen problem ile karşı karşıya kalınmış, üzerine siyasi istikrar konusunu da olumsuz bir görüntü veren “Anayasa Kitapçığı” krizi ile 2001 yılına gelinmiştir. 2001 itibarı ile yaşanan kriz Türkiye için ciddi bir mali kriz şeklinde tezahür etmiştir. Aslında bazı kaynaklara göre gelişi 1999 itibarı ile belli bu krizin önüne engeller koyulmasında geç kalındığı iddia edilmiştir. Ancak her hal u karda yaşanan kriz, Türkiye için yeni bir arayışa sebep olmuş ve Derviş Planı olarak bilinen ve Kemal Derviş’in başkanlığında alınan kararlar uygulanmaya başlanmıştır. IMF tarafından da kabul gören bu kararlar “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” olarak 2008 dünya finansal krizine kadar uygulanmıştır. Bu planda dört kısım altında uygulama alanları belirlenmiştir. Para politikalarında, maliye politikası ile ilgili alanlarda, liberalizasyon politikaları ile ilgili alanlar ve yapısal reformlar olarak ifade edilmiştir. Programda kur rejiminin terk edilmesi nedeni ile oluşan istikrarsızlığı ortadan kaldırmak ve kamu yönetiminde geri dönüşü olmayacak bir yapılanmaya gitmek temel esaslar olarak ele alınmıştır. Tezin kapsamı dahilinde, güçlü ekonomiye geçiş programı dahilinde belirlenen en önemli hedef, toplumsal uzlaşmaya dayalı fedakârlığın toplumun her kesimince adil olarak paylaşılmasını benimseyen ve

¹²³ Milliyet, “Arşiv, Yaman Törüner”, (Çevrimiçi) <http://web.archive.org/web/20170227233501/http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/5-nisan-1994--kararlari---1863180/>, 23 Nisan 2017.

enflasyon hedeflerine uyumlu bir fiyat istikrarı politikasının¹²⁴ belirlenmiş olmasıdır.

Liberalizasyon sürecinde uygulanan istikrar politikalarının gelir dağılımına etkisini inceleyen bir çalışmada IMF ile özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaptığı stand by anlaşmaları incelenmiş ve IMF'nin olumsuz etkilerinden bahsedilmiştir. Bahsi geçen çalışma tezdeki kapsam ile aynı dönemi ele almıştır.¹²⁵

2002 yılında iktidara gelen Akparti hükümetinin maliye politikaları etkileyen en önemli yapısal değişimlerden olan ve 2003 yılının Aralık ayında çıkartılan 5018 sayılı Kamu Maliye Yönetimi ve Kontrol Kanunu olarak görülmektedir. Aslında çıkartılan bu kanun, maliye politikalarının sıkı mali disiplin içinde hem şeffaflığı, hem işlerliği artıracak bir yörüngeye oturmasını sağlayacak niteliktedir. Maliye politikalarının köklü bir şekilde farklılaşması yönünde en önemli ayırım, hukuki ve etkenlik anlamında performansa dayalı mali yapının teşkil edilecek olmasıdır.¹²⁶ Aynı yılın başında ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik acil eylem planlarının gündeme alınması, özellikle üretime, istihdama, düşük enflasyon ve %6 seviyelerinde büyüme hedefleri yanı sıra kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması sürecini benimsemiş ve uygulamaya geçmiştir.¹²⁷

Kırılımin 2001'de başlamasının nedeni Türkiye'nin yaşadığı kriz olmakla birlikte, 2008 itibarı ile son bulması esasen Eylül 2008'de Lehman Brothers bankasının iflası ile baş gösteren dünya finansal krizinin etkileridir. Bu dönem içinde Türkiye yatırımlara yönelmiş, bir yandan kendi iç dengelerini oluşturmaya çalışırken, dünya genelinde 2002 itibarı ile 11 Eylül saldırıları sonrası önce Afganistan, ardından Irak'ın işgali, FED kısa vadeli faizini %1'e çekmesi, dünya ekonomisinde bir genişlemeyi ifade etse de Mortgage Krizi ile fiktif büyüme nihayetinde 24 Eylül 2008 tarihinde Lehman Brother's iflası ile son bulmuştur.

Türkiye bu dönem içerisinde Şubat 2002 ve Mayıs 2005 olmak üzere IMF ile iki kez daha stand by anlaşması yapmış ve toplam 35.5 milyar dolar kredi

¹²⁴ Deniz Züngün, "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Sonrası Türkiye – IMF İlişkilerinin Geleceği", **Öneri Dergisi**, C.8.S.30, Dokuz Eylül Üniversitesi, Haziran 2008, s. 236.

¹²⁵ Mustafa Miynat, **Liberalizasyon Sürecinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi (1980 Sonrası Türkiye Örneği)**, Celal Bayar Üniversitesi Kamu Maliyesi, Manisa, 2003, s. 238.

¹²⁶ Ekrem Candan, **Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi**, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 26.

¹²⁷ Demircan Siverekli, "Türkiye Ekonomik Kriz Borç Üçgeni", **Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Tebliğleri**, Şubat 2004, s. 124.

kullanmıştır. Yoksulluğun giderilmesi hususunda ise mutlak yoksulluğu elimine edecek çalışmalarla en alt gelir grubunun gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkileyecek iyileştirmelerin yapıldığı görülmektedir. Gelir dağılımında GINI katsayısını en düşük gelirli grubun gelirden aldığı payın yükselmesi ile düşürürken, ilave olarak maliye politikalarında vergilerdeki nitelik değişiminin de olumlu sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Tezin bütününe bakıldığında en düşük GINI değerlerine bu dönemde (2005 yılı için 0,38) erişildiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 2001 – 2008 dönemine ait gelir dağılımı eşitsizliği ölçüğü olarak kullanılan GINI değerleri verilmektedir.

Tablo 9 - 2001 – 2008 Yılları Arasında Tahmin Edilen GINI Değerleri

Yıllar	GINI*
2001	0.4657
2002	0.4400
2003	0.4200
2004	0.4000
2005	0.3800
2006	0.4280
2007	0.4060
2008	0.4050

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları araştırmaları

*: 2001 yılı değeri $GINI_{\text{texas}}$ Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından verilen değerlere paralellik arz eden değer iken, diğer yılların GINI değerleri TÜİK tarafından verilen değerlerdir.

2002 yılında en düşük %20'nin milli gelirden aldığı pay 5,3 iken, 2008 yılında bu değer 5,8'e yükselmiştir. En yüksek %20'lik gelir grubuna bakıldığında 2002'de milli gelirden aldıkları pay yüzde 50,1 değerinden 2008 yılında 46,7 seviyelerine düşmüştür¹²⁸. Bu bilgi aynı zamanda yukardaki tabloda da ifade edilen gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu etkilendiği sonucu ile örtüşmektedir.

2.1.3.5. 2008 – 2015: Günümüze Kadar Olan Dönem

2008 Dünya finansal krizlerinin ardından son otuz yıldır üzerinde çalışılmakta olan gelir dağılımı eşitsizliği üzerine daha fazla yayınlar ve bilimsel araştırmaların

¹²⁸ Mustafa Sertan Yılmaz, a.g.e., s. 53.

yapılmaya başlandığı görülmektedir. Bu konuda son zamanların en önde gelen yazalarından Joseph E. Stiglitz, Thomas Piketty, Robert J Gordon, Ian Dew-Becker ve Paul Krugman gibi ekonomistler yirmi birinci yüzyıl dünyasında ekonomideki eşitsizliğe özellikle de gelir dağılımı eşitsizliğine vurgu yaparak çözümlerini ortaya koyan eserler yazmışlardır. Öyle ki, Thomas Piketty gelir eşitsizliklerinde ücret farklılığından, politik anlayışa, eğitimden ırksal ayrılığa kadar pek çok konuyu incelediği eserinde yeniden dağılım mekanizmalarını ve araçlarını teker teker ele almıştır.¹²⁹

Tablo 10 - 2008 İtibarı ile GINI ve En düşük – En Yüksek Gelir Grubu Payları

Yıllar	GINI	En Düşük %20	En Yüksek %20	P80/P20
2008	0.4050	5,8	46,7	8,05
2009	0.4150	5,6	47,6	8,50
2010	0.4020	5,8	46,4	8,00
2011	0.4040	5,8	46,7	8,05
2012	0.4020	5,9	46,6	7,90
2013	0.4000	6,1	46,6	7,64
2014	0.3910	6,2	45,9	7,40
2015	0.3970			

Kaynak: TÜİK – Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2013 ve Haber Bülteni, 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Sayı 18633.

Tablodan da anlaşılacağı gibi 2000’li yılların başında yaşanan gelir dağılımı eşitsizliğindeki olumlu gelişme yatay bir seyre dönüşmüştür. Ne en düşük gelir grubu ne de en yüksek gelir grubunda önemli bir değişimin olmadığını görmek mümkündür.¹³⁰

TÜİK tarafından kullanılan bir başka eşitsizlik endeksi P80/P20 oranıdır. Bu değer en zengin yüzde 20’nin en fakir %20’den kaç kat fazla gelirden pay aldığını ifade etmektedir.¹³¹ Tablonun son sütununda bu değere bakıldığında 2009 yılının dışındaki veriler birbirine daha yakın olmaktadır. 2009 yılı ise 2008 yılında yaşanmış dünya krizinin tesiri olarak değerlendirilmiştir.

2008 – 2015 döneminde siyasal anlamda, tek başına iktidar hükümet ediyor

¹²⁹ Thomas Piketty, **The Economics of Inequality**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2015, p. 101-105.

¹³⁰ Mustafa Sertan Yılmaz, **a.g.e.**, s. 53.

¹³¹ TÜİK, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelir-dagguiliimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html, 23 Nisan 2017.

olsa da belirsizliklerin olduğu görülür. 27 Nisan 2007'deki e-muhıtra ile başlayan bu süreçte 2008'de iktidar partisine yönelik parti kapatma davası, cumhurbaşkanlığı seçim krizi, 2009 yerel seçimler için seçim ekonomisi, Haziran 2013 Gezi Parkı eylemleri ve aynı yıl 17-25 Aralık hadiseleri gibi unsurlar kredi derecelendirme kuruluşlarını Türkiye için yatırım yapılamaz ülkeler arasında değerlendirmiştir. Bu durum sermaye akışına ve yabancı sermaye akışını bekleyen gelişmekte olan bir ülke için önemlidir. Durağan nota çevrilen Türkiye'nin notu 2016 yılında yaşadığı 15 Temmuz olaylarına ve güçlü kamu maliyesinin büyümesi azalan bir ekonomiden olumsuz etkilendiği görüşü hakim olmuş, artan kamu harcamaları ile ortaya çıkan olumsuzlukların giderilemeyeceği görüşü savunulmuştur.¹³²

2.2. Türkiye'de Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğine İlişkin Analiz

Maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğine ve sosyal adalete tesirini incelemek üzere Türkiye'de yaşanan ve yapısal dönüşümlere sebep olan krizler 2.1. bölümünde incelenmiştir. 2.1. Bölümünün nihai sonuçlarından birisi krizlerin maliye politikaları üzerinde tesir oluşturmuş olmasıdır. 1980 Sonrası dönemde maliye politikaları açısından yaşanan kırılımlar ağırlıklı olarak kriz olgusundan hareketle oluşturulmuştur. 2009 yılında elde edilen GINI değerleri tezin kapsamı dahilinde incelenen son kırılımda (2008 – 2015) diğer yıllara nazaran büyük bir farklılık göstermemiş olsa da P80/P20 oranına bakıldığında 2008 dünya krizinin gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediği görülmüştür. Bu noktada krizlerin gelir dağılımı eşitsizliği ve maliye politikaları üzerine etkilerinin ayrı ayrı var olduğu görülürken, çalışmanın modelinde, bu iki değişkenin arasındaki ilişkiye etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Kriz her ne kadar geçici bir olgu ise de hem gelir dağılımı eşitsizliğini dinamik olarak etkilediğini hem de maliye politikalarında krize yönelik önlemlerin alınması gereği gibi değişimlerin olduğu olgusu mevcuttur. Veriseti bütünü ile bir arada incelendiğinde, her bir bağımsız değişken için bağımlı değişken olarak ifade edilen GINI değerini elde etmede hiçbir yıl için yapay (dummy) değişkene ihtiyaç duyulmamıştır. Yapay değişkene ihtiyaç duyulması, gelir dağılımı eşitsizlik ölçüğü

¹³² BBC, (Çevrimiçi) <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39314315>, 21 Nisan 2017.

olarak kullanılan GINI katsayısı (bağımlı değişken) ile maliye politikaları araçları (bağımsız değişkenler) arasındaki ilişkiyi krizlerin etkilememiş olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Matematiksel olarak yukarıdaki ifadeyi aşağıdaki gibi açıklamak da mümkündür: f , f_1 ve f_2 farklı fonksiyonlar olmak üzere,

GINI = y , Maliye Politikası Araçları = x ve Kriz = z değişkenleri ile ifade edilsin.

$$y = f(\text{Maliye Politikaları Araçları}) = f(x) \dots\dots\dots 1$$

$$y = f_1(\text{Kriz}) = f_1(z) \dots\dots\dots 2$$

$$x = f_2(\text{Kriz}) = f_2(z) \text{ olsun} \dots\dots\dots 3$$

1 ve 2 eşitliğini taraf tarafa toplandığında $y = \frac{1}{2} [f(x) + f_1(z)]$ olur.

3. eşitlikten yararlanarak $y = f(x)$ gerçeğinde x yerine $f_2(z)$ yazıldığında

$y = f[f_2(z)] = f \circ f_2(z)$ olarak gösterilir. 2. Eşitlikte, GINI krize bağlı f_1 fonksiyonu ile ifade edilmişti. Şu halde $f_1 = f \circ f_2$ olarak gösterilir.

Başka bir gösterim ile, z 'nin krizin var olduğu yıllarda 1, krizin olmadığı yıllarda 0 değerini aldığı varsayımı ile GINI değerini aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür:

$$y = (1-z) * f(x) + z * f(x)$$

$$y = (1-z) * f(x) + z * \frac{1}{2} * [f(x) + f_1(z)]$$

Dolayısı ile, krizin, tezde incelenmekte olan modele bir tesirinin olmadığı, fakat her iki değişkeni de ayrı ayrı etkileyebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu tarz modellerde süreklilik arz etmeyen kriz olgusunun bütün bir modeli etkileyebileceği farklı çalışmalarda da görülebilmektedir.¹³³ Netice olarak, GINI ve maliye politikaları krizlerden bağımsız olarak etkilenseler de GINI ve maliye politikası arasındaki ilişkiyi etkilememiştir.

1980 itibarı ile 2015 yılına kadar olan süreçte Türkiye seksen öncesine oranla daha liberal daha açık ekonomiye dayalı (dış ticaret hacim artışı ve serbest sermaye hareketlerine müsaade eden) bir politika izlemiştir. Devletin ikincil gelir dağılımına yönelik müdahalesinin analizi de artan iş ve sermaye hacmine istinaden önem kazanmıştır. Gelirin dağılımında eşitsizliğin ne yönde değiştiği ise periyodik yapılan

¹³³ Ufuk Dumlu, Özlem Aydın, "Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı GINI Katsayısı Tahmini", **Ege Akademik Bakış**, 8(1)2003, s. 393.

ölçümler ile belirlenebilecek bir unsurdur. Aşağıda tarihçesi tablo olarak verilen Türkiye'nin gelir dağılımı eşitsizlik ölçüğü GINI katsayıları mevcuttur. Analizin yapılabilmesi için 7 yıllık aralıklar yerine 1980 – 2001 ve 2002 – 2015 olacak şekilde 21 yıllık ve 14 yıllık iki seri oluşturulmuştur. 2001 senesinin bölünme yılı olarak alınmasına sebep iki şekilde izah edilebilir:

İlk sebep veri sayısının az olmasıdır. Veriden kastedilen bağımsız değişken adeti 13 iken, ayrı ayrı analiz yapılacak olsa dahi 13 sayısının üstünde yıl verisi daha sağlıklı bir sonuç doğuracaktır. Tez kapsam itibarı ile 1980 – 2015 aralığını kapsıyor olması da tezin en fazla iki kısımda analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci ve daha önemli bir sebep, 2001 krizi 1980 sonrasında yaşanan en önemli krizdir. Bu krizin maliye politikalarına yansımaları ve uygulanma süreci diğerlerinden farklıdır. Bu fark, sıkı mali disiplinin tek başına iktidar olan bir siyasi erkin uygulamaya geçmesine olanak sağlamasıdır.

Türkiye'de çalışmanın üçüncü bölümünde ifade inceleneceği gibi yedişer yıllık kırılımların, ikişerli analizini mümkün kılacak bir ekonometrik analizin de yapılabileceğini söylemekte fayda var. Çalışmanın hipotezini (H_0 : Türkiye'de 1980-2015 döneminde Genişletici Maliye Politikaları, Gelir Dağılımı ve Sosyal Adalete olumlu etki yapmıştır) destekleyecek böyle bir analiz gerekir ise ilgili zaman aralıklarına uygun zaman serisi analizi ile regresyon yapmak mümkün olacaktır.

Geliştirilebilecek bir başka hipotez olan, H_1 hipotezinin de (H_1 : 1980 sonrası Türkiye'de Daraltıcı Maliye Politikalarının etkili olduğu dönemlerde GINI daha yüksektir) kabulü, GINI değerinin düşmeye başladığı dönemlerde kamu harcamalarının daha büyük tesiri ile gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde gitmesi demektir. Dolayısı ile çalışmada, daraltıcı maliye politikalarının olduğu özellikle “kemer sıkma politikaları” olarak bilinen 1994, 2001 ve 2008 krizleri tesirlerini analiz edilmesi gerekir. Öte yandan şayet GINI değerinin düştüğü yıllar bir seri halinde yakalanacak ise bu süre zarfında kamu harcamalarının GINI değişimi üzerinde daha etkili olduğunu görmek de hipotezimizin kabul edileceği anlamını taşır.

Ekonometrik analizde bağımsız değişken olarak adlandırılan tüm veri grupları için kayıp veri (missing data) bulunmamaktadır. Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Komisyon tarafından oluşturulan ve www.bumko.gov.tr adresli resmi internet

sitesinden alınan veriler ile TÜİK tarafından sunulan veriler konsolide edilmiş, karşılaştırılmış ve farklılıklar ortaya konulmuş, dolar cinsinden değerler hesaplanarak alınmış ve ekonometrik analizde kullanılmıştır. Burada bağımlı değişken olarak gördüğümüz GINI katsayısı için ise 1978 itibarı ile bulunan değerler 2002 yılına kadar kayıp verilerle doludur. 2002 öncesi GINI için Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü (HÜNEE) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılan çalışmaların kronolojik sıralaması, ölçüm sonucu ve çalışma metodu ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11 - Türkiye’de, 2002 Öncesi, Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçümlerine (Doğrudan - Dolaylı) Yönelik Yapılan Çalışmaların Kronolojik Sıralaması

Yıl	Kurum	GINI	Metodoloji – Açıklama
1966	DPT	0,56	327bin Gelir vergisi Mükellefi formları üzerinden yapılmış, vergi kaçakçılığının tesirinden bağımsız hesaplanmıştır.
1968	HUNEE	0,57	4505 Hane Halkı örneğine doğurganlık çalışması olduğundan hane halkının % 17si kapsam dışında kalmış
1973	HUNEE	0,51	Aynı metot ile 5000 hane halkı üzerinden yapılmış.
1978	HUNEE	0,51	73 verilerinden türetme ile hesaplanmıştır.
1983	HUNEE	0,52	73 verilerinden türetme ile hesaplanmıştır.
1986	DPT	0,50	Sosyo-ekonomik öncelikleri belirlemek amacı ile çok amaçlı tabakalı tesadüfi örneklem
1987	DİE	0,43	Türkiye geneli ilk yerel çalışma, nüfusa göre yerleşim yerlerinden hane halkları seçilerek yapılmış
1994	DPT	0,49	Hane halkı örneklem üzerine 1986 baz alınarak yapılmış
2002	TÜİK	0,44	Nüfusun büyüklüğüne göre bölge bazlı belirlenmiş hane halkı sayısı üzerinden her ay düzenli bir biçimde yapılmakta ortalama 8400 hane için geçerli verinin işlendiği görülmektedir.

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı Bütçe Anketi; Süleyman Özmucur, **Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler, Boğaziçi Üniversitesi**, 1996, s. 11; TÜİK, “Metaveri, Hane Halkı Bütçe Anketi,” (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr> , 04 Temmuz 2016.

1980 ile 2001 yılına kadarki dönem içinde 1987 yılının GINI değerindeki önemli değişim tamamı ile ölçme metodundan kaynaklandığı ifade edilmektedir.¹³⁴ Burada 1987 yılına ait GINI değeri (0,43) metot farklılığı nedeni ile ayrılmaktadır. Oysa, 1986 ve 1994 verileri benzer metotlar ile 1986 verisi temel alınarak hesaplanmış verilerdir.¹³⁵ Dolayısı ile 1987 yılına ait veriyi yok saymak çalışmanın bütünlüğü açısından gereklidir. 1987 GINI değerinin çıkartılmasını gerek Kuznets Katsayısı gerekse de P80/P20 (P80/P20 TÜİK tarafından yirmilik dilimlerde en üst gelir grubunun gelirden aldığı payın, en alt gelir grubunun gelirden aldığı paya oranı şeklinde tanımlanmaktadır)¹³⁶ oranı da desteklemektedir. 1963, 1968, 1978, 1986 ve 1987 yıllarına ait Kuznets Katsayısı ve P80/P20 oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Oysa en gelişmiş çalışma olarak Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılmış 1987 yılına ait bu çalışmanın daha esaslı olduğu konusunda iddiaları olan yazarlar, iktisatçılar vardır. 1987 DIE tarafından ortaya atılmış 0,43 GINI değerini baz alan makalelere rastlanmaktadır.¹³⁷ Gerek duyulduğu takdirde 1987 dahil 2002 arası dönem (1987'yi içine alan ve 2002 sonrası kapsayan analizler için) analiz edilecekse bu durumda 1987 DIE verisi esas alınarak TÜİK verileri ile çalışmaya devam edilecektir. Böyle bir durumda 1987 – 2002 aralığındaki kayıp veriler için doldurma ya da Teksas eşitsizlik enstitüsü verilerinden faydalanılarak tahmin metodu ile değerlendirme yapılacaktır.

¹³⁴ Süleyman Özmucur, **Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler, Boğaziçi Üniversitesi**, 1996, s. 11.

¹³⁵ Köse, **a.g.e.**, s. 19.

¹³⁶ TÜİK, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902>, 25 Temmuz 2016.

¹³⁷ Süleyman Özmucur, **a.g.e.**, s. 14.

Tablo 12 - 1987 DIE Verilerinin Çıkartılması Konusunda Değişimleri Gösterir Tablo

Yıl	Kuznets Katsayısı	GINI	P80/P20 oranı
1963	0,46	0,55	12,5
1968	0,50	0,56	20,0
1973	0,45	0,51	16,7
1986	0,45	0,50	14,3
1987	0,39	0,43	10,0

Kaynak: Süleyman Özmucur, **Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**, Boğaziçi Üniversitesi, 1996, s. 3, Tablo 1.1, P80/P20 sütunu için veriler aynı tablodan hesaplanmıştır.

Çalışmada, bireysel gelir dağılımı ile maliye politikaları ve diğer unsurlarla aralarındaki ilişkiyi incelenmektedir. Ancak, fonksiyonel gelir dağılımı açısından bakıldığında da DIE tarafından üretilen 1987 GINI verisinin geçerli olmayacağını ücretler ve üretilen katma değer içindeki ücretlerin payına bakıldığında da görmek mümkündür. Süleyman Özmucur’un Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler adlı eserinde, 1987 yılının DIE tarafından elde edilmiş 0,43 GINI değerinin, analiz dışına alınmasının önemli bir başka sebebini ortaya koyuyor. Türkiye’nin 1986, 1987 ve 1988 yıllarında gerek kamu gerekse de özel kesim imalat sanayiinde son yarım asrın en düşük ücret/katma değer oranına sahip olması bahsi geçen GINI verisinin analiz dışında kalmasını destekler niteliktedir¹³⁸. 1987 yılında 1986 yılına nazaran, Türkiye’de bir yıl içinde gelir dağılımı eşitsizliğini ifade eden GINI değerinin 0,50’den 0,43’e getirecek bir etken bulunmamaktadır.

¹³⁸ A.e., s. 20.

Tablo 13 - 1978 İtibarı ile Türkiye’de GINI Değerleri ve Tahminleri

Yıllar	GINI _{teksas}	GINI _{tuik}
1978	0.5100	0.5100
1979	0.5338	0.5100
1980	0.5178	0.5100
1981	0.5119	0.5100
1982	0.5038	0.5100
1983	0.5200	0.5200
1984	0.5125	0.5200
1985	0.5109	0.5200
1986	0.5000	0.5000
1987	0.4708	0.4300*/0.50 olarak kabul edilmiştir.
1988	0.4725	0.5000
1989	0.4913	0.5000
1990	0.5011	0.5000
1991	0.5056	0.5000
1992	0.5212	0.5000
1993	0.5193	0.5000
1994	0.4900	0.4900
1995	0.4637	0.4900
1996	0.4541	0.4900
1997	0.4510	0.4900
1998	0.4556	0.4900
1999	0.4575	0.4900
2000	0.4663	0.4900
2001	0.4657	0.4900

*DIE tarafından üretilen bu değer 0,50 olarak kabul edilmiştir.

GINI değerleri için çalışmada 2002 öncesi ve 2002 sonrası (2002 dahil) olarak iki farklı veri seti söz konusudur. 2002 sonrası veriler için TÜİK tarafından üretilmiş veriler var iken, 2001 ve öncesi için çalışmada iki farklı veri (1- Teksas Eşitsizlik Enstitüsü Eşitsizlik Proje Grubunca hazırlanmış verilerin “benzerlik” özelliğinden faydalanılarak kayıp verileri değerlendirme metodu GINI_{teksas}, 2- Kayıp verilerin ekonometrik analizini yapmayı sağlayan “TÜİK destekli veri doldurma” metodu¹³⁹ GINI_{tuik}) değerlendirme metodu ile kayıp değerleri bulup karşılaştırma yapılacaktır. Yapılan çalışma ile elde edilen ilk bulgular bu bölümde mevcuttur. Çalışma yukarıdaki tabloda sunulmuştur.

¹³⁹ Evren Sezgin, Yüksel Çelik, “Veri Madenciliğinde Kayıp Veriler için Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırılması”, **Akademik Bilişim**, Sayı: AB’12, Antalya, Şubat 2012, s. 23.

İlk analizde, bağımsız maliye politikaları araçları ile bağımlı GINI değerleri arasında doğrusal ilişki kontrol edilmiştir. Ortaya çıkan Otokorelasyon ve Çoklu Doğrusallık Problemlerinin ortadan kaldırılması hususunda çalışmalar yapılmıştır.

Regresyon, Logaritmik değerler üzerinden cari, yatırım ve transfer harcamalarının üçü ile birlikte gini katsayısı değişkenine etkisi incelendiğinde, VIF değerinin 10 değerinden yüksek olması bu bileşimin birleşik bir doğrusallık oluşturduğunu ifade etmektedir. Yine, ikili korelasyonlara bakıldığında değerlerin birbirlerini yakın takip ettikleri ve ilişki katsayılarının 1'e çok yakın oldukları görülmektedir. Aşağıda Kamu Harcamaları (h) ve Kamu Gelirleri (g) arasındaki korelasyonu gösterir tablo mevcuttur. İlişki katsayısı 0,997 olarak çıkmıştır. Benzer şekilde Dolaysız Vergi Gelirleri (zvg) ve Diğer Vergi Gelirleri (dvg) arasında, harcama kalemleri kendi aralarında ve gider kalemleri yine kendi aralarında ve çapraz ikili ya da üçlü korelasyonlara bakıldığında benzer ilişki görülmektedir. Pearson Korelasyon katsayısı tamamında 1 değerine oldukça yakın değerler çıkmıştır. Bağımsız değişkenler kendi aralarındaki bu yüksek ilişki her hangi iki bağımsız değişkenin GINI ile olan ilişkisinde de görülmüştür. Aşağıdaki tablolarda (Tablo14) GINI ve h, g verileri için birlikte çekilmiş regresyonun VIF değerlerinin 10 değerinin oldukça üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Bu münasebetle çoklu doğrusallığı önlemek ve veri sayısının on beş adet in altında olmasından mütevellit en çok iki değişken kullanılabilir. Bu değişkenlerden biri mevcut bağımlı değişkenimiz olan GINI, diğeri ise on üç bağımsız değişkenlerden birisi olacaktır. Bu durumda tüm bağımsız değişkenleri tek tek analiz etme imkanı doğacaktır.

Tablo 14 - Kamu Harcamaları (h) ve Kamu Gelirleri (g) Arasında Korelasyon Tablosu

		Lh	Lg
Lh	Pearson Kor.	1	,997**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	22	22
Lg	Pearson Kor.	,997**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	22	22

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Lg, Lh ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Lgini

b. All requested variables entered.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,662 ^a	,438	,378	,01761

a. Predictors: (Constant), Lg, Lh

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coeff.		Standardized	t	Sig.	Collinearity Stats	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	-,183	,102		-1,791	,089		
	Lh	-,210	,163	-2,785	-1,293	,211	,006	156,635
	Lg	,186	,186	2,153	1,000	,330	,006	156,635

a. Dependent Variable: Lgini

Sonuç olarak, her tür ikili testlerde GINI değişkeninin logaritmik artışı ile ikili sair bağımsız değişkenlerin tüm kombinezonlarında yüksek ilişki (corelation) ve çoklu doğrusallık (multikollinearity) tespit edilmiştir. Bu nedenle her bir değişkeni tek tek GINI bağımlı değişkeni ile irdeleme yoluna gidilmiştir.

2.2.1. 1980 – 2001 Arası Tahmin Edilen GINI ($GINI_{\text{teksas}}$) Değerleri ile Yapılan Regresyon Analizi

Bağımlı değişken olarak GINI ele alınmıştır. Bağımsız değişken olarak Kamu Harcamaları (h) ve Kamu Gelirleri (g) ve bu kalemlere ait maliye politikalarının araçlarını ekonomik sınıflandırmaya uygun olarak alt kalemleri ele alınmıştır. Bunlar Cari Harcamalar (ch) Transfer Harcamaları (th) ve Yatırım Harcamaları (yh) Harcama kalemleri için, Vergi Gelirleri (vg) ve Diğer Gelirler (dg) Kamu Gelirleri için ayrı ayrı ele alınmıştır. Öte yandan, Cari Harcamalar kendi içinde Personel Cari Harcamaları (pch) ve Diğer Cari Harcamalar (dch) olarak ayrılmış; Transfer Harcamaları kendi içinde Faiz Ödemeleri (fth) ve Diğer Transfer Harcamaları (dth) olarak ayrılmış; Vergi Gelirleri de kendi içinde Dolaysız Vergi Gelirleri (zvg) ve Diğer Vergi Gelirleri (dvg) olarak ayrılmış ve analize tabi tutulmuştur. Şu halde, özet olarak, GINI bağımlı değişken ile, Kamu Harcamalarına ilişkin h, ch, pch, dch, th, fth, dth, yh; ve Kamu Gelirlerine ilişkin g, vg, zvg, dvg, dg olmak üzere toplam on üç bağımsız değişken için regresyon analizi yapılmıştır.

Her analiz için, GINI'yi açıklama derecesi ile regresyonun anlamlılığını (significans) ifade eden 0,05 altında olması beklenen değer ve nihayetinde formülasyon elde edilecektir. Logaritmik değerler kullanıldığından ters logaritmaları alınarak eşitlik oluşturulacaktır.

Maliye politikalarının ekonomik sınıflandırmaları çerçevesinde çalışmanın birinci bölümünde ifade edildiği gibi kamu gelirleri ve kamu giderleri kalemleri ana başlığı da dahil toplam 13 ayrı değişkenin ele alınacaktır. Tek tek doğrusal regresyona tabi tutulacak bağımsız değişkenler için bağımlı değişken GINI katsayısı kullanılacaktır.

Yapılan ilk çalışmada tam doğrusallık sorunu ile karşılaşmıştır. Bu durumun giderilmesi için verilerin karşılıklı logaritmaları üzerinden çalışılmaya devam

edilmiştir. Bağımlı değişken $GINI_{\text{teksas}}$ olarak yapılan analiz değerlendirmeleri aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Analizin bütününde GINI değişkenine ait alt ayırarlar atanacaktır. İlk ayırar GINI'nin hangi bağımsız değişken ile analiz edildiğini, ikinci ayırar 1980-2001 için 1 değerini, 2002-2015 dönemi için 2 değerini alacaktır, varsa üçüncü ayırar GINI değerinin kaynağını ifade edecektir. Şayet üçüncü ayırar yok ise, kaynağın TÜİK olduğu anlaşılacaktır.

a) Kamu Gelirleri ile ilişkisi:

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %62 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,02 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{g,1,\text{teksas}}) = -0,054 * \text{Log}(\text{Gelir}) - 0,08$$

$GINI_{g,1,\text{teksas}}$: gelir bağımsız değişkeni ile 2001 öncesinde teksas eşitsizlik enstitüsü verileri ile tahmin edilmiş GINI değerini ifade etmektedir.

Her iki tarafın da ters logaritması ile elde edilen eşitlik aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$GINI_{g,1,\text{teksas}} = 0,83 * g^{-0,054}$$

Gelir dağılımı eşitsizliğinin göstergesi olarak kullandığımız GINI değerinin yüzde değişimine gelirin yüzde değişimi negatif olarak etki yapmaktadır. Yani gelir arttıkça GINI değeri düşecek ve gelir dağılımı eşitsizliği olumlu etkilenecektir. Buradan hareketle, tüm bağımsız değişkenleri ikili olarak GINI ile ilişkilendirip aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı mukayese ile sonuç çıkarmaya çalışacağız.

aa) Vergi Gelirleri ile olan ilişkisi

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %66 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,001 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{vg,1,\text{teksas}}) = -0,056 * \text{Log}(\text{Vergi Gelirleri}) - 0,074$$

$$GINI_{vg,1,\text{teksas}} = 0,84 * vg^{-0,056}$$

Gelir değişkeninde olduğu gibi vergi gelirlerinin de değişiminin negatif olduğu görülmektedir. Burada bir alt analiz daha yaparak acaba hangi vergi türünün nasıl etkilediğine detaylıca bir bakalım. Aşağıdaki iki analizde dolaysız vergiler bir

yanda, diğer yanda da dolaysız verginin dışında kalan vergi gelirlerini inceledik. Dolaysız verginin dışındaki vergiler kahir ekserisi elbette dolaylı yani tüketim vergileri ki buna dahilde alınan mal ve hizmet vergileri başta olmak üzere TCMB verileri kapsamında uluslar arası ticarete uygulanan muamele vergileri, damga vergisi, harçlar ve sınıflandırılmamış sair vergiler olarak belirlenmektedir.

i) Dolaysız Vergi Gelirleri ile olan ilişkisi

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %57 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,006 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\begin{aligned}\text{Log}(GINI_{\text{zvg},1,\text{teksas}}) &= -0,059 * \text{Log}(\text{Dolaysız Vergi Geliri}) - 0,081 \\ GINI_{\text{zvg},1,\text{teksas}} &= 0,83 * \text{zvg}^{-0,059}\end{aligned}$$

ii) Diğer Vergi Gelirleri ile olan ilişkisi

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %70 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\begin{aligned}\text{Log}(GINI_{\text{dvg},1,\text{teksas}}) &= -0,050 * \text{Log}(\text{Diğer Vergi Gelirleri}) - 0,117 \\ GINI_{\text{dvg},1,\text{teksas}} &= 0,76 * \text{dvg}^{-0,050}\end{aligned}$$

1980 ile 2001 arasında dolaysız vergilerin değişiminden, diğer vergi gelirlerine nazaran, ki burada en büyük kısım tüketim vergi gelirlerini ihtiva eden dolaylı vergiler mevcuttur, GINI değerinin daha fazla etkilendiği görülmektedir. Bu pek çok kaynakta da beklenen ve görüldüğü şekliyle sürpriz olmayan bir sonuçtur. Doğrudan kazanç üzerinden alınan vergiler gelirin dağılımında eşitsizliği daha normale yanaştırma konusunda etkili olmuştur.

ab) Diğer Gelirler ile olan ilişkisi

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %41 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,062 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dg,1,teksas}) = -0,029 * \text{Log (Diğer Gelirler)} - 0,209$$

$$\text{GINI}_{dg,1,teksas} = 0,62 * dg^{-0,029}$$

Devletin borçlanma, vergi dışı elde ettiği sair gelirler için yapılan analizde yine GINI değişimini negatif olarak etkilediği ve olumlu yansıdığı görülmektedir. Ancak mukayese yapıldığında vergi gelirlerinin oldukça altında bir etkileme değerinin olduğunu da söylemek gerekir. Zira, vergi gelirleri -0,056 katsayısına sahip iken diğer gelirler -0,029 katsayısına sahiptir.

b) Harcamalar ile olan ilişkileri

Regresyon GINI_{teksas} 'deki değişim oranını %64 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,001 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{h,1,teksas}) = -0,048 * \text{Log (Harcamalar)} - 0,098$$

$$\text{GINI}_{h,1,teksas} = 0,80 * h^{-0,048}$$

1980 ile 2001 arasında Kamu Gelirlerinin Kamu Harcamalarına oranla GINI üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir. Zira kamu gelirlerinin değişimi ile kamu harcamalarının değişiminin GINI değişimine etkisini ifade eden katsayılara bakıldığında gelir kalemlerinin değişimi GINI değişimini daha fazla etkilediği analiz ile ortaya çıkmıştır. (bkz. $\text{GINI}_{g,1,teksas}$ $\text{GINI}_{h,1,teksas}$ değişkenlerinin tahmininde harcama ve gelirin logaritmik katsayıları $0,048 < 0,056$). Bu durumda gelirlerin daha fazla arttırılması yani vergi ve özellikle de dolaysız vergilerin daha fazla arttırılması GINI değişimlerini daha fazla etkileyerek aşağıya çekecek ve 0,50 olan 1980 GINI değerinin 21 yılda 0,44 seviyelerine gelmesinde etkin rol oynamış olacaktır. Bu hali ile daraltıcı maliye politikalarının bu ilk dönem için etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ancak maliye politikalarının bu dönemde iradi olmaktan çok uzak olduğunu da söylemek gerekir. Öyle ki, harcama kalemlerine bakıldığında toplanan vergi gelirlerinin %83'ünün faiz ödemelerine gittiği bir durumda mali alan oldukça daralmış durumdadır. Öte yandan, sadece harcama ve gelir parametrelerine bakılarak GINI değişkeninin yönünü tayin etmek doğru değildir.

ba) Cari Harcamalar ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %52 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,012 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{\text{ch},1,\text{teksas}}) = -0,041 * \text{Log}(\text{Cari Harcamalar}) - 0,147$$

$$GINI_{\text{ch},1,\text{teksas}} = 0,71 * \text{ch}^{-0,041}$$

Harcamalar içinde üç temel ekonomik sınıf söz konusudur. Cari harcamalar, transfer harcamaları ve yatırım harcamaları. 1980 2001 döneminde cari harcamalar -0,041 katsayısı ile değişim etkisini göstermiş ve cari harcamaların yüzde birlik bir değişiminde GINI için değişim 0,041 oranında olacak ve ters yönde oluşacaktır. GINI değerinin düşüyor olması ise gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde etkilendiği anlamını taşımaktadır. Cari harcamaları iki alt sınıfta incelemekte fayda vardır. Bunlar, personel harcamaları ve personel dışı cari harcamalardır. Aşağıda personel cari harcamaları ve personel harcamalarının dışında kalan cari harcamaların (diğer cari harcamalar, dch) analiz sonuçları yer almaktadır:

i) Personel Cari Harcamalar ile olan ilişkiler

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %49 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,021 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{\text{pch},1,\text{teksas}}) = -0,034 * \text{Log}(\text{Personel Cari Harcamalar}) - 0,179$$

$$GINI_{\text{pch},1,\text{teksas}} = 0,66 * \text{pch}^{-0,034}$$

1980 2001 dönemi içerisinde döviz bazında personel harcamaları cari harcamaların ortalama %73'ünü oluştururken, yine toplam kamu harcamaları içerisinde payı %28 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu hali ile, GINI değişimini negatif olarak etkileyen bir analiz sonucu görülmektedir.

ii) Diğer Cari Harcamalar ile olan ilişkiler

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %68 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,001 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(\text{GINI}_{\text{dch},1,\text{teksas}}) = -0,071 * \text{Log}(\text{Diğer Cari Harcamalar}) - 0,070$$

$$\text{GINI}_{\text{dch},1,\text{teksas}} = 0,85 * \text{dch}^{-0,071}$$

Personel harcamalarının dışındaki cari harcamalar GINI değişimini negatif etkilemekle birlikte, 1980 2001 dönemi için personel harcamalarından daha etkili bir sonuç ortaya koymaktadır. Personel harcamalarının 1980 yılında toplam kamu harcamaları içinde dolar bazında %30 olan oranı, 1990 yılında %40'a ulaşmış, 2001 yılına gelindiğinde ise %25 seviyelerine düşmüştür. Aynı dönem için diğer cari harcamalara baktığımızda 1980'de %7 olan kamu harcama içindeki payı, 1986 yılında en yüksek olan %14 seviyelerine ulaşp sonrasında %7 seviyesine kadar gerilemiştir. Ortalama %10 seviyelerinde olup varyansı oldukça düşük seviyededir.

bb) Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $\text{GINI}_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %72 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(\text{GINI}_{\text{th},1,\text{teksas}}) = -0,045 * \text{Log}(\text{Transfer Harcamaları}) - 0,126$$

$$\text{GINI}_{\text{th},1,\text{teksas}} = 0,75 * \text{th}^{-0,045}$$

Cari harcamaların yanı sıra transfer harcamaları da GINI değerinin düşmesinde etkili olan bir kalem olmuştur. 1980 2001 döneminde cari harcamaların etkisinden daha yüksek bir seviyede etkili olduğu analiz sonucu ortaya çıkmaktadır. (bkz. bölüm 2.1.7. $0,041 < 0,045$)

i) Faiz Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $\text{GINI}_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %71 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(\text{GINI}_{\text{fth},1,\text{teksas}}) = -0,025 * \text{Log}(\text{Faiz Ödemeleri}) - 0,220$$

$$\text{GINI}_{\text{fth},1,\text{teksas}} = 0,60 * \text{fth}^{-0,025}$$

Transfer harcamalarının cari harcamalardan daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Transfer harcamalarının ise iki önemli kalemi ayrı ayrı incelemekte fayda vardır. Transfer harcamalarının faiz ödemeleri ve faiz dışı transfer harcamaları olmak üzere iki kısımda incelenecektir. Malyness ve Misselden'in kavgasının temelinde

bulunan parasal ticaret ve mübadele mücadelesinin derinlerindeki faiz (riba) konusunda taraf tutarcasına¹⁴⁰, faiz ödemeleri GINI değerini negatif etkilemiş ve gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde değişimini ortaya koymuştur. Katsayısı - 0,025. Faiz ödemelerinin böylesine düşük katsayı ile etkilemesi normaldir. O kadar ki pozitif olması beklenen bir sonuç olurken, negatif değer çıkmasını farklı şekilde yorumlamak gerekir. Yatırım muadili iç borçlanmanın faiz dönüşümü olarak yurt içi ekonomiye dönüşün oranına baktığımızda iç borç faizlerinin %75'in altına düşmediği görülür. Bir anlamda iç piyasalarda dönen para hacmine katkı sağladığından Faiz Ödemelerinin GINI üzerinde böyle bir olumlu tesirinin olduğu ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda, 1994 – 2005 arasındaki temel verilerin oranları yer almaktadır:

Tablo 15 - Türkiye’de 1994-2005 arası Toplam İç ve Dış Faiz Ödemeleri ve Oranları

	Milyon TL	Milyon TL	Milyon TL	Milyon TL	Milyon TL	Milyon TL	Oran, %	Oran, %	Oran, %
Yıl	Harcamalar h	İç Borç Faizi ibf	Dış Borç Faizi dbf	T.Faiz Ödemesi tf	Vergi Gelirleri v	Gelirler g	T. Faiz / Harcamalar tf*100/h	T. Faiz / Vergi Glr tf*100/v	İç Borç Faiz / T.Faiz ibf*100/tf
1994	902	233	65	298	588	752	33	51	78
1995	1724	476	101	577	1084	1409	33	53	82
1996	3961	1329	168	1497	2244	2728	38	67	89
1997	8050	1978	300	2278	4745	5815	28	48	87
1998	15614	5630	547	6177	9229	11811	40	67	91
1999	28085	9825	896	10721	14802	18933	38	72	92
2000	46705	18792	1648	20440	26504	33440	44	77	92
2001	80579	37494	3568	41062	39736	51543	51	103	91
2002	115682	46807	5064	51871	59632	75592	45	87	90
2003	140455	52719	5890	58609	84316	100250	42	70	90
2004	141021	50053	6057	56110	90077	110721	40	62	89
2005	146098	39270	6223	45493	106929	137981	31	43	86

Kaynak: TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2013**, Tablo 18.5 Konsolide Bütçe Dengesi, s. 594-595.

¹⁴⁰ Mustafa Özel, a.g.e., 1994, s. 27.

ii) Diğer Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{\text{teksas}}$ 'deki değişim oranını %69 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{\text{dth},1,\text{teksas}}) = -0,072 * \text{Log}(\text{Diğer Transfer Harcamaları}) - 0,036$$

$$GINI_{\text{dth},1,\text{teksas}} = 0,92 * \text{dth}^{-0,072}$$

Gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyen en önemli kamu harcaması kalemi olarak transfer harcaması olmuştur. Bu dönemde transfer harcamalarının içinde de en önemli bağımsız değişkenin faiz dışı transfer harcamaları olduğunu görülmektedir. Bu sonuç beklenen bir sonuçtur.

bc) Yatırım Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI$ 'deki değişim oranını %10 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,656 olarak çıkmıştır. Anlamlılığı kabul edildiğinde eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{\text{yh},1,\text{teksas}}) = -0,020 * \text{Log}(\text{Yatırım Harcamaları}) - 0,242$$

$$GINI_{\text{yh},1,\text{teksas}} = 0,57 * \text{yh}^{-0,020}$$

Yatırım harcamaları için yapılan analizde $GINI$ değişimini oldukça düşük seviyede etkileyen bir katsayı olduğunu görüyoruz. Bu dönemde faiz ödemelerinin yüksekliği ve yatırıma ayrılan bütçenin siyasi otoritenin iradi mali politika uygulamalarına yetmeyecek düzeyde bulunması önemli bir etkidir. Faiz ödemeleri o kadar yüksek oranlarda seyretmiştir ki bu dönemde 2001 yılında toplanan vergilerden bile fazla bir faiz ödemesinin olduğunu görüyoruz. Yani toplanan vergiden daha fazla faiz ödemeleri için yapılan harcama varken, iradi mali politikalarının işlerliğinden bahsetmek ve yatırım için ödenek ayırmanın oldukça zor olduğu görülmektedir. (bkz. Tablo: 16)

2.2.2. 1980 – 2001 Arası Mevcut Son Yılın Değerleri ile Boşluk Doldurma Metodunu Kullanarak GINI ($GINI_{tuik}$) Değeri İçin Yapılan Regresyon Analizi

Gelir dağılımı eşitsizliğinin en yoğun kullanıldığı GINI katsayısı için eksik verilerin olduğu, zamanlara ilişkin farklı yaklaşımlarla çözüm ve değer oluşturma metotları kullanıldığı bilinmektedir. Böyle bir durum için geometrik yaklaşımlar, doğrusal yaklaşımlar ve referans değer yaklaşımları literatürde farklı çalışmalarda görülmüştür. Geometrik yaklaşımda GINI hesaplama biçiminde gelir eşitsizliğine ilişkin tek bir oranın var olması Lorenz eğrisinin “şişmanlığı” tahmin edilmekte¹⁴¹ ve buna uygun bir değer hesabı oluşturulabilmektedir. Fakat tezde elde edilmesi gereken veriler yıl bazlı tek bir Lorenz eğrisine ilişkin değerin dahi olmadığı yılların tahmini şeklinde olacağından boşluk doldurma ve referans alma metotlarını kullanmak daha doğru olacaktır. GINI bağımsız değişkeni ve diğer değişkenlerin tamamını bağımlı değişken olarak ele alındığında tek bir eşitlikte ifade edebilmek adına yapılan çoklu regresyon 1980 sonrası için bu bölümün başında da ifade edildiği gibi anlamsız ve otokorolasyon seviyeleri yüksek çıkmaktadır. Lakin, her bir bağımsız değişkeni tek tek GINI bağımlı değişkeni ile incelediğimizde sonuçlar anlamlı çıkmaktadır. 1980 ile 2001 arasında (2001 dahil) tüm bağımsız değişkenlerin verileri elde edilebilmiştir. Ancak, tezde, GINI için eksik verilerin varlığı nedeni ile ikame değerler için olması iki farklı metot, karşılaştırmalı olarak yapılmaktadır. Bunlardan ilki, yukarıda 2.1. birinci bölümde izah edildiği gibi var olan sanayi endekslerinin değişim benzerliğini kullanarak tahmin etmek idi. Bu bölümde eksik veriler için, en son tespit edilmiş GINI değerini bir sonraki yıla eşit olarak varsaymak şeklinde ele alınacaktır. Bir önceki yıla eşit sayma işlemi ölçülmüş verinin olduğu yıla kadar sürecektir. Bu metot boşluk doldurma metodu olarak pek çok kaynakta kullanılmaktadır. GINI değeri için alt ayraçlar, bir önceki bölümde olduğu gibi maliye politikası aracını belirleyen 13 değişkenden birisi, analizin 1980 – 2001 yani 1. Dönemi ifade eden “1” ve boşluk doldurmada esas alınan mevcut TÜİK verileri olduğundan “tuik” ayırıcı kullanılmıştır. Analiz sonucu elde edilen değerler yukarıdaki sıra ile aşağıda

¹⁴¹ John Golden, “A Simple Geometric Approach to Approximating the GINI Coefficient”, **Journal of Economic Education**, Volume: 39, Issue: 1, Heldref Publications, winter 2008, p. 70.

verilmiştir. Çalışmada tuik ve teksas ayrıçlı GINI değerleri için maliye politikası araçlarının etki dereceleri sıralanarak karşılaştırmaya tabi tutulacaktır.

a) Kamu Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %35 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,006 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{g,1,tuik}) = -0,059 * \text{Log}(\text{Gelir}) - 0,141$$

$$GINI_{g,1,tuik} = 0,72 * g^{-0,059}$$

aa) Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %76 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{vg,1,tuik}) = -0,030 * \text{Log}(\text{Vergi Geliri}) - 0,401$$

$$GINI_{vg,1,tuik} = 0,40 * vg^{-0,030}$$

i) Dolaysız Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %17 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,068 olarak çıkmıştır. Anlamlı kabul edildiğinde eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{zvg,1,tuik}) = -0,046 * \text{Log}(\text{Dolaysız Vergi Gelirleri}) - 0,171$$

$$GINI_{zvg,1,tuik} = 0,40 * zvg^{-0,046}$$

ii) Diğer Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %67 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{dvg,1,tuik}) = -0,024 * \text{Log}(\text{Diğer Vergi Gelirleri}) - 0,360$$

$$GINI_{dvg,1,tuik} = 0,44 * dvg^{-0,024}$$

ab) Diğer Gelirler ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %15 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,096 olarak çıkmıştır. Anlamli eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{dg,1,tuik}) = -0,021 * \text{Log}(\text{Diğer Gelirler}) - 0,156$$

$$GINI_{dg,1,tuik} = 0,70 * dg^{-0,021}$$

b) Kamu Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %32 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,009 olarak çıkmıştır. Anlamli eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{h,1,tuik}) = -0,049 * \text{Log}(\text{Kamu Harcamaları}) - 0,167$$

$$GINI_{h,1,tuik} = 0,68 * h^{-0,049}$$

ba) Cari Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %25 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,023 olarak çıkmıştır. Anlamli eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{ch,1,tuik}) = -0,044 * \text{Log}(\text{Cari Harcamalar}) - 0,199$$

$$GINI_{ch,1,tuik} = 0,63 * ch^{-0,044}$$

i) Personel Cari Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %35 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,005 olarak çıkmıştır. Anlamli eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(GINI_{pch,1,tuik}) = -0,018 * \text{Log}(\text{Personel Cari Harcamaları}) - 0,283$$

$$GINI_{pch,1,tuik} = 0,52 * pch^{-0,018}$$

ii) Diğer Cari Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon $GINI_{tuik}$ 'deki değişim oranını %37 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,003 olarak çıkmıştır. Anlamli eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dch,1,tuik}) = -0,028 * \text{Log (Diğer Cari Harcamaları)} - 0,248$$

$$\text{GINI}_{dch,1,tuik} = 0,56 * dch^{-0,028}$$

bb) Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI_{tuik} 'deki değişim oranını %36 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,005 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{th,1,tuik}) = -0,045 * \text{Log (Transfer Harcamaları)} - 0,168$$

$$\text{GINI}_{th,1,tuik} = 0,68 * th^{-0,045}$$

i) Faiz Ödemeleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI_{tuik} 'deki değişim oranını %57 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{fth,1,tuik}) = -0,013 * \text{Log (Faiz Ödemeleri)} - 0,350$$

$$\text{GINI}_{fth,1,tuik} = 0,45 * fth^{-0,013}$$

ii) Diğer Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI_{tuik} 'deki değişim oranını %48 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,000 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dth,1,tuik}) = -0,029 * \text{Log (Diğer Transfer Harcamaları)} - 0,435$$

$$\text{GINI}_{dth,1,tuik} = 0,37 * dth^{-0,029}$$

bc) Yatırım Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI_{tuik} 'deki değişim oranını %6 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,292 olarak çıkmıştır. Anlamlı olduğu kabul edildiği takdirde eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{yh,1,tuik}) = -0,028 * \text{Log (Yatırım Harcamaları)} - 0,144$$

$$\text{GINI}_{yh,1,tuik} = 0,72 * yh^{-0,028}$$

2.2.1. ve 2.2.2. bölümlerinde netice itibarı ile elde edilmiş ham verilerden çıkartılabilecek sonuç tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 16 - 1980 - 2001 Arası $GINI_{\text{teksas}}$ ve $GINI_{\text{tuik}}$ Bağımlı Değişkenlerini ve Maliye Politikası Araçlarının Etkilerinin Karşılaştırılması

Maliye Politikası Araçları	$GINI_{\text{teksas}}$			$GINI_{\text{tuik}}$			Etki Sırası Farkı
	Açıklama %	Etki Derecesi	Etki Sırası	Açıklama %	Etki Derecesi	Etki Sırası	
Gelir	% 62	-0,054	100	% 35	-0,059	100	0
Vergi Geliri	% 66	-0,056	110	% 76	-0,030	110	0
Dolaysız V.	% 57	-0,059	111	% 17	-0,046	111	0
Diğer V.	% 70	-0,050	112	% 67	-0,024	112	0
Diğer Glr	% 41	-0,029	120	% 15	-0,021	120	0
Harcama	% 64	-0,048	200	% 32	-0,049	200	0
Cari Harcama	% 52	-0,041	220	% 25	-0,044	220	0
Personel	% 41	-0,034	222	% 35	-0,018	222	0
Diğer Cari	% 68	-0,071	221	% 37	-0,028	221	0
Transfer	% 72	-0,045	210	% 36	-0,045	210	0
Faiz Ödeme	% 71	-0,025	212	% 57	-0,013	212	0
Diğer Trnsfr	% 69	-0,072	211	% 48	-0,029	211	211
Yatırım	% 10	-0,020	230	% 6	-0,028	230	230

Çalışmanın bu aşamasına kadar 1980 – 2001 dönemi için yapılan ekonometrik analiz sonucu aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Aynı anda birden fazla bağımsız değişkenin GINI ile irdelenmesinde VIF değerleri 10 üstünde çıkmaktadır ve dolayısı ile her iki kabul için de iki değişken (GINI ve bir bağımsız değişken) alma durumu söz konusu olacaktır.

- Tüm analizlerde anlamlılık değerleri her iki tahmin için de tam paralellik arz etmektedir. Her iki GINI için de ANOVA testleri (sign.) 0,05'in iki test için de üstünde ya da altında seyretmektedir ($GINI_{\text{tuik}}$ için anlamlı ise $GINI_{\text{teksas}}$ için de anlamlıdır, ya da tersi durum da geçerlidir).

- Bağımsız değişkenlere göre GINI'yi etkileme oranlarında farklılık olmakla birlikte etki sıralaması aynı olmaktadır.
- Her ikili analizin sonuçlarında $GINI_{\text{teksas}}$ ile yapılan analizler için bağımsız değişkenler GINI değerini daha yüksek oranda (Vergi Gliri hariç) açıklama kabiliyetine sahiptirler.

Bu nedenlerle yukarıda $GINI_{\text{teksas}}$ üzerinden analizin devam etmesi ve sonuçların buna göre yorumlanması yapılmıştır.

2.2.3. 2002 – 2015 Dönemi GINI ve Maliye Politikası Araçları Arasında Ekonometrik Analiz

Bağımlı değişken olarak ele aldığımız GINI, bağımsız değişken olarak değerlendirdiğimiz, Kamu Gelirleri ve bileşenleri ile, Kamu Harcamaları ve bileşenleri için tek tek regresyon yapılmıştır. Tek bir formülasyon oluşturma çabası ile eşitlik için yapılan çalışmada Multi-Collinearity yani çoklu doğrusallık görüldüğünden bu ayrıma gidilmiştir. Böyle bir analiz için salt değişkenler yerine logaritmik analiz yapılmıştır. Aynı zamanda genel kabul görmüş gözlem sayısı (n) ve parametre sayısı (k) arasındaki ilişki ($5k < n$) olması gerektiğinden 13 yıllık (2001-2015 arası yıllık veriler) gözlem yer aldığından bu dönem için ancak iki adet değişken kullanılabilir. Bu da bağımlı değişkenin bir diğer bağımsız değişken ile ilişkisini gösterecek bağıntı olacaktır.

Öte yandan dinamik bir modelin (Autoregressive) varlığı ve yokluğu da ayrıca test edilmiştir. Analizin dinamik bir yapıda olmadığı, yani bir önceki yılın gerçekleşen harcamaları ve gelirleri aynı yılın GINI değeri ile daha anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Değişkenlerin logaritmaları alınarak tekli regresyon (bağımlı değişkeni tek bir bağımsız değişken ile analiz etme) yapıldığından her değişken için Durbin-Watson teorisine uygun “stat” değerinin 2 seviyelerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 17 - Gözlem sayısı 13 için Durbin Watson aralıkları

1.01	1,34	2,66	2,99	
Pozitif	Kararsız	Otokorolasyon	Kararsız	Otokorolasyon
Otokorolasyon	Bölge	Yok	Bölge	Var

Kaynak: Gujarati, N. Damodar, **Essentials of Econometrics**, McGraw-HILL International Editions, United States Military Academy, West Point, 1998, p. 389.

a) Kamu Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %29 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,059 olarak çıkmıştır. Anlamlılığı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(\text{GINI}_{g,2}) = -0,044 * \text{Log}(\text{Kamu Gelirleri}) - 0,378$$

$$\text{GINI}_{g,2} = 0,42 * g^{-0,044}$$

Doğrusal analizde otokorolasyon gözlemlendiği için logaritmik analiz yapılmıştır. Bu çalışma geneli itibarı ile her iki dönem için de geçerli olmuştur. Sonuçlar değerlendirilirken elde edilen eşitliğin her iki tarafını da ters logaritmasını almak yeterli olacaktır. Ancak yorumlanması gereken her hal u karda bağımsız değişkenin katsayı büyüklüğü ve ANOVA testi sonucuna göre anlamlılığın ortaya konulması olacaktır.

2002 – 2015 aralığındaki (2002 ve 2015 dahil) yıllar için dinamik bir durumun olmadığı gözlemlenmiştir. Yani mevcut yılların değerleri bağımlı ve bağımsız değişken için aynı yıl içinde tesir ettiği ortaya konulmuştur. Tüm çalışma için bu durum geçerlidir. 2002 sonrasında yaşanan en önemli krizin 2008 dünya krizi olduğunu düşünürsek, bu yıl ve sonraki yıl için kukla değişkenlerin anlamlılığı söz konusu olmadığından krizler bu dönemde de ilgili maliye politikası aracı ve GINI arasındaki ilişkiyi etkilememiştir.

2002 – 2015 dönemi için yapılan ilk ikili analizde, gelir dağılımı eşitsizliği endeksi GINI'nin 2002 sonrası kamu gelirleri ile nasıl bir etkileşim gösterdiğini ortaya koymuştur. ANOVA testi anlamlı sayılacak düzeyde ve kamu gelirlerinin değişimi ile GINI değeri değişiminin negatif yönde olacağı yani eşitsizliği giderici yönde olacağı ortaya çıkmıştır. -0,049 değeri bu dönemin analizleri tamamlandıktan sonra karşılaştırmaya tabi tutularak değerlendirilecektir.

aa) Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %33 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,031 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{vg,2}) = -0,045 * \text{Log (Vergi Gelirleri)} - 0,376$$

$$\text{GINI}_{vg,2} = 0,42 * \text{vg}^{-0,045}$$

Vergi Gelirleri ile GINI değişimleri ikili analizinde de vergi gelirlerinin %1 artışında GINI değerinin değişiminin eksi yönde %0,045 olacağı görülmektedir. Vergi gelirlerinin artması gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkileyecektir.

i) Dolaysız Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %24 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,090 olarak çıkmıştır. Anlamlılığı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{zvg,2}) = -0,039 * \text{Log (Dolaysız Vergiler)} - 0,492$$

$$\text{GINI}_{zvg,2} = 0,32 * \text{zvg}^{-0,039}$$

Bir önceki analizde vergi gelirlerinin gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu etkilediği görülmüştü. 2002 sonrası Türkiye'de Dolaysız Vergilerin de GINI'yi olumlu etkilediğini söylemek doğru olur. Doğrudan gelirler ve servet üzerinden alınan vergilerin ağırlığı Tüketim Vergileri olan vergilerden daha etkili olacağını beklemek ilk bakışta olağandır. Vergi gelirleri için ikinci analizde dolaysız vergilerin dışında kalan vergi gelirleri ile GINI arasındaki ilişki aşağıdadır.

ii) Diğer Vergi Gelirleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %35 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,025 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dvg,2}) = -0,047 * \text{Log (Diğer Vergi Gelirleri)} - 0,380$$

$$\text{GINI}_{dvg,2} = 0,42 * \text{dvg}^{-0,047}$$

Bu eşitlikte anlaşılan o dur ki dolaysız vergiler dışında kalan vergi gelirlerinin de artışı GINI değerini düşürerek gelir dağılımı eşitsizliğine olumlu katkı yapacaktır. Lakin burada dikkati çeken unsur dolaysız vergilerden daha fazla bir etkileme

oranına sahip olunması durumudur. Bunun nedeni iki türlü açıklanabilir: birinci açıklama, dolaylı vergilerin türü ve niteliğinin farklılaşması şeklindedir. 2002 sonrası vergi gelirlerinin ağırlıklı olarak dolaylı vergilerden oluştuğunu söylemek doğrudur. İkinci açıklama ise, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler için ters bir içerik söz konusudur. 2013 yılı için, dolaylı vergiler 69 birim iken dolaysız vergiler 31 birimden ibarettir. Şu halde 70 birim içerisinde gelir dağılımı eşitsizliğini pozitif yönde etkileyecek değişimlerin neler olduğuna bakmakta fayda vardır. Aşağıdaki tabloda 1994-2005 arası vergi gelirlerinin oranları görülmektedir.

Dolaylı vergiler ağırlıklı olarak Tüketim vergilerinden oluşur. Tüketim vergileri içinde yer alan Katma Değer Vergisinin 2000 yılı itibarı ile azalıyor olması ve Özel Tüketim Vergilerinde görülen artış Dolaylı Vergilerdeki niteliksel iyileşme ile birlikte gelir dağılımı eşitsizliğini de olumlu yönde etkilemiş görünmektedir. 2000 yılında dolaylı vergiler içinde ÖTV'nin %30 dolaylarından, 2011 yılında %38 seviyesine geldiğini ve iki zaman aralığında %40'ı aştığı görülmektedir. (bkz. Tablo Türkiye'de Dolaylı Vergiler Oluşumu ve Yüzde Değerleri)

Aynı konuda, yapılan literatür çalışmalarında, 1992 itibarı ile daima dolaysız vergi tüm vergi gelirleri içinde %50 altında seyretmiş, 2004 itibarı ile de 30/70 seviyelerine gelmiştir¹⁴².

¹⁴² Mehmet Emin Merter, İbrahim Atilla Acar, Enver Arslan, "Türk Vergi Sisteminde KDV Uygulaması ve Etkinliğinin Azalması", **Maliye Dergisi**, Sayı: 153, İstanbul, 2007, s. 24.

Tablo 18 - 1994-2013 Arası, Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergi Gelirleri

Yıllar	Dolaysız Vergiler (Milyon TL)	Dolaylı Vergiler (Milyon TL)	Dolaysız Vergiler / (Dolaysız Vergiler + Dolaylı Vergiler)
1994	284	304	0.48
1995	460	624	0.42
1996	884	1360	0.39
1997	1932	2814	0.41
1998	4304	4924	0.47
1999	6716	8087	0.45
2000	10850	15654	0.41
2001	16081	23655	0.40
2002	20077	39554	0.34
2003	27808	56508	0.33
2004	27997	62080	0.31
2005	32673	74256	0.31
2006	43258	94222	0.31
2007	51844	100991	0.34
2008	59023	109086	0.35
2009	61133	111308	0.35
2010	66566	143995	0.32
2011	82057	171752	0.32
2012	92520	186261	0.33
2013	100442	225728	0.31

Kaynak: TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2013**, Tablo 18.5 Konsolide Bütçe Dengesi, s. 594-596.

Tablo 19 - Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Oluşumu Yüzde Değerleri

Dolaylı Vergiler İçinde →			Dahilde Alınan Vergilerden					Dolaylı Vergi içinde Dış Tic. ve Muamele Vergileri	Dış Ticaret ve Muamele Vergisinden		Dolaylı Vergi içinde Dama	Dolaylı Vergi içinde Harç	Dolaylı Vergiler
Yıl	Vergi Gelirleri içinde Dolaylı Vergi payı	Dolaylı Vergi içinde Dahilde Alınan Vergiler	KDV	OTV	BSMV	Şans Oyunları	OIV		Gümrük	KDV			
2000	61.0	63.0	24.6	30.1	5.9	0.0	2.4	28.9	2.6	26.3	4.8	3.4	100.0
2005	67.2	65.6	17.5	41.5	2.5	0.4	3.8	27.1	1.9	25.1	3.2	4.1	100.0
2006	68.4	63.1	16.9	39.3	2.8	0.4	3.8	29.3	2.2	27.0	3.3	4.2	100.0
2007	66.0	63.0	16.6	38.7	3.1	0.3	4.2	28.7	2.4	26.2	3.6	4.7	100.0
2008	64.9	61.7	15.4	38.4	3.4	0.3	4.2	30.1	2.5	27.5	3.6	4.6	100.0
2009	64.2	66.1	18.8	39.4	3.6	0.4	3.9	25.9	2.2	23.6	3.8	4.3	100.0
2010	68.1	64.0	18.4	40.0	2.5	0.3	2.9	27.6	2.3	25.3	3.5	4.9	100.0
2011	67.6	60.2	17.5	37.4	2.5	0.3	2.6	31.1	2.7	28.4	3.8	4.8	100.0

Kaynak: TUSIAD, **Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistem İçindeki Yeri Siyasal Sosyal ve Ekonomik Sonuçları**, s. 41, Tablo 3.5. Muhasebat.gov.tr kaynaklı tablodan hesaplanan değerler.¹⁴³

ab) Diğer Gelirler ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %27 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,068 olarak çıkmıştır. Anlamlılığı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log}(\text{GINI}_{\text{dg},2}) = -0,048 * \text{Log}(\text{Diğer Gelirler}) - 0,417$$

$$\text{GINI}_{\text{dg},2} = 0,38 * \text{dg}^{-0,048}$$

Kamu gelirleri içinde yüzde yirmiler seviyesinde olan diğer gelirlerin GINI değerini vergi gelirlerinden daha fazla etkileyerek yüzde birlik artışına karşın GINI değerinin yüzde 0,048 düştüğü görülmektedir. Bu durum aslında geneli itibarı ile

¹⁴³ Mutlu, a.g.e., s. 41.

2002 sonrası kamu harcamalarının daha etkin bir rol üstlenmesi ve ortaya çıkan kamu bütçe açığının borçlanma ve özellikle de iç borçlanma ile kapatılması gerektiğini söylemek yerinde olur. Zira, 2001 öncesi veriler incelendiğinde iç borç yükünün artışı ve buna mukabil faz ödemelerinin iç ekonomiye dönüşü GINI'yi olumlu etkilediği tespit edilmiştir.

b) Kamu Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %29 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,059 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\begin{aligned}\text{Log}(\text{GINI}_{h,2}) &= -0,058 * \text{Log}(\text{Kamu Harcamaları}) - 0,210 \\ \text{GINI}_{h,2} &= 0,62 * h^{-0,058}\end{aligned}$$

Bu analize göre, 2002 sonrası Türkiye'de kamu harcamalarının öncelikli olarak GINI'yi olumlu etkilediği, yüzde birlik bir artış GINI değerini yüzde 0,058 azaltacağı ve gelir dağılımı eşitsizliğine pozitif katkı sağlayacağı söylenebilir. Burada önemli olan daha evvel bu dönem için ele aldığımız kamu giderlerine göre karşılaştırmalı üstünlüğünün oluşudur. Dolayısı ile, GINI değerinin gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi beklentisini harcamaların daha fazla artışı ile sağlamak mümkündür. Bunun anlamı genişletici maliye politikalarının daha etkili bir sonuç ortaya çıkartacağıdır. 2001 - 2015 dönemi içinde vergi gelirlerinin diğer gelirden dahi daha az etkilediği yukarıda izah edilmişti. Bu münasebetle daraltıcı maliye politikalar yerine genişletici maliye politikasının etkin (eşitsizlik daha fazla giderilmiş) bir gelir dağılımı yönünde olduğunu söylemek gerekir.

ba) Cari Harcamalar ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %29 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,055 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\begin{aligned}\text{Log}(\text{GINI}_{ch,2}) &= -0,045 * \text{Log}(\text{Cari Harcamalar}) - 0,411 \\ \text{GINI}_{ch,2} &= 0,39 * ch^{-0,045}\end{aligned}$$

Kamu harcamaları etkili olduğuna göre, bu etki detaylı incelendiğinde ekonomik sınıflandırma kalemleri olan cari harcamalar, transfer harcamaları ve

yatırım harcamalarını ayrıntılı incelemek gerekmektedir. Analizin ilk çıktısına göre cari harcamalar ki ağırlıklı harcama personel harcamalarıdır, GINI değişimini olumlu yönde etkilemektedir. Tezde, bireysel gelir dağılımına bakıldığından kamu harcamalarında yapılacak cari ödemeler iç piyasada hareketliliği sağlayacak ve GINI'yi aşağı doğru ivmelendirecek ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı etki içinde olacaktır. Kamu harcamaları içinde cari harcamaları, personel cari harcamalar ve personel ödemelerinin dışında kalan cari harcamaları (personel dışı =) diğer cari harcamaları olarak iki kısımda ele alınmıştır.

i) Personel Cari Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %34 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,027 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{pch,2}) = -0,047 * \text{Log (Personel Cari Harcamaları)} - 0,402$$

$$\text{GINI}_{pch,2} = 0,40 * pch^{-0,047}$$

İlk olarak personel harcamalarını analiz ettiğimiz vakit, diğer cari harcamaların da üstünde GINI değerini eşitsizliği azaltacak şekilde azaltıcı yani olumlu etkilediği görülmektedir. Bu beklenen bir sonuçtur.

ii) Diğer Cari Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %30 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,040 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dch,2}) = -0,044 * \text{Log (Diğer Cari Harcamalar)} - 0,481$$

$$\text{GINI}_{dch,2} = 0,33 * dch^{-0,044}$$

Yüzde birlik bir personel dışı diğer cari harcama artışında GINI değerinin yüzde 0,044 azalacağını yani gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkileyeceği görülmektedir. Etki sırası karşılaştırıldığında cari harcamalar içinde personel cari harcamalarının GINI değerini daha fazla düşürerek gelir dağılımı eşitsizliğine olumlu etki yaptığı tespit edilmiştir. (0,044 < 0,047)

bb) Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %29 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,056 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{th,2}) = -0,086 * \text{Log (Transfer Harcamaları)} + 0,077$$

$$\text{GINI}_{th,2} = 1,19 * th^{-0,086}$$

Cari harcamaların ardından transfer harcamalarının da GINI ile ikili logaritmik regresyonunda görülen sonuç GINI için oldukça yüksek bir etkinin ortaya çıktığıdır. Yüzde birlik bir transfer harcamaları değişimi GINI'de yüzde 0,086'lık bir azalmaya sebep olmaktadır ki bu analizde çıkan 1980 itibarı ile en yüksek katsayıdır. Burada transfer harcamalarının hangi kalemlere yapıldığı oldukça önemlidir. Aşağıda iki ana bölümde incelenmiş olan bu ayrışma için faiz dışı transfer harcamalarını daha da detaylandırmakta fayda olacaktır.

i) Faiz Ödemeleri ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %11 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,234 olarak çıkmıştır. Anlamlı bir bağlantı kurulabileceği kabul edildiği takdirde eşitlik aşağıdaki gibi oluşur:

$$\text{Log (GINI}_{fth,2}) = 0,073 * \text{Log (Faiz Ödemeleri)} - 1,659$$

$$\text{GINI}_{fth,2} = 0,02 * fth^{0,073}$$

Transfer harcamalarının bu üstün tesiri, faiz ödemelerinin de GINI katsayısını artırıcı etki yapması ile daha da ilgi çekici hale gelmiştir. Zira, faiz ödemeleri 2002 – 2015 aralığı için yapılan veri analizinde Türkiye'de GINI katsayısını etkileme konusunda anlamlı ilişki kurulamamakla birlikte kurulacağı varsayımı yapılırsa dahi arttıracığı yani gelir dağılımı eşitsizliğini daha da bozacağı görülmektedir.

ii) Diğer Transfer Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %34 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,027 olarak çıkmıştır. Anlamlı eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{dth,2}) = -0,043 * \text{Log (Diğer Transfer Harcamalar)} - 0,432$$

$$\text{GINI}_{dth,2} = 0,37 * dth^{-0,043}$$

Transfer harcamaların faiz dışı yapılan (ki ağırlıklı olarak sosyal harcamaları içerir) harcama grubu GINI'yi olumlu yani gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkileyecek bir etkene sahiptir.

Transfer harcamaları yeni geliştirilen ve kabul edilen raporlama biçimince, A.4 ile başlayan harcamalar ve B kısmında yer alan faiz ödemeleri şeklinde ifade edilmektedir. A.4 (Cari Transferler) içerisinde sosyal amaçlı transferlerin olduğu A.4.7 (Sosyal Amaçlı Transferler ki bu harcamaların %90'ı SHCEK olarak görülmektedir) kodu ile işlenmiş harcama miktarları aşağıdaki tabloda sergilenmiştir. Tabloda, hem faiz ödemelerinin yıldan yıla toplam transfer harcamaları içinde azaldığını, hem de faiz dışı transfer harcamaları içinde sosyal amaçlı transferleri önemli derecede arttığı görülmektedir.

Öte yandan, sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakıflarına yapılan ödemeler için cari personel ve sair cari giderler dışında toplam sosyal yardım miktarlarına da bakıldığında bu kalemin neden bu denli gelir dağılımını olumlu etkilediği de görülebilir. 1986 yılında kabul edilen 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun yürütme organı mahiyetinde olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün, icrasından sorumlu 973 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) mevcuttur. Aşağıdaki tabloda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının 2005-2012 döneminde fondan almış olduğu paylar görülmektedir. Bu tablodan anlaşılan o dur ki, en alt gelir grubunun almış olduğu paylarda, 1980'li yıllarda ve daha evvel elde edilmiş verilere nazaran (1987'de 10 değerinde olan) yaşanan iyileştirme GINI değerini olumlu olarak etkilemiştir.

Tablo 20 - SYDV Pay Aktarımı

Yıllar	Sosyal Yardım Harcamaları (Milyar TL)	SYDV Payı (Milyar TL)	P80/P20
2005	4,34	0,19	7,14
2006	6,55	0,22	9,09
2007	8,43	0,30	7,69
2008	9,82	0,42	7,69
2009	13,04	0,46	8,33
2010	12,93	0,54	7,69
2011	15,16	0,60	7,69
2012	16,66	0,65	7,14*

Kaynak: Sümer İncedal, **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, 1. Sütun s.70 Tablo13, 2. Sütun s. 78 Şekil 10, 3. Sütun s. 60 Tablo 8’den türetilmiştir.

*: 2012 P80/P20 TÜİK’ten hesaplanmıştır.

Tablo 21 - Türkiye’de Transfer Harcamaları, 2006-2015

Yıllar	Toplam Transfer Hrc	B.Faiz Giderleri	A.4.Cari Transferler	A.4.7.Sosyal Amaçlı Transferler	Toplam Transfer içinde Faiz, %	Toplam Transfer içinde Faiz Dışı Harcamalar, %	Harcamalar içinde Sosyal Amaçlı
2006	5624759	1894954	3729805	1935	33.7	66.3	0.1
2007	6647162	1790367	4856795	16282	26.9	73.1	0.3
2008	8835484	1870599	6964885	60675	21.2	78.8	0.9
2009	8139964	1041741	7098223	110802	12.8	87.2	1.6
2010	10747751	1839998	8907753	154359	17.1	82.9	1.7
2011	14821909	1245323	13576586	218431	8.4	91.6	1.6
2012	14866524	1694976	13171548	261543	11.4	88.6	2.0
2013	16590392	1981475	14608917	297429	11.9	88.1	2.0
2014	16607000	1453437	15153563	1126095	8.8	91.2	7.4
2015	18419474	1734184	16685290	459883	9.4	90.6	2.8

Kaynak: TCMB, **Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları**, Yeni Tanım, ilk dört sütun değerler Aylık Bin TL, son üç sütun hesaplanan verilerdir.

bc) Yatırım Harcamaları ile olan ilişkileri

Regresyon GINI'deki değişim oranını %22 oranında açıklamaktadır. Anlamlılık ANOVA testi 0,104 olarak çıkmıştır. Anlamlılığı kabul edildiği takdirde eşitlik aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\text{Log (GINI}_{y_h,2}) = -0,025 * \text{Log (Yatırım Harcamaları)} - 0,663$$

$$\text{GINI}_{y_h,2} = 0,22 * y_h^{-0,025}$$

Yatırım harcamaları 2002 öncesinde mali alan (fiscal space) darlığı münasebeti ile oldukça düşük bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. 2002 sonrası için de durum çok farklı değildir. Ancak bu kez nedenselliği araştırıldığında daha dinamik bir yapının ortaya çıkacağını beklemek doğru olur. Zira harcama miktarı artmış, yatırımlar yapılmış ancak gelir dağılımının hane halkına yansımaları maliye politikalarının dezavantajlı durumu gereği uzun vadeye yansımaları olacaktır denilebilir.

2.2.4. 2001 Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen Değerlerin Karşılaştırılması

Regresyonlara tabi tutmadan görülebilecek en önemli farklılık iki dönem arasında GINI'deki 0.45-0.50 bandındaki seyirden 0.35-0.45 bandına geçiş olarak söylemek mümkün. Ancak bu farklılığın en önemli nedeni hesaplama metodundaki farklılık. Metot dışında kapsamın farklılaştırılması, örneklemin artırılması da ayrı bir faktör olarak değerlendirilebilir. Metot farklılığında kapsam ötesinde en önemli farklılık nüfusu belirli sayının altında olan bölgelerin de analize ve anketlere tabi tutuluyor olması ölçeğin ciddi derecede etkilendiğinin bir sebebi olarak söylenebilir.

2002 itibarı ile Kemal Derviş zamanında oluşturulan sıkı mali disiplin anlayışından 2006 yılına kadar ödün verilmemiş olması da ayrı bir etken olarak görülmelidir. 2006 itibarı ile ise hem gelişen dünya finansal krizi öncesi hem de sonrası tüm dünya gibi Türkiye'nin de etkilendiği dönemi görmek mümkündür. Burada tek başına GINI'de bu değişimden ve krizden etkilenmiş görülmekle birlikte daha önce de ifade edildiği gibi maliye politikaları ve gelir dağılımı eşitsizliği ilişkileri farklılaşmamıştır. Buradan hareketle sosyal adaletin de krizden etkilenmemiş olduğu sonucunu ifade etmek doğru olmaz. Zira sosyal adaletin tek

belirleyicisi maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği arasındaki ilişki değildir. Daha sonraki bölümde Sosyal adaleti etkileyen unsurları daha detaylı biçimde ele alınacaktır.

Aşağıdaki tabloda 2002 yılı ve sonrasında 2015 yılına kadar yapılmış ekonometrik analizde maliye politikalarının tek başına her bir kalem için GINI değişimlerini açıklayabilme oranları ve bu analizlerde çıkan sonuçlarda elde edilen bağımsız değişken katsayıları görülmektedir. Ayrıca, etki derecelerine göre GINI değişkeninin değişim oranlarını etkileme düzeyleri için etki sırası tabloda yer almaktadır.

Tablo 22 - Türkiye’de 2002 ve Sonrası Kamu Maliyesinin Ana Kalemleri ile Elde Edilen Değerlerin Sonuçları ve Etki Sıralaması

Kalem	Açıklama	Etki Derecesi	2002 Sonrası Etki Sırası
Kamu Gelirleri	%29	-0,044	200
Vergi Gelirleri	%33	-0,045	220
Dolaysız Vergi	%24	-0,039	222
Diğer Vergi Gelirleri	%35	-0,047	221
Diğer Gelirler	%27	-0,049	210
Kamu Harcamaları	%29	-0,058	100
Cari Harcamalar	%29	-0,045	120
Personel Harcamaları	%34	-0,047	121
Diğer Cari Harcamalar	%30	-0,044	122
Transfer Harcamalar	%29	-0,086	110
Faiz Ödemeleri*	%58	0,073	112
Diğer Transferler	%34	-0,044	111
Yatırım Harcamaları	%22	-0,025	130

*: Faiz Ödemeleri için analizde elde edilen “Probabilistik Değer” 0,23 ve 0,05 değerinin oldukça üzerinde anlamsız çıkmakta ve etki oranı da pozitif olarak görülmektedir.

1980 ve 2015 yılları arasında yapılan kırılım gereği iki farklı dönem incelenmiştir. 1980 yılı itibarı ile 2001 yılına kadar birinci dönem, 2002 itibarı ile 2015 yılına kadar da ikinci dönem olarak ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda her iki dönem için de elde edilen sonuçlara göre, GINI değişimini her bir maliye politikası aracının (bağımsız değişkeninin) açıklayabilme oranları yüzde olarak ifade edilmiştir. Aynı tabloda bağımsız değişkenlere ilişkin katsayılar görülmektedir. Yine bu tabloda, etki sıralamasının karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 23 - Türkiye’de 2002 ve Sonrası Kamu Maliyesinin Ana Kalemleri ile Elde Edilen Değerlerin Sonuçları ve 2002 Öncesi ile Etki Sıralamasının Karşılaştırılması

Maliye Politikası Araçları	1980 – 2001 Döneminde GINI Değişimi İçin			2002 –2015 Döneminde GINI Değişimi İçin		
	Açıklama Oranı	Etki Değeri	Etki Sırası	Açıklama Oranı	Etki Değeri	Etki Sırası
Gelir	% 62	-0,054	100	%29	-0,044	200
Vergi Geliri	% 66	-0,056	110	%33	-0,045	220
Dolaysız V.	% 57	-0,059	111	%24	-0,039	222
Diğer V.	% 70	-0,050	112	%35	-0,047	221
Diğer Glr	% 41	-0,029	120	%27	-0,049	210
Harcama	% 64	-0,048	200	%29	-0,058	100
Cari Harcama	% 52	-0,041	220	%29	-0,045	120
Personel	% 41	-0,034	222	%34	-0,047	121
Diğer Cari	% 68	-0,071	221	%30	-0,044	122
Transfer	% 72	-0,045	210	%29	-0,086	110
Faiz Ödeme	% 71	-0,025	212	%58	0,073	112
Diğer Trnsfr	% 69	-0,072	211	%34	-0,044	111
Yatırım	% 10	-0,020	230	%22	-0,025	130

Tablo 23’de görüleceği üzere, 2002 ve sonrası verilerin kaynağında, iki unsuru belirtmek gerekir:

- 2005 itibarı ile değişen raporlama düzeni ve dolayısı ile harcama ve gelir kalemlerinin sınıflandırılmasında Maliye Politikası araçlarının ekonomik sınıflandırılması göz önüne alınarak revize edilmiş ve uyarlanmıştır.
- Bu verilerin eldesinde analize tabi tutulan kısımlar için dolar değerleri alınmış ve kısmen de olsa enflasyondan arındırma sağlanarak çalışma yapılmıştır. Dolar değerleri alınırken de TÜİK tarafından hazırlanmış yıllık ağırlıklı ortalama olarak kabul edilen kur değerleri baz alınmıştır¹⁴⁴.

2015 yılı için kullanılan TÜİK verisi GINI değeri, çalışmanın yapıldığı ve açıklamanın yapılacağı zaman olan 2016 Ağustos ayı olması münasebeti ile 2014 değerine (doldurma metodu ile) eşit varsayılmıştır.

Tablo 23 ile ifade edilenler madde madde aşağıda sıralanmıştır:

- 1- 1980 - 2001 dönemi için GINI değişimleri daha yüksek yüzde oranları ile açıklayan Teksas eşitsizlik enstitüsü verileri kullanılarak yapılan çalışma ile görülmektedir ki, 2001 sonrası yani ikinci çalışmanın ikinci döneminde GINI değişimleri daha düşük oranlarla açıklanmıştır. Buradan hareketle, ikinci dönemde devletin maliye politikaları ile gelir dağılımı eşitsizliğini etkileme gücünün azaldığı yorumu yapılabilir.
- 2- Analizin ilk döneminde kamu gelirleri GINI değişimlerini daha öncelikli bir şekilde etkilemektedir. 2002 ve sonrası dönemde kamu harcamalarının, gelir dağılımı eşitsizliğinde etkinlik gücü daha fazla olduğu görülmektedir.
- 3- Çalışmanın birinci dönemi olan 2001 ve öncesinde, vergi gelirlerindeki değişim, diğer gelirlerdeki değişimden daha etkin bir şekilde GINI değişimlerini etkilemiştir.
- 4- Çalışmanın birinci dönemi olan 2001 ve öncesinde dolaysız vergilerdeki değişim (doğrudan gelir ve servet üzerinden alınan vergiler) diğer vergi gelirlerindeki değişimden daha fazla GINI değişimleri üzerine etkindir.
- 5- Tezde, ikinci dönem olan 2002 ve sonrası dönemde kamu harcamaları içinde

¹⁴⁴ TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2013**, Yayın No: 4361, Çankaya Ankara, 2015, s. 437-438.

GINI değişimlerini en etkin bir şekilde etkileyen transfer harcamaları değişimleri olmuştur.

- 6- Faiz dışı transfer harcamalardaki değişim, çalışmanın ikinci dönemi olan 2002 ve sonrasında, gelir dağılımı eşitsizliğini en yüksek etkinlikte değiştiren bağımsız değişken olarak görülmektedir.
- 7- 2002 ve sonrası dönemde, transfer harcamaları içinde değerlendirilen faiz ödemeleri en anlamsız etki oranına sahip ve ANOVA katsayısı itibarı ile GINI değişimlerini etkilemesi açısından anlamlı bir sonuç doğurmadığı ortaya çıkmıştır.
- 8- 2002 ve sonrası dönemde, dolaylı vergiler, gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemesi açısından, dolaysız vergilerden çalışmanın birinci döneminde olduğundan farklı olarak daha etkin durumdadır.
- 9- GINI değişimleri için, maliye politikası bağımsız değişkenlerinden, yatırım harcamaları çalışmanın birinci döneminde en etkisiz kalem iken, ikinci dönemde en etkisiz kalem dolaysız vergiler olmuştur.
- 10- Cari harcamalar içinde personel ödemelerindeki değişim oranları ve diğer cari harcamaları kıyaslandığında çalışmanın ilk döneminde diğer cari harcamalar etki değeri daha yüksek iken, ikinci dönemde personel harcamaları GINI değişimlerini daha etkin bir şekilde değiştirmekte olduğu görülmüştür.

3. BÖLÜM – Maliye Politikaları, Gelir Dağılımı Eşitsizliği Sosyal Adalet İlişkileri

Çalışmanın ilk iki bölümünde gelir dağılımı eşitsizliği ve maliye politikaları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Ekonometrik analiz sonuçlarının değerlendirilmesinin yapılacağı bu bölümün sonunda bu ikili ilişkinin sosyal adalet ile bağları incelenecek ve açıklanmaya çalışılacaktır.

2000’li yılların başında, 2001 krizinin de etkisi ile, tezin kapsamı dahilinde ele alınan 1980, 1987, 1994 yıllarında ikinci bölümde ifade edilen olayların bilgi birikimi ile, Türkiye’de hem mikro hem de makro düzeyde iktisadi yapılanmaların içinde bulunduğu bir değişim süreci yaşanmıştır. Bu değişim sürecinde iktisadi unsurların oluşturduğu etki dışsallıkların, hane halkının gelir, tüketim, işgücü ve sosyal adaletin bir simgesi durumunda bulunan refah seviyesi üzerine önemli etkileri olduğu açıktır¹⁴⁵. Maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkilerinin ortaya konulduğu ikinci bölümde, çalışmanın başında kurulan hipotezin ikinci kısmı yani, maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerinden sosyal adalete tesiri konusu bu bölümde incelenecektir.

Birinci bölümde gelir dağılımı kavramları üzerinde doğru tanımlama ve isabetli yorum yapabilmek için tanımlar yapılmış ve çalışmada “gelir dağılımı eşitsizliği” deyiminin tercih edileceği ifade edilmişti. Eşitsizlik ve adalet kavramı biri diğeri yerine kullanılmayacak kadar önemlidir. Yine aynı bölümde gelir dağılımı eşitsizliğinin nicel olarak ölçülmesinin söz konusu olduğuna değinilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin bireysel ve toplumsal düzeyde ayrı ayrı irdelenmesi gerektiğinin de vurgusu yapılmıştı. Bireysel düzeyde bakıldığında, denge ve adalet kavramları yanı sıra özgürlük, sosyal prestij, sosyal güvenlik, eğitim ve kişi onurunun korunması konuları gündeme gelmektedir.¹⁴⁶ Bu noktada, kullanılan kavramlardan “özgürlük” ifadesinin, sosyal adalet üzerine tesirleri olduğu düşüncesi ile özgürlüğün de eşitsizlik ve adalet kavramları ile aralarındaki ilişkiye değinilmesi gerekmektedir:

Dilik, Servetin Geniş Kitlelere Yayılması adlı eserinde, özgürlüğü pozitif ve

¹⁴⁵ Zafer Yükseler, Ercan Türkan, **Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Analizi**, Tüsiad-T/2008-03/455, İstanbul, Mart 2008, s. 139.

¹⁴⁶ Dilik, **a.g.e.**, s. 125-135.

negatif anlamlarda tanımlanmaktadır. Bir felsefi düşünce olarak negatif özgürlük insanın başkaları tarafından ezilmesinin önüne geçilmesi şeklinde değerlendirilirken, pozitif özgürlüğü daha ziyade başkalarının çizdiği özgürlük alanlarına kadar kişisel gelişim ve ihtiyaçlarının karşılanması şeklinde değerlendirilmektedir. Dilik, eserinde, servet sahibi olmak kişinin özgürlüğünü sağlayacak bir unsur olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁷

Sosyal adaletin tesisi ve korunması konusunda Dilik, aynı eserinde, meseleyi toplumsal düzeyde ele almıştır. Burada yazar, gelir ve servet dağılımında uygulanacak politikaları uygulama nedeninin sosyal adaleti sağlamak olduğunu vurgulamakta ve gelir dağılımındaki adaleti “eşit koşullara eşit, eşit olmayanlara farklı, fakat ölçülü olanaklar sağlanmasını gerektirir” şeklinde tasvir etmektedir.¹⁴⁸

Gelirin dağılımı, iktisadi olarak, üretim ve üretilenin bölüşülmesi yani fonksiyonel gelir dağılımı şeklinde kökeninin çok eskilere dayandığı çalışmanın birinci bölümünde ifa edilmişti. İbn Haldun bu meselede, global bir ekonomi anlayışı getiren ilk Arap iktisatçısı olarak kabul edilmektedir. İbn Haldun, üretim sürecini analiz ederek, kendi formüle ettiği bir bölüşüm mekanizmasını ve kuramını ortaya koymaktadır. Burada kamu finansmanının üretim ve bölüşüm sürecindeki etkileri inceleyerek ortaya çıkan refah ve refahın yokluğunda yoksulluğun sebep olduğu asabiyete ve grup dayanışması teorisine gitmektedir. Modern ekonomik anlayıştan önce Haldun, sanayi öncesi toplumlarda, asabiyet ile şekillenen ve zaman geçtikçe zayıflayan asabiyet bağlarının ortaya çıkardığı devlet yapısının, bölüşümde etkisi olduğunun ve oradan da refah düzeyini etkilediğinin altını çizmektedir.¹⁴⁹

Sanayi toplumunun ilk belirginleştiği 18. Yüzyılın ortalarından itibaren, 1929 büyük buhrana gelene kadar klasik liberalizm anlayışının hüküm sürdüğü bir iktisadi düzen söz konusuydu. Büyük buhran ile birlikte bu anlayış yerini yeni arayışlara terk etmiştir. İktisadi alanda ABD’de “New Deal” olarak ifade edilen bir politika ile devletin müdahaleci yapısının ortaya konması gerektiği benimsenmiştir. Arayışların ortaya çıkarttığı tabii olgu ise Keynezyen düşüncelerle öne sürülmeye başlanmıştır. İki dünya savaşı sonrasında devletin sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal

¹⁴⁷ A.e., s. 126.

¹⁴⁸ A.e., s. 136.

¹⁴⁹ Mustafa Özel, a.g.e., 1994, s. 94.

alandanda da etkinliğinin artması gerektiği düşünceleeri güçlenmiştir.

İki dünya savaşının ve ardından dünyada izlenen kamu politikalarının eşitsizliğin azaltılması yönünde 20. Yüzyıla damgasını vuracak etkiyi doğurduğunu söylemek yanlış olmaz. 1970 itibarı ile 1990 başlarına kadar da derinleşen eşitsizlik sorunlarının aslında Kuznets eğrisini tersine çevirir mahiyette olmakla birlikte, ülkeler bazında uygulanan kamu politikaların da farklı neticelerinin olacağı da görülmüştür.¹⁵⁰ Örneğin, Kanada’da, Kuznets ile, gelir dağılımı eşitsizliğinin derinleşmesi yerine düzelmesi gerektiği düşünceci varken, devletin de-liberalizasyonu ve büyük firmalara olan avantaj getirici tutumu önemli rol oynamıştır. Devletin uyguladığı politikalarla 1970’li yıllarda en büyük 60 şirketin GSMH içindeki payı %4’ler seviyesinde iken bu oran 2010’lara gelindiğinde %12’ler seviyesinde olduğu görülmektedir.¹⁵¹

Tam bu noktada Keynezyen görüşler ile devlet müdahalesinin Liberal sistemde eksik yanları özetle aşığıdaki dört özelliğe bağlı olarak giderdiği belirtilmektedir:

- Devletin yasa koyucu rolü vasıtası ile anayasa ve kanunlar koyarak “bölüşüm” ilişkilerine asgari ve azami hadler getirmesi
- Oluşturduğu kurumlar vasıtası ile istihdama ve vatandaşlarına yönelik sosyal güvencenin sağlanması hususunda yaptığı sosyal harcamalar ile en düşük gelirli grupların hayat düzeylerini yükseltmek gayesi
- Bir nevi girişimcilik sıfatı ile devlet reel sektörün yapamadığı ya da yapmaktan geri durduğu hizmetler için gerek istihdam sağlayarak gerekse de bu hizmetleri yerine getirerek liberal düzende zayıf olan tarafa avantaj sağlanması
- Koyduğu kanunlarla çalışanlara sosyal haklar tanımış ve örgütlenme serbestisi ile özgürlüğu ve çalışanların kendi sorunlarını çözebilme arzusunu garanti altına almıştır.¹⁵²

Bütün bu ifadelerden sonra devlet müdahalesinin gelir dağılımı eşitsizliğine

¹⁵⁰ Piketty, **a.g.e.**, p. 237, 238.

¹⁵¹ Jordan Brennan, **NAFTA corporate power and growing income inequality**, CCPA Cautinary Tail, Canada, 2015, p. 9.

¹⁵² Tokol, **Sosyal Politika**, s. 30-32.

tesiri ve sosyal adalete tesiri olduğunu söylemek gerekir.

Sosyal adalet kavramı ve eşitlik konusunda İslam'da da iktisadi unsurlar görülmektedir. İslam'da sosyal adalet sadece iktisadi düzen konusunda değil aynı zamanda tüm insani sair hak ve özgürlüklerinde de fırsat eşitliğini doğurduğu ifade edilmektedir. Bu noktanın Komünizm'den ayrılan en önemli noktalardan biri olduğu düşünülmektedir. İslam'da sosyal adalet için mutlak vicdan hürriyeti, “mükemmel insani eşitlik” ve sağlam sosyal dayanışma esasları üzerine inşa edildiği ifade edilmektedir. Öyle ki mükemmel insani eşitlik esası içinde, bireyin sosyal ve mali değerlerin baskısından arınması ve özellikle yoksulluk kavramının içini dolduran muhtaçlık ve dilencilik zilletinden kurtulması gerektiği söz belirtilmektedir.¹⁵³

Temel anlayış olarak İbn Haldun'un Mukaddime'sinde devlet görüşleri anlatılırken, devletin varoluş ilkeleri ve asabiyyet sonrasında devletin asli görevi olarak sosyal devletin ve refah anlayışının varlığının teminatı olduğu vurgulanmaktadır. İktisadi hayata dair tesir ve müdahalenin yapılması gerektiği ifadesi yer almaktadır.¹⁵⁴

Öte yandan, İslamiyet'te, kapitalizmde, sosyalizmde, liberalizmde ve Marks'ın görüşleri ile iktisadi doktrinleri karşılaştıran Süleyman Karagülle, eserinde sosyal adaletin sağlanmasında kazancı (geliri) doktrinler arası farklılıkları ile açıklamış ve İslamiyet haricindekilerde kazancın sermaye ve emek bileşeninden oluştuğunu ifade etmiştir. Diğer doktrinlerin tamamında sadece katsayı farklılıklarının olduğunu vurgulamış ve İslamiyet'in kazancı emek ile sermayenin çarpımından ibaret olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁵ Çünkü, sermaye yok iken emeğin var olması ya da emek yok iken sermayenin var olması bir gelir oluşturmaz. Kazancı K ile gösterirsek,

$$K_d = K_s * \text{Sermaye} + K_e * \text{Emek}$$

$$K_i = \text{Sermaye} * \text{Emek}$$

Burada K_i İslami anlayışa göre kazanç, K_d diğer doktrinlerdeki kazanç, K_s sermaye katsayısı, K_e emek katsayısı olarak geçmektedir. Emeğin kazanç içindeki

¹⁵³ Seyyid Kutup, **İslamda Sosyal Adalet**, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Ağaç Kitabevi Yayınları, No 25, Düşünce 16, 5. Baskı, İstanbul 2008, s. 45,46,63.

¹⁵⁴ A. Ezeli Azarkan, “İbn Haldun'un Devlet Görüşü”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 4/4, Cahit Aydemir, 2014, s. 4.

¹⁵⁵ Süleyman Karagülle, **İslamiyet ve Ekonomik Doktrinler**, Kaynak, Aralık 1969, s. 36-38.

hisselerini katsayısının değişimi ile ifade etmekte ve farklı doktrinlere göre 0 ile 1 arasında değişen değerlere sahip olmakta olduğunu söylemektedir. İnsanın yaşamak için kazanması gerektiği vurgusu K_d için var olurken, İslamiyet'te insanın kazanmak için çalışması gerektiği ifade edilmektedir. Buradan hareketle batı zihniyetinde sosyal adaletten söz edilememekte ve ancak bir sosyal adalet olgusunun devletin belirli bir fondan muhtaçlara yapacağı yardım ile sağlanabileceği belirtilmektedir.¹⁵⁶

Emek sermaye arasında ve emek karşılığı ücretin bireyin işine ya da katkısına "koşut olanak" şekliyle tezahüründe fırsat eşitliği devletin sağlayıcı araç olması sosyal adaleti getirmektedir. Burada devletin rolü doğrudan farklı mekanizmalarla sosyal adaleti sağlamak olduğu gibi, servetin ve gelirin dağılımına yaptığı (ikincil dağılım ile) katkı ve uyguladığı politikanın bir nedeni olarak sosyal adaleti göstermek doğru olacaktır.¹⁵⁷

Sonuç itibarı ile, sosyal adaletin elde edilen gelirin ifade edilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Anlayış farklılığı ise dünyada farklı krizlere sebep olmuştur. Örneğin, 2008 dünya finansal krizi sermayeden elde edilen fiktif kazançların bir tezahürü olarak ifade edilmektedir. İşgücü, istihdam ve kriz olgusu adlı eserinde Arif Yavuz 2008 krizinin para bolluğundan oluştuğunu ifade etmekte, ancak para bolluğunun da fiziki para emisyonundan değil fiktif bolluktan ibaret olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁸ İslami anlayışta Karagülle'nin ifade ettiği gibi bir formülasyonda fiktif paranın emek olmadan kazanılması söz konusu değildir ($K_i = \text{Emek} * \text{Sermaye}$ şeklinde ifade edildiğinden, emek = 0 ise, sermaye ne olursa olsun, $K_i = 0$; aynı şekilde sermaye = 0 iken emek ne olursa olsun $K_i = 0$ olacaktır).

Maliye Politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğini ve sosyal adaleti nasıl etkilediği genel konusu üzerinde düşünürken, acaba gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler bazında tesir farklı mı oluşuyor sorusu önemlidir. Türkiye, 1980 sonrası, gelişmişlik kavramını hangi yönü ile ele alırsak alalım, Gelişmekte Olan Ülkeler sınıfında derecesi yükselen bir konumda ifade edilmektedir. Pek çok akademik çalışmada gelişmekte olan ülkeler için ayrı, gelişmiş ülkeler için ayrı kıyaslar yapıldığı görülmektedir. Örneğin, IMF, OECD ve Dünya Bankası

¹⁵⁶ A.e., s. 40.

¹⁵⁷ Dilik, a.g.e., s. 136.

¹⁵⁸ Arif Yavuz, **İşgücü İstihdam ve Kriz Olgusu**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2010-122, İstanbul, 2012, s. 21.

yayınlanmış raporlarında bu ayırım yapılmaktadır. Bu görüşe ve uygulamaya tezat olarak, bazı iktisatçılar, iktisadi anlayışın ve temel teorilerin gelişmişlik düzeyine bağlı olmadığı kanısındadırlar.¹⁵⁹ Bu farklılık neden önemlidir? Tezde, elde edilen veriler Türkiye'nin 2001 öncesi ve 2001 sonrası kapsam dahilinde incelemekte olunan yıllar için gelir dağılımı eşitsizliğini ve dolayısı ile sosyal adaleti söz konusu ele alınmış maliye politikasının araçları içindeki değişkenler farklı düzeyde etkileme sırasında oldukları görülmektedir. Oluşan algının tersi durumların çıktığı bir vakadır. Dolaylı vergilerin dolaysız vergilerden daha fazla olması durumu öğrenilmiş bilgiler ışığında arzu edilmeyen bir durum iken, incelenen dönem ve Türkiye için durum tersi olmuştur. Bu hali ile ülkenin gelişmekte olan bir ülke olması ya da gelişmiş bir ülke durumunda olmasına bağlı olarak değişkenlerin daha farklı etkileme düzeylerinin olduğu ve aynı durumun 1980 sonrası Türkiye için geçerli olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

Maliye politikaları ve gelir dağılımı eşitsizliği gibi, gelir dağılımı eşitsizliği ile de sosyal adaletin çift yönlü etkileşimi söz konusudur. Maliye politikasında gelir dağılımı eşitsizliğini hedef alarak olumlu politikalar üretmek olduğu gibi, servetin dağılımı ve gelir dağılımı eşitsizliğinde daha evvel de ifade edildiği üzere, vergilerin etkin devlet anlayışı içinde düzenlenmesi ve gelir dağılımı eşitsizliğinin çift yönlü etkileşimleri misali, gelir dağılımı eşitsizliğinin de sosyal adalete tersinir etkisi söz konusudur. Örneğin kırsaldan kente dönüş ya da kentten geri dönüş (işgücü seyyalitesi) gelir dağılımı eşitsizliği münasebeti ile gerçekleşiyor olabilir.¹⁶⁰ Etkileyen unsurlar üzerinde çalışma yürütürken çift yönlü etkileşim de göz önüne alınmıştır.

Ekonometrik çalışmada yapılan analize istinaden ayırım yılı olarak 2001 yılı belirlenmişti. Maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği üzerine etkilerin varlığını iki dönem için ayrı ayrı oluşturduğu görüldü. Aşağıda, aynı kırılımı sosyal adalete için de yaparak nitel bir çalışma ile maliye politikalarının sosyal adalete tesiri incelenecektir.

¹⁵⁹ Aren, **a.g.e.**, s. 38.

¹⁶⁰ Simone Scarpa, "The Impact of Income Inequality on Economic Residential Segregation: The Case of Malmö, 1991-2010", **Urban Studies**, Vol 52(5), Sage Pub., Sweden, 2015, p. 917.

3.1. 1980 Sonrası Türkiye’de Maliye Politikaları ve Sosyal Adalet ile İlişkileri

1980 öncesi döneme göre en önemli değişiklik 24 Ocak 1980 tarihli ve “24 Ocak kararları” olarak bilinen iktisadi kararlar ve uygulamalarıdır. Bu kararlar ile, Türkiye ekonomisi liberal ve dışa açık bir ekonomi anlayışı benimsemiş ve uygulamaya geçmiştir¹⁶¹. Bu anlayış şu açıdan önemlidir: Gelir dağılımı eşitsizliği meselesine ilişkin İktidar Teorisi adı altında yapılan çalışmalarda iktidarın tek başına belirleyici unsur olduğu vurgusu yapılmaktadır. Baranowski’nin bu tezinden hareketle gelir dağılımı, sosyal ve politik ilişkiler içerisinde belirlendiği görüşü öngörülebilir. Bu bağlamda, iradi maliye politikalarının önemi büyüktür. Gelirin dağılımında bu dönemde var olan mali alanın zaman zaman darlığı, zaman zaman genişletilmiş olması gelir dağılımı eşitsizliğinde ve dolayısı ile sosyal adaletin tesisinde farklılıklar oluşturmuştur. 1980 itibarı ile ikinci bölümde ifade edilen zamansal kırımlar özellikle yaşanan krizler ve krizlerin doğurduğu yapısal farklılıklar hem maliye politikalarını, dolayısı ile gelir dağılımı eşitsizliğini hem de sosyal adaletin tesisini önemli derecede etkilemiştir. Benzeri bir yaklaşım gelir dağılımı teorileri içinde monopol teorisinde de bulunmaktadır. Her ne kadar reel sektör ve özellikle işverenlerin ellerindeki güç olarak kâr ve ücret hakimiyeti olsa da Preiser tarafından ortaya atılan görüş içinde üretim faktörlerinin arz elastikiyeti gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemektedir. Reel sektör için de devletin ikincil dağılımına yönelik iktisadi hayata tesiri ile imkanlar zaman zaman daralmakta ve zaman zaman da genişletilmektedir.¹⁶²

Ücret, fiyat, gelirler, servet ve eğitim politikaları yanı sıra maliye politikaları da, gelir dağılımı politikalarının araçları arasında görülmektedir¹⁶³. Bireylerden elde edilen vergilerin oransal düzenlemeleri, zamanlaması ve toplanan vergiler ile yine kamuya dönük harcamaların alanlarının ve hizmetlerin gerçekleşmesi devletin maliye politikası olarak gerçekleştirdiği faaliyettir. Adaleti teşkil edecek bir sistemle belirlenmeli ve ikincil gelir dağılımını oluşturacak sistem Duverger’in ifade ettiği

¹⁶¹ Dilek Sürekçi, “Türkiye’de Üçüz Açıklar Olgusunun Analizi: Dinamik Bir Yaklaşım”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, Celal Bayar Üniversitesi - İİBF, 2011, s. 51.

¹⁶² Ömer Aksu, **Gelir ve Servet Dağılımı**, İ.U. Yayınları, Yayın No: 3698, İstanbul, 1993, s. 13-14.

¹⁶³ **A.e.**, s. 51.

gibi: “devlet zamanla emen ve püskürten büyük bir pompa gibi, çeşitli sosyal sınıflardan gelirleri diğer sosyal sınıflara püskürterek gelirin yeniden dağılımını sağlamaktadır”¹⁶⁴ şeklinde ifade edildiğinde, emme ve püskürtmelerin nelere bağlı olduğunu ve şiddeti, kimlerden ne kadar nasıl emeceği, kimlere ne kadar ne zaman püsküreceği belirlenen bir mekanizma şeklinde düşünüldüğünde kontrol edilebilir ve edilemeyen etkenlerin bu mekanizmayı nasıl etkilediği tezin de çalışma konusu olmuştur.

Devletin iktisadi hayata etkisinin varlığı kabul edildiğinde, devlet müdahalesinde etkinlik kavramı da ön plana çıkmış olacaktır. Aksu'nun da ifade ettiği emme ve püskürtme anlayışına uygun olarak maliye politikası araçları için etkinlik kavramının tartışılmasında, çalışmanın ikinci bölümünde yapılan analizler ışığında etkinlik derecesi önem taşımaktadır. Bu kavram, kamu hizmetlerinin etkin ve düzenli¹⁶⁵ sürdürülebilir şekilde yapılması ile toplumun gelişen ihtiyaçlarına nasıl seri ve esnek bir anlayış ile hizmet verdiği, maliye politikasını buna göre planladığı ve uyguladığı ile de ilgili bir kavramdır.¹⁶⁶ Etkin devlet için farklı teoremler geliştirilmiştir. Etkinliğin tanımı gereği, Amaca Ulaşma Teorisi, Sistem Teorisi, Halkın Tatmini Teorisi ve Göreceli Etkinlik Teorileri bunlardan belli başlı olanlarıdır.¹⁶⁷ Nihai olarak bu teoremlerde etkinliği ölçen doğrudan bir veri mevcut değildir. Esas itibarı ile göreceli etkinlik teorisi de aynı ifadeyi vurgulamaktadır.

1980 – 2001 ve 2002 – 2015 arası dönemleri için maliye politikalarının sosyal adalete etkileri ayrı ayrı aşağıda incelenmektedir.

3.1.1. 1980 – 2001 Arası

1980 sonrasında yaşananlar ve özellikle maliye politikalarını etkileyen unsurlarda kriz olgular önem taşımaktadır. Çok zaman siyasi erkan tarafından ifade edilen “Kemer Sıkma” politikaları aslında daraltıcı maliye politikalarını yani

¹⁶⁴ A.e., s. 52.

¹⁶⁵ Ramazan Gökbnar, Halit Yanıkkaya, **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s. 12.

¹⁶⁶ Ömer Demir, **Küresel Rekabette Etkin Devlet, Türkiye İçin Etkin Bir Devlet Oluşturma İmkani**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003, s. 114.

¹⁶⁷ Hamza Ateş, “İşletmeci, Girişimci ve Verimli Bir Kamu Yönetimi ve Devlet Anlayışına Doğru”, **İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi**, No 25, İstanbul, 2003, s. 183.

arttırılan vergi ve azaltılan harcama kalemleri şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶⁸

Turgut Özal ile başlayan seksenli yıllar dış ticarete genişletici politikaları içeren 24 Ocak kararlarının uygulamaya koyulduğu dönemler olduğu bilinmektedir. Türkiye’de, IMF’den alınan destek paketleri ile de sık sık değişime uğrayan bir mali disiplin süreci yaşanmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, 2001 öncesinde 1980 itibarı ile 5 farklı zamanda IMF ile stand by anlaşması yapılmıştır ve 25 milyar dolar tutarında kredi kullanımı sağlanmıştır.¹⁶⁹ Her seferde farklı disiplinlerle Maliye Politikasında değişimler yaşanmış ve uygun şartlar IMF tarafından belirlenmiştir.

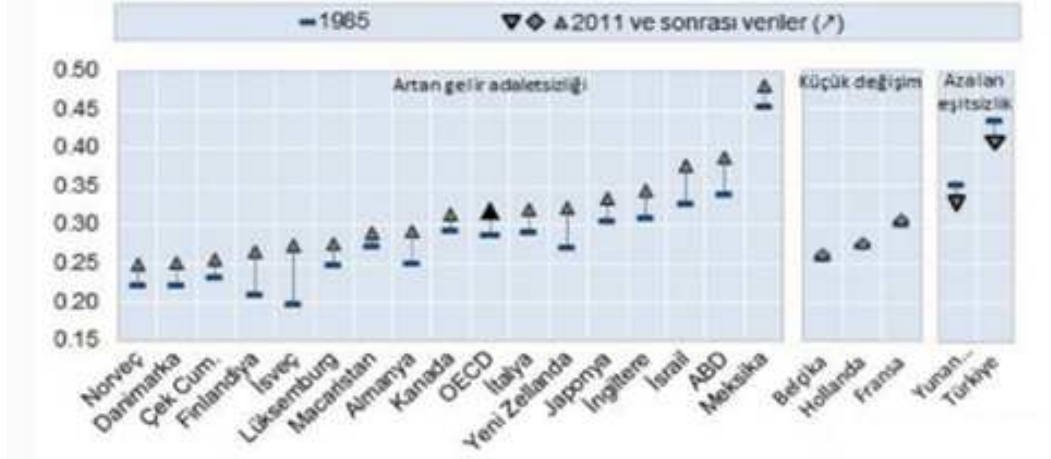
Bu dönemde devletin ağırlıklı olarak üzerine gittiği bir enflasyon meselesi bulunmaktaydı. Zira, enflasyon değerlerine bakıldığında iki haneli rakamların altına düşmediği, zaman zaman üç haneye döndüğü görülmüş ve dar gelirli kesimin elindeki gelirin sürekli değer kaybını sağlamış ve yoksulluğu derinleştirmiş olduğu bir vakadır. Bunlar içerisinde Anavatan Partisi hükümetinin ilk dönemlerinde daha sağlıklı bir politika izlenerek enflasyonu, devletin kısmen kontrol altına alındığını söylemek doğru olur. Aynı dönemde yapılan stand by anlaşmalarının beşte üçü ilk üç yıl içerisinde yapılmış ve mali disiplin konusunda farklılıklar göz önüne alınmıştır. Aşağıdaki, Anavatan Partisinin tek başına hükümet ettiği 1982 sonrasındaki dönemlerden koalisyonların geldiği döneme (1993 yılına) kadar fiyat düzeyindeki sürekli artışın değişimleri ve aynı yıllarda analizin kabul edilmiş olan GINI değerlerini ve bu yıllarda IMF stand By yapılıp yapılmadığını ifade eden tablo mevcuttur. Bu tabloya göre, daraltıcı maliye politikalarının her ne kadar tek yönlü harcama kalemlerini baskı altına almış olsa da gelir dağılımının sürekli bozuk olduğunu IMF ile yapılan sözleşmeli yıllarda daha da yükseldiğini söylemek mümkün. Aynı dönemlerde enflasyonun ilk yıllarda %50’lerin altına düşürülmüş olması sonraki yıllarda (1988 sonrası dönem) %50 üzeri olsa da gelir dağılımı eşitsizliğinin hiç 0,45 seviyelerinin altına düştüğü görülmemektedir. Aşağıdaki şekilde verilen grafikte görüldüğü gibi, aynı yıllarda 30 OECD ülkesinin GINI değer ortalamasında bakıldığında görülen 0,30 seviyesindeki değer ile karşılaştırıldığında durumun Türkiye için azalma eğiliminde olsa da kötü bir değerde olduğu

¹⁶⁸ Zeliha Göker, “Küresel Kriz Sonrası Maliye Politikalarında Değişim ve Mali Tuzak Riski”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2014/1, İstanbul, 2014, s. 109.

¹⁶⁹ IMF, “Ülke Raporları”, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/country/tur/index.htm>, 7 Temmuz 2016.

görülmektedir.

Şekil 5 - 1985'ten Bu Yana OECD Ülkelerinde GINI Değişimleri

Kaynak : OECD, “Income Distribution Statistics”, (Çevrimiçi)
http://oecd.org/comparecountries/incomedistribution_gini.pdx, 11 Nisan 2017.

Tablo 24 - Yıllara Göre, GINI, TUFİ ve IMF Stand By Anlaşmaları

Yıllar	GINI*	TUFİ, %	IMF Stand By Anlaşması
1979	0.5338	62,00	Yok
1980	0.5178	101,40	Var
1981	0.5119	34,00	Yok
1982	0.5038	28,40	Yok
1983	0.5200	31,40	Var
1984	0.5125	48,40	Var
1985	0.5109	45,00	Yok
1986	0.5000	34,60	Yok
1987	0.4708	38,90	Yok
1988	0.4725	73,70	Yok
1989	0.4913	63,30	Yok
1990	0.5011	60,30	Yok
1991	0.5056	65,90	Yok
1992	0.5212	70,10	Yok
1993	0.5193	66,10	Yok
1994	0.4900	106,30	Var
1995	0.4637	88,00	Yok
1996	0.4541	80,40	Yok
1997	0.4510	85,70	Yok
1998	0.4556	84,70	Yok
1999	0.4575	64,90	Var
2000	0.4663	54,90	Yok
2001	0.4657	54,40	Yok

Kaynak: TÜİK, **İstatistik Göstergeler Statistical Indicators 1923-2013**, Yayın No 4361, Ankara, 2014, Tablo 16.15 Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları, s. 556.

*: GINI değerleri TÜİK verilerinin olmadığı yıllar için Teksas Eşitsizlik Enstitüsünün verileri kullanılarak hesaplanmış değerlerdir.

Netice itibarı ile, Maliye politikalarının daraltıcı etkilerinin bulunduğu ortamlarda Türkiye 1980 sonrası gelir dağılımı eşitsizliği 0,45 seviyelerinin altına hiç inmemiş, kısmi iyileştirmeler yıldan yıla görülse de elde edilen değerler yoksulluğun derinleştiğini, gelirin üst gelir grubu kesimlerde temerküz ettiğini bu münasebetle de uygulanan daraltıcı maliye politikalarının sosyal adalet ise yoksulluğu olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

3.1.2. 2002 – 2016 Arası

2001 – 2015 yılları arasında Türkiye ele alındığında, 2001 krizinin etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Türkiye'nin yaşadığı en büyük kriz olarak belirtilen¹⁷⁰ ve 2001'de yaşanan “2001 krizi”, Türkiye'yi “dar boğaza” sürüklemişse de Kemal Derviş yönetiminde IMF tarafından alınan 500milyon dolarlık yardım paketi ile de yeni bir sürece girmiş bulunuyor. IMF ile borç ilişkisi sadece bir krediden ibaret olmadığına ve devletlerin uygulayacakları politikalarda da söz sahibi olduklarına daha önceden değinilmiştir. 2001 yılında alınan kararların mali disiplin anlamında şimdiye dek uygulanmamış daraltıcı etkileri yanı sıra iç yatırımların ve tasarrufların artırılması gerektiği, dolayısı ile kaynak bulma konusunda ciddi tedbirlerin alınması gerektiği döneminin başlangıcı olmuştur. Zira, dış kaynak ile yatırım oluşturma dönemi artık geride bırakılmıştır.

Derecelendirme kuruluşları 1993 itibarı ile Türkiye'yi niteledikleri “yatırım yapılamaz ülke” kefesinden henüz çıkartmış değildir. Bu durum 2013 yılına kadar da bu seviyesini korumuştur. Dolayısı ile iç tasarrufların mutlak suretle artırılması gerektiği, bunun yanı sıra tüketim rasyosunun da değişmeden bu olguyu oluşturma zorunluluğu Türkiye'yi ciddi bir mali disiplin anlayışına zorlamıştır. 2002 itibarı ile başa gelen hükümet, oluşturulan mali alan içerisinde bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmiş ve 2006 yılına kadar disiplinli bir şekilde sürdürmüştür. 2006 itibarı ile ise gelir dağılımı eşitsizliğinin ele alınacağı yıl hükümetteki partinin kapatılma süreci, cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kriz ve yaşanan seçim süreci ile gelir dağılımı eşitsizliğine ayrılan (adanan) bu yıl maalesef sekteye uğramıştır.

2011'de Nevzat Yalçıntaş ve Orhan Tuna'nın ele aldığı Sosyal Siyaset adlı

¹⁷⁰ Kazgan, a.g.e., s. 221.

eserde, 2000'li yıllarda gelir dağılımı meselesinin gittikçe önem kazandığı vurgulanmıştır. Bu vurguya istinaden, geniş manada sosyal siyasetin tanımı yapılırken, maliye politikası araçları ile gerçekleştirilebildiği oranda zayıfların lehine gelir dağılımı politikasının uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁷¹

Haziran 2015'de yayınlanan, 2005 yılından 2012'ye kadar IMF ile birlikte yapılan bir çalışmada reel sektörde çalışanların verimliliği ve insan kaynaklarını etkin kullanmaya yönelik veri ile ücret politikası arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Bu çalışmada, gelişmiş ülkelerin pek çoğunda, çalışma verimliliği ve ücret politikasına ilişkin makasın 2012'ye gelene dek ücret aleyhine iyice açıldığı gözlenmiştir.¹⁷² Fonksiyonel gelir dağılımını etkileyen bu unsur, her hali ile sosyal bir devlet olarak eşitsizlik belli oranlarda doğal karşılanırsa da¹⁷³, devletin gelirin dağılımında maliye politikaları aracılığı ile müdahaleci politika izlemesinin kaçınılmaz olduğu vurgusu mevcuttur.

¹⁷¹ Nevzat Yalçıntaş, **Orhan Tuna, Sosyal Siyaset**, Filiz Kitabevi, İstanbul, Mart 2011, s. 90.

¹⁷² Era Dabla Norris, Kalpana Kochhar and others, **Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective**, SDN/15/13, International Monetary Fund, June 2015, p. 14.

¹⁷³ **A.e.** s. 5.

Tablo 25 - OECD Ülkeleri 2001 – 2014 Yılları Arasında GINI Katsayıları

Country	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Australia												0,326		0,337
Austria				0,269	0,261	0,268	0,285	0,281	0,289	0,28	0,282	0,276	0,28	
Belgium				0,288	0,278	0,27	0,28	0,269	0,275	0,27	0,272	0,268	0,268	
Canada						0,316	0,318	0,316	0,318	0,316	0,314	0,321	0,322	
Switzerland													0,295	
Chile									0,48		0,471		0,465	
Czech Republic				0,268	0,261	0,261	0,257	0,26	0,258	0,262	0,259	0,256	0,262	
Germany								0,285			0,291	0,289	0,292	
Denmark											0,251	0,249	0,254	
Spain				0,332	0,324	0,316	0,324	0,328	0,334	0,34	0,342	0,335	0,346	
Estonia				0,349	0,338	0,342	0,316	0,32	0,321	0,326	0,332	0,338	0,361	
Finland	0,262	0,258	0,261	0,266	0,265	0,268	0,269	0,264	0,259	0,264	0,264	0,26	0,262	0,257
France												0,308	0,294	
United Kingdom		0,359	0,353	0,354	0,359	0,364	0,373	0,369	0,374	0,351	0,354	0,351	0,358	
Greece				0,333	0,346	0,339	0,33	0,329	0,331	0,337	0,335	0,34	0,343	
Hungary												0,289		0,288
Ireland				0,324	0,324	0,318	0,305	0,296	0,314	0,3	0,302	0,304	0,309	
Iceland				0,261	0,273	0,292	0,289	0,309	0,27	0,253	0,256	0,256	0,244	
Israel											0,371	0,371	0,36	0,365
Italy				0,331	0,324	0,325	0,313	0,317	0,316	0,323	0,327	0,331	0,325	
Japan									0,336			0,33		
Korea												0,307	0,302	0,302
Lithuania				0,35	0,352	0,33	0,338	0,358	0,367	0,33	0,323	0,351	0,353	
Luxembourg				0,264	0,282	0,277	0,279	0,292	0,28	0,272	0,278	0,301	0,281	
Latvia				0,363	0,392	0,353	0,376	0,374	0,356	0,348	0,353	0,347	0,352	
Mexico												0,457		0,459
Netherlands										0,283	0,283	0,281	0,28	0,283
Norway				0,285				0,25	0,245	0,249	0,25	0,253	0,252	
New Zealand											0,323	0,333		
Poland				0,376	0,327	0,316	0,316	0,309	0,304	0,306	0,301	0,298	0,3	
Portugal				0,384	0,379	0,371	0,361	0,355	0,337	0,342	0,338	0,338	0,342	
Slovak Republic				0,265	0,289	0,253	0,247	0,257	0,264	0,263	0,262	0,25	0,269	
Slovenia				0,241	0,24	0,238	0,24	0,235	0,246	0,246	0,245	0,25	0,255	
Sweden											0,273	0,274	0,281	
Turkey	0,466	0,440	0,420	0,400	0,380	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391
United States													0,396	0,394
Ortalama Değer	0,364	0,309	0,307	0,311	0,312	0,306	0,306	0,303	0,312	0,298	0,306	0,307	0,310	0,336

Kaynak: OECD, "Income Distribution Statistics" , (Çevrimiçi) compareyourcountry.org/data?project=inequality&chart=1, 30 Nisan 2017.

3.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adaleti Etkileyen Maliye Politikası Dışındaki Faktörler

Bilimsel anlamda yapılan çalışmalarda varsayımlara dayalı bir süreç ile analizler yapılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde elde edilen bilgiler, varsayımların doğruluğunu kabul ederek ilerlemeyi sağlayacaktır. Ya da sınanan bir varsayımın yanlışlığı da elde edilen bilginin yanlışlığı ile de çalışma başka bir yöne doğru çekilmiş olacaktır. İster ampirik ister rasyonel olsun, modern bilginin getirdiği sonuçlar ile düşünce yapısı daha da ötesini düşünecek şekilde tasarlanabilir. Gelirin dağılımında ifade etmeye çalışılan eşitsizlik için salt tanımlamaların yapılmış olması rasyonel değerlendirmeye göre “tabanı kum olan muhteşem bir bina” yapımını tesis etmiş olmamalıdır ki modern bilimin getirdiği düşünce biçimine uygun sonuçları elde edile bilsin.¹⁷⁴ Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde ifade edildiği gibi tanımlamalar çerçevesinde tezin kapsamı çizilmiş durumdadır. Rasyonel değerlendirmeyi yapacak verilerin ikincil veri olarak elde edilmiş olması veya doğrudan kaynaktan temin edilen birincil veriler her ne kadar rasyonel sonuçları doğursa da, başta tanımlamalar nezdinde modern bilimin ifade ettiği varsayımlarla farklı etkenlerin ortada olduğu bir endeksin ölçümü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda sadece sayısal verilerin ölçtüğü bir endeks ile hareket etmek yerine diğer unsurların, etkenlerin varlığı da düşünülmesi gerekmektedir. Her halükarda bilimin doğayı varsayımsal bilgi planında anlama girişimi olduğu düşüncesi¹⁷⁵ ile ekonometrik analizlerin geçerliliğini de kabul edilmiş durumdadır.

Devletin ikincil gelir dağılımını oluşturmasına yönelik faktörler maliye politikaları ile sınırlı değildir. Maliye politikalarının kapsamı dahilinde her ne kadar sağlık ve eğitim harcamaları yer almışsa da, uygulamadaki yapısal değişiklikler sağlık ve eğitim politikaları nezdinde farklılıklar gösterecek ve hem gelir dağılımı eşitsizliğini dolayısı ile de sosyal adaleti etkileyecek, değiştirecektir.

Gerek 1980 - 2001 dönemi, gerekse de 2002 – 2015 dönemine ilişkin tezin ikinci bölümünde yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında, GINI katsayılarındaki değişimi tek başına açıklayacak oranda bir R^2 değerine rastlanmamıştır. Açıklama

¹⁷⁴ Yılmaz Özakpınar, **İnsan Düşüncesinin Boyutları**, Ötüken Yayınları, 3. baskı, 2014, s. 16.

¹⁷⁵ A.e., s. 118.

oranları çalışmanın birinci bölümünde ortalama %57, ikinci bölümünde ortalama %32 olarak gerçekleşmiştir. Tamamı eşit ağırlıkta alınsa dahi genel ortalamanın %45 seviyelerinde olduğu sonucu çıkartılır. Burada n hareketle, GINI değişimini etkileyen %55 oranında başka faktörlerin olduğu sonucuna varılır. Aşağıdaki tabloda, elde edilen çalışma sonuçlarında açıklama oranlarına ilişkin veriler mevcuttur.

Tablo 26 - 1980-2001 (Dönem 1) ve 2002-2015 (Dönem 2) Dönemleri Analiz Sonucu Elde Edilen Kamu Maliyesi Araçlarındaki Değişimin GINI Değerindeki Değişimlerini Açıklama Oranları

Açıklama Oranları, %	Kamu Gelirleri	Vergi Gelirleri	Dolaysız Vergi	Diğer Vergi Gelirleri	Diğer Gelirler	Kamu Harcamaları	Cari Harcamalar	Personel Harc.	Diğer Cari Harc.	Transfer Harcamaları	Faiz Ödemeleri	Diğer Transfer Harc.	Yatırım Harcamaları	Aritmetik Ortalama
Dönem - 1	62	66	57	70	41	64	52	41	68	72	71	69	10	57
Dönem - 2	29	33	24	35	27	29	29	34	30	29	58	34	22	32
Ar. Ort.	45	50	40	52	34	47	40	37	49	50	64	51	16	45

Kaynak: Bu çalışmanın 2. Bölümündeki analizlerden türetilmiş değerlerdir.

Türkiye’de GINI değeri değişimlerinin 1980-2015 aralığındaki tüm dönemler için

$$GINI = k_1g + k_2vg + k_3vgd + k_4vgz + \dots k_{13}y$$

Şeklinde tek bir denklem ile, matematiksel olarak tek satırlık bir formül ile ifade edecek bir değişken olmadığı belirtilmişti. Çoklu doğrusallığın GINI ile tüm diğer değişkenlerinin ikili, üçlü, dördü ... on üçlü kombinezonları tek tek kontrol

edildiğinde var olduğu görülmüştür. Öte yandan, GINI bağımlı değişkeni ile bir ek verinin incelenmesi için yeterli yıl bazında veri sayısının da mevcut olmadığı vurgulanmıştır. İkili analizler yapılmazdan evvel de GINI değerini etkileyen unsurların toplumda çok farklı boyutları olabileceğinden de bahsedilmiştir. Tezde, Türkiye’de çalışma kapsamına giren 1980 2015 arasındaki bölümde GINI değişimini dolayısı ile gelir dağılımı eşitsizliğinin değişimlerini ve buradan da sosyal adalete tesir eden diğer etkenleri, temel olarak “kontrol edilebilir” ve “kontrol edilemeyen” yani kontrol altında tutulamayacak etkenler diye iki kısım altında incelemeye devam edilecektir. Kontrol altına alınabilecek faktörler bir şekilde devletin elinde bulundurduğu yetkiler ve normlar çerçevesinde etkileyebileceği, değiştirebileceği unsurlar olarak değerlendirilirken (örneğin dış politika), kontrol edilemeyen faktörler devletin doğrudan ya da dolaylı hiçbir şekilde hiçbir mekanizma ile erişiminin ve değişime etkisinin olmadığı unsurlar (örneğin küreselleşme olgusu) olarak düşünülmüştür.

Gelirin, servetin dağılımı ve yoksulluk konusu tek bir bilim dalının açıklayabileceği bir husus değildir.¹⁷⁶ Farklı akademik alanların da girdileri, değişimleri ve bakış açıları konuya önemli derecede etkin yaklaşımlar sunar. Hatta daha da ötesi, her faktörün, bir ülkenin içinde bulunduğu coğrafi koşullar, üzerinde yaşayan toplumun ve bireylerin karakteristik özellikleri¹⁷⁷, ülkenin gelişmişlik durumu gibi etkenler ile farklılıklar arz edebilir. Örnek olarak, toplu pazarlık sisteminin ücret farklılığı üzerine yazılmış bir eserin gelişmiş ülkelerden İsveç modelini ele almış, 1968-2000 arası toplu pazarlık yapısının iki farklı dönemde (1981 öncesi ve sonrası) farklı sonuçları ortaya koyduğu görülmektedir.¹⁷⁸ Tüm faktörler aşağıda Şekil.... de ifade edilebilir. Tezde, istatistik olarak sadece maliye politikası araçları ele alınmıştır.

İktisadi alana girse de Maliye Politikalarının doğrudan tesiri olmayan alanlar için de etkileşimin söz konusu olduğunu vurgulamak gerekir. Örneğin, 1994 yılında

¹⁷⁶ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü – Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 28.

¹⁷⁷ Hüseyin Akyıldır, “Freud’çu Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum İktisat ve Siyaset Teorileri”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 11, 2006, s. 17.

¹⁷⁸ James Albrecht, Anders Björklund and Susan Vroman, “Unionization and the Evolution of the Wage Distribution in Sweden: 1968 to 2000”, **Industrial and Labor Relations Review**, Vol: 64, No: 5, Cornell University, October 2011, p. 1056.

% 10 seviyesinde bulunan ve 2009 yılında %22,7'ye kadar yükselen, hane halklarının kullanılabilir gelir türlerinden “karşılıksız gelirlerin” artış seyrine bakıldığında¹⁷⁹, bu değişim içinde maliye politikasının doğrudan tesiri olmadığı, reel sektörün daha etkin rol aldığı bir değişim, gelir dağılımı eşitsizliğini ve dolayısı ile de sosyal adaleti etkiler durumda olduğunu söylemek mümkündür. Yine, gelir dağılımı eşitsizliğinin bedeli mahiyetinde eski dünya bankası baş ekonomisti Stiglitz’in ele aldığı eserde, kanun düzenleyicilerin gerekliliği yanı sıra muktedir olanların kendilerine “yonttuğu” bir anlayış ile ortaya çıkan kanunların eşitsizliği derinleştirdiği ifade edilmektedir.¹⁸⁰ Dolayısı ile iktisadi düzenlemeler yanı sıra doğrudan iktisadi alana yönelik olmayıp dolaylı etki oluşturan etmenler de maliye politikası ve siyaseti etkilemekte, her alandaki eşitsizliği de olumsuz ya da olumlu tesir etmektedir. Bu değişkenler aşağıda ayrı ayrı ele alınmaktadır.

3.2.1. Para Politikası

Mustafa Özel’in aktardığına göre, İbn Haldun Mukaddime adlı eserinde, iktisadi alanda altın ile emtia “Yaratıcının koyduğu kural” ile belirlenmekte ve değerleri değişmemektedir. Geri kalan tüm mal ve hizmetlerin fiyatları serbest piyasa döngüsü içerisinde farklılaşabilir.¹⁸¹ Şu halde, Marksist bir yaklaşım ile benzerliğin oluşmasından ziyade serbest piyasa ekonomisine vurgu yapan İbn Haldun, para arz ve taleplerine göre hele de karşılığı olmadan döngüye girecek emtianın asabiyetin çöküşünde hızlandırıcı bir tesir oluşturacağını ifade etmektedir. Bu manada, gelişen para politikalarının temelinde yatan faiz ile İbn Haldun’un sabit tuttuğu değerlendirme kıyaslandığında, ikinci bölümde yapılan analiz çerçevesinde faiz ödemeleri gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz etkilediğinden sosyal adaletin de olumsuz etkilendiğini söylemek doğru olur.

Para politikalarını GINI değerini oluşturan Lorenz eğrisi üzerinde değerlendirilen, hem en alt gelir grubu dilimleri hem de en üst gelir grubu dilimlerinin gelirden aldıkları pay ve bu payların zamana karşı değer kazanması ya da kaybetmesi sorunu yoksulluğu değiştirecek en üst, en alt gelir grubu arasındaki

¹⁷⁹ Aysen Tokol, **Türk Endüstri İlişkileri Sistemi**, Dora Yayınları, 3. Baskı, Bursa, 2012, s. 346.

¹⁸⁰ Joseph E Stiglitz, **The Price of Inequality**, W.W. Norton & Company Ltd, 2012, p. 258.

¹⁸¹ Mustafa Özel, **a.g.e.**, 1994, s.95.

makası açacak ve nihayetinde sosyal adaletten uzaklaşmış olacaktır. Tam bu noktada Arap Baharı olarak anılan dönemi hatırlamakta fayda vardır. Devletin iktisadi amaçları içinde adil bir gelir dağılımı oluşturma unsurunun, gelişmekte olan ülkeler için göz ardı edilmesi¹⁸² Arap Baharının başlangıcı sayılan ve Aralık 2010'da Tunus'da yaşanan hadisenin de altında yatan sebep (yoksulluk, işsizlik, kayırmacılık ve eşitsizlik) ile örtüşmektedir.¹⁸³

Devletin birincil gelir dağılımına doğrudan olmasa da dolaylı tesiri söz konusudur. Bu tesiri, özellikle fonksiyonel gelir dağılımı konusunda üretim faktörlerinin, faktör gelirlerinin oluşumunda endüstri ilişkiler üzerinden oluşturmaktadır. Bu bağlamda devletin üstlendiği ve bu tezin ana konusu maliye politikaları için de, ikincil gelir dağılımı birincil gelir dağılımı bütünleyici rol oynamakta olduğu belirtilmektedir. Buradan yola çıkarak maliye politikalarını da sosyal güvenlik ve para politikaları ile bir arada değerlendirerek gelir dağılımına etkiettiği ifade edilmektedir.¹⁸⁴ Örneğin, devletlerin belirlemiş olduğu asgari geçim standartları ve buna dayalı oluşturulan asgari ücretler yoksulluğu asgari seviyeye çekmek ve özellikle de dar gelirliiler üzerindeki baskıyı azaltacak etkiyi oluşturma amacını taşımaktadır. Bu yönü ile sosyal adalete tesir edecek bir politika uygulanmaktadır. Bu politikanın ortaya konulmasında Türkiye'de var olan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı nezdinde faaliyetini icra eden Asgari Ücret Tespit Komisyonu on beş üyesinden birisi para politikaları belirleyici unsurlarından olan hazine müsteşarlığı temsilcisi yer almaktadır.¹⁸⁵

Fiyat politikaları esas itibarı ile devletin asgari ücretleri belirlemesi dışında fiyat artışlarını ve özellikle fiyat düzeylerinin sürekli artışı ile ortaya çıkan enflasyonist etkiyi kontrol altında tutmayı amaçlar¹⁸⁶. Bu faaliyeti ile bağımlı ya da bağımsız etken olarak devlete ait mekanizmalar ve kurumlar; hazine, merkez bankası ve sair oluşumlar vasıtası ile müdahale edebilmektedir.

¹⁸² Aksu, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁸³ Harun Öztürkler, "Arap Baharının Ekonomik Analizi", **Akademik Ortadoğu**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2014, s. 11.

¹⁸⁴ Aksu **a.g.e.**, s. 52.

¹⁸⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), **Asgari Ücret Yönetmeliği**, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.5454&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=asgari%20%C3%BCcret>, s.e. 01.05.2017.

¹⁸⁶ Ersever, **a.g.e.**, s. 258.

Ana tesir olarak devletin ikincil gelir dağılımını oluşturacak olması parasal değerlerin değişimine yaptığı etki ile de şekillenebilmektedir. Öyle ki, yeniden dağılım, piyasa işleyişi ile veya devletin eliyle; hem görece fiyatlarda hem de mali ve parasal sistemde meydana gelen değişimlerle gerçekleşir.¹⁸⁷ Zaman zaman bu dönüşüm para politikası lehinde zaman zaman da maliye politikaları lehinde olmuştur. Esas itibarı ile Bretton Woods dönemi ilk zamanlarında para politikalarının enflasyon üzerine etkisi yoğunken, sonraki dönemlerde bu etki yerini maliye politikalarına bırakmış ve maliye politikaları enflasyonun daha etken bir belirleyicisi konumuna geçmiştir. Türkiye için de 2001 yılının, yaşanan “2001 krizi”nin ardından böyle bir dönüşümün başladığı yıl olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁸

Paranın değerini ve alım gücünü değiştiren enflasyon sorununa yönelik farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bunlardan en önemlisi Fiyat Düzeyinin Mali Teorisi olarak tanımlanan FTPL (The Fiscal Theory of the Price Level) yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda fiyat düzeyleri hem para hem de mali politikalarla birlikte etkilendiğini ifade eder. Buradan hareketle, kamu borcunun miktarına hükmeden bu teoride sürdürülebilir bir bütçe açığı öngörülür ki bu da zamanlar arası bütçe kısıtını da dengede tutulması gerektiğini ifade eder. Bu yönü ile para arzı ve bütçe açığı arasında 1980-2013 arasında gerçekleşen ilişki ile enflasyonun baskı altına alındığı gerçeğini ortaya çıkartan analizlerde monetarist yaklaşıma göre sadece para arzının enflasyonu tek başına oluşturduğu bilgisini tehlikeye atmaktadır.¹⁸⁹ Dolayısı ile maliye politikaları ile para politikaları arasında etkileşimin olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Devletin para politikalarında sadece asgari ücret, fiyat politikası ve enflasyonist etkiler üzerinden değil aynı zamanda, faiz bileşenleri, döviz rezervleri, altın rezervlerindeki süreç işleyişi gibi etkenler ile de dolaylı olarak gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemekte ve sosyal adaletle tesir etmektedir. Örneğin, sadece finansal argümanların ve türev bileşenlerin oluşturduğu 2008 dünya finansal krizi sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de etkilenmiş ve yapısal (strüktürel) farklılıklar ile

¹⁸⁷ Korkut Boratav, **1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1991, s.26.

¹⁸⁸ Zafer Sezgin, “Kriz Sonrası Türkiye Ekonomisinde Mali Baskınlık”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2015, s. 91.

¹⁸⁹ İsmail Şahin, Muammer Karanfil, “Türkiye Ekonomisinin 1980-2013 Dönemi Para arzının Enflasyon Üzerindeki Etkisi”, **Business and Economics Research Journal**, Sayı 4, 2015, s. 99,110.

alınan tedbirler para politikalarını ve ekonominin büyümesini, kişi başına düşen geliri ve dar gelirliilerin üzerindeki baskıya tesir ederek sosyal adalet olgusunu etkilemiştir.

Para politikalarının temel uygulayıcısı kurumsal manada merkez bankalarıdır. Bağımsız veya özerk merkez bankalarının doğru zamanda doğru politikalar uygulamaları ve doğru finansal araçları ve parasal akış tipleri (faiz oranları, döviz kuru, varlık fiyatları ve beklentiler vesilesi ile) kullanmaları önemlidir. Burada para politikalarının reel sektör ve dolayısı ile fiyat mekanizmalarını da etkilediğini ifade etmek gerekir. Zira fiyat mekanizmaları ücret seviyelerini ve gelir dengesini etkileyecek akabinde de sosyal adalete tesir edecektir. Bu tesir yüksek enflasyon dönemlerinden ziyade daha düşük seviyelerdeki enflasyon düzeylerinde daha fazla tesirli olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁰

Yukarıda ifade edildiği gibi, para politikaları ile gelir dağılımı eşitsizliği ve dolayısı ile sosyal adalet üzerine farklı bağlantılar mevcuttur. Fiyat politikaları, gelir politikaları, faiz hadleri, enflasyon politikaları, kur politikaları, emisyon hacimleri ve kararı, sermaye hareketliliği ve hızları gibi para politikası içindeki faktörler gelir dağılımı eşitsizliğini ve sosyal adaleti etkilemektedir.

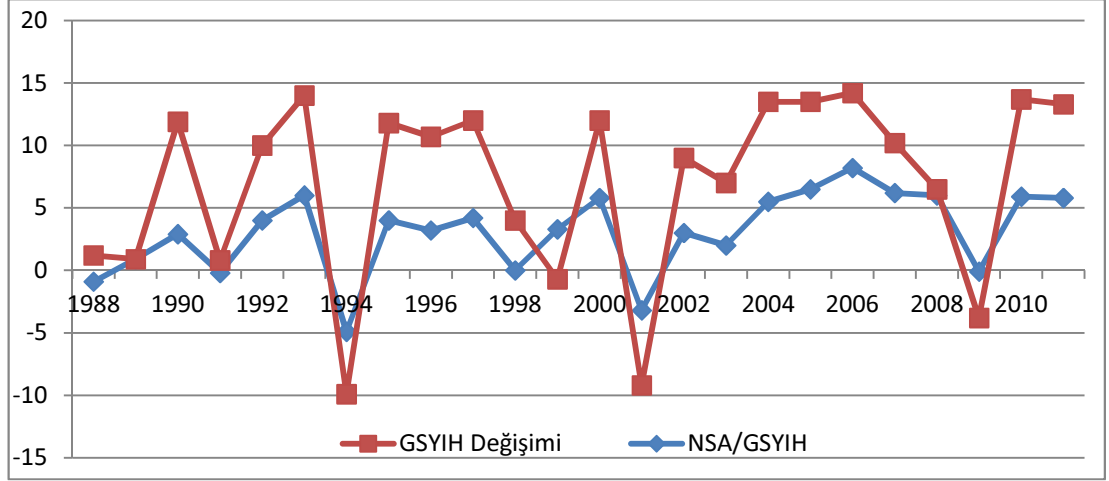
Aşağıdaki grafikte Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve Net Sermaye Hareketlerinin GSYİH içindeki payı görülmektedir. Bu grafik 1988 ile 2010 yılı arasında kapsamaktadır. Net Sermaye Hareketlerinde GSYİH ile bir paralellik arz etmektedir¹⁹¹. GSYİH değişim oranı da iktisadi büyümeyi verdiği için, OKUN yasasına göre işsizliğin de olumlu olarak değişime paralel geliştiğini buradan da fonksiyonel gelir dağılımında bir paralellik oluştuğunu ve faktör gelirlerinin olumlu ya da olumsuz etkilenmiş olduğunu söylemek doğru olacaktır. Yapılan bir çalışmaya göre, OKUN yasasının Türkiye için 2001 yılından başlayan bir süreçte 2015 yılına kadar incelenmiş ve büyümenin %4,3'ün üzerine çıktığı her %1 için işsizliğin de %0,11 oranında azaldığı tespit edilmiştir.¹⁹²

¹⁹⁰ Erer, **a.g.e.**, s. 287, 297.

¹⁹¹ Alpaslan Serel, İsmail Cem Özkurt, "Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s. 58.

¹⁹² İsmet Göçer, "Okun Yasası Türkiye Üzerine Bir Uygulama", **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2015, s. 10.

Şekil 6 - Türkiye’de 1988-2010 Arasında Net Sermaye Akışı (NSA/GSYİH) ve GSYİH Değişimleri, %

Kaynak: Alpaslan Serel, İsmail Cem Özkurt, “Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı 22, 2014, s. 58.

Benzer şekilde ISLM analizlerinde de para politikalarında daraltıcı ve genişletici para politikaları kavramları mevcuttur. ISLM analizinde IS ve LM eğrileri incelenirken, para ve mal piyasalarının dengesi üzerine çalışan bir model olarak kabul edilmektedir. Milli geliri yükseltecek bir politika geliştirilmek istendiğinde hem genişletici maliye politikaları hem de daraltıcı maliye politikaları uygulanabilir. Ancak, para politikası merkez bankası tarafından para arzını arttırarak uyguladığı genişletici para politikaları münasebeti ile faiz oranlarını düşürücü etki yapar. Bu etki LM eğrisinin faiz ve milli gelir eksenli düzlemde pozitif eğimli olmasından kaynaklanmaktadır. Maliye politikaları ile milli gelir yükseltmek istendiğinde harcama yolu ile ya da vergi kısıntısı ile yapılacak bir uygulama ile yeni denge daha yüksek bir faiz oranında gerçekleşecektir. Her halükarda istenen sonuç milli gelirin yükselmesi olduğundan, iktisatçılar arasında (keynesyen ve monateristler) ISLM analizinde kullanılan eğrilerin eğimleri (faizin etkinliği) konusunda anlaşma sağlanamadığından ayrımlar söz konusudur. Milli geliri yükseltecek iki yönlü bir politikadan hangisi tercih edildiğinde gelir dağılımı eşitsizliği nasıl etkilenir sorusunun cevabı tez için önemlidir. Analiz edilen veriler ışığında genişletici maliye politikalarının GINI katsayısını azaltıcı bir yönde etki oluşturduğu ikinci bölümde ifade edilmişti. Faiz ödemelerinin ise ters bir etki yaptığı aynı çalışmada mevcuttu. Şu halde, genişletici para politikasının tek başına genişletici maliye politikasından

daha etkin olduğu sonucu çıkartılır. Burada yapılan analizde dış ticaret dengesi sabit ya da sıfır değerinde iken oluşturulmuş bir değerlendirmedir.

3.2.2. Dış Ticaret Politikası

Maliye politikası içerisinde devletin ikincil dağılımı etkileyecek başka kalemleri mevcuttur. Dış ticaret politikaları bunların en belli başlı olanıdır. Dış ticarete yaşanacak değişimler gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Örneğin, verimlilik esasına bağlı olarak toprakların iyi işletilmesini ngorecek bir yasal düzenleme devlet eli ile tarım sektörüne müdahaleyi getirecek ve bu da hane halkının yaşam biçimini ve harcanabilir gelirinde değişime sebep olacaktır. 2000’li yıllarda tarıma dayalı mali desteklerin artıyor olması yine tarım ile uğraşan kesimlerin hane gelirlerini etkileyecektir. Dolayısı ile ülke nezdinde tüketecek tarım ürünlerinden bazılarına ilişkin ithalat izni verilmiş olması aynı tarım ürünlerini üreten kesim için gelir seviyesini ve buna bağlı olarak da gelir dağılımını etkiler halde olacaktır. Arjantin’den fasulye ve nohut ithal edilmesi, katma değeri yüksek olduğu halde ayçiçek yetiştiriciliği ve buna dayalı ayçiçek yağının ithal ediliyor olması gibi etkenler bu ürünleri yetiştirerek geçimini sağlayan hane halkları için olumsuz etki oluşturacaktır. Bir başka örnek olarak son zamanlarda 2016 yılının başlarında yaşanan et fiyatlarında yaşanan krizdir. Et ithalatının serbestleşmesine yol açabilecek bir düzenleme sonucunda, hayvancılıkla uğraşan kesimde gelir kaybı oluşturacağı bir vakadır. Böyle bir durumda geliri azalacak bir sektör, sektörel gelir dağılımını etkiyeceği gibi bireysel gelir dağılımına da yansıtacaktır.

Türkiye’de, dış ticarete yaşanan gelişme esas itibarı ile 1980 sonrası neo-liberal yaklaşımları içeren 24 Ocak kararlarının uygulanması ile gerçekleşmiştir. Dış ticaret için üç önemli endeks vardır. Dış Ticaret Hacmi, Dış Ticaret Açığı ve İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (Dış Ticaret Endeksi). Dış ticaret hacmi ile GINI değerlerini regresyona tabi tutulursa, 2001-2007 aralığında çok güçlü, 2007 sonrasında ise daha düşük bir korelasyon belirlenmiş ve GINI değerinin düşmesini açıklayan bir tablo elde edilmiştir. Tezin konusunu dağıtmamak adına bu çalışma ile ifade edilmek istenen aslında, Kuznets eğrisinin gelişmekte olan ülkeler durumunda

bulunan Türkiye için uygun olmadığı kanısına varılmış, daha sanayi devrinin gereklerini yerine getirmemiş bir ülke olarak GINI değerindeki incelemeye konu ilk 6 yıllık dönemde (2001-2007) düşmesini Kuznets teorisi onaylamadığı görülmüştür.¹⁹³ Bu durumu ifade eden başka kaynaklara ve makalelere de rastlamak mümkün.¹⁹⁴

Dış Ticaret hacminin uluslar arası artan boyutu da gelir dağılımını etki altına alabilmektedir. Burada gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler olarak iki ayrı safhada incelemekte fayda vardır. Zira, gelişmekte olan ülkeler için negatif etkiye sahip iken, gelişmiş ülkelerde eşitsizliği azaltıcı yönde tesir edebilmektedir. Dünya geneli için de uluslar arası ticaretin artıyor olması top yekun eşitsizliği olumsuz etkileyen bir görünüm sergilemektedir.¹⁹⁵ Bu olgu, bu çalışma için, hem ülke gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkeler açısından farklı etkilerin ortaya çıkıyor olması açısından önemlidir, hem de maliye politikalarının gelir dağılımı üzerine etkilerinin dışında etkenlerin olduğunu göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu ya da olumsuz etkilemesine göre de sosyal adaletin aynı paralellikte etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Zira gelir dağılımı eşitsizliğinin olumsuz etkilenmesi gelişmekte olan ülkeler için dar gelirli grupların daha fazla etkilendiği olgusu mevcuttur. Her ne kadar Stolper-Samuelson teoremine göre dışa açıklık faktör fiyatlarında dengeleme eğiliminde olduğu belirtilse de¹⁹⁶ gelişmişlik düzeyine göre durumun tersi olarak da gelişebileceği ve bu hali ile gelişmekte olan ülkelerde, bir yandan dışsallıkların¹⁹⁷ derinleşmesinde yani içselleştirilmesinde pozitif etkiyi doğurmayacağı gibi, gelir dağılımı eşitsizliğine ve oradan da sosyal adalete olumlu katkıyı sağlayamayacağı da belirtilmektedir.¹⁹⁸

¹⁹³ Sabri Öz, “Dış Ticaret ve Gelir Dağılımı”, (Çevrimiçi) <http://www.sabrioz.com/yayinlarim/disticaretvegelirdagilimi.pdf>, 22 Ekim 2016.

¹⁹⁴ Dişbudak, **a.g.e.**, s. 146.

¹⁹⁵ Satheesh Aradhyula, Tauhidur Rahman, Kamuran Seenivasan, “Impact of International Trade on Income and income Inequality”, **American Agricultural Economics Associating Annual Meeting, University of Arizona**, Portland, August 2007, p. 36.

¹⁹⁶ M. Faysal Gökalp, Ercan Baldemir, Gonca Akgün, “Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi”, **İ.İ.B.F. Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi, Cilt 18, Sayı 1, Manisa, 2011, s. 88

¹⁹⁷ Nazım Öztürk, **a.g.e.**, 2015, s. 44.

¹⁹⁸ Gökalp, **a.g.e.**, s. 102.

3.2.3. Eğitim ve Sağlık Politikaları

Eğitim ve sağlık politikalarının tabana yayılması sosyal adaletin bir gereğidir. Sosyal adalet kavramının içinde daha evvel de ifade edildiği gibi fırsat eşitliği olmalıdır. Fırsat eşitliği devletin müdahalesi ile en dar gelirli kesimden en yüksek oranlı gelir gruplarına değin uygulanması gereken bir politikadır. Eğitim ve sağlık alanında bütçe tarafından ayrılan pay, gayri safi milli hasıla içindeki paylar maliye politikası içinde belirlenebilir. Harcamaların etkinliği, geniş manada maliye politikasının kapsamı içinde olsa da tezde yapılan ekonometrik analizde göz ardı edilmiştir. Etkinlik hedefe gidebilme oranı olarak tanımlanmaktadır. Harcamaların nedenli etkin olduğu ve amaca hizmet ettiği, sağlık ve eğitim alanında ulusal hedeflerin ne olduğuna göre değişkenlik arz eder. Temelde, sosyal adalet için tüm bireylere fırsat eşitliğini sağlamak Türkiye için 1982 anayasasının başlangıç metninde de ifade edilen ve arzu edilen bir durumdur.

Eğitim Türkiye'nin en önemli problemlerinden birisidir. 1982 itibarı ile on bir yıllık Anavatan Hükümetleri, akabinde 1993 – 2002 dönemi koalisyonları ve 2002 – 2015 dönemi Akparti hükümetlerinin gelmiş olması politik bir rekabet anlayışının değişkenliğini ortaya koymaktadır. Politik rekabet anlayışının devletlerde oluşturduğu etkiler göz önüne alındığında, gerek eğitim politikalarında gerekse de gelir dağılımı eşitsizliğinde farklılaşmaların olduğu bilinmekte ve eğitim, yatırım ve gelir dağılımı eşitsizliğine olumsuz katkı sağlanan dönemlerin politik rekabetin yoğun olduğu dönemlere tekabül ettiği ifade edilmektedir.¹⁹⁹

Eğitim alanında yapılan yatırımlar yıllar geçtikçe önemli derecede artış sağlasa da yukarıda da ifade edildiği gibi uygulama biçimi çok daha önem kazanmaktadır. Böylelikle eğitime ayrılan paydaki artışın sosyal adalete katkısı olup olmadığı tartışılabilir. Sadece nicelik olarak harcamanın artıyor olması durumun iyileştigiğine ve sosyal adalete hizmet ettiğine delalet olmaz. O kadar ki, nicelik artış beraberinde niteliği dahi getirirse, beşeri sermayenin kişiye dayalı ve ilişkiler bazında kullanım biçimi sosyal adalete farklı şekilde tesir edebilir. Bu konuda, Piketty, Yirmi birinci yüzyılda Kapital adlı eserinde “Vautrin'in söylevi” başlıklı bölümünde ilginç bir hikaye mevcuttur. Vautrin bir avukatlık öyküsünü anlattığı Balzac'ın

¹⁹⁹ Elena Sochirca, Oscar Afonso and others, “Effects of Political Rivalry on Public Investments in Education And Income Inequality”, *Journal of Policy Modeling*, 38, 2016, p. 394.

romanlarından olan Goriot Baba adlı eserde, kazanılan eğitim ve alınan bilgi ile ahlaki değerler arasında tercih yapan iki farklı avukatın elde edebileceği gelir seviyesini karşılaştırmaktadır. Piketty bu hikayeyi gelir eşitsizliğinin üç kısımda incelenebileceğini söyleyerek desteklemiştir: Bunlardan birincisi emek gelirindeki eşitsizlik, diğeri servet ve miras yolu ile gelen sermaye mülkiyeti ile gelen eşitsizlik üçüncüsü ise ilk ikisi arasındaki ilişki olarak belirtmektedir.²⁰⁰ Türkiye, sermaye ve mülkiyet edinimi beşeri sermaye ve ilişkiler yolu ile kullanılarak, medeni kanunun belirlediği sınırlar dahilinde gelir dağılımı eşitsizliğinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Dolayısı ile sosyal adaleti etkileyen unsur sadece harcama niceliği ve niteliği değil, insan ve ilişkiler manzumesini de içeren bir toplumsal etkenin de etkinliğine bağlıdır demek yanlış olmaz.

Eğitim politikalarının ülkede özellikle ihtiyaca binaen belirlenmiş olması, dar gelirlielerin eğitim harcamalarına yapılacak katkı, fırsat eşitliğini sağlayacak politikaların geliştirilmesi gibi unsurlar sosyal adalet için önem arz etmektedir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı nezdinde Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıklarının işbirlikleri ile yapılan çalışmalar, anayasanın ikinci maddesi içinde geçen sosyal devlet olma²⁰¹ hedefi için önemlidir. Bu çalışmalar içinde yoksulluğun giderilmesine yönelik faaliyetlerini sürdüren sosyal yardım kuruluşları 1970 itarı ile çalışmalarına başlamıştır. Bu kuruluşlar başta gelir dağılımı yapısına ve insani gelişmişlik endekslerindeki parametrelere de dikkat ederek faaliyetlerini sürdürmektedirler²⁰². Haziran 2011’de kurulan Aile ve sosyal politikalar bakanlığı nezdinde bu çalışmalar daha etkin şekilde ve koordineli olarak yapılması amaçlanmıştır.

Gerek eğitimde gerekse de sağlık politikalarında yapılacak düzenlemeler ve uygulama biçimlerindeki farklılık, hem gelişmişlik düzeyine hem de gelir dağılımı yapısına etki edecektir. Bu minvalde, maliye politikalarının tek başına niceliksel olarak büyüklüğünden ziyade niteliksel işleyiş önem kazanmaktadır. Örneğin, eğitim materyallerinin ücretsiz temini, şartlı eğitim yardımları, öğle yemeği yardımları,

²⁰⁰ Piketty, **a.g.e.**, p. 239.

²⁰¹ TBMM, “82 Anayasası Başlangıç Metni”, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm> , 18 Eylül.2016.

²⁰² Sümer İncedal, **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, Mayıs 2013, s. 58-67.

özürlü öğrencilerin okullarına taşınması, öğrenci taşıma barınma ve iaae yardımları gibi politikalar bir yandan insani gelişmişlik endeksinde değişim sağlarken diğer yandan da özellikle dar gelirliiler için eğitimde fırsat eğitliğini sunarak sosyal devlet anlayışına hizmet etmektedirler²⁰³.

Son olarak eğitim alanında, hane halkı fertlerinin eğitim durumlarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri incelendiğinde eğitim seviyesinin arttığı bireyler için gelirlerin daha yüksek olduğu görölmektedir. 2015 yılında, TÜİK tarafından verilen bilgiye istinaden okuryazar olmayanlar yılda ortalama 8.500 TL iş geliri elde ederken bir okul bitirmeyip okuryazar olanlar 11.500 TL, Lise altı eğitimliler 16.000 TL, Lise ve dengi okul mezunları 21.900 TL ve Yüksek öğretim ve üzeri 34.800 TL iş geliri elde etmektedirler. Aşağıdaki tabloda son altı yıl için, 2010-2015 arasında eğitim durumuna göre yıllık iş geliri verilmiştir.

Tablo 27 - Hane Halkı Fertlerinin Eğitim Durumlarına Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL)

Eğitim Durumu	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Okuryazar olmayan	4.541	6.015	6.111	7.017	7.782	8.410
Bir okul bitirmeyen	5.857	7.513	7.471	8.320	10.433	11.463
Lise altı eğitimliler	9.619	10.857	11.528	12.795	14.137	16.164
Lise ve dengi okul mezunları	13.465	14.952	15.649	17.442	19.385	21.870
Yükseköğretim mezunları	22.807	25.263	26.756	30.857	32.480	34.801
Ortalama	12.558	14.159	15.157	17.255	19.051	21.514

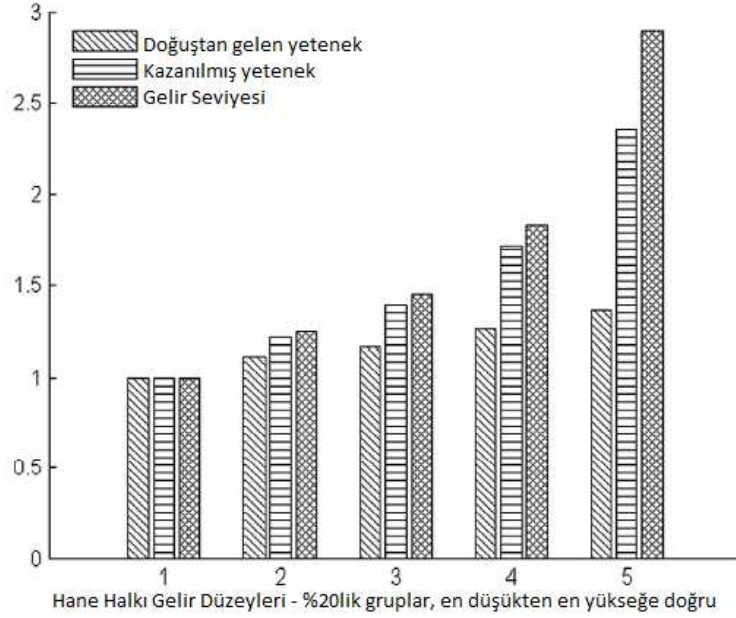
Kaynak: TÜİK

Zorunlu eğitim anlayışının uygulandığı bir başka ülke olan Çin’de yapılan bir çalışmada, zengin ailelerin çocuklarının fakir ailelerden gelen çocuklara oranla 1.36 kat daha akıllı oldukları ortaya çıkmış, zorunlu eğitimin tamamlanması itibarı ile de kazanılan beşeri sermaye avantajının gelir dağılımında önemine vurgu yapmıştır. Doğuştan gelen yetenek ve sonradan edinimler ile gelir dağılımı arasında korelasyon olduğunu ifade eden çalışmada, aynı eğitim seviyesindeki hane halklarının da gelir seviyeleri arasındaki farklılık (varyasyonun) eğitimde bir hareketliliğe (mobilitiye)

²⁰³ A.e., s. 82-84.

neden olduğu ifade edilmektedir.²⁰⁴

Şekil 7 - Çin’de Gelir Eşitsizliğinin Eğitim Seviyesine Bağlı Ayrıştırılması

Kaynak: Juan Yang, Muyuan Qiu, “**The Impact of Education on Income Inequality and Intergenerational Mobility**”, *China Economic Review*, 37, 2016, p. 120.

Türkiye’de 1970-2008 dönemini ele alan bir çalışmada, eğitim sağlık ve savunma saniyi harcamalarının gelir eşitsizliği üzerine etkileri ele alınmış ve dört parametre arasında ilişkiler ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada eğitim harcamalarının gelir dağılımı olumsuz etkilediği sağlık harcamalarının ise olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır.²⁰⁵ Eğitim harcamalarının ekonometrik olarak analizinden elde edilen böyle bir sonucun, yukarıda Çin örneğinde ifade edildiği gibi fırsat eşitliği oluşturulmadığı takdirde, gelir dağılımını beşeri sermayesi güçlü olan yönde olumsuz olarak bozacağı ifade edilmişti.

Gelir eşitsizliği hipotezine göre, gelir eşitsizliği sağlık ile ilişkilidir. J.J. Rözer ve B. Volker tarafından yapılan çalışmada, sağlık harcamaları ile gelir dağılımı pozitif ilişkili olmakla birlikte, eşitsizliğin artıyor olması da sosyal güven unsuru ile birlikte toplum sağlığında 36 yaş altı özellikle yetişkin gençler için olumsuz bir etken

²⁰⁴ Juan Yang, Muyuan Qiu, “The Impact of Education on Income Inequality and Intergenerational Mobility”, *China Economic Review*, 37, 2016, p. 118.

²⁰⁵ Gül Aksoğan, Adem Yavuz Elveren, “Türkiye’de Savunma, Sağlık ve Eğitim Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik Bir İnceleme”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 2012-1, 2012, s. 277.

olduğu belirtilmektedir. Rözer ve Volker, gelir eşitsizliğini dinamik bir yapı olarak ifade etmiş ve küçük yaşlarda başlayan etkinin yaş ilerledikçe daha vahim sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışmada 36 yaş üzeri gelir dağılımı sosyal güven ve sağlık için aynı derecede tehdit oluşturmamaktadır.²⁰⁶

Türkiye’de sağlık harcamalarının gayrisafi yurt içi hasılaya oranları ile GINI değer değişimleri karşılaştırıldığında 1999-2015 aralığındaki beş yıl (2000, 2003, 2006, 2010 ve 2012) dışında yukarıda da ifade edildiği gibi gelir eşitsizliği sağlık harcamaları ile olumlu etkilendiği görülmektedir.

Sonuç olarak, eğitim ve sağlık alanlarında devletin izlediği politikaların gelir dağılımı eşitsizliğini etkilediğini görmek mümkündür. Her iki alan için de sosyal adaleti oluşturacak unsur fırsat eşitliğidir.

Tablo 28 - 1999 – 2015 Yılları Arasında GINI ve Sağlık Harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Oranlarındaki Yıllara Göre Değişim

Yıl	GINI*	Değişim	Sağlık/gsyih	Değişim
1999	0.457		4.8	
2000	0.466	+	4.9	+
2001	0.466	-	5.2	+
2002	0.440	-	5.4	+
2003	0.420	-	5.3	-
2004	0.400	-	5.4	+
2005	0.380	-	5.4	0
2006	0.428	+	5.8	+
2007	0.406	-	6.0	+
2008	0.405	-	6.1	+
2009	0.415	+	6.1	0
2010	0.402	-	5.6	-
2011	0.404	+	5.3	-
2012	0.402	-	5.2	-
2013	0.400	-	5.4	+
2014	0.391	-	5.4	0
2015	0.391	-	5.4	0

Kaynak: TÜİK

*: 2003 yılına kadar tezde kullanılan analiz değerleridir, sonraki yıllar TÜİK tarafından elde edilmiş verilerdir.

²⁰⁶ Jesper Jelle Rözer, Beate Volker, “Does Income Inequality Have Lasting Effects on Health and Trust”, **Social Science and Medicine**, Volume 149, January 2016, p. 38.

3.2.4. İktisadi Değişkenler Dışında Gelişen Olaylar ve Sosyal Adalet

İktisadi değişkenler dışında pek çok etken iktisadi alanı etkileyebilmekte ve olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. İncelenmekte olan dönem içinde 2001 yılının kırılma noktası böyle bir değişime işaret etmektedir. 19 Şubat 2001 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısında yaşanan siyasal kriz hemen akabinde istikrarsızlık doğurmuş ve spekülasyon hareketleri için de fırsat oluşturmuştur. Döviz piyasalarından 7 ila 10 milyar dolarlık bir kayıp, 25 milyar dolar seviyelerindeki rezervleri bulunan Türkiye için ciddi bir tehdit oluşturmuş²⁰⁷ ve başta para piyasaları olmak üzere para politikalarında ve sair politikalarda domino etkisi oluşturmuştur.

2001 yılında yaşanan kriz ile birlikte yoksulluğun derinleşmesini sağlayacak bir dizi olgular peş peşe gelmiştir. Asya-Rusya krizi olarak bilinen kriz, 1998 yılı itibarı ile diğer Asya ülkelerine de yayılmış ve durgunluk günden güne artmıştır. Türkiye bu dönemde, %100 seviyelerinde seyreden enflasyonu düşürmek üzere kararlar almışsa da, 1998 yılı IMF ile yapılan “yakın izleme” anlaşmasının da etkisi ile aynı yılın sonunda hedeflenen %50 enflasyona bir nebze yaklaşılarak Toptan Eşya Fiyat Endeksinde %72, Tüketici Fiyat Endeksinde %85 olarak gerçekleşmiştir.²⁰⁸ 1999 yılında Türkiye’de oldukça önemli gelişmelere ve değişimlere sahne olmuştur. Abdullah Öcalan’ın yılın ilk yarısında yakalanarak Türkiye’ye getirilmesinin ardından Avrupa’da Türkiye aleyhinde yürütülen kampanyalar, 18 Nisan 1999 yerel ve genel seçimler, Ağustos İstanbul ve Kasım Düzce depremleri, olumsuz gelişmeler olarak bilinmektedir. Aynı yılın Aralık ayında Helsinki zirvesi ile AB’ne Türkiye’nin adaylığının onaylanması, akabinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında hızlı yükseliş olumsuz sayılacak gelişmeler olsa da aynı yıl %6,1 küçülme yaşamıştır. Yine bu yılın sonunda IMF ile yapılan 17. Stand By anlaşması ise Türkiye için yeni yapısal değişimleri içermektedir. Oysa aynı yıl, Stiglitz’in “Globalization and Its Discontents” adlı eserinde de ifade ettiği gibi IMF çok sayıda eleştiri almış ve mali destekte bulunduğu ülkelere dayatmakta olduğu yaptırımlar daha ziyade ideolojik ve “işe yaramayan” çözümlerden ibaret olduğu belirtilmektedir.²⁰⁹

Yapılan stand by anlaşması da çözüm getirmedi ve 2001 yılında yeniden IMF

²⁰⁷ Mustafa Sertan Yılmaz, **a.g.e.**, s. 39.

²⁰⁸ Kazgan, **a.g.e.**, s. 225.

²⁰⁹ Stiglitz, **a.g.e.**, 2002, p. 13.

ile stand by anlaşmasına gidilmek durumuna kalınmıştır. Akabinde de yine yaşanan bir “Anayasa Kitapçığı” krizi ile de 2001 krizine girilmiştir.

1999-2001 arasında yaşananların anlatıldığı yukarıdaki kısımda, aslında ele alınmak istenen Türkiye’de iktisadi olarak yaşanan dönüşümlerin zaman zaman kaynağı sosyal veya siyasal olaylarla ilişkili olmaktadır. Sosyal ve siyasal bir etki neticede iktisadi gelişmelere neden olmuş, gelir ve ücretlerde orta vade için değişmelere sebebiyet vermiş, gelir dağılımı eşitsizliklerine yol açmış ve yoksulluğu derinleştirerek sosyal adaleti olumsuz etki altına almıştır.

Sadece siyasi krizler değil, farklı iktisadi gelişmeler dışında gelişen olaylar da sosyal adalete tesir etmektedir. Bir ülkenin insani gelişmişlik endeksi altında her türlü politikaların uygulanışı aynı düzeyde veya yakın düzeylerde sosyal devlet olma hedefine etki edebilmektedir. Eğitim düzeyi, sağlık koşulları, yatırımlarla yaşam koşulları vesaire gibi etkenler olumlu ya da olumsuz tesire sahiptirler.

1999 depremi gibi doğal afetler de akabinde gelecek iktisadi yaptırımlar veya uygulamalarla farklı bir döngü oluşturabilecek ve hem ücret ile gelirleri hem de gelir dağılımında eşitsizliği ve yine nihai olarak sosyal adaleti etkileyebilecektir. Örneğin söz konusu depremler sonrası yeni uygulamaya konulan ve başlangıçta Dayanışma Vergisi sonrasında ÖİV yani Özel İletişim Vergisi olarak bilinen²¹⁰ (26 Kasım 1999 tarihli, 4481 sayılı, “17.8.1999 ve 12.11.1999 Tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Kanun değişikliği ile uygulamaya başlanmıştır) vergi gelirlerinde farklılığa ve bölge halkına harcanacağı planları ile iktisadi olarak etki altına alacak gelişmelere sebebiyet vermiştir. Aynı vergi 2000 yılında 4605 sayılı karar ile, 2002’de 4783 sayılı kanunla da 2003 yılına dek uzatılmış, sonrasında da 5035 sayılı Kanun ile Vergi Kanununun 35. Maddesine eklenerek sürekli hale getirilmiştir.

Aynı depremlerden sonra 9 Aralık 1999 tarih ve 23091 sayılı bakanlar kurulu

²¹⁰ TBMM, “4481 Sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 Tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.4481&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4481>, 30 Nisan 2017.

kararı ile Düzce'nin ilçe hüviyetinden ile dönüşmesi iktisadi olarak bölge halkını sosyal olarak etkilediği gibi, idari ve ekonomik yapısında da yaşanan değişimler ile ²¹¹ gelir dağılımı eşitsizliği etkilenmiştir.

Her ne kadar vergi politikasını belirleyecek unsurlardan görülse de vergi hukukunda uzlaşma çalışmaları kuvvetler ayrılığı ilkesini değiştirip değiştirmeyeceği fikirleri şöyle dursun afların ya da borç yapılandırmaların toplum nezdinde farklı algısının oluştuğu, bu algı ile vergi toplama performansının etkilendiği bilinmektedir. Böyle bir durumda, devletin iktisadi hayata doğrudan olmasa da dolaylı olarak müdahalesi söz konusu olacak ve hem gelir dağılımı eşitsizliğine tesir edecek hem de toplumsal barışı tehdit edecek sonuçlar doğurabilmektedir. Vergisini zamanında ödeyen mükellefler vergi aflarının çıkması yaygınlaşması periyodik beklentinin oluşması gibi etkenlerle kayıt dışılığa yönelmeleri söz konusu olacaktır. Bu tarz durumlarda vergi aslının %30-40 azaldığı, cezaların ise %90 seviyelerinde azaldığı ve dahası cezaların caydırıcılık etkisinin ortadan kalktığı söylenmektedir.²¹² Aynı konuda vergi kaçakçılığı ve kaçakçılığa iştirak etmiş mükellefler için yargı erkinin dışında idari kararların alınıyor olması²¹³ ve kapsam değişimi sosyal adalet olgusunu zedelemektedir.

Her ne kadar iktisadi alanda gözükse de, sosyal adaleti subjektif olarak yaralayan ve bozan bir başka unsur da yolsuzluktur. Kamu tarafından elde edilen resmi devlet yetkisi ve gücünün yine kamunun aleyhine ve özel çıkarlara hitaben kullanılması olarak tanımlanan yolsuzluk²¹⁴ gelirin elde edilmiş üretim fonksiyonlarının tüm parametrelerini (emek, sermaye, rant, toprak ve beşeri sermaye) hiçe sayan bir üleşim gerçekleştirir ki bu da yoksulluğu derinleştirerek sosyal adalete tesir eder.

Kamusal bir kötülük olarak lanse edilen yolsuzluk, yoksulluğu da derinleştirmekte ve güçlüden yana gelişen ayrımcı tutum ile sosyal adaleti sarsmaktadır. Yolsuzluğun çok farklı türleri görülmektedir: Kaçakçılık, yasa dışı yurt dışı işlemleri, kamusal fonların çalınması, sahtekârlık ve zimmete para geçirme,

²¹¹ Metin Özasan, Günseli Erşahin ve Diğerleri, **Düzce İli Raporu**, DPT, Yayın No: 2578, 2001, s. 4.

²¹² Celal Hocoğlu, "Vergi Hukukunda Uzlaşma", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 5, 2015, s. 68.

²¹³ Nurettin Bilici, **Vergi Hukuku**, Cilt 1, Baskı 33, Ağustos 2014, s. 140.

²¹⁴ Anwar Shah, "Corruption and decentralized Public Governance", **World Bank Policy Research Working Paper**, No 3824, 2006, p. 2.

hesapların şişirilmesi, kamu kaynağının kötüye kullanılması, yetkiyi ve ele geçirilen gücü kötüye kullanma suistimale uğratma, sindirme, korkutma, şantaj, dolandırıcılık, hilekârlık, adaleti yanıltma, suç içeren davranışlar, delillerin karartılması, kanunsuz gecikme, suçun başkasının üzerine yıkılması, görevlerin ihmali ile görevden kaçma ve başkalarının üzerinden geçinme, rüşvet, haraç, kanunsuz yükümlülük meydana getirme marifeti ile komisyon alma, seçimlerde hile yapma, oy ve seçim bölgeleri ile yapılan oynamalar marifeti ile seçimlerde manipülasyona sebep olma, içerden öğrenilen gizli ya da erken alınan açık bilgiler ve bunların kötüye kullanımı, kayıt yanlışlama, kamu işletmelerinin mülk ve lisanslarının yetkisiz satışı, vergiden kaçınma marifetlerini çalıştırma, borçlanmaların anlaşmaların satışların tedariklerin ve düzenlemelerin manipülasyonu, kandırma, kayırma, nüfuz iltimas tacirliği, değeri yüksek uygunsuz hediyelerin, ücretlerin eğlencelerin aynı ve nakdi yarar sağlayıcı imkanların kabulü, organize suç örgütleri ile ilişki kurulması, eş dost kayırmacılığı, suçların ört-bas edilmesi, vurgunculuk, kara borsa işlemleri, kanunsuz olarak kişi ve kurumların izlenmesi, haberleşme ve özel bilgilerin kötüye kullanılması, çalışılan kuruma ait malların kırtasiye iletişim araçları gibi sarf malzemelerinin kötüye kullanımı şeklinde sıralayabiliriz.²¹⁵ Bu tarz yolsuzluklarda ağır olan birçok çeşidin toplum tarafından da yadırganmayacak hale gelmiş olması, algı yönetimi ile kanıksanmıyor hale getirilmesi ayrı bir incele konusu olacaktır.

Kamu tesirini burada ayrı bir yere koymakta fayda vardır. Hem tanımı itibarı ile yolsuzluk, hem de kullanılan araçları bakımından kamusal etkenler başrolde. Şu hali ile, yolsuzluk; tekel gücünün taktir yetkisi ile birleşiminden hesap verilebilirlikle ölçülecek bir şeffaflık ölçüsünün çıkartılması şeklinde formüle edilebilir. Burada kamu tarafından yasal düzenleme ve iktisadi hayata dair regülasyonların arttırılması bu formül içinde yolsuzluğu da arttıracak bir unsur olarak görülebilir²¹⁶.

Öte yandan, yine iktisadi oluşumların dışında, teknolojik gelişmelerin de gerek eşitsizliği gerekse de sosyal adaleti etkilediği vurgulanmalıdır. Özellikle yüksek gelirli kişi başına düşen milli gelire sahip ülkeler için teknolojik gelişimin eşitsizliği ve yoksulluğu derinleştirdiği ifade edilirken, ülke bazlı değişimleri

²¹⁵ Mustafa Çelen, **Yolsuzluk Ekonomisi**, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayın No: 77, İstanbul, 2007, s. 29-38.

²¹⁶ **A.e.**, s. 27.

olabileceği söylenmelidir²¹⁷. Zira gelişmekte olan ülkeler için teknolojik gelişimin başlangıçta eşitsizliği, gerek insani yaşam koşullarını düzeltmede, gerek toplumsal verimliliğin ve kaynak kullanımının olumlu yönde artışı sağlanması bakımından pozitif etkilediği düşünülse de gelişmiş ülkeler için durumun tersine döndüğü ve hali ile bir “U” grafiğini ortaya çıkarttığı söylenebilir. Bu grafikte GINI ve Teknolojik Gelişimin zamana bağlı artışı göstermesi gerekir. Son zamanlarda Endüstri 4,0 adı altında yaşanan gelişim de sanayi toplumunun bilgi toplumuna dönüştürülmesi anlamında oldukça önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıksa da, gerek küreselleşmenin gerekse de sermayenin büyümesi ile oluşan eşitsizliğin derinleşebileceği yönünde düşünce geliştirilebilir.²¹⁸ Dünya Bankasının 2000/2001 Dünya Kalkınma Raporu başta olmak üzere birçok yoksullukla mücadele ve gelir dağılımı eşitsizliği yönünde gelişmiş ülkeler için umutsuz bilgiler mevcuttur. Bu bilgiler daha ziyade Gelişmiş Ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliğinin olumsuz olarak büyümekte olduğu, hatta üzerine yazılan bilimsel araştırmalarla ortaya çıkan eserler ve analizler dahi ciddiye alınmadan değerlendirme dışı olduğundan dem vuran yazarlar²¹⁹, hem politik hem de ekonomik olarak sistemlerin temelinde adaletsizlik olduğu vurgusunu yapıyorlar²²⁰. Bu bağlamda, kapitalizmi acımasızca tanımlayan eserler, hem beşeri sermaye birikimine sahip olmak ve fiziki sermaye yoğunluğunun olduğu alanlarda eşitsizlik bireysel anlamda derinleşecek ve olumsuz etkilenmeye devam ettiğini ifade etmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve toplum refahını etkileyecek bir başka unsur da göç olgusudur. Son yarım asırda ikinci dünya savaşı sonrası yaşanan uluslararası göç olgusu genel anlamda pek çok iktisadi dönüşümlere de imza atmıştır. 1960’lı yıllarda Türkiye’den Almanya’ya üretim faktörleri bileşeni olarak yaşanan göç dalgası Almanya’nın iktisadi hayatında değişimlere sebep olurken kaynak olarak ifade edilen göçün başladığı yer olan Türkiye’nin de etkilendiği vurgulanmaktadır. Bu konuda en çarpıcı örnek olarak Kuzey Atlantik kıyısında yer alan Cape Verde bölgesinin verdiği göç sonrası kaynak bölgenin ciddi olarak zenginleşmeye başladığı

²¹⁷ World Bank Group, International Monetary Funds, **Ending Poverty and Sharing Prosperity**, A World Bank Group Flagship Report, 2015, p. 7.

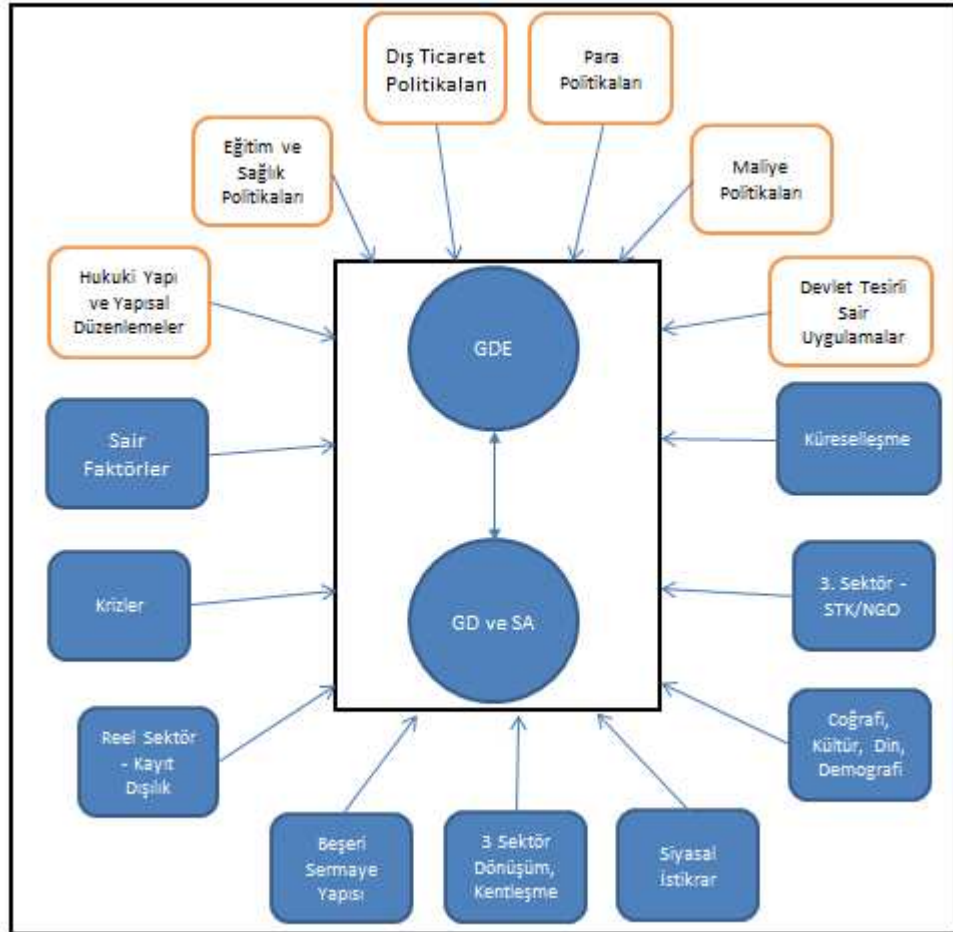
²¹⁸ Piketty, **a.g.e.**, p. 277.

²¹⁹ Şenses, **a.g.e.**, s. 60.

²²⁰ Stiglitz, **a.g.e.**, 2012, p. xxxviii.

gösterilmektedir²²¹. İber Ortaylı'nın insanların topluluk olarak yaşama belirtisi olduğunu ifade ettiği göç olgusu, Neoklasik Ekonomi İtme Çekme Teorisi ile ele alındığında, rasyonel düşüncenin getirdiği birikim ile toplumsal refahın maksimize edildiği²²² bir emek seyyalitesi²²³ olarak ele alınmaktadır. Dolayısı ile rasyonel bir anlayış ile göç unsurunun gelir dağılımı eşitsizliğini hem hedef hem de kaynak bölge iktisadi yapılanmasında etkili olduğu düşüncesi aynı bölgeler için refah seviyesini sosyal adaleti etkileyeceği bir gerçektir.

Şekil 8 - Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adaleti Etkileyen Tüm Unsurlar

²²¹ Yeliz Yazan, **Göç Politikası**, Milenyum Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016, s. 26.

²²² A.e., s. 33.

²²³ Tevfik Güran, **İktisat Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 2011, s. 147.

3.3. Hipotezin Değerlendirilmesi

Tezin bu bölümünde maliye politikalarının araçları ve gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet üzerine giriş bölümünde ele alınan hipotez üzerine çalışılmıştır. Yapılan analizler ışığında, sosyal adaleti etkileyen çok sayıda değişkenler vardır. Tezin ikinci bölümünde 1980 – 2015 yılları arasında ekonometrik bir analiz yapılarak maliye politikalarının tesiri ortaya konulmuş ve buradan hareketle tezin üçüncü bölümünde gelir dağılımı eşitsizliğine sebep olan sair politikalar ve sosyal, siyasal değişkenler için literatür taraması yapılmıştır.

3.3.1. Ana Hipotez – Maliye Politikası ve Sosyal Adalet

Maliye politikasından sosyal adalet kavramına giden yolda ikincil gelir dağılımının toplumsal huzuru, refahı ve toplumsal barışı desteklediğine dair bilimsel çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Gelir dağılımı olgusu üzerine yapılan çalışmalar, küreselleşmenin ve azalan devlet kontrolünün iktisadi etkilerini ortaya koyan ve toplumsal barışı tehdit eden acımasız bir yapı ortaya koyduğu da ifade edilmektedir.²²⁴ Tezin ana konusu olarak kurgusu, maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği ile ve dolaylı olarak da sosyal adaletle ilişkilerini tespit etmek olduğundan, kurulan hipotez de türlerine göre maliye politikalarının, aynı parametrelere nasıl tesir ettiği üzerinde olmuştur. Yani hipotez daraltıcı ve genişletici maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet olgusuna tesiri üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda genişletici maliye politikalarının “kemer sıkma” tabirine karşılık toplumu rahatlatıcı bir fonksiyonu olduğu düşüncesi ile gelir dağılımı eşitsizliğini ve dolayısı ile de sosyal adaleti olumlu etkilediği yönünde kurgulanmıştır.

3.3.2. Alt Hipotezlerin Değerlendirilmesi

H_0 hipotezi genişletici maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğini ve sosyal adaleti olumlu etkilediği yönünde iken, ana hipotezi destekleyen ya da çürüten farklı alt hipotezler kurulabilir. Maliye politikalarının doğrudan sosyal adaletle tesiri düşünülürken, ana hipotezi iki kısma ayırarak destekleyecek bir çift hipotezin

²²⁴ Ayaş, a.g.e., s. 1-5.

kurulması sağlanmıştır. Bunlardan ilki genişletici maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğini pozitif etkilediği şeklinde kurulurken, ikinci kısım da gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde geliyiyor olması sosyal adalete olumlu tesir edeceği yönünde düşünülebilir. Bu durumda bu iki hipotez ispat edilir ve geçerliliği kabul edilirse ana hipotezin de doğruluğu sağlanmış olur.

$$H_0 = H_{0a} \square H_b$$

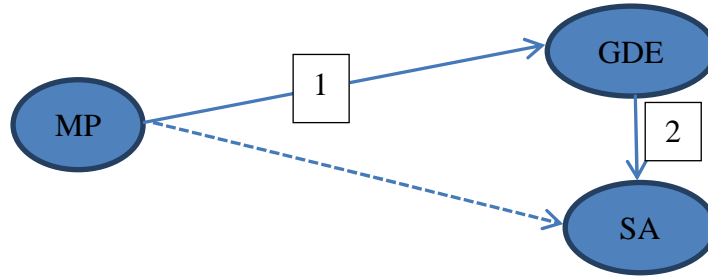
H_{0a} : 1980 sonrası Türkiye’de Genişletici Maliye Politikaları Gelir Dağılımını olumlu yönde etkilemiştir.

H_b : Gelir dağılımı olumlu yönde değiştiğinde sosyal adalet de olumlu etkilenmektedir.

Aynı zamanda daha evvel (bölüm 2.2.’de) ifade edildiği gibi H_1 hipotezi (H_1 : 1980 sonrası Türkiye’de Daraltıcı Maliye Politikalarının etkili olduğu dönemlerde GINI daha yüksektir) için de H_{1a} ve H_b alt hipotezleri tanımlanabilir ve aynı bağıntı bu hipotez için de aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H_{1b} : 1980 sonrası Türkiye’de Daraltıcı Maliye Politikaları Gelir Dağılımı olumsuz yönde etkilemiştir.

Şekil 9 - Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği ile Sosyal Adalet İlişkisi

Yukarıdaki diyagramda, MP: Maliye Politikaları, GDE: Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve SA: Sosyal Adalet olarak değerlendirildiğinde, tezin ana hipotezi 1 **ve** 2 yollarının doğruluğu durumunda kabul edilmiş olacaktır. 1 veya 2 yolundan birisinin yanlış olması (mantıksal değerinin sıfır olması) durumunda hipotez red edilecektir. O halde, H_0 ve H_1 aşağıdaki gibi kurulabilir.

Genişletici	H_0	=	H_{0a}	\square	H_b
Daraltıcı	H_1	=	H_{1a}	\square	H_b

3.3.2.1. Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

H_{0a} Hipotezi, incelenmekte olan coğrafya (Türkiye) ve tarih dilimi (1980 – 2015 aralığı) içinde genişletici maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğine pozitif etkisi vardır, şeklinde ifade edilmişti. İş bu hipotez için tezin ikinci bölümünde ekonometrik olarak yapılan analizlerde Türkiye için tarih dilimi ikiye ayrılarak incelenmiştir: 1. Dönem 1980 – 2001 arası ve 2. Dönem 2002 – 2015 aralığıdır. Zaman analizinde yapılan bu çalışma ile hipotez için söylenebilecekler aşağıdadır:

Birinci kısımda, 2001 dönemine değin geçen sürede Türkiye'nin IMF'den aldığı borçlar buna karşın yapılan yapısal düzenlemeler ve verilen taahhütler bir bakıma kesikli bir daraltıcı maliye politikasının uygulanmış olduğunu işaret etmektedir. Daraltıcı maliye politikalarının iki ana unsuru mevcuttur: bunlardan ilki harcamaların kısılmasına yönelik politikalar, ikincisi de vergilerin arttırılmasına yönelik uygulamalardır. Bu dönemde sürekli OECD ülkeleri arasında yüksek seyirli bir GINI değerinin olduğu görülmektedir. 0,45 seviyelerinin altına hiç düşmediği verisi hem Teksas eşitsizlik enstitüsü hem de gerek DPT gerekse de DIE tarafından verilen veriler ile ifade edilmektedir. Şu hali ile daraltıcı maliye politikalarının kesikli dönemlerde dahi uygulanıyor olması gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz etkilemiş demek doğru olacaktır. H_1 hipotezi için, H_{1a} ile ifade edilen alt hipotezinin geçerli ve doğru olduğu görülmektedir. H_b tarafına bakmak için ise gelir dağılımı eşitsizliğinin sosyal adaleti ne şekilde etkilediği konusuna aşağıdaki bölümde değinilmektedir.

Türkiye'de, 2002 sonrasında vergi gelirlerinin oranlarında vergi yükü açısından azalma olduğu görülmektedir. Bu bağlamda harcamaların da ağırlıklı olarak faizlerden ziyade yatırım harcamalarında ve sosyal harcamalarda arttığı göz önünde tutularak H_{0a} geçerli bir hipotez konumundadır.

Şu hali ile hem 2001 öncesinde H_{1a} ile hem de 2001 sonrası H_{0a} nın geçerli olması münasebeti ile H_{ia} 'nın ($i = 0, 1$; hem daraltıcı maliye politikaları hem de genişletici maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğine tesirini ifade eden alt hipotezler) 1980 sonrasında 1 değerini aldığı yani doğru bir önerme olduğu tespit

edilmiştir.

3.3.2.2. Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Sosyal Adalet

Gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet ilişkisi için bu bölümde literatür çalışması ile irdelenmiş olacaktır. Bu ilişki, alt hipotez olarak kurulan H_b nin kabulünü veya reddini sağlayacaktır. H_b alt hipotezi ile, gelir dağılımı eşitsizliği ile sosyal adalet arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğu savunulmaktadır.

Gelir dağılımı ve sosyal adalet üzerine çok sayıda bilimsel geçerliliği olan makaleler ve çalışmalar mevcuttur. Pek çok kaynakta doğrudan sosyal adaletin gelir dağılımı ifadesi ile ikame kullanıldığı da görülmektedir.

H_b alt hipotezine göre, gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu etkilenmesi ile sosyal adalet için adalet seviyesindeki yükselmeyi aynı manada kullanılıyor olması hipotezin doğrudan kabul edilmesi gereğini ortaya koyar. Lakin adalet daha önce de irdelendiği üzere, ölçülebilecek bir kavram değildir. Gösterge olarak toplumsal barışın sağlanması ve huzur ortamının oluşması şeklinde ifade edilecek bir nitelik boyutu olsa da yoksulluğun daralıyor olması, üst gelir grubunun milli gelirden aldığı payın yıllar içerisinde azalıyor olması ve dolayısı ile gelirin tabana yayılıyor olması gibi göstergelerle olumlu gelişmeleri toplayarak sosyal adaletin de olumlu geliştiğini söylemek mümkün olacaktır. Şu hali ile edinilen kaynaklardan hiçbirinde gelir dağılımının bozuluyor olması ile sosyal adaletin sağlandığını söylemek mümkün olmadığına göre, H_b önermesinin tersi yanlış ise, H_b 'nin doğru olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Öte yandan, gelir dağılımında eşitsizliği arttıran her türlü unsur adaletten de uzaklaştığının bir ifadesi olarak da bahsedilebilir. Vergi gelirlerinde en yüksek gelir seviyesine ve en alt gelir grubuna aynı oranlı vergi tahakkuk ettirmek sosyal güveni ve sosyal adaleti olumsuz etkiler. Çalışmanın 3.2.1. bölümünde de ifade edildiği gibi, Tunus'ta cereyan eden hadisenin en temelinde sosyal adaletin öncesinde gelir eşitsizliğinin bozulması (işsizlik, yolsuzluk ve nepotizm) görülmektedir ki bütün bir bölgeyi tesiri altına almış olayları ve Arap Baharı adı verilen devrimi gerçekleştirmiştir. Dolayısı ile gelir ve fırsat eşitsizliğinin hüküm sürdüğü bir toplulukta sosyal adaletten de bahsetmek olanaksızdır.

Hal böyle iken, ister genişletici ister daraltıcı maliye politikaları uygulansın gelir dağılımı eşitsizliği ile sosyal adalet arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Bu durumda, $H_b = 1$, yani “doğru” değerini alacaktır.

3.3.2.3. Tüm Hipotezlerin Birlikte Değerlendirilmesi

Maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğine etkileri ve gelir dağılımı eşitsizliğinin de sosyal adalete etkilerini tek bir hipotez altında toplamak mümkündür. Tezin kapsamında incelenen dönem (1980 – 2015) ve coğrafya (Türkiye) için araştırma iki alt zamansal kırılımda gerçekleştirilmiştir. 1980 dahil 2001 yılına kadar (2001 dahil) olan dönem ve 2002 dahil olmak üzere 2015 yılına kadar olan ikinci dönem. Genişletici ve daraltıcı maliye politikaları tam tanımları itibarı ile bu dönemlerde görülmemiş olsa da, yaşanan hadiseler ile alınan kararlar tezde bu ayrımın yapılabildiği varsayımlarını ortaya koymuştur. Zira, hibrit yöntemlerin uygulandığı istikrarlı bir iktisadi yapının tesis edilemediği dönemler için kemer sıkma politikaları izlenmiş ve daraltıcı maliye politikanın varlığı varsayılmış; harcamanın yükseldiği ve IMF ile yapılan stand by anlaşmalarında IMF taraflı yaptırımların zayıfladığı dönemlerde genişletici maliye politikaların hüküm sürdüğü bu çalışma için varsayım olarak değerlendirilmektedir. Bir başka varsayım ise, GINI değerinin OECD ortalamasından uzak kabul edildiği 0,45 seviyesi ve üstü gelir dağılımı eşitsizliğinde negatif bir durum olarak kabul edilirken, 0,45 seviyesinin altına inildiği dönemler için gelir dağılımı eşitsizliği ve dolayısı ile sosyal adalete olumlu tesir ettiği kabul edilmiştir.

2001 ve öncesi, dönemde faiz ödemeleri ağırlığı münasebeti ile mali alan uygulama fırsatı bulamayan ve iradi maliye politikaların zorlandığı dönemlerde daraltıcı maliye politikalarının zaman zaman IMF sözleşmeleri ile gerçekleştiği görülmektedir. Bu zamanlar için GINI katsayısı değerlerinin yüksek seyrettiği yapılan tezde yapılan çalışma ile ve elde edilen ikincil verilerle tespit edilmiştir.

2002 ve sonrası dönemde daha önceleri bütçenin %80 seviyelerine ulaşmış faiz ödemeleri 2002’de %53 seviyesinde iken, 2015 yılında %9 seviyelerine çekildiğini ve dolayısı ile bütçenin %91 gibi büyük bir kısmı içinde iradi maliye

politikalarının tesirinin oldukça yoğun biçimde uygulanabildiği görülmektedir. Bu minvalde de genişletici maliye politikalar ile birlikte GINI değerinin de düştüğünü ve sosyal adaletin olumlu etkilendiğini söylemek mümkündür. Aşağıdaki tablo özet mahiyetinde tüm hipotezleri ve ana hipotezin kabulü yönünde çalışmanın özünü ifade etmektedir.

Tablo 29 - 1980 – 2001 Dönemi ve 2002 – 2015 Dönemi Oluşturulan Hipotez ve Alt Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Hipotez		[1980-2001]		[2002-2015]	
		Önerme	Metod	Önerme	Metod
H₀	H_{0a}	Yok	Yok	1	Ekonometrik
	H_b	Yok	Yok	1	Literatür
H₁	H_{1a}	1	Ekonometrik	Yok	Yok
	H_b	1	Literatür	Yok	Yok
H₀		(1□1=1) Kabul		(1□1=1) Kabul	

$H_0 = H_1$ eşitliği olduğunu bu bölümün başında ifade edilmiştir. 2001 öncesinde H_1 hipotezi, 2002 ve sonrasında H_0 hipotezi için uygulamalar mevcut olduğundan tablodaki gibi bir değerlendirme yapılmıştır. H_{ia} ($i = 0,1$) için ekonometrik analiz yapılmıştır. İkinci bölüm bu analizleri teyit etmektedir. H_b için yapılan literatür taramaları gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde gidişi sosyal adaletin de olumlu etkilendiği yönünde yapılan çalışmalar kullanılmıştır. Netice itibarı ile bu çalışmada, “1980 – 2015 döneminde Türkiye’de Genişletici Maliye Politikalar Gelir Dağılımını ve Sosyal Adaleti Olumlu olarak etkilemiştir” hipotezi (H_0) kabul edilmiş olacaktır.

SONUÇ

Tezin ilk bölümünde yapılan çalışma literatür taraması şeklinde gerçekleşmiş ve literatürde biri diğerinin yerine kullanılan adalet, denge, eşitsizlik ve özgürlük kavramları için bir ayrıma gidilmiştir. Gelir dağılımı adaleti ve gelir dağılımı eşitsizliğinin aynı terimler olmadığı ortaya konulmuş ve ölçülebilen, nicelik ifade eden eşitsizlik ölçütü için “gelir dağılımı eşitsizliği” kavramının kullanılmasına karar verilmiştir. Gelir dağılımı adaleti olarak sıklıkla ifade edilen kavram için de sosyal adalet kavramı kullanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde maliye politikaları bağımsız değişkenlerini, gelir dağılımı eşitsizliğini ifade eden GINI katsayıları ile ilişkilendirecek bir ekonometrik analiz yapılmıştır. Analiz, çalışmanın kapsamı dahilinde Türkiye için 1980 – 2015 yılları arasını içermiştir. Ekonometrik analiz için regresyona tabi tutulacak verilerin yeterliliği açısından ele alınmış ve 1980 – 2001 ile 2002 – 2015 dönemleri sırasıyla birinci ve ikinci bölüm olarak incelenmiştir. Kapsam dahilindeki dönemler için birinci bölüme ait GINI değerleri, Teksas Eşitsizlik Enstitüsü tarafından geliştirilen eşitsizlik değerlerinden yola çıkılarak Türkiye’de eksik olan GINI katsayılarına ikame bir yaklaşımda bulunulmuştur. Yaklaşım ait veriler boşluk doldurma metodu ile kıyaslanarak, maliye politikalarının GINI’yi açıklayabilme oranlarındaki yükseklik nedeni ile daha uygun olduğu varsayılmıştır.

Ekonometrik analiz ile, 2001 yılı ve öncesinde analizlerin GINI’yi açıklama oranlarının yüksekliği ve 2002 yılı ve sonrasında daha düşük açıklama oranlarının görülmüş olması; 2002 yılı ve sonrasında kapsam dahilindeki yıl olan 2015’e kadar maliye politikalarının yanı sıra iktisadi ve iktisadi olmayan sair faktörlerin, GINI değişiminde daha etkin sonuçlar ortaya koyduğunun göstergesi anlamını taşımaktadır. Devletin iktisadi hayata ilişkin müdahalesinin ikincil gelir dağılımı üzerindeki tesirinin azaldığını göstermektedir. Buradan hareketle ikincil gelir dağılımının devletin farklı politikaları ile (eğitim, sağlık, savunma sanayii, adalet vs.) etkileşim içinde olduğu, bunların da dışında gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyen sosyal ve siyasal etkenlerin de olduğu görülmüş ve bu unsurlar çalışmanın son bölümünde etraflıca tartışılmıştır.

Yapılan regresyon ile, 2002 yılı ve sonrası Türkiye’de harcamaların yüzde

değişiminin gelirlerin yüzde değişiminde maliye politikaları içinde daha etkili bir GINI yüzde değişimi meydana getirdiği görülmektedir. 2001 ve öncesinde kamu gelirlerindeki değişim GINI değişiminde daha etkin bir belirleyici durumunda olduğu tespit edilmiştir. 2002 itibarı ile 2001 ve öncesine göre daha düşük GINI değerleri olduğu görülmektedir. 2002 yılı ve sonrasında, devletin nasıl gelir elde ettiğinden ziyade nelere harcama yaptığının önemini arttırmaktadır.

Ekonometrik analizde 1994, 2001 ve 2008 krizleri için yapay (dummy) değişkene ihtiyaç duyulmamıştır. Bu durumda krizler, GINI ile Maliye Politikaları değişkenleri arasındaki ilişkiyi etkilememiştir. Daraltıcı maliye politikaların kriz dönemlerinde daha ziyade etkili olduğu düşüncesi ile kriz etkisinin olmadığı bir analiz sonucu ile karşılaşılmış olması daraltıcı maliye politikaların tesir etmediği yorumuna olanak sağlamaktadır. Daralma faktör bileşenlerinin tümüne, tüketiciye, hane halkına, sanayiciye, rantçıya aynı tesiri yapmakta ve gelirden aldıkları payda da aynı nispette düşme olduğunu göstermektedir.

Analizlerin otoregresyon oluşturulmaması ötelemenin yani maliye politikalarının araçlarındaki değişimin sonraki yıllara değil aynı yıl içerisinde tesirinin olduğunu gösterir. Burada maliye politikasına ilişkin elde edilen birincil verilerin bütçelenen (planlanan) veriler değil de gerçekleşen veriler olarak ele alınmasının önemi büyüktür.

İkinci bölümün son kısmında sunulan tablodan yola çıkılarak, maliye politikalarında GINI üzerine ister gelirler ister giderler daha etkili durumda olsun, faiz ödemelerinin dışında kalan “Diğer Transferlerin” (sosyal yardımları ağırlıklı olmak üzere) en etkin kalem olduğu görülmüştür. 2001 ve öncesinde GINI üzerinde Kamu Gelirlerinin daha etkili olduğunu ve bu gelirlerin de en etkili aracı olarak dolaysız vergi gelirlerinin olduğu tespit edilmiştir.

2002 ve sonrasında GINI üzerinde Kamu Harcamalarının daha etkili olduğunu ve bu harcamaların da en etkili olduğu aracı faiz dışı transfer harcamalarının olduğu görülmektedir. Sosyal alanda yapılan harcamaların tesirinin olumlu yönde ve büyük olması beklenen bir durumdur. Bu durum Tablo 20’de SYDV Aldığı Paylar tablosu ile ortaya konulmaktadır. 2001 ve öncesi dönemde GINI değişimleri ile anlamlı ilişki kurulan ve cari personel harcamalarından sonra en az tesir eden iç ve dış faiz ödemelerinin 2002 ve sonrasında GINI’yi arttıracı olacak

tek araç olduğu görülmektedir. 2001 ve öncesinde GINI'yi iç ve dış faiz ödemelerinin diğer transfer harcamalardan daha fazla etkilemesinin altında iç faiz ödemelerinin ekonomiyi canlandırdığı ortaya çıkmaktadır.

2002 yılı ve sonrası Dolaysız Vergi Gelirlerinin (zvg), Diğer Vergi Gelirleri (dvg) ile kıyaslandığında, GINI değişkenini daha az etkilediği ekonometrik olarak tespit edilmiştir. Yine aynı tabloda Vergi Gelirlerinin (vg), geneli itibarı ile kamunun Diğer Gelirlerine (dg) istinaden daha az etkili olduğu sonucu da çıkmaktadır. 2002 itibarı ile Dolaysız Vergilerin diğer vergiler içerisindeki payının %33'ün altında olduğu TÜİK tarafından elde edilen ikincil verilerde görülmektedir. Literatürde ileri sürülen Dolaysız Vergi Gelirlerinin adaleti daha çok sağlayacağı yönündedir. Bununla birlikte, 2002 ve sonrası Türkiye'de durum farklıdır; tüketim vergileri ve sair dolaylı vergilerin, doğrudan gelirden alınmakta olan dolaysız vergilerden daha etkin olduğu tespit edilmiştir. Tezde yapılan ekonometrik analiz böyle bir durumu ortaya koyuyor. Tüketim vergileri, damga, pul sair harçlar ve sair gelirler yerine doğrudan kazanç üzerinden alınan ve varlığa dayalı dolaysız alınan vergilerin gelirin ikincil dağılımında GINI'yi eşitsizliğin azalması yönünde etkileyen en önemli etken olduğu ifade edilen kaynaklara rağmen, “gelişmiş ülkeler için tüketim vergilerinin ikincil gelir dağılımında daha az etkilidir”²²⁵, tespitine ilave olarak tezde; Türkiye'de 2002 ve sonrasında tüketim vergilerinin ikincil gelir dağılımında daha fazla etkili olduğu görülmüştür. Kapsam dahilinde birinci dönemin ekonometrik analizinde GINI katsayısını belirlemede Kamu Gelirlerinin daha etkili olduğu düşünüldüğünde en etkin araç Dolaysız Vergi Gelirleri olmuştur. 2002 sonrası için ortaya çıkan bulguda, vergi türü ve niteliği bakımından farklılık göstermesi ve veri sayısının az olması da önemli bir etken olarak görülmüştür.

Çalışmanın son bölümünde, ikinci bölümde elde edilen hem birinci hem de ikinci dönem için maliye politikalarının GINI değişimlerini açıklama oranlarındaki düşüklüğe istinaden, gelir dağılımı eşitsizliğini ve sosyal adaleti etkileyen diğer politikalar ve yapısal dönüşümler incelenmiştir. Devletin maliye politikası yanında uygulamakta olduğu para politikasının, dış ticaret politikasının, eğitim ve sağlık politikalarının ve diğer iktisadi olmayan sosyo ekonomik tesiri bulunan unsurların

²²⁵ David Coady, Ruud De Mooij and others, **Inequality and Fiscal Redistribution in Advanced Economies**, IMF, 2015, p. 53.

gelir dağılımı eşitsizliğine etkileri incelenmiş ve sosyal adalete nasıl yön verdiği tartışılmıştır.

Sonuç olarak, tezde, Türkiye’de daraltıcı maliye politikalarının daha sıklıkla başvurulduğu birinci dönem (1980-2001); buna karşılık genişletici maliye politikaların daha ağırlıklı olarak uygulandığı ikinci dönem (2001 – 2015) olduğu varsayımı ile, GINI değerinin 0,45 seviyesinin üstü için gelir dağılımı eşitsizliğini yüksek seviye, 0,45 altı değerler için ise düşük seviye olarak kabul edildiğinde, genişletici maliye politikaları gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu etkileyerek (düşük GINI değerleri) sosyal adalete katkı sağlamakta olduğu görülmüştür. Aynı zamanda da, daraltıcı maliye politikalarının gelir dağılımı eşitsizliğini olumsuz etkilediği (görelî yüksek GINI değerleri) ve sosyal adalete negatif katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ekonometrik analiz ile, maliye politikaları araçları gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adalet üzerinde etkili olmakla birlikte, bağımsız değişken olarak tek tek ele alındığından eşitsizlik endeksini açıklamada yetersiz olduğu görülmüş, açıkladığı kadarı ile çalışmanın giriş bölümünde kurulan hipotez kabul edilmiştir. Literatür tarmaları ile de gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adaleti etkileyen diğer devlet politikaları ve sair faktörler tartışılarak 1980 – 2015 yılları arasında Türkiye için etkinlikleri ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, Daron, James A. Why Nations Fail, Profilo Books, December 2013.
Robinson:
- Akbulut, Hale, Mehmet “Transfer Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine
Cahit Güran: Etkisi: Gelişmekte olan Ülkelerde 1920-2011 Dönemi İçin
Bir Panel Veri Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı 168, Ocak-
Haziran 2015, ss. 45-70.
- Albrecht, Jones, Anders “Unionization and the Evolution of the Wage
Björklund, Susan Vruman: Distribution in Sweden: 1968 to 2000”, **Industrial and
Labor Relations Review**, Vol 64, No 5, Cornell
University, October 2011, pp. 1039-1057.
- Aksoğan, Gül, Adem Yavuz “Türkiye’de Savunma, Sağlık ve Eğitim Harcamaları ve
Elveren: Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik Bir İnceleme”,
Sosyoekonomi Dergisi, 2012-1, 2012, ss. 264-279.
- Aksu, Ömer: **Gelir ve Servet Dağılımı**, İ.Ü. Yayınlar No:3698,
İstanbul, 1993.
- Akyıldız, Hüseyin: “Freud’çu Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi
Olarak Toplum İktisat ve Siyaset Teorileri”, **Akdeniz
İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 11, 2006, ss. 1-23.
- Aradhyula, Satheesh, “Impact of International Trade on Income and income
Tauhidur Rahman, Inequality”, **American Agricultural Economics
Kamuran Seenivasan: Associating Annual Meeting**, University of Arizona,
Portland, August 2007, pp. 1-40.
- Aren, Sadun: **İstihdam Para ve İktisadi Politika**, İmge Kitabevi,
İstanbul, 2011.

- Arın, Tülay: “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Fonlarının Açıkları: Liberal Güvenlik Rejiminin Çelişkileri ve İflası”, **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Yayını**, İstanbul, 1996, s. 277-294.
- Artar, Okşan Kibritci: **İktisadın Evrimsel Gelişiminde Parasal Yaklaşımlar**, Türkiye Alim Kitapları, İstanbul, 2015.
- Aşçı, Bahar: “IMF’ye Borç Bitti Ama. . .”, **Ekonomik Araştırmalar Merkezi**, 2013, ss. 1-6.
- Atabay Baytar, Rana: “Dünya Gelir Dağılımının Bozulmasında Yeni Korumacılığın Rolü”, **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2010.
- Ateş, Hamza: “İşletmeci, Girişimci ve Verimli Bir Kamu Yönetimi ve Devlet Anlayışına Doğru”, **İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi**, No 25, İstanbul, 2003, ss. 180-194.
- Attali, Jacques: **Kriz ve Sonrası: 2008 Krizinin Üzerinden Ufka Bakış**, Çeviri: Nilgün Tural Cheviron, Ekslibris, İstanbul, Ocak 2015.
- Ayaş, Necla: “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Değişimi Üzerine”, **Türkmetal Dergisi**, Sayı 159, Ankara, Ekim 2012.
- Azarkan, A. Ezeli: “İbn Haldun’un Devlet Görüşü”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 4/4, Cahit Aydemir, 2014, ss. 1-5.
- Bilici, Nurettin: **Vergi Hukuku**, Cilt 1, Baskı 33, Ağustos 2014.
- Brennan, Jordan: **NAFTA corporate power and growing income inequality**, CCPA CoutionaryTail, Canada, 2015.

- Brochier, Hubert, Pierre Tabatoni: **Economie Financiere**, Paris, Presses Universitaires de France, 1959.
- Bolat, Süleyman: **Kamu Harcamaları Sınıflandırması ve Etkileri**, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 2012.
- Boratav, Korkut: **1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Bulutay, Tuncer, Serim Timur, Hasan Ersel: **Türkiye'de Gelir Dağılımı – 1968**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.
- Bulutay, Tuncer: **Genel Denge Kuramı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 434, 1979.
- Bulutoğlu, Kenan: **Türk Vergi Sistemi**, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Candan, Ekrem: **Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi**, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara, 2007.
- Clements, Benedict, Ruud De Mooij, Maura Francese, Sanjeev Guptaand, Michael Keen: **Fiscal Policy and Income Inequality: An Overview**, IMF, 2015.
- Coady, David, Ruud De Mooij, Baoping Shang: **Inequality and Fiscal Redistribution in Advanced Economies**, IMF, 2015.
- Çelen, Mustafa: **Yolsuzluk Ekonomisi**, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayın No: 77, İstanbul, 2007.

- Corak, Milles and Matthew J. Lindquist: **A comparison of upward and downward intergenerational mobility in Canada, Sweden and the United States**, Labour Economics, 2014.
- Çakır, Tufan: **Vergi Türleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.
- Çaşkurlu, Eren: “Bağımsız Maliye Politikası Uygulama Olanağının kısıtlanması: Mali Alan Daralması ve Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 22, Sayı 79, ss. 21-44.
- Demir, Ömer: **Küresel Rekabette Etkin Devlet, Türkiye İçin Etkin Bir Devlet Oluşturma İmkani**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2003.
- Duralı, Teoman: **Felsefe-Bilimin Doğuşu**, Dergah Yayınları, 2011.
- Dilik, Sait: **Servetin Geniş Kitlelere Dağılımı**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınevi, 1980.
- Dişbudak, Cem, Bora Süslü: “Kalkınma ve Bireysel Gelir Dağılımı: Kuznets Hipotezi Türkiye İçin Geçerli mi?”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 18, 2009, ss. 146-166.
- Drake, F. Robert: **The Principles of Social Policy**, Palgrave Macmillan, New York, 2001.
- Dumlu, Ufuk, Özlem Aydın: “Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı GINI Katsayısı Tahmini”, **Ege Akademik Bakış**, 8(1)2003, ss. 373-393.
- Ekin, Nusret: “Dönüşüm Küreselleşme ve Çalışma Hayatında Yeni Boyutlar”, **IU İktisat Fakültesi Yayınları**, İstanbul, 1998, ss. 55-67.

- Elveren, Adem Yavuz: “Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol: 13, Sayı: 2, 2010, ss. 35-42.
- Erdem, Metin, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu: **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2015.
- Erer, Elif, Deniz Erer, Mustafa Çayır, Nasuh Oğuzhan Altay: “TCMB, FED ve ECB Para Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri: 1994-2014 Dönemi Analizi”, **Sosyoekonomi Dergisi**, Sayı 24, Ağustos 2015, ss. 295-305.
- Ersever, Devrim: “Gelir Dağılımı Politikaları ve Araçları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, Elazığ, 2006, ss. 255-268.
- Gary S. Fields ve George H. Jakobson: **New Evidence on the Kuznets Curve**, New York, Cornell University Department of Economics, 1994.
- Golden, John: “A Simple Geometric Approach to Approximating the GINI Coefficient”, **Journal of Economic Education**, Volume: 39, Issue: 1, Heldref Publications, winter 2008, pp. 68-79.
- Göçer, İsmet: “Okun Yasası Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2015, ss. 1-12.
- Gökalp, Faysal ve Ercan Baldemir, Gonca Akgün: “Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi”, **Celal Bayar Üniversitesi**, Cilt 18, Sayı 1, Manisa, 2011, ss. 88-104.
- Gökbunar, Ramazan, ve Halit Yanıkkaya: **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

- Göker, Zeliha: “Küresel Kriz Sonrası Maliye Politikalarında Değişim ve Mali Tuzak Riski”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2014/1, İstanbul, 2014, ss. 103-116.
- Güler, Selim, Gülçiçek
Miraç: “Ülkemizde Devlet Muhasebesinin Tarihi Gelişimi”, **Uzman Bakış Dergisi**, Sayı:1, 2010, ss. 62-80.
- Gran, Mehmet Cahit: **Vergi Teorisi**, Anadolu Üniversitesi, 2009.
- Gujarati, N. Damodar: **Essentials of Econometrics**, McGraw-HILL International Editions, United States Military Academy, West Point, 1998.
- Güran, Tevfik: **İktisat Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 2011.
- Güriş, Selahattin, Ebru
Çağlayan: **Ekonometri**, Der Yayınları, İstanbul, 2013.
- Hamitoğulları, Beşir: **Çağdaş İktisadi Sistemler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 508, Ankara, Nisan 1982.
- Hicks, Michael J: **The Local Economic Impact of WalMart**, Cambria Press, Newyork, 2007.
- Hocaoğlu, Celal: “Vergi Hukukunda Uzlaşma”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 5, 2015, ss.41-70.
- Islahi, Abdul Azim: “Ibn Khaldun’s Theory of Taxation and its Relevance”, **Turkish Journal of Islamic Economicsa**, Vol. 2, No. 2, August 2015, pp. 1-15.
- Işıl Çetin, Başak, Musa
Gün: “Türkiye’de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 36, İstanbul, 2013, ss. 253-292.

- İncedal, Sümer: **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, Mayıs 2013.
- Huang, Weidong: **Numerical Method to Calculate Gini Coefficient from Limited Data of Subgroups**, Applied Economics, Letters, 2013.
- Jelle, Rözer Jesper, Beate Volker: “Does Income Inequality Have Lasting Effects on Health and Trust”, **Social Science and Medicine**, Volume 149, January 2016, pp. 37-45.
- Kasper, Hirschel: **A Simple Geometric Approach to approximating the Gini Coefficient**, Journal and Economic Education.
- Kazgan, Gülten: **Türkiye Ekonomisinde Krizler 1929-2009**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. baskı, 2012.
- Karagülle, Süleyman: **İslamiyet ve Ekonomik Doktrinler**, Kaynak, Aralık 1969.
- Karabulut, Tahsin: “Laffer Etkisinin Türkiye Uygulaması, 1980-2003”, **Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi**, 2006, ss. 367-373.
- Kennon, Joshua: **Thoughts on Business Politics& Life From a Private Investor**, GreenPress, 2012.
- Köse, Ahmet Haşim, Pınar Abuzer, Bahçe Serdal: “Türkiye’de Hane Halkının Sosyo-Ekonomik Oluşumu: Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarının Belirlenmesi”, **Tübitak**, Ankara, Kasım 2009.
- Kutup, Seyyid: **El Adaletü’l İctimaiyyetü Fi’l-İslam**, Beyrut 1974, Çev. M. Beşir Eryarsoy, İslam’da Sosyal Adalet, Ağaç Kitabevi Yayınları, No 25, Düşünce 16, 5. baskı, İstanbul 2008.

- Merter, Mehmet Emin, İbrahim Atilla Acar, Enver Arslan: “Türk Vergi Sisteminde KDV Uygulaması ve Etkinliğinin Azalması”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 153, İstanbul, 2007, ss. 17-26.
- Meshi Elena, Marco Vivarelli: “Trade and Income Inequality in Developing Countries”, **World Development**, Vol. 37, No.2, 2009, pp. 270-291.
- Milanovic, Branko: **Income, Inequality and Poverty From Planned to Market Economy**, World Bank Press, 1998.
- Miynat, Mustafa: “Liberalizasyon Sürecinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi (1980 Sonrası Türkiye Örneği)”, **Kamu Maliyesi Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2003, ss. 230-242.
- Morgan, Marlo: **Bir Çift Yürek**, Çeviri: Eren Cendey, Klan Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Mutlu, Ayşegül, Mustafa Çelen: “Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistem İçindeki Yeri Siyasal Sosyal ve Ekonomik Sonuçları”, **TUSİAD**, Yayın No: TUSIAD-T/2012-10/532, Ekim 2012, ss. 45-76.
- Nadaroğlu, Halil: **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Basım Yayım, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000.
- Norris, Era Dabba, Kalpana Kochhar, Nujin Suphaphiphat, Frantisek Ricka, Evridiki Tsounta: **Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective**, SDN/15/13, International Monetary Fund, June 2015.

- Ortaç, Fevzi Rifat: “Vergilendirilebilir Gelir Kavramı, Geliri Belirleyen Teoriler ve Türk Gelir Vergisinde Yer Alan Gelir Tanımlaması”, **G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 2/99, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1999, ss. 101-115.
- Önder, İzzettin: **Para ve Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi**, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Acar Matbaacılık, İstanbul 1989.
- Özarpınar, Yılmaz: **İnsan Düşüncesinin Boyutları**, Ötüken Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2014.
- Özaslan, Metin, Günseli Erşahin, Deniz Akkahve, Ali Sabuncu: **Düzce İli Raporu**, DPT, Yayın No: 2578, 2001.
- Özdemir, Süleyman: **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2007.
- Özel, Mustafa: **Devlet ve Ekonomi**, İz Yayıncılık, 1995.
- Özel, Mustafa: **İktisat Risaleleri**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- Öztürk, Armağan: “Rawls’ın Adalet Teorisi ya da Biçimsel Hak Anlayışının Teorik Açmazları Üzerine”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:37, Ekim 2007, ss. 57-86.
- Öztürk, Nazım: **Maliye Politikası**, Ekin Yayınları, Bursa, 2014.
- Öztürk, Nazım: **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2015.
- Öztürkler, Harun: “Arap Baharının Ekonomik Analizi”, Akademik Ortadoğu, Cilt 8, Sayı 2, 2014, ss. 48-64.

- Piketty Thomas: **Capital in the Twenty-First Century**, Cambridge, Massachusetts, London, 2014.
- Piketty, Thomas: **The Economics of Inequality**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2015.
- Rakıcı, Cemil: **Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü; Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- Naci Tolga Saruç: “Vergilerin Sınıflandırılması ve Vergi Dışı Kamu Gelirleri”, **Anadolu Üniversitesi**, Web-Ofset, Eskişehir, Ocak 2013, ss. 20-36.
- Savaşan, Fatih: “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Tahminleri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 11, 2004, ss. 11-36.
- Serel, Alpaslan, İsmail Cem Özkurt: “Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, ss. 55-78.
- Seyyar, Ali: **Sosyal Politika Bilimine Giriş**, Sakarya Yayınları, 2011.
- Scarpa, Simone: “The Impact of Income Inequality on Economic Residential Segregation: The Case of Malmö, 1991-2010”, **Urban Studies**, Vol 52(5), Sage Pub., Sweden, 2015, pp. 906-922.
- Seshanna, Shubhasree, Stephane Decornez: “Income Polarization and Inequality Across Country: An Empirical Study”, **Journal of Policy Modelling**, vol 25, 2023, pp. 34-71.

- Sezgin, Evren, Yüksel
Çelik: “Veri Madenciliğinde Kayıp Veriler için Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırılması”, **Akademik Bilişim**, Sayı: AB’12, Antalya, Şubat 2012, ss. 19-24.
- Sezgin, Zafer: “Kriz Sonrası Türkiye Ekonomisinde Mali Baskınlık”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2015, ss. 81-94.
- Shah, Anwar: “Corruption and decentralized Public Governance”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No 3824, 2006, pp. 1-28.
- Sivrekli, Esra Demircan: “Türkiye Ekonomik Kriz Borç Üçgeni”, **Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Tartışma Tebliği**, Şubat, 2004, ss. 113-135.
- Sivrekli, Esra Demircan: “Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk Kamu Maliyesine Uyumu”, **Celal Bayar Üniversitesi IIBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Manisa, 2006, ss. 47-68.
- Sochirca, Elena, Oscar
Afonso, Sandra Tavares
Silva, Pedro Cunha Neves: “Effects of Political Rivalry on Public Investments in Education And Income Inequality”, **Journal of Policy Modeling**, 38, 2016, pp. 372-396.
- Stiglitz, Joseph E.: **The Price of Inequality**, W.W. Norton & Company Ltd, 2012.
- Stiglitz, Joseph E.: **Globalization and Its Discontents**, Penguin Books, 2002.
- Subarna K Samanta,
George Cerf: **Income Distribution and the Effectiveness of Fiscal Policy: Evidence from some transitional economies**, East West, Economics and Business, Vol XII 2009.

- Sürekçi, Dilek: “Türkiye’de Üçüz Açıklar Olgusunun Analizi: Dinamik Bir Yaklaşım”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, Celal Bayar Üniversitesi - İİBF, 2011, ss. 51-69.
- Şahin, İsmail, Muammer Karanfil: “Türkiye Ekonomisinin 1980-2013 Dönemi Para arzının Enflasyon Üzerindeki Etkisi”, **Business and Economics Resaerch Journal**, Sayı 4, 2015, ss. 97-113.
- Şenses Fikret: **Küreselleşmenin Öteki Yüzü - Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Tanzi, Vito: **Fundamental Determinants of Inequality and the Role of Government**, IMF Workingpaper, December, 1998.
- T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı: **5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu**, Ankara, Şubat, 2006.
- Tokol, Aysen: **Endüstri İlişkiler**, DoraYayınları, 3.Baskı, Bursa, 2012.
- Tokol, Aysen, Yusuf Alper: **Sosyal Politika**, Dora Yayıncılık, 4. Baskı, Bursa, 2013.
- Tokatlıoğlu, İbrahim, Murat Atan: “Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 18, Sayı 65, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, ss. 25-58.
- Toprak, Düriye: “5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 24 Ocak Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, 2008, ss. 313-333.

- Tribble, Romie JR: “The Kuznets-Lewis Process within the Context of Race Class in the US Economy”, **International Advances in Economic Research**, pup no. 2, 1996, pp. 151-164.
- TUİK: **İstatistik Göstergeler Statistical Indicators 1923-2013**, Yayın No 4361, Çankay, Ankara, 2014.
- Tuna, Kadir: **Türkiye’de Wagner Kanunu’nun Geçerliliğinin Test Edilmesi**, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, 2013, ss. 54-57.
- Türk, İsmail: **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, 25. Baskı, Ankara, 2013.
- Uçkan, Banu: **Gelirler Politikası ve Sosyal Diyalog**, Çimento İşveren Dergisi, 23/171, 2009.
- Ülgener, Sabri: **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, Der Yayınları, İstanbul, 1991.
- Yalçıntaş, Nevzat, Orhan Tuna: **Sosyal Siyaset**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Yalçıntaş, Nevzat: **Ücretler ve Emek Arzı**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1969.
- Yang, Juan, Muyuan Qiu: “The Impact of Education on Income Inequality and Intergenerational Mobility”, **China Economic Review**, 37, 2016, pp. 110-125.
- Yayla, Atila ve Mehmet Sayıtdanlıoğlu: **Türkiye’de Liberalizm**, Liberal Düşünce Dergisi, İstanbul, 1999.
- Yavuz, Arif: **İşgücü İstihdam ve Kriz Olgusu**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2010-122, İstanbul, 2012.

- Yazan, Yeliz: **Göç Politikası**, Milenyum Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.
- Yılmaz, Fatih: “Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Uygulamalarla Karşılaştırılması”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1994.
- Yılmaz, Mustafa Sertan: **Finansal Serbestleşmenin Gelir Dağılımına Etkileri; 1980 Sonrası Türkiye Örneği**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2015.
- Yükseler, Zafer ve Ercan Türkan: **Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Analizi**, Tüsiad, Koç Üniversitesi, 2008.
- Walks, Allen: “From Financialization to Sociospatial Polarization of the City? Evidence from Canada”, **Economic Geography**, Clark University, Toronto, 2015, pp. 24-46.
- World Bank Group, International Monetary Funds: **Ending Poverty and Sharing Prosperity**, A World Bank Group Flagship Report, 2015.
- World Bank Poverty Report: **Turkey: Joint Poverty Assessment Report**, 2005. Zang, H., **The Stability of the Kuznets Curve: Some Further Evidence**, Applied Economics Letters, 1998.
- Züngün, Deniz: “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Sonrası Türkiye – IMF İlişkilerinin Geleceği”, **Öneri**, C.8.S.30, Dokuz Eylül Üniversitesi, Haziran 2008, ss. 229-242.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKÇA

- Aktan, Can: “Alman Ekonomik Düzen Modelinin Temelleri”, (Çevrimiçi),
<http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordo-liberalizm/ordo-felsefesi.htm>, 28 Eylül 2016.
- Ankara Üniversitesi “Çoklu Doğrusallık”, (Çevrimiçi)
<http://kisisel.ankara.edu.tr/politics.ankara.edu.tr/burca/ekonometri/7-%20Cokludogrussallik.pdf>, 1 Mart 2016.
- BBC: “Jacques Attali”, (Çevrimiçi) <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39314315>, 21 Nisan 2017.
- Bolat, Süleyman: “Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması”, (Çevrimiçi)
[http://sbolat.weebly.com/uploads/2/4/0/5/24055490/8-_kamu_harcamalarInIn_sInIflandIrIlmasI_ve_etkIlerI---_uyumluluk_modu\].pdf](http://sbolat.weebly.com/uploads/2/4/0/5/24055490/8-_kamu_harcamalarInIn_sInIflandIrIlmasI_ve_etkIlerI---_uyumluluk_modu].pdf), 09 Haziran 2016.
- ÇSGB: “Asgari Ücret Yönetmeliği”, (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.5454&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=asgari%20%C3%BCcret>, 01 Mayıs 2017.
- Çakır, Tufan: “Kamu Maliyesi, Vergi Türleri”, (Çevrimiçi)
<https://www.youtube.com/watch?v=mkXKBwuXrMU>, 19 Nisan 2017.
- Diyanet: “Kur’an”, (Çevrimiçi) [Mushaf.diyadin.gov.tr](http://www.diyadin.gov.tr), 27 Aralık 2015.
- EHII: “Inequality Institute”, (Çevrimiçi)
<http://utip.gov.utexas.edu/data/EHII-UPDATED-10-30-2013.xlsx>, 31 Ekim 2015.
- EJII: “Income Inequality and Wealth Distribution by Country “, (Çevrimiçi)
<http://utip.gov.utexas.edu/data/Turkey.xls>, 31 Ekim 2015.

- Ergül,
Yaşar
Tamer: “Maliye Politikalarının Makroekonomik Temelleri”, (Çevrimiçi)
<https://www.youtube.com/watch?v=1ijxbxHNvFw>, 19 Nisan 2017.
- Global
Finance: “Income Inequality”, <http://www.gfmag.com/global-data/economic-data/wealth-distribution-income-inequality>, 11 Şubat 2016.
- IMF: “A Manual on Government Finance Statistics (2001), (Çevrimiçi)
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/pdf/all.pdf>, 18 Şubat 2016.
- IMF: “Ülke Raporları”, (Çevrimiçi)
<http://www.imf.org/external/country/tur/index.htm>, 07 Temmuz 2016.
- Maliye
Bakanlığı (Çevrimiçi) <http://muhasebat.gov.tr>, 25 Aralık 2015.
- Milliyet
Gazetesi: “Arşiv, Uzman para”, (Çevrimiçi)
<http://uzmanpara.milliyet.com/haber-detay/gundem/yeni-kuresel-kriz-2015te/2512/>, 1 Temmuz 2015.
- Milliyet
Gazetesi: “Arşiv, Yaman Törüner”, (Çevrimiçi)
<http://web.archive.org/web/20170227233501/http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/5-nisan-1994--kararlari----1863180/>, 23 Nisan 2017.
- OECD: “Income Inequality Statistics”, (Çevrimiçi),
<http://www.compareyourcountry.org/data?project=inequality&chart=1>, 30 Nisan 2017.
- Sabri Öz: “Dış Ticaret ve Gelir Dağılımı”, (Çevrimiçi)
<http://www.sabrioz.com/yayinlarim/disticaretvegelirdagilimi.pdf>, 22 Ekim 2016.

- TBMM: “Anayasa Başlangıç Metni”, (Çevrimiçi)
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, 03 Mayıs 2017.
- TBMM: “4481 Sayılı Kanun”, (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.4481&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4481>, 30 Nisan 2017.
- TCMB: “Veriseti”, (Çevrimiçi) <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 01 Mart 2016.
- TÜİK: “Gelir Dağılımı Eşitsizliği Metaveri”, (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelir-daggiiliimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html, 23 Nisan 2017.
- TÜİK: “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”, (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, 3 Mart 2016.
- UTIP: “University Of Texas Inequality Project”, (Çevrimiçi)
<http://utip.gov.utexas.edu/data.html>, 29 Şubat 2016.

EKLER

EK 1 - 2005 itibarı ile değişen Harcama Kalemleri ve Cari Transfer Yatırım Harcamalarına dönüşüm tablosu

Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları-Yeni Tanım (Maliye Bakanlığı)		
Harcama	TCMB Kodu	C,Y,T
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (A+B)	TP.KB.GID001.1	C,Y,T
A.FaizHaricButce Giderleri	TP.KB.GID002.1	C,Y,T
A.1.Personel Giderleri	TP.KB.GID003.1	C
A.1.1.Memurlar	TP.KB.GID004.1	C
A.1.2.İsciler	TP.KB.GID005.1	C
A.1.3.Sozlesmeli Personel	TP.KB.GID006.1	C
A.1.4.Gecici ve Diğer Personel	TP.KB.GID007.1	C
A.2.SGK ya Devlet Primi Giderleri	TP.KB.GID008.1	C
A.2.1.Memurlar	TP.KB.GID009.1	C
A.2.2.İsciler	TP.KB.GID010.1	C
A.2.3.Sozlesmeli Personel	TP.KB.GID011.1	C
A.2.4.Gecici ve Diğer Personel	TP.KB.GID012.1	C
A.2.5.Prim Farkı Odemeleri	TP.KB.GID013.1	C
A.3.Mal ve Hizmet Alım Giderleri	TP.KB.GID014.1	C
A.3.1.Savunma-Güvenlik	TP.KB.GID015.1	C
A.3.1.1.Milli Savunma Bakanlığı	TP.KB.GID016.1	C
A.3.1.2.Jandarma Genel Komutanlığı	TP.KB.GID017.1	C
A.3.1.3.Emniyet Genel Müdürlüğü	TP.KB.GID018.1	C
A.3.2.Sağlık Giderleri	TP.KB.GID019.1	C
A.3.2.1.Genel Tedavi ve Sağlık Malzemesi Giderleri	TP.KB.GID020.1	C
A.3.2.2.Genel İlaç Giderleri	TP.KB.GID021.1	C
A.3.2.3.Yesil Kartlıların Tedavi ve Sağlık Malzemesi Giderleri	TP.KB.GID022.1	C
A.3.2.4.Yesil Kartlıların İlaç Giderleri	TP.KB.GID023.1	C
A.3.3.Borçlanma Genel Giderleri	TP.KB.GID024.1	C
A.3.4.Diğer Mal ve Hizmet Alım Giderleri	TP.KB.GID025.1	C
A.4.Cari Transferler	TP.KB.GID026.1	T
A.4.1.Görev Zararları	TP.KB.GID027.1	T
A.4.1.1.KIT Görev Zararları	TP.KB.GID028.1	T
A.4.1.2.Sosyal Güvenlik Kurumları Görev Zararları (Emekli Sandığı)	TP.KB.GID029.1	T
A.4.1.3.Halk Bankası	TP.KB.GID030.1	T
A.4.1.4.Ziraat Bankası	TP.KB.GID031.1	T
A.4.1.5.Diğer Görev Zararları	TP.KB.GID032.1	T
A.4.2.Hazine Yardımları	TP.KB.GID033.1	T
A.4.2.1.SGK ya Hazine Yardımları	TP.KB.GID034.1	T
A.4.2.1.1.Emekli Sandığı	TP.KB.GID035.1	T
A.4.2.1.2.Bağ-Kur	TP.KB.GID036.1	T

A.4.2.1.3.SSK	TP.KB.GID037.1	T
A.4.2.1.3.1.Issizlik Sigorta Fonu	TP.KB.GID038.1	T
A.4.2.1.3.2.Sandiklara 5 Puan Prim Destegi	TP.KB.GID039.1	T
A.4.2.2.Saglik, Emeklilik ve Sosyal Yardim Giderleri	TP.KB.GID040.1	T
A.4.2.2.1.Devlet Sosyal GuvenlikKatkisi	TP.KB.GID041.1	T
A.4.2.2.2.Faturali Odemeler	TP.KB.GID042.1	T
A.4.2.2.3.Ek Karsiliklar	TP.KB.GID043.1	T
A.4.2.2.4.Emeklilere Ek Odeme	TP.KB.GID044.1	T
A.4.2.2.5.Isveren Sigorta Primi 5 Puan Indirimi	TP.KB.GID045.1	T
A.4.2.2.6.Sosyal GuvenlikAcikFinansmani	TP.KB.GID046.1	T
A.4.2.2.7.Sosyal GuvenligiOlmayanlarınSaglik Primi	TP.KB.GID047.1	T
A.4.2.3.Mahalli Idarelere Hazine Yardimlari	TP.KB.GID048.1	T
A.4.2.3.1.Belediyelere Yardim (DenkleştirmeOdenegi)	TP.KB.GID049.1	T
A.4.2.3.2.II OzelIdareleri(Koy Hiz. Personeli UcretOdemesi)	TP.KB.GID050.1	T
A.4.2.3.3.Sokak ve Caddelerin Aydinlatilmasi Hizmetleri	TP.KB.GID051.1	T
A.4.2.3.4.Diger	TP.KB.GID052.1	T
A.4.2.4.Diger Hazine Yardimlari	TP.KB.GID053.1	T
A.4.2.4.1.DFIF (IhracatDestegi)	TP.KB.GID054.1	T
A.4.2.4.2.Terror Tazminati	TP.KB.GID055.1	T
A.4.2.4.3.Diger	TP.KB.GID056.1	T
A.4.3.Kâr AmaciGutmeyenKuruluslaraYapilan Transferler	TP.KB.GID057.1	T
A.4.3.1.Siyasi Partilere Yardim	TP.KB.GID058.1	T
A.4.3.2.2010 KulturBaskentine Transfer	TP.KB.GID059.1	T
A.4.3.3.Diger	TP.KB.GID060.1	T
A.4.4.Hane HalkinaYapilan Transferler	TP.KB.GID061.1	T
A.4.4.1.Burslar ve Harcliklar	TP.KB.GID062.1	T
A.4.4.2.Egitim AmacliDiger Transferler	TP.KB.GID063.1	T
A.4.4.3.Saglik Amacli Transferler	TP.KB.GID064.1	T
A.4.4.4.Yiyecek Amacli Transferler	TP.KB.GID065.1	T
A.4.4.5.Barinma Amacli Transferler	TP.KB.GID066.1	T
A.4.5.Tarimsal Destekleme Odemeleri	TP.KB.GID067.1	T
A.4.5.1.Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	TP.KB.GID068.1	T
A.4.5.2.Urun Destekleme Odemeleri	TP.KB.GID069.1	T
A.4.5.3.Cay Desteklemesine Iliskin Hizmetler	TP.KB.GID070.1	T
A.4.5.4.Alan BazliTarimsal Destekler	TP.KB.GID071.1	T
A.4.5.5.Fark Odemesi Destekleme Hizmetleri	TP.KB.GID072.1	T
A.4.5.6.Hayvancilik Destekleme Hizmetleri	TP.KB.GID073.1	T
A.4.5.7.Tarim Reformu Uygulama Projesi Hizmetleri	TP.KB.GID074.1	T
A.4.5.8.Kirsal KalkinmaAmacliTarimsal Destekler	TP.KB.GID075.1	T
A.4.5.9.Tarim Sigortasi Destekleme Hizmetleri	TP.KB.GID076.1	T
A.4.5.10.Telafi Edici Od. IliskinTarimsal Destekler	TP.KB.GID077.1	T
A.4.5.11.Kuraklik Destegi	TP.KB.GID078.1	T

A.4.5.12.Diger Tarimsal Amacli Destekler	TP.KB.GID079.1	T
A.4.6.Hane Halkina Yapilan Diger Transferler	TP.KB.GID080.1	T
A.4.6.1.Ekonomi Bakanligi Tesvik Odemeleri	TP.KB.GID081.1	T
A.4.6.2.Turizm Enerji Tesvik Odemeleri	TP.KB.GID082.1	T
A.4.6.3.KOSGEB (Kobi Destegi)	TP.KB.GID083.1	T
A.4.6.4.Tabii Afetten Zarar Goren Ciftcilere Yardim	TP.KB.GID084.1	T
A.4.6.5.Bireysel Emeklilik Devlet Katkisi	TP.KB.GID085.1	T
A.4.6.6.Diger	TP.KB.GID086.1	T
A.4.7.Sosyal Amacli Transferler	TP.KB.GID087.1	T
A.4.7.1.Emeklilere Vergi Iadesi	TP.KB.GID088.1	T
A.4.7.2.SHCEK Yardimlari	TP.KB.GID089.1	T
A.4.7.3.2022 Kanun Aylik Odemeleri	TP.KB.GID090.1	T
A.4.7.4.Diger Sosyal Amacli Transferler	TP.KB.GID091.1	T
A.4.8.Yurtdisina Yapilan Transferler	TP.KB.GID092.1	T
A.4.8.1.Kibris	TP.KB.GID093.1	C
A.4.8.2.Uluslararası Kuruluslara Katilim Payi	TP.KB.GID094.1	T
A.4.8.3.Diger	TP.KB.GID095.1	T
A.4.9.Gelirden Ayrilan Paylar	TP.KB.GID096.1	T
A.4.9.1.Mahalli Idare Paylari	TP.KB.GID097.1	T
A.4.9.1.1.II Ozel Idarelerine	TP.KB.GID098.1	T
A.4.9.1.2.Buyuksehir Belediyelerine	TP.KB.GID099.1	T
A.4.9.1.3.Buyuksehir Ilce Belediyelerine	TP.KB.GID100.1	T
A.4.9.1.4.Diger Belediyelere	TP.KB.GID101.1	T
A.4.9.2.Fon Paylari	TP.KB.GID102.1	T
A.4.9.2.1.SSDF	TP.KB.GID103.1	T
A.4.9.2.2.SYDTF	TP.KB.GID104.1	T
A.4.9.2.3.Diger Fon Paylari	TP.KB.GID105.1	T
A.4.9.3.Gelirden Ayrilan Diger Paylar	TP.KB.GID106.1	T
A.4.9.3.1.Egitime Katki Payi	TP.KB.GID107.1	T
A.4.9.3.2.Toplu Konut Idaresine Aktarilan	TP.KB.GID108.1	T
A.4.9.3.3.Diger	TP.KB.GID109.1	T
A.5.Sermaye Giderleri	TP.KB.GID110.1	Y
A.5.1.Mamul Mal Alimlari	TP.KB.GID111.1	Y
A.5.2.Gayrimenkul Alimlari ve Kamulastirmasi	TP.KB.GID112.1	Y
A.5.3.Gayrimenkul Sermaye ve Uretim Giderleri	TP.KB.GID113.1	Y
A.5.4.Gayrimenkul Buyuk Onarim Giderleri	TP.KB.GID114.1	Y
A.5.5.Diger Sermaye Giderleri	TP.KB.GID115.1	Y
A.6.Sermaye Transferleri	TP.KB.GID116.1	Y
A.6.1.Yurtici Sermaye Transferleri	TP.KB.GID117.1	Y
A.6.1.1.Koy Hizmetleri	TP.KB.GID118.1	Y
A.6.1.2.KOY-DES Projesi	TP.KB.GID119.1	Y
A.6.1.3.BELDES	TP.KB.GID120.1	Y

A.6.1.4.TUBITAK AR-GE Odenegi	TP.KB.GID121.1	Y
A.6.1.5.Kalkinma Ajanslari	TP.KB.GID122.1	Y
A.6.1.6.SODES	TP.KB.GID123.1	Y
A.6.1.7.Iller Bankasi	TP.KB.GID124.1	Y
A.6.1.8.Evrensel Hizmetler	TP.KB.GID125.1	Y
A.6.1.9.Diger	TP.KB.GID126.1	Y
A.6.2.Yurtdisi Sermaye Transferleri	TP.KB.GID127.1	Y
A.6.2.1.Kibris	TP.KB.GID128.1	Y
A.6.2.2.Diger	TP.KB.GID129.1	Y
A.7.Borc Verme	TP.KB.GID130.1	Y
A.7.1.Yurtici Borc Verme	TP.KB.GID131.1	Y
A.7.1.1.KIT	TP.KB.GID132.1	Y
A.7.1.2.Risk Hesabi	TP.KB.GID133.1	Y
A.7.1.3.Ogrenim ve Harc Kredisi	TP.KB.GID134.1	Y
A.7.1.4.Kredi Garanti Fonuna	TP.KB.GID135.1	Y
A.7.1.5.Diger	TP.KB.GID136.1	Y
A.7.2.Yurtdisi Borc Verme	TP.KB.GID137.1	Y
A.7.2.1.Kibris (Kredi)	TP.KB.GID138.1	Y
A.7.2.2.Kibris (Tesvik)	TP.KB.GID139.1	Y
A.7.2.3.Diger	TP.KB.GID140.1	Y
A.8.Yedek Odenekler	TP.KB.GID141.1	C,Y,T
A.8.1.Personel Giderlerini KarsilamaOdenegi	TP.KB.GID142.1	C
A.8.2.Yedek Odenek	TP.KB.GID143.1	C
A.8.3.Dogal Afet Giderlerini KarsilamaOdenegi	TP.KB.GID144.1	T
A.8.4.Yatirimlari HizlandirmaOdenegi	TP.KB.GID145.1	Y
A.8.5.Ilama BagliBorclariKarsilamaOdenegi	TP.KB.GID146.1	C
A.8.6.Ozellikli Giderleri KarsilamaOdenegi	TP.KB.GID147.1	C
A.8.7.Yeni Kurulacak Daire ve IdarelerinIhtiyaclariniKarsilamaOdenegi	TP.KB.GID148.1	C
A.8.8.Saglik Yedegi	TP.KB.GID149.1	C
A.8.9.Diger Yedek Odenek	TP.KB.GID150.1	C
B.Faiz Giderleri	TP.KB.GID151.1	T
B.1.Ic Borc Faiz Odemeleri	TP.KB.GID152.1	T
B.1.1.Kamu Kesimi	TP.KB.GID153.1	T
B.1.1.1 Tahvil Faizi	TP.KB.GID154.1	T
B.1.1.2 Bono Faizi	TP.KB.GID155.1	T
B.1.2.Diger IcBorc Faiz Odemeleri	TP.KB.GID156.1	T
B.1.2.1 Tahvil Faizi	TP.KB.GID157.1	T
B.1.2.2 Bono Faizi	TP.KB.GID158.1	T
B.2.Dis Borc Faiz Odemeleri	TP.KB.GID159.1	T
B.3.Iskonto ve KisaVadeli NakitIslemlere Ait Faiz Giderleri	TP.KB.GID160.1	T
B.4.Turev Urun Giderleri	TP.KB.GID161.1	T
B.5.Kira Sertifikasi Giderleri	TP.KB.GID162.1	T

EK 2 - Merkezi Yönetim Gelir Kalemleri ve Sınıflandırmaları

TP.KB.GEL001	Merkezi Yönetim Gelirleri	g=vg+dg
TP.KB.GEL002	1.Genel Butce Gelirleri	g
TP.KB.GEL003	1.1.Vergi Gelirleri	vg
TP.KB.GEL004	1.1.1.Gelir ve Kazanc Uzerinden Alinan Vergiler	zvg
TP.KB.GEL005	1.1.1.1.Gelir Vergisi	zvg
TP.KB.GEL006	1.1.1.1.1.Beyana Dayanan Gelir Vergisi	zvg
TP.KB.GEL007	1.1.1.1.2.Basit Usulde Gelir Vergisi	zvg
TP.KB.GEL008	1.1.1.1.3.Gelir Vergisi Tevkifatı	zvg
TP.KB.GEL009	1.1.1.1.4.Gelir Gecici Vergisi	zvg
TP.KB.GEL010	1.1.1.2.Kurumlar Vergisi	zvg
TP.KB.GEL011	1.1.1.2.1.Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	zvg
TP.KB.GEL012	1.1.1.2.2.Kurumlar Vergisi Tevkifatı	zvg
TP.KB.GEL013	1.1.1.2.3.Kurumlar Gecici Vergisi	zvg
TP.KB.GEL014	1.1.2.Mulkiyet Uzerinden Alinan Vergiler	zvg
TP.KB.GEL015	1.1.2.1.Veraset ve Intikal Vergisi	zvg
TP.KB.GEL016	1.1.2.2.Motorlu Tasitlar Vergisi	zvg
TP.KB.GEL017	1.1.3.Dahilde Alinan Mal ve Hizmet Vergileri	dvğ
TP.KB.GEL018	1.1.3.1.Dahilde Alinan Katma Deger Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL019	1.1.3.1.1.Beyana Dayanan KDV	dvğ
TP.KB.GEL020	1.1.3.1.2.Tevkif Suretiyle Kesilen KDV	dvğ
TP.KB.GEL021	1.1.3.2.Ozel Tuketim Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL022	1.1.3.2.1.Petrol ve Dogalgaz Urunleri	dvğ
TP.KB.GEL023	1.1.3.2.2.Motorlu Tasit Araclari	dvğ
TP.KB.GEL024	1.1.3.2.3.Alkollu Ickiler	dvğ
TP.KB.GEL025	1.1.3.2.4.Tutun Mamulleri	dvğ
TP.KB.GEL026	1.1.3.2.5.Kolali Gazozlar	dvğ
TP.KB.GEL027	1.1.3.2.6.Dayanikli Tuketim ve Diger Mallar	dvğ
TP.KB.GEL0271	1.1.3.2.7 6111 S.K (3-8) Md.Kapsaminda Tahsil Olunan OTV	dvğ
TP.KB.GEL028	1.1.3.3.Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL029	1.1.3.4.Sans Oyunlari Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL030	1.1.3.5.Ozel Iletisim Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL0301	1.1.3.6.Dahilde Alinan Diger Mal ve Hizmet Vergileri	dvğ
TP.KB.GEL031	1.1.4.Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alinan Vergiler	dvğ
TP.KB.GEL032	1.1.4.1.Gumruk Vergileri	dvğ
TP.KB.GEL033	1.1.4.2.Ithalde Alinan Katma Deger Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL034	1.1.4.3.Diger Dis Ticaret Gelirleri	dvğ
TP.KB.GEL035	1.1.5.Damga Vergisi	dvğ
TP.KB.GEL036	1.1.6.Harclar	dvğ
TP.KB.GEL037	1.1.7.Baska Yerde Siniflandirilmayan Diger Vergiler	dvğ
TP.KB.GEL038	1.2.Tesebbus ve Mulkiyet Gelirleri	dg
TP.KB.GEL039	1.2.1.Mal ve Hizmet Satis Gelirleri	dg

TP.KB.GEL040	1.2.1.1.Mal Satis Gelirleri	dg
TP.KB.GEL041	1.2.1.1.1.Banka Cekleri Degerli Kagit Bedelleri	dg
TP.KB.GEL042	1.2.1.1.2.Diger Degerli Kagit Bedelleri	dg
TP.KB.GEL043	1.2.1.2.Hizmet Gelirleri	dg
TP.KB.GEL044	1.2.1.2.1.Yol Kopru ve Tunel Ucret Gelirleri	dg
TP.KB.GEL045	1.2.1.2.2.Diger Hizmet Gelirleri	dg
TP.KB.GEL046	1.2.2.KIT ve Kamu Bankalari Gelirleri	dg
TP.KB.GEL047	1.2.2.1.Hazine Portfolyu ve Istirak Gelirleri	dg
TP.KB.GEL048	1.2.2.2.KIT ve IDT'lerden Saglanan Gelirler	dg
TP.KB.GEL049	1.2.3.Kurumlar Karlari	dg
TP.KB.GEL050	1.2.3.1.Doner Sermayeler	dg
TP.KB.GEL051	1.2.3.2.Diger Kurumlar Karlari	dg
TP.KB.GEL052	1.2.4.Kira Gelirleri	dg
TP.KB.GEL053	1.2.4.1.Tasinmaz Kiralari	dg
TP.KB.GEL054	1.2.4.2.Tasinir Kiralari ve Ön İzin,İrtifak Hakkı ve Kullanma İzni Gel.	dg
TP.KB.GEL055	1.2.5.Diger Tesebbüs ve Mulkiyet Gelirleri	dg
TP.KB.GEL056	1.3.Alinan Bagislar ve Yardimlar ile Ozel Gelirler	dg
TP.KB.GEL057	1.3.1.Yurtdisindan Alinan Bagis ve Yardimlar	dg
TP.KB.GEL058	1.3.2.Ozel Gelirler	dg
TP.KB.GEL059	1.3.2.1.Ciraklik, Mesleki ve Teknik Egitim Gelirleri	dg
TP.KB.GEL060	1.3.2.2.Diger Ozel Gelirler	dg
TP.KB.GEL061	1.4.Faizler, Paylar ve Cezalar	dg
TP.KB.GEL062	1.4.1.Faiz Gelirleri	dg
TP.KB.GEL063	1.4.1.1.Borc Verme Islemlerinden Kaynaklanan Faizler	dg
TP.KB.GEL0631	1.4.1.2.Menkul Kiymetler ve Gecikmis Odemeler Faizleri	dg
TP.KB.GEL064	1.4.1.3.Borclanma Senedi Gecmis Gun Faizleri ve Pirimli Satis Gelirl.	dg
TP.KB.GEL065	1.4.1.4.Vergi, Resim ve Harc Gecikme Faizleri	dg
TP.KB.GEL066	1.4.1.5.Diger Faizler	dg
TP.KB.GEL067	1.4.2.Kisi ve Kurumlardan Alinan Paylar	dg
TP.KB.GEL068	1.4.2.1.Devlet Paylari	dg
TP.KB.GEL069	1.4.2.2.Genel Butceli Idarelere Ait Paylar	dg
TP.KB.GEL0691	1.4.2.2.1.Ozel Butceli Idarelerden Alinan Paylar	dg
TP.KB.GEL070	1.4.2.2.2.Duzenleyici ve Denetleyici Kurumlardan Alinan Paylar	dg
TP.KB.GEL071	1.4.2.2.3.Egitim Ozel Geliri (4306 S.K.)	dg
TP.KB.GEL072	1.4.2.2.4.Tasfiye Edilen Fon Gelirleri	dg
TP.KB.GEL073	1.4.2.2.5.RTUK'den Elde Edilen Egitime Katki Payi	dg
TP.KB.GEL074	1.4.2.2.6.GSM Isletmelerinden Alinan Hazine Paylari	dg
TP.KB.GEL075	1.4.2.2.7.Evrensel Hizmet Gelirleri	dg
TP.KB.GEL076	1.4.2.2.8.Ithalatta Kaynak Kullanimi Destekleme Fonu Kesintisi	dg
TP.KB.GEL077	1.4.2.2.9.Kaynak Kullanimi Destekleme Fonu Kesintisi	dg
TP.KB.GEL078	1.4.2.2.10.Trafik Sigorta Paylari	dg
TP.KB.GEL079	1.4.2.2.11.IMKB ve Diger Kurumlardan Alinan Paylar	dg

TP.KB.GEL0791	1.4.2.2.12.Elektronik ve Haber. Sekt.Ilis.ARG E ve Egt.Faaliyetleri	dg
TP.KB.GEL080	1.4.2.2.13.Digerlerinden Alinan Paylar	dg
TP.KB.GEL081	1.4.3.Para Cezalari	dg
TP.KB.GEL082	1.4.3.1.Yargi Para Cezalari	dg
TP.KB.GEL083	1.4.3.2.Idari Para Cezalari	dg
TP.KB.GEL084	1.4.3.3.Vergi Cezalari	dg
TP.KB.GEL085	1.4.3.4.Diger Para Cezalari	dg
TP.KB.GEL086	1.4.4.Diger Cesitli Gelirler	dg
TP.KB.GEL087	1.5.Sermaye Gelirleri	dg
TP.KB.GEL088	1.5.1.Tasinmaz Satis Gelirleri	dg
TP.KB.GEL089	1.5.2.Tasinir Satis Gelirleri	dg
TP.KB.GEL090	1.5.3.Diger Sermaye Satis Gelirleri	dg
TP.KB.GEL091	1.5.3.1.Telekom Hisse Satis Geliri	dg
TP.KB.GEL092	1.5.3.2.Diger Cesitli Sermaye Satis Gelirleri	dg
TP.KB.GEL093	1.6.Alacaklardan Tahsilat	dg
TP.KB.GEL094	2.Ozel Butceli Idarelerin Gelirleri	
TP.KB.GEL095	3.Duzenleyici ve Denetleyici Kurumlarin Gelirleri	

EK 3 - GINI ve Kamu Harcamaları (I. Kısım)

1980 – 2001 Arası Kabul Edilen GINI ve Kamu Harcamaları USD Değeri

Yıl	gini	H	ch	chp	chd	yh	th	Thf	thd
1980	0.518	14620.93	5984.008	4526.696	1457.312	2837.245	5984.008	361.1039	5622.904
1981	0.512	14371.76	5365.419	3600.713	1764.706	3208.556	5980.392	597.148	5383.244
1982	0.504	10524.84	4156.834	2795.426	1361.409	2323.471	4199.189	465.9043	3733.285
1983	0.520	12646.43	4437.112	2913.211	1523.9	2431.294	5787.349	785.829	5001.52
1984	0.513	11126.63	3836.31	2388.696	1447.614	2132.765	5435.884	999.7334	4436.15
1985	0.511	11869.23	3827.959	2412.579	1415.38	2242.28	6215.94	1127.763	5088.177
1986	0.500	11520.33	4357.532	2702.345	1655.187	2722.907	5125.644	1587.628	3538.016
1987	0.471	14069.45	5079.482	3433.693	1645.789	2860.647	6719.54	2195.913	4523.627
1988	0.473	14383.11	5177.243	3538.565	1638.678	2542.753	7298.422	2365.579	4932.842
1989	0.491	17623.41	7752.854	5853.738	1899.115	2740.832	7652.949	2885.554	4767.396
1990	0.501	25338.15	12685	10035.53	2649.471	3747.256	9487.587	4734.693	4752.894
1991	0.506	30590.3	14328.96	11667.25	2661.709	4506.323	12504.23	5697.642	6806.589
1992	0.521	31694.99	16397.04	13478.92	2918.122	4683.867	11213.43	5773.774	5439.652
1993	0.519	43298.95	18375.66	15161.39	3214.274	5148.724	20341.33	10417.3	9924.028
1994	0.490	30300.38	11817.02	9292.058	2524.96	2620.786	16271.91	10150.34	6121.566
1995	0.464	36914.89	13986.6	10882.78	3103.817	2230.013	21117.23	12474.6	8642.636
1996	0.454	48005.51	15766.75	11941.12	3825.629	3130.158	29660.87	18355.17	11305.7
1997	0.451	52315.25	18248.39	13567.94	4680.447	4189.442	30248.12	14908.13	15339.99
1998	0.456	59692	20022.31	14940.02	5082.283	3856.844	36384.3	23838.38	12545.92
1999	0.457	65891.42	21708.94	16358.23	5350.71	3655.144	41103.01	25372.66	15730.36
2000	0.466	73861.82	21678.68	15890.1	5788.577	3941.347	48752.53	32548.21	16204.33
2001	0.466	65670.09	16746.31	12458.08	4288.229	3398.379	45847.11	33628.71	12218.4

EK 4 - GINI ve Kamu Harcamaları (II. Kısım)

2002 – 2016 Arası TÜİK GINI ve Kamu Harcamaları USD Değeri

Yıl	gini	h	ch	chp	Chd	yh	Th	thf	thd
2002	0.440	75606.62	20458.47	15184.84	5273.63	4532.487	51088.73	34113.27	16975.46
2003	0.420	93518.33	25821.08	20253.52	5567.564	4813.507	63531.4	39293.69	24237.7
2004	0.400	106210.9	32148.49	22476.99	9671.499	5249.125	67810.75	39447.33	28363.41
2005	0.380	117899.9	38949.28	27679.51	11269.78	11323.57	67627.09	33836.91	33790.18
2006	0.428	123698.6	42978.31	29782.85	13195.46	14182.89	66537.44	31918.55	34618.89
2007	0.406	156975.1	55101	37979.52	17121.48	15685.88	86188.27	37502.22	48686.04
2008	0.405	177367.6	62246.39	43174.89	19071.5	20573	94548.24	39579.14	54969.09
2009	0.415	174168.3	60359.79	41009.85	19349.94	19537.92	94270.58	34546.04	59724.55
2010	0.402	196239.1	68375.17	48918.57	19456.6	27760.08	100103.9	32199.17	67904.72
2011	0.404	187265.9	70572.12	51049.94	19522.18	25782.87	90910.96	25137.83	65773.13
2012	0.402	200272.9	74269.17	56211.46	18057.7	27291.57	98712.21	26897.8	71814.4
2013	0.400	214678.8	78321.14	59232.49	19088.66	31767.47	104590.1	26308.45	78281.68
2014	0.391	232344	88076.51	66993.01	21083.49	34301.66	109965.9	25858.65	84107.21
2015	0.391	236445.1	89501.04	68265.48	21235.56	36760.61	110183.4	24769.04	85414.38

EK 5 - GINI ve Kamu Gelirleri (I. Kısım)

1980 – 2001 Arası Kabul Edilen GINI ve Kamu Gelirleri - USD Değeri

Yıl	gini	g	Vg	Vgz	vgd	Dg
1980	0.518	12161.47	9672.427	6074.284	3598.143	2489.038
1981	0.512	12860.96	10614.97	6844.92	3770.053	2245.989
1982	0.504	9172.869	7896.17	5003.933	2892.237	1276.699
1983	0.520	10906.09	8396.648	4988.495	3408.154	2509.443
1984	0.513	9312.183	6323.647	3684.351	2639.296	2988.536
1985	0.511	11014.61	7247.2	3455.192	3792.007	3767.408
1986	0.500	9737.256	8770.873	4561.677	4209.197	966.3822
1987	0.471	11339.44	10373.28	5148.247	5225.035	966.1559
1988	0.473	11773.97	9966.526	4948.249	5018.278	1807.448
1989	0.491	14103.31	11927.83	6370.066	5557.76	2175.486
1990	0.501	20881.41	17215.31	8970.737	8244.569	3666.107
1991	0.506	22811.64	18614.92	9727.012	8887.905	4196.718
1992	0.521	24951.68	20288.3	10228.97	10059.33	4663.378
1993	0.519	31380.25	23637.08	11477.54	12159.54	7743.166
1994	0.490	25266.58	20009.12	9664.269	10344.85	5257.464
1995	0.464	29182.95	23471.77	9960.347	13511.43	5711.176
1996	0.454	32912.38	27506.99	10836.09	16670.9	5405.393
1997	0.451	37480.67	31060.83	12644.23	18416.6	6419.84
1998	0.456	44907.28	35615.18	16611.15	19004.02	9292.099
1999	0.457	44156.51	35033.77	15894.54	19139.24	9122.737
2000	0.466	52613.96	42204.67	17277.42	24927.25	10409.29
2001	0.466	41677.75	32542.57	13169.85	19372.72	9135.18

EK 6 - GINI ve Kamu Harcamaları (II. Kısım)

2002 – 2016 Arası TÜİK GINI ve Kamu Gelirleri USD Değeri

Yıl	gini	g	vg	vgz	vgd	dg
2002	0.440	49063.89	39216.94	13203.85	26013.1	9846.95
2003	0.420	66077.33	56528.48	18643.49	37885	9548.841
2004	0.400	76075.67	62903.04	19551.01	43352.03	13172.63
2005	0.380	98265.54	79206.67	24202.22	55004.44	19058.87
2006	0.428	117580.4	95472.22	30040.28	65431.94	22108.21
2007	0.406	142857.9	117565.4	39880	77685.38	25292.5
2008	0.405	159518.5	131335.2	46111.72	85223.44	28183.34
2009	0.415	136028.9	111974.7	39696.75	72277.92	24054.22
2010	0.402	164579.6	140374	44377.33	95996.67	24205.56
2011	0.404	171489.9	151076.8	48843.45	102233.3	20413.16
2012	0.402	179572	154878.3	51400	103478.3	24693.67
2013	0.400	198601.2	171668.4	52864.21	118804.2	26932.74
2014	0.391	220405.6	183006.2	59284.46	123721.8	37399.37
2015	0.391	225881.3	190408.9	60058.41	130350.5	35472.43

EK 7 - 1980 – 2015 Ekonometrik Analize Tabi GINI ve Kamu Harcamalarının
Logaritmik Değerleri

Yıl	lgini	lh	lch	lchp	lchd	lyh	lth	lthf	lthd
1980	-0.28587	4.164975	3.776992	3.655781	3.163553	3.452897	3.776992	2.557632	3.749961
1981	-0.29085	4.15751	3.729604	3.556389	3.246672	3.50631	3.77673	2.776082	3.731044
1982	-0.29777	4.022216	3.618763	3.446448	3.133988	3.366137	3.623165	2.668297	3.572091
1983	-0.284	4.101968	3.6471	3.464372	3.182957	3.385838	3.76248	2.895328	3.699102
1984	-0.2903	4.046364	3.583914	3.378161	3.160653	3.328943	3.73527	2.999884	3.647006
1985	-0.29168	4.074422	3.582967	3.382482	3.150873	3.35069	3.793507	3.052218	3.706562
1986	-0.30103	4.061465	3.639241	3.431741	3.218847	3.435033	3.709748	3.200749	3.54876
1987	-0.32715	4.148277	3.705819	3.535761	3.216374	3.456464	3.82734	3.341615	3.655487
1988	-0.3256	4.157853	3.714099	3.548827	3.214494	3.405304	3.863229	3.373938	3.693097
1989	-0.30869	4.24609	3.889462	3.767433	3.278551	3.437882	3.883829	3.460229	3.678281
1990	-0.30011	4.403775	4.103291	4.00154	3.423159	3.573713	3.977156	3.675292	3.676958
1991	-0.29615	4.485584	4.156215	4.066969	3.425161	3.653822	4.097057	3.755695	3.83293
1992	-0.28303	4.500991	4.214766	4.129655	3.465103	3.670605	4.049738	3.76146	3.735571
1993	-0.28456	4.636477	4.264243	4.180739	3.507083	3.7117	4.308379	4.017755	3.996688
1994	-0.3098	4.481448	4.072508	3.968112	3.402255	3.418432	4.211438	4.006481	3.786863
1995	-0.33374	4.567202	4.145712	4.03674	3.491896	3.348307	4.324637	4.096027	3.936646
1996	-0.3428	4.681291	4.197742	4.077045	3.582703	3.495566	4.472184	4.263758	4.053298
1997	-0.34581	4.718628	4.261225	4.132514	3.670287	3.622156	4.480698	4.173423	4.185825
1998	-0.34141	4.775916	4.301514	4.174351	3.706059	3.586232	4.560914	4.377277	4.098503
1999	-0.33963	4.818829	4.336639	4.213736	3.728411	3.562905	4.613874	4.404366	4.196739
2000	-0.33134	4.86842	4.336033	4.201127	3.762572	3.595645	4.687997	4.512527	4.209631
2001	-0.33186	4.817368	4.223919	4.095451	3.632278	3.531272	4.661312	4.52671	4.087014
2002	-0.35655	4.87856	4.310873	4.18141	3.72211	3.656337	4.708325	4.532923	4.229822
2003	-0.37675	4.970897	4.411974	4.3065	3.745665	3.682462	4.802988	4.594323	4.384491
2004	-0.39794	5.026169	4.507161	4.351738	3.985494	3.720087	4.831299	4.596018	4.452758
2005	-0.42022	5.071514	4.590499	4.442158	4.051915	4.053984	4.830121	4.529391	4.52879
2006	-0.36856	5.092365	4.633249	4.473966	4.120424	4.151765	4.823066	4.504043	4.539313
2007	-0.39147	5.195831	4.741159	4.579549	4.233541	4.195509	4.935448	4.574057	4.687404
2008	-0.39254	5.248874	4.794114	4.635231	4.280385	4.313298	4.975653	4.597466	4.740119
2009	-0.38195	5.240969	4.780748	4.612888	4.28668	4.290878	4.974376	4.538398	4.776153
2010	-0.39577	5.292786	4.834898	4.689474	4.289067	4.443421	5.000451	4.507845	4.8319
2011	-0.39362	5.272459	4.848633	4.707995	4.290528	4.411331	4.958616	4.400328	4.818048
2012	-0.39577	5.301622	4.870809	4.749825	4.256662	4.436029	4.994371	4.429717	4.856212
2013	-0.39794	5.331789	4.893879	4.77256	4.280775	4.501983	5.019491	4.420095	4.89366
2014	-0.40782	5.366132	4.94486	4.82603	4.323943	4.535315	5.041258	4.412606	4.924833
2015	-0.40782	5.37373	4.951828	4.834201	4.327064	4.565383	5.042116	4.393909	4.931531

EK 8 - 1980 – 2015 Ekonometrik Analize Tabi GINI ve Kamu Gelirleri Logaritmik Değerleri

Yıl	lgini	Lg	lvğ	lvğz	lvğd	ldg
1980	-0.28587	4.084986	3.985535	3.783495	3.556078	3.396032
1981	-0.29085	4.109273	4.025919	3.835368	3.576348	3.351408
1982	-0.29777	3.962505	3.897416	3.699311	3.461234	3.106088
1983	-0.284	4.037669	3.924106	3.69797	3.532519	3.399577
1984	-0.2903	3.969052	3.800968	3.566361	3.421488	3.475459
1985	-0.29168	4.041969	3.86017	3.538472	3.578869	3.576043
1986	-0.30103	3.988437	3.943043	3.659124	3.624199	2.985149
1987	-0.32715	4.054592	4.015916	3.711659	3.718089	2.985047
1988	-0.3256	4.070923	3.998544	3.694452	3.700555	3.257066
1989	-0.30869	4.149321	4.076561	3.804144	3.7449	3.337556
1990	-0.30011	4.31976	4.235915	3.952828	3.916168	3.564205
1991	-0.29615	4.358156	4.269861	3.987979	3.948799	3.62291
1992	-0.28303	4.3971	4.307246	4.009832	4.002569	3.668701
1993	-0.28456	4.496656	4.373594	4.059849	4.084917	3.888919
1994	-0.3098	4.402547	4.301228	3.985169	4.014724	3.720776
1995	-0.33374	4.465129	4.370546	3.998274	4.130701	3.756726
1996	-0.3428	4.517359	4.439443	4.034872	4.221959	3.732827
1997	-0.34581	4.573807	4.492213	4.101892	4.265209	3.807524
1998	-0.34141	4.652317	4.551635	4.2204	4.278846	3.968114
1999	-0.33963	4.644995	4.544487	4.201248	4.281925	3.960125
2000	-0.33134	4.721101	4.625361	4.237479	4.396674	4.017421
2001	-0.33186	4.619904	4.512452	4.119581	4.287191	3.960717
2002	-0.35655	4.690762	4.593474	4.1207	4.415192	3.993302
2003	-0.37675	4.820052	4.752267	4.270527	4.578467	3.979951
2004	-0.39794	4.881246	4.798672	4.291169	4.637009	4.119672
2005	-0.42022	4.992401	4.898762	4.383855	4.740398	4.280097
2006	-0.36856	5.070335	4.979877	4.477704	4.81579	4.344554
2007	-0.39147	5.154904	5.070279	4.600755	4.890339	4.402992
2008	-0.39254	5.202811	5.118381	4.663811	4.930559	4.449993
2009	-0.38195	5.133631	5.04912	4.598755	4.859006	4.381191
2010	-0.39577	5.216376	5.147287	4.647161	4.982256	4.383915
2011	-0.39362	5.234239	5.179198	4.688806	5.009593	4.30991
2012	-0.39577	5.254239	5.189991	4.710963	5.014849	4.392586
2013	-0.39794	5.297982	5.23469	4.723162	5.074832	4.430281
2014	-0.40782	5.343223	5.262466	4.772941	5.092446	4.572864
2015	-0.40782	5.35388	5.279687	4.778574	5.115113	4.549891

EK 9 - Ekonometrik Analiz Çıktıları

10a GINI ve Birden Fazla Bağımsız Değişkenin Birlikte Analizinde Elde Edilen Sonuçlar

Analiz No	Bağımlı Değişken (Logaritik)	Bağımsız Değişken (Logaritmik)	R	R Kare	Tahminin Standart Hatası	VIF Değeri
1	GINI	Cari Harcama	0,807	0,651	0,01424	13,458
		Yatırım Harcama				3,240
		Transfer Harcama				8,233
2	GINI	Gelir	0,662	0,438	0,01761	156,635
		Harcama				156,635

Not: VIF Değerinin 10'dan yüksek olmaması beklenir, aksi halde multicollinearity mevcut olduğu ifade edilir.

10b Bağımsız Değişkenler Arasında corelasyon analizi

Analiz No	Değişken 1 (Logaritik)	Değişken 2 (Logaritmik)	Pearson İlişki Katsayısı	Açıklama
3	Harcama	Gelir	0,997	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
4	Cari Harcama	Yatırım Harcama	0,759	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
		Transfer Harcama	0,913	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
5	Personel Cari	Diğer Cari Harcama	0,927	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
		Faiz Transfer Harcamaları	0,889	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
		Diğer Transfer Harcamalar	0,815	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
6	Dolaysız Vergi Gelirleri	Diğer Vergi Gelirleri	0,943	Oldukça yüksek ilişki düzeyi
7	Diğer Gelirler	Vergi Gelirleri	0,847	Oldukça yüksek ilişki düzeyi

10c İkili Regresyon Analizlerinin Sonuçları (1980 - 2001 Tahmin Metodlu GINI)

Analiz No	Bağımlı Değişken (Logaritmik)	Bağımsız Değişken (Logaritmik)	ANOVA Sig.	Açıklama Oranı	Katsayı	Sabit
8	GINI - teksas	Kamu Geliri	0,002	0,623	- 0,054	- 0,080
9	GINI - teksas	Vergi Gelirleri	0,001	0,658	- 0,056	- 0,074
10	GINI - teksas	Dolaysız Vergiler	0,006	0,566	- 0,059	- 0,081
11	GINI - teksas	Diğer Vergi Gelirleri	0,000	0,704	- 0,050	- 0,117
12	GINI - teksas	Diğer Gelirler	0,062	0,405	- 0,029	- 0,209
13	GINI - teksas	Harcamalar	0,001	0,639	- 0,048	- 0,098
14	GINI - teksas	Cari Harcamalar	0,012	0,524	- 0,041	- 0,147
15	GINI - teksas	Personel Cari Harcamalar	0,021	0,488	- 0,034	- 0,179
16	GINI - teksas	Diğer Cari Harcamalar	0,001	0,677	- 0,071	- 0,070
17	GINI - teksas	Transfer Harcamaları	0,000	0,719	- 0,045	- 0,126
18	GINI - teksas	Faiz Transfer Harcamaları	0,000	0,713	- 0,025	- 0,220
19	GINI - teksas	Diğer Transfer Harcamalar	0,000	0,687	- 0,072	- 0,036
20	GINI - teksas	Yatırım Harcamaları	0,656	0,101	- 0,020	- 0,242

10d İkili Regresyon Analizlerinin Sonuçları (1980 - 2001 Boşluk Metodu GINI)

Analiz No	Bağımlı Değişken (Logaritmik)	Bağımsız Değişken (Logaritmik)	ANOVA Sig.	Açıklama Oranı	Katsayı	Sabit
21	GINI - Tuik	Kamu Geliri	0,006	0,347	- 0,059	- 0,141
22	GINI - Tuik	Vergi Gelirleri	0,000	0,758	- 0,030	- 0,401
23	GINI - Tuik	Dolaysız Vergiler	0,068	0,173	- 0,046	- 0,171
24	GINI - Tuik	Diğer Vergi Gelirleri	0,000	0,667	- 0,024	- 0,360
25	GINI - Tuik	Diğer Gelirler	0,096	0,145	- 0,021	- 0,155
26	GINI - Tuik	Harcamalar	0,009	0,318	- 0,049	- 0,166
27	GINI - Tuik	Cari Harcamalar	0,023	0,254	- 0,043	- 0,198
28	GINI - Tuik	Personel Cari Harcamalar	0,004	0,348	- 0,018	- 0,282
29	GINI - Tuik	Diğer Cari Harcamalar	0,003	0,370	- 0,028	- 0,248
30	GINI - Tuik	Transfer Harcamaları	0,004	0,362	- 0,044	- 0,168
31	GINI - Tuik	Faiz Transfer Harcamaları	0,000	0,574	- 0,012	- 0,349
32	GINI - Tuik	Diğer Transfer Harcamalar	0,000	0,478	- 0,029	- 0,435
33	GINI - Tuik	Yatırım Harcamaları	0,292	0,061	- 0,028	- 0,144

10e İkili Regresyon Analizlerinin Sonuçları (2002 - 2015 GINI ve Bağımsız Değişkenler)

Analiz No	Bağımlı Değişken (Logaritmik)	Bağımsız Değişken (Logaritmik)	ANOVA Sig.	Açıklama Oranı	Katsayı	Sabit
34	GINI	Kamu Geliri	0,059	0,287	- 0,044	- 0,378
35	GINI	Vergi Gelirleri	0,031	0,331	- 0,045	- 0,376
36	GINI	Dolaysız Vergiler	0,090	0,239	- 0,039	- 0,492
37	GINI	Diğer Vergi Gelirleri	0,025	0,352	- 0,047	- 0,380
38	GINI	Diğer Gelirler	0,068	0,272	- 0,049	- 0,418
39	GINI	Harcamalar	0,059	0,287	- 0,058	- 0,210
40	GINI	Cari Harcamalar	0,056	0,293	- 0,045	- 0,411
41	GINI	Personel Cari Harcamalar	0,028	0,343	- 0,047	- 0,402
42	GINI	Diğer Cari Harcamalar	0,041	0,304	- 0,044	- 0,401
43	GINI	Transfer Harcamaları	0,057	0,292	- 0,086	0,077
44	GINI	Faiz Transfer Harcamaları	0,234	0,116	0,073	- 1,659
45	GINI	Diğer Transfer Harcamalar	0,028	0,342	- 0,044	- 0,432
46	GINI	Yatırım Harcamaları	0,105	0,222	- 0,025	- 0,663

EK 10 - DPT (2005 ve öncesi) TÜİK (2006 ve sonrası) P80/P20 Oranları

Yıllar	En düşük %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En yüksek %20	Gini Katsayısı	P80/P20
1963	4.50	8.50	11.50	18.50	57.00	0.55	12.67
1968	3.00	7.00	10.00	20.00	60.00	0.56	20.00
1973	3.50	8.00	12.50	19.50	56.50	0.51	16.14
1978	2.90	7.40	13.00	22.10	54.70	0.51	18.86
1983	2.70	7.00	12.60	21.90	55.80	0.52	20.67
1986	3.90	8.40	12.60	19.20	55.90	0.50	14.33
1987	5.20	9.60	14.10	21.20	49.90	0.43	9.60
1994	4.90	8.60	12.60	19.00	54.90	0.49	11.20
2002	5.30	9.80	14.00	20.80	50.10	0.44	9.45
2003	6.00	10.30	14.50	20.90	48.30	0.42	8.05
2004	6.00	10.70	15.20	21.90	46.20	0.40	7.70
2005	6.10	11.10	15.80	22.60	44.40	0.38	7.28
2006	5.10	9.90	14.80	21.90	48.40	0.43	9.49
2007	5.80	10.60	15.20	21.50	46.90	0.41	8.09
2008	5.80	10.40	15.20	21.90	46.70	0.41	8.05
2009	5.60	10.30	15.10	21.50	47.60	0.42	8.50
2010	5.80	10.60	15.30	21.90	46.40	0.40	8.00
2011	5.80	10.60	15.20	21.70	46.70	0.40	8.05
2012	5.90	10.60	15.30	21.70	46.60	0.40	7.90
2013	6.10	10.70	15.20	21.40	46.60	0.40	7.64
2014	6.20	10.90	15.30	21.70	45.90	0.39	7.40
2015	6.10	10.70	15.20	21.50	46.50	0.40	7.62

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL ve İLETİŞİM BİLGİLERİ

Doğum Tarihi/Yeri :06.10.1970, Tübingen (Almanya)

Medeni Hali :Evli

Telefon :90 (544) 534 46 69 **Mail** : soz@ticaret.edu.tr

Yabancı Diller :İyi derecede İngilizce, Orta Düzeyde Almanca.

EĞİTİM

Istanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve End. İliş. Doktora Prg.	<u>2012- 2017</u>
Musiad - Fatih Üniversitesi MBA İşletme Yüksek Lisans	<u>2008- 2009</u>
Bilkent Üniversitesi Endüstri Mühendisliği	<u>1990-1995</u>
Tevfik Sırrı Gür Lisesi / Atatürk Lisesi – Mersin / Herrman Kurtz Schule – Almanya	<u>1977-1990</u>

İŞ DENEYİMİ

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ – MESLEK YÜKSEK OKULU - 2016 – Devam Etmektedir: MYO Müdür, 2013 – 2016 MYO Müdür Yardımcısı, - Hava Lojistiği (İngilizce), İşletme Fakültesi Öğretim Görevlisi, - Meslek Yüksek Okulu, İşletme Fakültesi ve Uygulamalı Bilimler Fakültelerinde; Ekonomi, İş Hukuku, Hukuk Girişi, Finans (İng), Hava Yolu Taşımacılığı, Lojistik Modelleme, Tedarik Zincir Planlaması (İng), Dağıtım Kanalları (İng), UA Ekonomik Kuruluşlar, Toplam Kalite Yönetimi, Çok Taraflı Ticaret Sistemleri ve İstatistik Dersleri	<u>2013-.....</u>
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI İş Sağlığı ve Güvenliği C Tipi Sertifikası	<u>Mart 2014</u>
FATİH SULTAN MEHMET Üniversitesi SEM– İşkur - Çağrı Merkezi Eğitimleri Projesi	<u>2012-2013</u>
TEKNO TÜRK İletişim Hizm. Ltd. Şti. - Görevi :Genel Müdür (Ortak) - Yaptığı Çalışmalar :Çağrı Merkezi Kurum İçi Eğitimleri, ArGe Yatırım Analizleri ve Yönetim	<u>2002-2012</u>
TOKSÖZ HOLDING (Sanovel, Arı Ecza Deposu)– Bakırköy İstanbul - Görevi :İç Denetim Uzmanı, Bakırköy Şube Müdürü - Yaptığı Çalışmalar :İç Denetim, Kalite Yönetimi, Şube Yönetimi	<u>1997-2002</u>
SÜMERBAKIR Metal Maden – Kağıthane İst. İzm. – Üretim Planlama Md. SÖNMEZ HOLDING (Sönmez ASF) – Yalova Yolu/Bursa - EMMG	

ASKERLİK HİZMETİ – Doğubayazıt/Ağrı - Yedek Subay

1996-1997

GÜRSAN CAM SANAYİ – Çubuk - Ankara - Üretim Planlama Kalite Standartları

1995-1996

DİĞER EĞİTİM - SERTİFİKA ve SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- 2016 -** İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Koord.
2014 - İstanbul Ticaret Üniversitesi Mevzuat Komisyonu
2016 - Bahçelievler Belediye Spor Kulübü As Başkanlığı
2016 - Türkiye Atletizm Federasyonu Y. Yönetim Kurulu Üyesi
2014 - Ensar Vakfı Bahçelievler Kurucu Üyeliği ve Yönetim Kurulu Üyesi
2012 - MUSİAD Y. Yönetim Kurulu Üyesi – Üye İlişkiler Teşkilatlanma Başkan Yrd.
2012 – Türkiye Halter Federasyonu Y. Yönetim Kurulu Üyesi
2012 – KÜLT Vakfı Mütevelli Heyet Üyesi
2010 – BeTa İlim Derneği Başkanı, Çok sayıda Bilgi Yönetimi proje Çalışmaları ve BBSK (Bahçelievler Belediye Spor Kulübü) Genel Sekreterliği.
2010 – 2013 Bahçelievler Belediye Spor Kulübü Yönetim Kurulu Üyesi
2009 – Bahçelievler Belediye Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
2009 – 2012 UTESAV, IKDER Çalışmaları
2008 – 2009 MUSİAD Hizmet Sektör Kurulu Başkanlığı,
2005 – 2009 ITBA SAT ve TUBİDER Üyeliği
2004 – 2006 Progroup Akademi: IK Yönetimi, Satın alma/Pazarlama Yönetimi, Stratejik Yol Haritası Hazırlama, Ekonomide Teknik ve Temel Analizler, Bütçe Yönetimi.
2002 – 2002 Zemin Danışmanlık (İhracat İthalat Rejimi)
2000 – 2000 Bureu Veritas ISO 9001 Eğitimi